

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Ι. ΒΡΑΧΝΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΧΑΪΚΗΣ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α΄ ΤΑΞΙΝ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Ἐνεκρίθη κατὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 20.986 τῆς 3 Ἰουλίου 1928
κοινοποίησιν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας
διὰ τὴν τριετίαν 1928—1931

Ἔκδοσις (III)

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

2093^G

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

ΔΗΜ. Ν. ΤΖΑΚΑ, ΣΤΕΦ. ΔΕΛΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ & ΣΙΑΣ

81 ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 81

1928

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Κ.Α.Π.

Ἐν Ἀθήναις, τῆ 3 Ἰουλίου 1928.

Ἀριθ. Πρωτ. 20986.

Π ρ ὶ ς

τοῦς Ἐκδότας Δ. Τζάκων καὶ Σ. Δελαγραμμάτικαν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 8 τοῦ νόμου 3438 περὶ διδακτικῶν βιβλίων καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. 2)14—5—928 πράξιν τῆς οἰκείας ἐπὶ τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν ἐγκεκριμένων διδακτικῶν βιβλίων ἐπιτροπῆς ἐγκρίνομεν διὰ τὸ ἀπὸ σήμερον μέχρι τέλους τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1930—1931 χρονικὸν διάστημα τὸ ὑφ' ἡμῶν ἐκδοθὲν καὶ ὑπὸ Νικολάου Βραχοῦ συγγραφέν διδακτικὸν βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἑλληνικὴ Ἱστορία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας διὰ τὴν Α' τάξιν τοῦ Ἑλλ. Σχολείου».

Ὁ Ὑπουργός

Θ. ΝΙΚΟΛΟΥΔΗΣ

Κ.Α.Π. 494/1928

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει ἐνταῦθα τὴν σφραγίδα τοῦ συγγραφέως καὶ τὴν ὑπογραφήν τοῦ κ. Ἄρη Χρόνη.

Μ. Βραχίας

Ἄρης Χρόνης

ΤΥΠΟΙΣ "ΑΥΓΗΣ" ΑΘ. Α. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΑΧΑΪΚΗΣ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Ε Λ Λ Α Σ

Θέσις και ἔκτασις τῆς Ἑλλάδος. — Ἡ Ἑλλάς κατὰ τοὺς παλαιούς χρόνους περιελάμβανε τὰς νοτίους χώρας τῆς καλουμένης σήμερον Βαλκανικῆς χερσονήσου, ἤτοι τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν μέσην ἢ Στερεὰν Ἑλλάδα, τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς πέριξ τῶν χωρῶν τούτων νήσους. Τὸ Ἑλληνικὸν ἕμως ἔθνος μετὰ τὰς ἀποικίας του ἐξηπλώθη καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν καὶ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς παραλίους χώρας, τὰς ὁποίας περιβρέχει ἡ Μεσόγειος θάλασσα.

Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος. — Ἡ Ἑλλάς εἶναι χώρα πάρα πολὺ ὄρεινῃ. Τὰ ἐννέα δέκατα τῆς ἐπιφανείας τῆς κατέχονται ἀπὸ ὄρη, τὰ ὅποια σχεδὸν κανονικῶς διασταυρῶνται εἰς τρόπον ὥστε σχηματίζονται μεταξὺ αὐτῶν μικρὰ ὀροπέδια καὶ πολλαὶ μικραὶ κοιλάδες καὶ πεδιάδες. Μεγάλαι πεδιάδες εἶναι αἱ Μακεδονικαί, ἡ Θεσσαλική, ἡ ὅποια εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ ὅλας, ἡ Βοιωτικὴ, ἡ Μεσσηνιακὴ καὶ ἡ τῆς Ἡλίδος.

Ἡ Ἑλλάς δὲν ἔχει ποταμοὺς μεγάλους καὶ πλωτοὺς, διὰ τῶν ὁποίων νὰ συγκοινωνοῦν εὐκόλως μεταξὺ των οἱ ἄνθρωποι. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὄρεινῃ ἡ Ἑλλάς, ἔχει εἰς πολλὰ μέρη τῆς ἐπιφανείας τῆς μικρᾶς ἢ μεγάλης κοιλάδα, εἰς τὰ ὅποια συναθροίζονται τὰ ὕδατα καὶ σχηματίζουσι διαφόρους λίμνας.

Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Βοιωτίαν καὶ μερικὰ πεδινὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου, εἶναι ἄγονον καὶ πετρώδες.

Ἡ Ἑλλὰς περιβρέχεται ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἀπὸ τρεῖς πλευράς, ἀπὸ τὴν ἀνατολήν, ἀπὸ τὸν νότον καὶ ἀπὸ τὴν δύσιν. Καμμία ἄλλη χώρα τῆς γῆς δὲν διασχίζεται ὑπὸ τῆς θαλάσσης τόσοσιν πυκνὰ καὶ τόσοσιν βαθιά, ὅσων ἡ Ἑλλὰς. Ὅλα τὰ παράλια αὐτῆς καὶ πρὸ πάντων τὰ νοτιοανατολικά εἶναι γεμάτα ἀπὸ κόλπους, ἀκρωτήρια, ὄρμους καὶ λιμένας.

Κλίμα καὶ βλάστησις.—Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος εἰς μὲν τὰ παράλια δὲν εἶναι οὔτε πολὺ θερμὸν οὔτε πολὺ ψυχρὸν, εἶναι δηλαδὴ εὐκρατον, εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ ἐσωτερικοῦ εἶναι μᾶλλον θερμὸν, καὶ εἰς τὰ ὄρεινὰ μέρη δροσερὸν καὶ κάπως ψυχρὸν. Ὁ οὐρανὸς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γαλινὸς καὶ καθαρὸς. Βρέχει τὸ φθινόπωρον καὶ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος, σπανίως δὲ τὸ θέρος. Ἡ χιὼν πίπτει εἰς τὰ ὄρεινὰ μέρη, ἀλλὰ δὲν διατηρεῖται πολὺν χρόνον. Ἔνεκα δὲ τῆς ποικιλίας τοῦ ἔδαφους καὶ ἡ βλάστησις εἶναι πολλῶν εἰδῶν καὶ τὰ προΐοντα διάφορα. Εἰς τὴν παλαιὰν ἐποχὴν τὰ ὄρη ἐκαλύπτοντο ἀπὸ δάση, εἰς δὲ τὰ πεδινὰ μέρη, ὅπως καὶ σήμερον, ἐφύοντο κάθε εἶδους ὀπωροφόρα δένδρα.

Οἱ κάτοικοι.—Ἡ γλυκύτης ἐν γένει τοῦ κλίματος ἔκαμε τοὺς Ἕλληνας ὑγιεῖς, πνευματώδεις καὶ φαιδρούς, ἡ δὲ δυσκολία τῆς καλλιέργειας τοῦ ἔδαφους τοὺς παρεκίνει εἰς τὸ νὰ εἶναι φίλεργοι.

Τὸ κομάτιασμα τῆς χώρας ἀπὸ τὰ ὄρη καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν συνετέλεσε πολὺ εἰς τὸ νὰ ἰδρυθοῦν καὶ ἀναπτυχθοῦν πολλὰ κράτη, ἀνεξάρτητα μεταξὺ τῶν.

Ὁ σχηματισμὸς τῶν ἀκτῶν τῆς Ἑλλάδος, ὅπως τὸν περιεγράψαμεν ἀνωτέρω καθίστα πολὺ εὐκόλον τὴν συγκοινωνίαν τῶν κατοίκων διὰ θαλάσσης. Αἱ ἀνὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος νῆσοι ἀπετέλουν τρόπον τινα μίαν γέφυραν, ἡ ὁποία συνέδεε τὰς ἀκτὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μετὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Ἑλλάδος. Ἐπίσης καὶ αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους ἀπετέλουν ἄλλην γέφυραν, διὰ τῆς ὁποίας μετέβαινον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν οἱ Ἕλληνες πολὺ ταχέως ἐκυριάρχησαν τῆς θαλάσσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΠΑΛΑΙΟΤΑΤΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

1. — Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος. — Ἡ Κρήτη καὶ τὸ Μινωϊκὸν κράτος.

Κατὰ τοὺς ἀρχαιστάτους χρόνους κατοικοῦσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα διάφοροι λαοὶ ἔχι· ἑλληνικοί, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται μὲ ἐν ὄνομα Πελασγοί. Οἱ λαοὶ αὗτοι ἐπὶ χιλιάδας ἐτῶν κατοικοῦσαν μέσα εἰς σπήλαια ἢ εἰς καλύβας κατασκευασμένας ἀπὸ ξύλα καὶ ἀπὸ καλάμια.

Τὰ ἐργαλεῖά των καὶ τὰ διάφορα σκεύη ἦσαν λίθινα. Ἡ κατάσταση αὐτὴ ὀνομάζεται π ρ ω τ ο γ ε ν ῆ ς.

Πρῶται αἱ Κυκλάδες νῆσοι καὶ ἰδίως ἡ Κρήτη ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν πρωτογενῆ κατάστασιν καὶ ἤρχισαν νὰ πολιτίζωνται. Εἰς τὰς χώρας αὐτάς πολὺ πρωτύτερα ἀπὸ 2000 ἔτη π. Χ. εἶχεν εἰσαχθῆ ὁ χαλκὸς καὶ ὁ ὀρειχαλκὸς (μπροῦντζος), ἀπὸ τὸν ὅποιον κατασκευάζον ἐργαλεῖα, ὄπλα καὶ σκεύη. Χωρία καὶ πόλεις ἰδρύθησαν πανταχοῦ καὶ ἰδίως εἰς τὴν Κρήτην. Ἀπὸ τότε ἀνεπτύχθη πυκνὴ συγκοινωνία μεταξὺ τῆς Κρήτης καὶ τῶν Κυκλάδων. Ἐπίσης ἀνεπτύχθη πυκνὴ συγκοινωνία μεταξὺ τῆς Κρήτης καὶ τῶν Κυκλάδων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Αἰγύπτου ἀφ' ἑτέρου. Ἡ Αἴγυπτος ἦτο ἀνωτέρα πολὺ κατὰ τὸν πολιτισμὸν καὶ ἡ συγκοινωνία μὲ αὐτὴν συνετέλεσε πολὺ εἰς τὸ νὰ ἀναπτυχθῆ ὁ πολιτισμὸς εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὰς Κυκλάδας. Μὲ τὸν καιρὸν δύο πόλεις ὑπερέχουν εἰς τὴν Κρήτην, ἡ Κνωσὸς καὶ ἡ Φαιστός. Καὶ εἰς τὰς δύο αὐτάς πόλεις εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς δευτέρας χιλιετηρίδος π. Χ. ἐκτίσθησαν κολοσσαῖα καὶ μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα διὰ νὰ κατοικοῦν οἱ βασιλεῖς. Εἰς τὴν Κνωσὸν συνεκεντρώθησαν ὅλοι οἱ ἄρχοντες καὶ ἤρχισαν νὰ προσδεύουν αἱ ὠραῖαι τέχναι. Ἀπὸ τὰ 1700 καὶ ἔπειτα ὁ πολιτισμὸς εἰς τὴν Κρήτην ἔφθασεν εἰς τὴν ὑψίστην ἀκμὴν καὶ ἡ Κνωσὸς ἔγινε ἔκτοτε πρωτεύουσα μεγάλου μοναρχικοῦ κράτους. Ὁ περιφημότερος δὲ ἐκ τῶν βασιλέων τῆς Κρήτης ὑπῆρξεν ὁ Μίνως. Τὸ κράτος τοῦ Μίνως ἀπλώνετο εἰς ὅλην τὴν Κρήτην, εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ εἰς τὰς παραθαλασσίους χώρας τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ἤρχισε δὲ τοῦτο νὰ παρκαμάζῃ ἀπὸ τὰ 1400 καὶ ἔπειτα.

2. Οἱ Ἑλληνας.

Οἱ Ἑλληνας ἤρχισαν ἀπὸ 2000 ἔτη π. Χ. νὰ κατεβαίνουν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰς βορείους χώρας τῆς Εὐρώπης καὶ ἀκριβέστερον ἀπὸ τὴν σημερινὴν μεσημερινὴν Ρωσίαν. Πρῶτοι κατέβησαν οἱ Ἴωνες, οἱ ὅποιοι ἦσαν φυλὴ δραστηρία καὶ πολεμική. Οἱ Ἴωνες ἐπροχώρουν ὀλίγον κατ' ὀλίγον πρὸς νότον, ὑπέτασσον τοὺς παλαιούς κατοίκους καὶ μὲ καιρὸν τοὺς ἀφωμοίωσαν.

Ἐπειτα ἀπὸ τοὺς Ἴωνας κατέβησαν οἱ Ἀχαιοί. Οὗτοι ἐπεκράτησαν εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος καὶ ἱδρυσαν Ἀχαικὰ βασίλεια, ἐκ τῶν ὁποίων ἰσχυρότερον ἦτο τὸ βασίλειον τῶν Μυκηναῶν εἰς τὴν Ἀργολίδα. Οἱ Ἀχαιοὶ παρέλαβον τὸν πολιτισμὸν τῶν κατακτηθέντων, τὸν, ὅποιον καὶ ἐτελειοποίησαν. Κατόπιν δὲ ἐξηπλώθησαν καὶ εἰς τὰς Κυκλάδας νήσους καὶ εἰς τὴν Κρήτην, ὅπου κατέλυσαν τὸ κράτος τοῦ Μίνωος καὶ τὸ ἐχώρισαν εἰς πολλὰ μικρὰ κράτη.

Τελευταῖοι κατέβησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ ῥωμαλεοὶ καὶ πολεμικώτατοι Δωριεῖς, οἱ ὅποιοι κατὰ πρῶτον ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἔπειτα δὲ ἐπροχώρησαν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησον.

Ο ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΟΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

3. Ὁ πολιτισμὸς τῶν πρώτων χρόνων.

Συνοικισμοί.—Οἱ ἄνθρωποι τῶν πρώτων χρόνων δὲν κατοικοῦσαν διαρκῶς εἰς τὸ ἴδιον μέρος ἦσαν, ὅπως λέγομεν, νομάδες. Ἐπὶ χιλιάδας ἔτων ἐτρέφοντο κυρίως μὲ τὸ κυνήγιον καὶ παρακολουθοῦσαν τὰς ἀγέλας τῶν ἀγρίων ζώων, μὲ τὰ ὁποῖα ἐτρέφοντο. Τὰ ὄπλα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐφόρουν τὰ ἀγρία ζῶα, ἦσαν λίθινα. Ἀφ' οὗτου ἔμωρος ἐμαθον νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν οἱ ἄνθρωποι ἔπαυσαν νὰ ζοῦν δίον ν ο μ α δ ι κ ὸ ν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς ἕνα τόπον, εἶχον δὲ ἐξημερώσει πολλὰ ἐκ τῶν ζώων, καθὼς τὸν κύνα, τὸν βοῦν, τὸ πρόβατον, τὸν ἵππον, τὸν χοῖρον. Τὰ ζῶα αὐτὰ ὀνομάζονται κατοικίδια. Κατοικοῦσαν δὲ οἱ ἄνθρωποι μέσα εἰς κοιλότητας βράχων κατεσκευάζον ἔμωρος καὶ καλύβας ἀπὸ ξύλα καὶ ἀπὸ καλάμια.

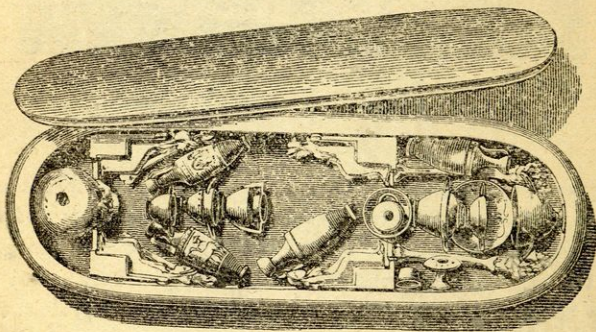
Αἱ καλύβαι εἰς τὸ κάτω ἄκρον εἶχον σχῆμα στρογγύλον ἢ ἔλλει-

ψευιδές (αύγουλωτόν), εις δὲ τὸ ἄνω ἄκρον ἐτελείωναν εἰς ἓνα ἀκανόνιστον θόλον. Ὅπου δὲν υπῆρχον ξύλα, κατεσκευάζον τὴν κατοικίαν μὲ λίθους. Ἐποθετοῦν λίθους διαφόρων σχημάτων τὸν ἓνα ἐπάνω εἰς τὸν ἄλλον καὶ ἀπέκοπτον τὰς προεξοχὰς μὲ σφυρίον, ἐγέμιζον δὲ τὰ χάσματα μὲ μικροτέρους λίθους. Ἀπὸ τὸ ἑλλειψοειδὲς σχῆμα προήλθε τὸ τετράπλευρον ἢ γωνιακόν. Εἰς τὰ τετράπλευρα ἢ γωνιακὰ οἰκήματα ἢ στέγη ἦτο ὀριζοντία ἢ ἔκλινε πρὸς τὴν μίαν ἢ καὶ πρὸς τὰς δύο πλευράς.

Τοιαῦτα οἰκήματα κατεσκευασμένα τὸ ἓν πλησίον τοῦ ἄλλου ἀπέτελουν συνοικισμόν. Συνήθως ὁ συνοικισμὸς ἐγένετο ἐπάνω εἰς ὕψωμα καὶ τὸ ὕψωμα τοῦτο περιεβάλλετο μὲ τεῖχος διὰ νὰ προφυλάσσωνται οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ κάθε ἐχθρικῆν ἐπίθεσιν. Τὸ ὕψωμα μὲ τὸ τεῖχος ὠνομάζετο ἀκρόπολις.

Εἰς τοὺς μικροὺς συνοικισμοὺς ἢ ἀκρόπολις ἦτο καὶ πόλις. Εἰς αὐτὴν δηλαδὴ κατοικοῦσαν καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ λαός. Εἰς τοὺς μεγάλους ἕως συνοικισμοὺς μόνον οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ περὶ αὐτοὺς κατοικοῦσαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Ὁ πολὺς λαὸς κατοικοῦσε διασκορπισμένως συνήθως εἰς τὴν πέριξ χώραν.

Θρησκεία. — Λατρεία τῶν νεκρῶν. — Αἱ ἀρχαιότατοι γενεαί,

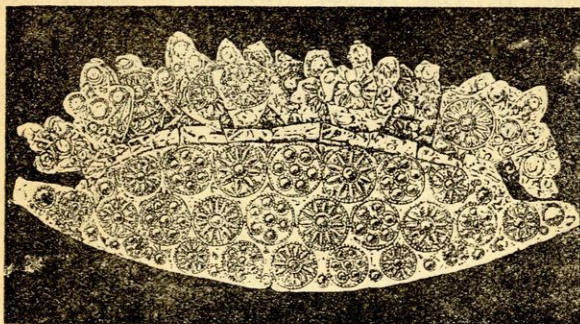

Τάφος μὲ κεριάματα.

ἐπομένως καὶ οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος, ἐπίστευαν ὅτι ἡ ψυχὴ μετὰ τὸν θάνατον ἐξηκολούθει νὰ ζῆ ἐνωμένη μὲ τὸ σῶμα ὑπὸ τὴν γῆν. Ἐκ τῆς πίστεως δὲ αὐτῆς προήλθεν ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν. Καθ' ἣν

στιγμὴν τὸ σῶμα κατετίθητο εἰς τὸν τάφον, ἐπίστευαν ὅτι εἰς τὸν τάφον κατετίθητο ἄνθρωπος ζωντανός· δι' αὐτὸ καὶ ἔθαπτον μαζί με τὸν νεκρὸν πράγματα, τὰ ὅποια ὑπέθεταν ὅτι ἐχρειάζετο, ὡς ἄγγεϊα, ἔπλα, κοσμήματα. Τὰ τοιαῦτα πράγματα ὠνομάζοντο κ τ ε ρ ῖ - σ μ α τ α.

Οἱ νεκροὶ ἐνομίζοντο ὡς ὄντα ἱερά. Οἱ ἄθρωποι τοὺς ἐλάτρευον καὶ ἀπηύθυνον πρὸς αὐτοὺς δεήσεις. Κάθε οἰκογένεια ἐθεώρει τοὺς νεκροὺς τῆς ὡς θεοὺς τῆς. Ἐπομένως κάθε οἰκογένεια εἶχεν ἰδικήν

Χρυσῶν διάδημα εὐρωθὲν εἰς τὰς Μυκήνας.

τῆς θρησκείαν καὶ ἰδικήν τῆς λατρείαν. Ὅλοι αἱ ἱεροτελεστῆαι ἐγίνοντο μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ ἀπηγορεύετο νὰ παρίσταται εἰς αὐτὰς ἄνθρωπος, ὃ ὅποιος δὲν ἀνήκεν εἰς τὴν οἰκογένειαν.

Ἐκτὸς τῆς οἰκιακῆς αὐτῆς θρησκείας αἱ ἀρχαιότατοι γενεαὶ εἶχον καὶ μίαν ἄλλην θρησκείαν, τὴν θρησκείαν τῆς ὑλικῆς φύσεως. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως ἐθεοποίησαν κατὰ πρῶτον τὸν Οὐρανὸν καὶ τὴν Γῆν. Ὁ Οὐρανὸς εἶναι ἡ ὑψίστη θεότης, ἡ ὁποία παρέχει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ φῶς καὶ τὴν βροχὴν. Ἐλατρεῦετο δὲ ἡ θεότης αὕτη χωρὶς ὄνομα. Ἡ Γῆ παρέχει τὰ φυτὰ καὶ τοὺς καρπούς, με τοὺς ὁποίους τρέφονται οἱ ἄνθρωποι.

Διὰ τὴν καταστῆσιν τοὺς θεοὺς εὐμενεῖς πρὸς τὸν ἑαυτὸν του ὃ ἄνθρωπος προσέφερεν εἰς αὐτοὺς σπονδὰς ὑγρῶν, ἤτοι ἔχυνε κατὰ

γῆν οἶνον, γάλα καὶ ἄλλα υγρὰ, καὶ ἐθυσίαζε ζῆα, καὶ ἀπηύθυνε προσευχὰς μὲ λόγους καὶ μὲ σχήματα. Ναοὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκεῖνους δὲν ὑπῆρχον. Ἡ δημοσία λατρεία ἐγένετο εἰς τὸ ὑπαιθρον.

Τάφοι καὶ ἔθιμα ταφῆς.— Ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους οἱ ἄνθρωποι ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς των ἐντὸς λάκκων. Εἰς τοὺς λάκκους ἔπειτα ἀπὸ τὴν ταφὴν ἐπεσώρευαν χῶμα, τὸ ὅποιον ὠνομάζετο **τύβος**. Ἀργότερα κατεσκευάζον τάφους κτιστοὺς ἢ ἐλάττειαν τοιοῦτους εἰς βράχους. Εἶχον δὲ οἱ τάφοι οὗτοι σχῆμα κυκλικὸν ἢ τετράγωνον καὶ στέγην θολοειδῆ.

Οἱ νεκροὶ ἐτοποθετοῦντο εἰς τὸν τάφον ἔχοντες τὴν στάσιν, τὴν ὅποιαν εἶχον ὅταν ἐξέπνευσαν. Τὸ ἔθιμον τοῦ νὰ τεντώνουν τὸν νεκρὸν πρὸ τοῦ νὰ ψυχθῆ ἰσχυρῶς ἀργότερα, προήλθε δὲ ἀπὸ ἄλλο ἀναφανὲν ἔθιμον, νὰ ἐναποθέτουν τὸν νεκρὸν ἐντὸς ξυλίνου φερέτρου, τὸ ὅποιον εἶχε πάντοτε σχῆμα κανονικὸν καὶ στενόμακρον.

4. Ὁ Κρητικὸς καὶ ὁ Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς.

Καθὼς εἶπαμεν ἀνωτέρω, πρῶται αἱ Κυκλάδες νῆσοι καὶ μάλιστα ἡ Κρήτη ἐξήλθον ἀπὸ τὴν πρωτογενῆ κατάστασιν, εἰς τὴν ὅποιαν εὐρίσκοντο οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν τρίτην χιλιετηρίδα. Ὁ Κυκλαδικὸς καὶ μάλιστα ὁ Κρητικὸς πολιτισμὸς διεδόθη καὶ εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ἠνώθη μὲ τὸν πολιτισμὸν αὐτῆς καὶ τοιοῦτοτρόπως παρήχθη νέος πολιτισμὸς εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Ὁ νέος οὗτος πολιτισμὸς ὠνομάσθη **Μυκηναϊκὸς** ἀπὸ τὰς Μυκήνας, αἱ ὅποιαι ἦσαν ἡ λαμπροτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν προϊστορικὴν ἐποχὴν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς εἶναι οὕτως εἰπεῖν διακλάδωσις τοῦ Κρητικοῦ πολιτισμοῦ, δι' αὐτὸ ὀνομάζεται καὶ **Κρητομυκηναϊκὸς**.

Κατοικία.— Κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Κρητομυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ αἱ οἰκίαι εἶχον σχῆμα τετράπλευρον καὶ διηροῦντο εἰς πολλὰ δωμάτια. Αἱ οἰκίαι ἐκτίζοντο μὲ μικροὺς λίθους, οἱ ὅποιοι συνεδέοντο διὰ πηλοῦ. Κάποτε ἐκτίζοντο καὶ μὲ ὠμάς πλίνθους. Αἱ καλῦτερον κτισμέναι οἰκίαι εἶχον ἐπίχρισμα ἀπὸ πηλὸν καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸ ἄλλο ἐπίχρισμα ἀπὸ ἄσβεστον, τὸ ὅποιον ἐστολίζετο μὲ πολυχρῶμους τοιχογραφίας. Μεγάλαι καὶ πολυσύνθετοι οἰκίαι, καλῶς κτισμέναι καὶ πολυτελῶς στολισμέναι, ἐχρησίμευσον ὡς κατοικίαι τῶν βασιλέων καὶ

ὠνομάζοντο ἀνάκτορα. Περίφημα ὑπῆρξαν τὰ ἀνάκτορα τῆς Κνωσοῦ καὶ τῆς Φαιστοῦ εἰς τὴν Κρήτην, τῆς Τίρουθος καὶ τῶν Μυκηνηῶν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα.

Ἔνδυμασία.—Οἱ ἄνδρες τῆς ἠπειρωτικῆς ἰδίως Ἑλλάδος ἐφόρουσαν χιτῶνα (ὕποκάμισον), ὁ ὅποιος ἐφθανε μέχρι τῶν μηρῶν, ἐζώνετο εἰς τὴν μέσῃ διὰ ζώνης καὶ εἶχε μικρὰ μανίκια ἕως τὸν ἀγκῶνα. Ἐφόρουσαν οἱ ἄνδρες καὶ πέδιλα (παπούτσια), τὰ ὅποια ἐδέοντο εἰς τὴν κνήμην μὲ λωρία. Κάλυμμα εἰς τὴν κεφαλὴν δὲν ἐφόρουσαν. Διαφορετικὴ ἦτο εἰς τὰς νήσους ἢ ἐνδυμασία τῶν ἀνδρῶν. Ἐκεῖ ἐφόρουσαν ἔν μικρὸν τεμάχιον ὑφάσματος, τὸ ὅποιον ἐσυγκρατεῖτο ἀπὸ τὴν μέσῃ διὰ ζώνης καὶ ἐσκέπαζε τὴν κοιλίαν καὶ μέρος τῶν μηρῶν. Τὸ ἄλλο μέρος ἦτο γυμνόν.

Ἡ ἐνδυμασία τῶν γυναικῶν ἦτο ἢ ἰδίᾳ καὶ εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Αἱ γυναῖκες ἐφόρουσαν *περικόρμιον*, τὸ ὅποιον προσηρμόζετο ἀκριβῶς περὶ τὸ στήθος καὶ ἐσφίγγετο στερεὰ εἰς τὴν ὀσφὺν εἰς τρόπον ὥστε ἐφαίνετο ὡσάν στήθοςδεσμος (κορσές). Ἐφόρουσαν αἱ γυναῖκες καὶ πλουσίαν ἐσθῆτα (φουστάν), ἢ ὅποια ἀπὸ τὴν μέσῃ κατέβαινε ἕως τοὺς ἀστραγάλους, ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἐπλάταινε πρὸς τὰ κάτω καὶ ἐλάμβανε σχῆμα κώδωνος. Ἡ κόμη κατέπιπτε συνήθως εἰς μικρὰς πλεξούδας ἢ ἐτυλίγετο εἰς τὴν κεφαλὴν μὲ πολλὴν ἐπιδεξιότητα.

Ὀπλισμός.—Εἰς τὸν πόλεμον ἕκαστος εἶχε δύο εἰδῶν ὅπλα, ἐπιθετικὰ, μὲ τὰ ὅποια ἐπετίθετο ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἀμυντικὰ μὲ τὰ ὅποια ἐπροφυλάσσετο ἀπὸ τὰς ἐπιθέσεις αὐτοῦ. Ἐπιθετικὰ ἦσαν τὸ ξίφος, τὸ ἔγχειρίδιον, τὸ δόρυ, τὸ τόξον καὶ ἡ σφενδόνη, ἀμυντικὰ δὲ ἡ ἀσπίς, ἡ περικεφαλαία καὶ αἱ κνημίδες.

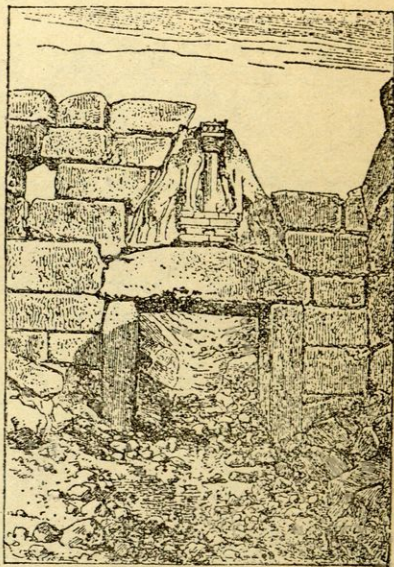
Τὸ ξίφος ἦτο δίκοπον καὶ ὀρειχάλκινον. Καὶ τὸ ἔγχειρίδιον ἦτο ἐπίσης ὀρειχάλκινον, ἀλλ' ἢ λεπίς του ἦτο πολὺ μικροτέρα. Τὸ δόρυ ἦτο ξύλινον καὶ εἶχε καὶ εἰς τὰ δύο ἄκρα αἰχμὰς ὀρειχαλκίνας. Ἡ μία ἀπὸ τὰς αἰχμὰς ἐχρησίμευε διὰ νὰ τρυπᾷ τὸν ἐχθρὸν, ἢ δὲ ἄλλη διὰ νὰ ἐμπήγεται εἰς τὴν γῆν. Τὸ τόξον ἦτο κατεσκευασμένον ἀπὸ δύο κέρατα ἐλάφου συνηνωμένα. Τὰ δὲ βέλη, τὰ ὅποια ἐρρίπτοντο μὲ τὸ τόξον, ἦσαν χάλκινα ἢ λίθινα καὶ εἶχον αἰχμὴν τριγωνικὴν.

Ἐκ τῶν ἀμυντικῶν ὅπλων ἡ περικεφαλαία ἐχρησίμευε διὰ νὰ προφυλάττῃ τὴν κεφαλὴν, αἱ δὲ κνημίδες, αἱ ὅποια ἦσαν ἀπὸ χονδρὸν ὕφασμα ἢ ἀπὸ δέρμα, ἐχρησίμευον διὰ νὰ προφυλάττουν τὰς κνή-

μας τοῦ πολεμιστοῦ. Τὸ καθ' αὐτὸ ἔμως ἀμυντικὸν ὄπλον ἦτο ἡ ἀσπίς, ἢ ὅποια εἶχε σχῆμα τετράπλευρον ἢ ἑλλειψοειδές καὶ ἐπροφύλαττε ἔλον τὸ σῶμα. Ἡ ἀσπίς ἦτο κατασκευασμένη ἀπὸ ξύλου σκεπασμένον μὲ δέρμα βόδι, ἐκρατεῖτο δὲ μὲ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα.

Β. Αἱ ὠραῖαι τέχναι.

Ἡ ἀρχιτεκτονική. Κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους σπουδαιότητα τέχνη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτο ἡ ἀρχιτεκτονική. Τὰ ἔργα αὐτῆς ἐχρησίμευον κυρίως πρὸς ἀσφάλειαν τῶν πόλεων καὶ διὰ τὰ ζοῦν εἰ βασιλεῖς καὶ οἱ μεγιστάνες ἀνέτως καὶ μεγαλοπρεπῶς. Τὰ κύρια ὕλικά πρὸς οἰκοδομὴν ἦσαν λίθοι, ὡμαὶ πλίνθοι καὶ ξύλα. Διὰ τὰς ἀκροπόλεις καὶ δι' ἄλλα ἐπίσημα κτίσματα μετεχειρίζοντο κολλοσσαίους λίθους. Οἱ ὀγκόλιθοι ἐτοποθετοῦντο ὁ εἰς ἐπάνω εἰς τὸν ἄλλον ἀκανονίστως καὶ χωρὶς καμμίαν συνδετικὴν ὕλην. Τὰ μεταξὺ τῶν ὀγκολίθων κενὰ ἐγεμίζοντο μὲ μικροτέρους λίθους. Τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς οἰκοδομῆς ὠνομάζετο Κυκλωπεῖον, διότι τὸ ἐφῆρμοςαν οἱ Κύκλωπες. Οἱ Κύκλωπες

Τείχη τῶν Μυκηναῶν
μὲ τὴν πύλην τῶν λεόντων.

ἦσαν μικρασιατικὴ φυλὴ, προσεκλήθησαν δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπὲρ ἰσχυρῶν αὐτῆς βασιλέων ὡς μισθωτοὶ καὶ ἔκτισαν τὰ τείχη, τὰ ὅποια φέρουν τὸ ὄνομα των. Λείψανα Κυκλωπεῖων τειχῶν ὁρίζονται εἰς τὰς Μυκῆνας, εἰς τὴν Τίρυνθα καὶ εἰς τὸν Ὀρχομενὸν τῆς Βοιωτίας.

Ζωγραφική. — Ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἐστόλιζον τὰς

ἐπιφανείας τῶν οἰκιακῶν ἀγγείων μὲ ζωγραφίας. Ἡ τέχνη αὐτῆ τοῦ γὰ ζωγραφίζουσαν τὰ ἀγγεῖα ἀνεπτύχθη πάρα πολὺ κατὰ τοὺς κρητομυκηναίους χρόνους. Τὰ κάλλιστα ὁμοῦ ἐκ τῶν ἔργων τῆς ζωγραφικῆς ἦσαν τοιχογραφίαι τῶν ἀνακτόρων καὶ ἄλλων ἐπισήμων κτισμάτων. Παρίστανον δὲ αἱ τοιχογραφίαι μὲ ζωηρὰ χρώματα ἀνθρώπους, ζῶα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα.

Γλυπτική. — Καὶ ἡ γλυπτικὴ εἶχε προσδεῦσαι πολὺ κατὰ τοὺς κρητομυκηναίους χρόνους. Ἐσκέλιζον ἐπάνω εἰς λίθους, εἰς ὄστᾶ

Ἐγχειρίδιον μὲ γλυπτὰς παραστάσεις.

ζῶων, εἰς μέταλλα, παραστάσεις, μὲ μεγάλην φυσικότητα. Κατεσκεύαζον ἐπίσης διάφορα σκευῆ καὶ μικροτεχνήματα ἀπὸ πορσελάνην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Αἱ μεταναστεύσεις

(1200 - 1000)

6. Αἱ μεταναστεύσεις ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι.

Κατὰ τὴν 12 ἑκατονταετηρίδα π. Χ. ἰσχυραὶ μετακινήσεις ἑλληνικῶν λαῶν ἤρχισαν ἀπὸ τὰ ὄρη τῆς Ἰλλυρίας καὶ ἐξετάθησαν μέχρι τῆς νοτίας ἄκρας τῆς Πελοποννήσου καὶ μέχρι τῆς Κρήτης, συντάραξαν δὲ ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Θεσσαλοί, οἱ ὁποῖοι κατόικουν τὴν Θεσπρωτίαν τῆς Ἠπείρου, διέβησαν τὴν Πίνδον καὶ κατέλαβον τὴν εὐφορον καὶ πλουσίαν χώραν, τὴν ὁποίαν διαρρέει ὁ ποταμὸς Πηνειὸς καὶ ἡ ὁποία ἀπὸ τὸ ὄνομα τῶν ὠνομάσθη Θεσσαλία. Οἱ Βοιωτοί, οἱ ὁποῖοι κατόικουν περὶ τὴν Ἄρην τῆς Θεσσαλίας, διέβησαν τὰ νότια ὄρη καὶ ἤλθον καὶ ἐγκατεστάθησαν

εις τὴν παρὰ τὴν Κωπαΐδα χώραν, ἐκ ταύτης δὲ ὀρμώμενοι κατέλαβον ἔλλην τὴν χώραν, ἣ ὅποια ἀπὸ τὸ ὄνομά των ὠνομάσθη Βοιωτία. Οἱ Δωριεῖς, οἱ ὅποιοι κατοικοῦσαν τὸ βόρειον μέρος τῆς Θεσσαλίας παρὰ τὸν Ὀλυμπον, μετενάστευσαν εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα καὶ κατέλαβον τὴν μεταξύ τῆς Οἴτης καὶ τοῦ Παρνασσοῦ χώραν, ἣ ὅποια ἀπὸ αὐτοῦς ὠνομάσθη Δωρίς.

Ἄλλὰ τὸν μεγαλύτερον κλονισμόν ἐπέφερον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ μετανάστευσις τῶν Δωριέων ἐκ τῆς Δωρίδος εἰς τὴν Πελοπόννησον. Κατὰ στίφη καὶ κατὰ χρονικά διαστήματα καὶ διὰ διαφόρων ὁδῶν εἰσέβαλον οἱ Δωριεῖς εἰς τὴν Πελοπόννησον, κατόπιν δὲ μακροχρονίων ἀγῶνων, οἱ ὅποιοι διήρκεσαν περισσότερον ἀπὸ διακόσια ἔτη, ἐκυρίευσαν τὰ νότια καὶ ἀνατολικά μέρη τῆς χερσονήσου ἤτοι τὴν Μεσσηνίαν πρῶτον, ἔπειτα τὴν Λακωνικὴν καὶ τελευταίον τὴν Ἄργολίδα καὶ τὴν Κορινθίαν. Μέρους τῶν Δωριέων παρέμεινεν εἰς τὴν Δωρίδα. Ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Ἄργολίδος, τῶν Ἀχαιῶν, μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Δωριέων μετενάστευσαν πολλοὶ εἰς τὴν βόρειον παραλίαν τῆς Πελοποννήσου, ἣ ὅποια ἀπὸ αὐτοῦς ὠνομάσθη Ἀχαΐα.

Ἀπὸ τὰς χώρας τῆς Πελοποννήσου μόνη ἡ ὄρεινὴ Ἀρκαδία διετήρησε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς.

Διὰ τῆς κατακτήσεως τοῦ πλείστου μέρους τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τῶν Δωριέων μετεβλήθη καθ' ὁλοκληρίαν ἡ μορφή τῆς χώρας. Τὸ κράτος τῶν Ἀχαιῶν κατελύθη. Τὴν ἀρχὴν ἔλαβον οἱ ὄρεσίβιοι καὶ ἀπολίτιστοι Δωριεῖς. Πόλεις μέχρι τοῦδε ἀνθοῦσαι κατεστράφησαν. Μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα ἐκάησαν ὑπὸ τῶν ἀπολιτίστων κατακτητῶν. Αὐτὴ ἡ πολὺχρυσος καὶ ἔνδοξος πόλις τῶν Μυκηνῶν μετεβλήθη εἰς ἄσημον χωρίον. Ὁ πολιτισμὸς ἐν γένει καὶ ἡ τέχνη ἡ κρητομηκυσταὶκὴ ἐξηφανίσθη.

Μία μοῖρα τῶν Δωριέων ἐπέρασεν εἰς τὴν Κρήτην καὶ κατέλαβεν αὐτήν. Καὶ ἐκεῖ μὲ τὴν εἰσβολὴν τῶν Δωριέων ἐξηφανίσθη ὁ πολιτισμὸς. Ἐξηφανίσθη ἐπίσης καὶ ἡ εἰρηνικὴ συγκοινωνία τῶν λαῶν τοῦ Αἰγαίου, ἡ ναυτιλία ἐξέπεσε καὶ μὲ τὸν καιρὸν τὸ ἐμπόριον μεταξύ Ἀνατολῆς καὶ Ἑλλάδος περιήλθεν εἰς τοὺς Φοίνικας, οἱ ὅποιοι κατοικοῦσαν τὰ νότια παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

7. Πρώτος Ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς.

Ἡ μετανάστευσις τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπέφερε καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα μεγάλην ἀναστάτῳσιν, ἕνεκα δὲ αὐτῆς πολλοὶ ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Ἑλλάδος ἠναγκάσθησαν νὰ μεταναστεύσουν εἰς χώρας μακρυνωτέρας.

Πρῶτος ἔγινεν ὁ καλούμενος αἰολικὸς ἀποικισμὸς εἰς τὴν βορειοδυτικὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Διάφοροι Θεσσαλικοὶ καὶ Βοιωτικοὶ λαοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐπλεόναζον οἱ Ἀχαιοί, ἀνέχώρησαν ἀπὸ τὸν Εὐρίπον καὶ ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Βοιωτίας, διέπλευσαν λοξῶς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ διηυθύνθησαν πρὸς τὰς νήσους Λέσβον καὶ Τένεδον, τὰς ὁποίας καὶ κατέλαβον· ἀπὸ αὐτὰς δὲ ὀρμώμενοι κατέλαβον ἔπειτα ἀπὸ μακροῦς ἀγῶνας πρὸς τοὺς ἐγχωριοὺς ὅλην τὴν βορειοδυτικὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐκεῖ ἔκτισαν δώδεκα ἀποικίας, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι ἦσαν ἡ Κύμη καὶ ἡ Σμύρνη. Ἐπίσης σπουδαία ἀποικία ἦτο καὶ ἡ Μυτιλήνη ἐπὶ τῆς νήσου Λέσβου. Εἰς τὰς ἀποικίας αὐτὰς ἔλαβον κατὰ πρῶτον οἱ μετανάσται τὸ ὄνομα Αἰολεῖς, ὡς προερχόμενοι ἀπὸ ποικίλους λαοὺς (αἰδολος=ποικίλος), ἡ δὲ χώρα ὠνομάσθη Αἰολίς.

Μετὰ τὸν αἰολικὸν ἀποικισμὸν ἔγινεν ὁ ἰωνικὸς ἀποικισμὸς. Ἀνάμικτοι λαοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι ἦσαν Ἴωνες, ἀναχωρήσαντες ἀπὸ τὴν Ἀτυκὴν καὶ ἀπὸ τὰ βορειοανατολικά παράλια τῆς Πελοποννήσου κατέλαβον κατὰ πρῶτον τὰς βορείους Κυκλάδας. Κατόπιν ἐπροχώρησαν καὶ κατέλαβον τὰς μεγάλας νήσους Χίον καὶ Σάμον καὶ τὰς ἀπέναντι ἀκτὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐκεῖ ἔκτισαν δώδεκα ἀποικίας, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπισημότεραι ἦσαν ἡ Χίος καὶ ἡ Σάμος ἐπὶ τῶν ὀμωνύμων νήσων, ἡ Φώκαια, αἱ Κλαζομεναί, ἡ Ἐφεσος, ἡ Κολοφών, ἡ Μίλητος. Ἐκεῖ οἱ διάφοροι λαοί, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπετελοῦντο οἱ ἀποικοὶ συνεχωνεύθησαν εἰς ἓνα, τὸν ἰωνικόν, ἡ δὲ χώρα ὠνομάσθη Ἴωνία. Οἱ δὲ Κολοφώνιοι ἐκδιώξαντες τοὺς Αἰολεῖς ἀπὸ τὴν Σμύρνην κατέστησαν αὐτὴν Ἴωνικὴν.

Ἡ ὁρμή πρὸς ἀποικισμὸν μετεδόθη καὶ εἰς τοὺς Δωριεῖς. Πολλοὶ Δωριεῖς μαζὶ μὲ παλαιοὺς κατοίκους τῆς Πελοποννήσου ἀπέπλευσαν ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Ἀργολίδος καὶ πρῶτον κατέλαβον καὶ ἀπόκισαν τὰ Κύθηρα, τὴν Μήλον, τὴν Θήραν καὶ τὴν Ἀνάφη. Ἐπειτα ἐπροχώρησαν καὶ κατέλαβον τὰς νήσους Ῥόδον καὶ Κῶν καὶ τὴν

μεσημβρινήν ἀκτὴν τῆς Καρίας. ὅπου ἔκτισαν τὴν Κνίδον καὶ τὴν Ἀλικαρνασσόν.

8. Ὁ βίος τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὰς μεταναστεύσεις.

Τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα.—Εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπλάσθη μία παράδοσις ὅτι Ἕλληνικοὶ λαοὶ ἐξεστράτευσαν μίαν φορὰν ἐναντίον τῆς Τροίας, ἣ ὁποία ἔκειτο εἰς τὴν βορειοδυτικὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ παράδοσις αὕτη μὲ τὸν καιρὸν ἔλαβε ποιητικὴν μορφήν εἰς λαϊκὰ ἄσματα, τὰ ὁποία ἐτραγουδοῦντο κατὰ τοὺς παλαιωτάτους χρόνους.

Οἱ λαοί, οἱ ὅποιοι μετενάστευσαν εἰς τὴν βορειοδυτικὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ οἱ ὅποιοι ὠνομάσθησαν Αἰολεῖς, παρέλαβον ἀπὸ τὴν μητρικὴν των χώραν πολλὰ ἄσματα, τὰ ὁποία ἀνεφέροντο εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Τροίας. Τὰ ἄσματα ταῦτα διεδόθησαν εἰς ὅλας τὰς Ἰωνικὰς ἀποικίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, συμπεριλήφθησαν δὲ εἰς αὐτὰ καὶ οἱ ἥρωες τῶν Ἀχαιῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ οἱ ἥρωες τῶν Ἰώνων τῆς Ἀττικῆς.

Οἱ Ἴωνες, λαὸς μὲ πολλὴν φαντασίαν, ἀφοῦ ἐπλούτησαν ἀπὸ τὴν εὐφορίαν ἐν γένει τῆς χώρας καὶ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον, εἶχον καιρὸν ν' ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν ποίησιν. Καὶ δὲν ἔψαλλον μόνον τὰ ἄσματα, τὰ ὁποία ἀνεφέροντο εἰς τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Τροίας, ἀλλὰ συνέθεσαν καὶ ἄλλα ἄσματα, τὰ ὁποία εἶχον ὡς ὑπόθεσιν τοὺς ἀγῶνας, ποὺ ἔκαμαν διὰ νὰ κατακτήσουν τὰς νέας των χώρας. Τότε εἰς μέγας Ἴων ποιητῆς, ὁ Ὅμηρος, κατὰ τὸ 800 π. Χ. ἐπὶ τῇ βᾶσει τῶν ἀνωτέρω λαϊκῶν ἁσμάτων ἐποίησε δύο μακρὰ ποιήματα, τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν. Καὶ εἰς μὲν τὴν Ἰλιάδα περιγράφει τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Τρῶας πέριξ τοῦ Ἰλίου, τὸ ὁποῖον ἦτο πρωτεύουσα τῆς Τροίας· εἰς δὲ τὴν Ὀδύσειαν ψάλλει τὰς πλάνας τοῦ Ὀδυσσεύς κατὰ τὴν ἐπάνοδόν του εἰς τὴν πατρίδα του Ἰθάκην. Εἰς τὰ δύο ταῦτα ποιήματα ἀπεικονίζονται τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα καὶ ἐν γένει ὁ πολιτισμὸς τῆς σύγχρονου ἐποχῆς τοῦ ποιητοῦ. Ἀπὸ τὰ ποιήματα λοιπὸν τοῦ Ὁμήρου, καὶ ἀπὸ τὰς ἀνασκαφάς, αἱ ὁποιαὶ ἔγιναν ἰδίως εἰς τὰς Μυκῆνας καὶ εἰς τὴν Κρήτην ἡμποροῦμεν νὰ λάβωμεν κάποιαν ἰδέαν περὶ τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὰς μεταναστεύσεις.

Θρησκεία καὶ λατρεία.— Ἡ λατρεία τῶν νεκρῶν παρέμεινεν

ἀμετάβλητος καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους. Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως καθὼς προείπαμεν, δύο μόνον ἐλατρεύοντο, Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ Γῆ. Τώρα ἕμως ἡ λατρεία τῆς φύσεως ἐπεκτείνεται. Ὁ ἀήρ, τὸ πῦρ, τὸ φῶς καὶ ἕλαι ἐν γένει αἱ δυνάμεις καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως ἐλατρεύοντο ὡς θεότητες. Αἱ θεότητες αὗται ἔλαβον ὀλίγον κατ' ὀλίγον μορφήν ἀνθρωπίνην καὶ ἔγιναν θεοί, οἱ ὅποιοι εἶχον μορφήν, σκέψεις, αἰσθήματα καὶ πάθη ἀνθρώπων. Δώδεκα ἀπὸ τοὺς θεοὺς ἔθεωροῦντο οἱ μεγαλύτεροι ἀπὸ ἄλλους καὶ ὠνομάζοντο Ὀλύμπιοι, ὡς κατοικοῦντες εἰς τὴν ὑψηλοτάτην κορυφὴν τοῦ Ὀλύμπου. Ἦσαν δὲ οἱ δώδεκα Ὀλύμπιοι θεοὶ οἱ ἑξῆς.

Ὁ Ζεὺς, ὁ μέγιστος ἔλων τῶν θεῶν, θεὸς τοῦ οὐρανοῦ, φέρων τὴν καταιγίδα καὶ τὸν κεραυνόν· ἡ Ἥρα, σύζυγος τοῦ Διός, προστατίς τοῦ γάμου· ἡ Ἀθηνᾶ, θεὰ τῆς σοφίας· ὁ Ποσειδῶν, θεὸς τῆς θαλάσσης· ὁ Ἀπόλλων, θεὸς τοῦ φωτός, ἡ Ἄρτεμις, θεὰ τοῦ κυνηγίου· ὁ Ἄρης, θεὸς τοῦ πολέμου· ὁ Ἡφαιστος, θεὸς τοῦ πυρός καὶ πάσης τέχνης μεταλλουργικῆς· ἡ Ἀφροδίτη, θεὰ τῆς ὠραιότητος· ἡ Δήμητρα, θεὰ τῆς γεωργίας· ἡ Ἑστία, προστατίς τοῦ οἰκιακοῦ ἀσύλου· ὁ Ἑρμῆς, ἄγγελος τοῦ Διός, θεὸς τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν γραμμάτων. Οἱ δώδεκα Ὀλύμπιοι θεοὶ συνήρχοντο εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Διός καὶ συνεζήτουν καὶ ἐλάμβανον ἀποφάσεις διὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ κόσμου.

Ἐκτὸς τῶν δώδεκα Ὀλυμπίων θεῶν ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι, καθὼς ὁ Πλούτων, θεὸς τοῦ Ἄδου, ἡ Περσεφόνη, θυγάτηρ τῆς Δήμητρας καὶ σύζυγος τοῦ Πλούτωνος, ὁ Διόνυσος, θεὸς τοῦ οἴνου, ὁ Αἰόλος, θεὸς τῶν ἀνέμων, ἡ Θέμις, θεὰ τῆς δικαιοσύνης καὶ ἄλλοι.

Ἡ λατρεία πρὸς τοὺς θεοὺς ἐξηκολούθει ἡ ἴδια, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς προσημεικτοὺς χρόνους. Τώρα ἤρχισαν νὰ κτίζωνται πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν καὶ ναοί. Κάθε θεὸς εἶχε τὸν ναόν του. Εἰς τοὺς θεοὺς προσέφερον καρπούς, οἶνον, γάλα, ἔλαιον, μέλι, καὶ ἐθυσίαζον ζῶα. Ἡ θυσία ἐγίνετο ἐπάνω εἰς ἓν τεχνητὸν ὕψωμα, τὸ ὅποιον ὠνομάζετο βωμός. Ἐπάνω εἰς τὸν βωμὸν ἔκαιον τὰ μηρία καὶ τὸ λίπος τοῦ θυσιαζομένου ζώου, τὰ δὲ ἄλλα μέρη τὰ ἔψηγαν καὶ τὰ ἔτρωγον, ἐφαλλον δὲ καὶ ἐχόρευον γύρω ἀπὸ τὸν βωμὸν.

Ὡς πρὸς τὸν τόπον τῆς κατοικίας τῶν νεκρῶν τώρα ἴσχυε μία ἄλλη δοξασία. Ἐφαντάζοντο ἓνα χῶρον ὑποκάτω ἀπὸ τὴν γῆν, ἀπεί-

πως ευρύτερον από τον τάφον, εις τόν ὅποιον χῶρον εἶλαι αἱ ψυχαί, μακρὰν ἀπό τὸ σῶμά των, ἔζων συνηθροισμένοι. Ὁ χῶρος αὐτὸς ὠνομάζετο Ἄδης. Εἰς τὸν Ἄδην ἐπεβάλλοντο ποιναι καὶ ἀπενέμοντο ἀμοιβαί ἀναλόγως τῆς διαγωγῆς, τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος ἐτήρησεν εἰς τὴν ζωὴν του.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους σπουδαιότατον μέρος τῆς λατρείας ἀπετέλει ἡ μαντική. Οἱ Ἕλληνες ἐπίστευον, ὅτι οἱ θεοὶ μὲ διάφορα σημεῖα προεμήνυον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν. Τοιαῦτα σημεῖα ἦσαν μερικὰ ἀσυνήθη φυσικὰ φαινόμενα, καθὼς αἱ ἀστραπαί, αἱ βρονταί, οἱ σεισμοί, αἱ ἐκλείψεις τῆς σελήνης καὶ τοῦ ἡλίου. Ἄλλ' εἶλο οἱ ἄνθρωποι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐξηγήσουν τὰ σημεῖα ταῦτα. Ἐχρειάζετο ἰδιαιτέρα ἱκανότης. Δι' αὐτὸ ἐπίστευον, ὅτι οἱ θεοὶ παρεῖχον εἰς μερικοὺς ἀνθρώπους τὴν χάριν νὰ ἠμποροῦν ἀπὸ τὰ σημεῖα αὐτὰ νὰ λέγουν τὰ μέλλοντα. Οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι ὠνομάζοντο μάντιες. Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν πτῆσιν τῶν οἰωνῶν (σαρκοφάγων πτηνῶν) καὶ ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῶν σφαγίων ἠδύναντο νὰ καταλάβουν τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν.

Αἱ κοινωνικαὶ τάξεις.—Παλαιότατα ἡ κοινωνία ἦτο διηρημένη εἰς δύο τάξεις ἀνθρώπων, εἰς τοὺς ἐλευθέρους καὶ εἰς τοὺς δούλους, οἱ ὅποιοι δούλοι ἦσαν κυρίως αἰχμάλωτοι πολέμου. Οἱ ἐλεύθεροι πάλιν διηροῦντο εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ εἰς τὸν πολὺν δῆμον ἢ τὸν λαόν. Εὐγενεῖς ἦσαν οἱ μεγάλοι γαιοκτῆμονες καὶ ἐλέγοντο ἰδιαιτέρως ἄριστοι, βουληφόροι, γέροντες. Ὁ δῆμος ἀποτελεῖτο ἀπὸ ἐμπόρους, τεχνίτας, μάντιες, ἱατροὺς, αἰδοῦς κλπ. Ὑπῆρχε καὶ μία ἄλλη τάξις ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἐθεωροῦντο μὲν ἐλεύθεροι, ἀλλὰ δὲν διέφερον ἀπὸ τοὺς δούλους. Ἦσαν οἱ θῆτες, οἱ ὅποιοι ἔνεκα τῆς μεγάλης πενίας των ἠναγκάζοντο νὰ καλλιεργοῦν ὡς μισθωτοὶ τὰς γαίας τῶν πλουσίων.

Πολίτευμα.—Πολίτευμα εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἦτο ἡ κληρονομικὴ βασιλεία. Ὁ βασιλεὺς ἦτο ὁ μεγαλύτερος γαιοκτῆμων, Ἐπίστευον, ὅτι κατήγετο ἀπὸ τὸν Δία καὶ δι' αὐτὸ τὸ πρόσωπόν του ἐθεωρεῖτο ὡς ἱερόν. Ἄλλὰ δὲν ἤρκει μόνη ἡ καταγωγή. Ἀπητοῦντο καὶ ἄλλα προσόντα ἀπὸ τὸν βασιλεῖα, νὰ εἶναι συνετός, νὰ εἶναι γενναῖος, νὰ ἔχῃ μορφὴν μεγαλοπρεπῆ.

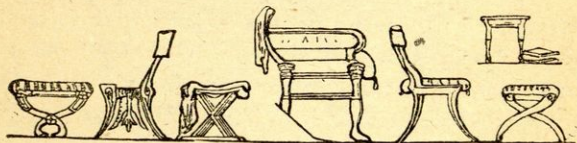
Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἡ βασιλικὴ ἐξουσία ἦτο ἀπερίοριτος· ἔπειτα δὲ ἀπὸ τὰς μεταναστεύσεις μόνον εἰς τὸν πόλεμον

είχεν ἀπεριόριστον ἐξουσίαν ὁ βασιλεὺς, ἐν καιρῷ δὲ εἰρήνης περιωρίζετο αὐτὴ ὑπὸ συμβουλίου. Τὸ συμβούλιον τοῦτο ἀπετέλουν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπιφανῶν οἴκων, οἱ ὅποιοι, ὡς προείπαμεν, ὠνομάζοντο ἄριστοι, βουλευφόροι, γέροντες. Ὁ βασιλεὺς προσεκάλει συνήθως εἰς συμπόσιον τοὺς συμβούλους (βουλὴν γερόντων) καὶ ἀφοῦ πρῶτον προσέφερον θυσίαν εἰς τοὺς θεοὺς, ἔπειτα ἐκάθηγτο καὶ τρώγοντες συνεζήτουν ὅμοῦ τὰ σοβαρὰ ζητήματα τῆς πολιτείας καὶ ἀπεφάσιζαν τὰ πρέποντα. Ὅταν ἐπρόκειτο διὰ πολὺ σοβαρὰ ζητήματα, συνεκάλουν διὰ κηρύκων τὸν λαὸν εἰς ἐκκλησίαν (ἀγορὰ δῆμου) διὰ νὰ ἀκούσουν ἀπλῶς τὴν γνώμην του, χωρὶς νὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ τὴν δεχθῶν. Πολλάκις ἕμως τὸ πλῆθος μὲ τὴν ἀποδοκιμαστικὴν φωνὴν του ἠνάγκαζε τὸν βασιλέα καὶ τὴν βουλὴν νὰ τροποποιήσουν τὰς ἀποφάσεις των.

Ὁ βασιλεὺς διεχειρίζετο καὶ τὴν δικαστικὴν ἐξουσίαν. Σπανίως ἕμως οἱ ἄνθρωποι προσέφευγον εἰς τὸν βασιλέα διὰ νὰ λύσῃ τὰς διαφοράς των. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἐπεκράτει ἡ χειροδικία· ἕκαστος δηλαδὴ, ἔταν ἡδικεῖτο, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐκδικηθῇ μόνος του. Ἄν κανεὶς ἐφονεύετο ὑπὸ ἄλλου, τὸ δικαίωμα τῆς ἐκδικήσεως τὸ εἶχον οἱ συγγενεῖς τοῦ φονευθέντος.

Ὁ οἰκιακὸς βίος.—Ὁ οἰκιακὸς βίος κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἦτο ἀπλοῦστατος. Οἱ βασιλεῖς μὲ τοὺς εὐγενεῖς κατῴκουν εἰς τὰς ἀκροπόλεις, ὁ δὲ πολὺς λαὸς κατῴκει γύρω ἀπὸ τὰς ἀκροπόλεις, ἀσχολούμενος εἰς ποικίλα ἔργα. Τὰς γαίας τῶν πλουσιῶν ἐκαλλιέργουν οἱ δούλοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, καὶ τὰ ποίμνια αὐτῶν τὰ ἐφύλαττον ἐπίσης δούλοι. Πολλάκις ἕμως μὲ τοὺς δούλους ὑπηρέτουν ὡς μισθωτοὶ καὶ οἱ θῆτες. Τὰ ἀνάκτορα καὶ αἱ οἰκίαι δὲν διέφερον πολὺ ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα καὶ τὰς οἰκίας τῆς προηγουμένης περιόδου.

Τὰ ἐπιπλα τῆς ἐποχῆς ταύτης ἦσαν ἀπλά, ὁ θ ρ ὀ ς, καθέδρα

Καθίσματα.

μὲ στηρίγματα διὰ τὰ νῶτα καὶ τὰς χεῖρας, ὁ κ λ ι σ μ ὂ ς, καθέδρα μὲ στηρίγματα μόνον διὰ τὰ νῶτα, ἄλλα σκαμνία, κιβώτια διὰ νὰ φυλάτ-

του τὰ ἐνδύματα καὶ ἄλλα πολύτιμα ἀντικείμενα, μικραὶ τράπεζαι διὰ νὰ τρώγουν. Διὰ τὰ ὑγρά ὑπῆρχον ἀγγεῖα διαφόρων σχημάτων, ὁ πῖθ ο ς διὰ νὰ ἀποθηκεύουν τὸν οἶνον, τὸ ἔλαιον καὶ τὸ μέλι, ὁ ἀμφορεὺς μὲ ἄδύο λαβάς, ὅστις ἐχρησίμευεν ὡς δοχεῖον ἐλαίου, ἡ ὕδρεια μὲ στενὸν λαιμὸν διὰ τὸ ὕδωρ, ἡ λήκυσθος διὰ τὸ ἔλαιον, ὁ κρατήρ διὰ τὴν ἀνάμιξιν τοῦ οἴνου μὲ τὸ ὕδωρ, ἡ φιάλη διὰ τὰς σπονδάς.

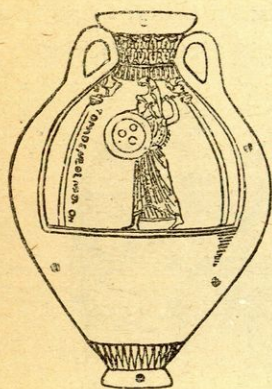
Λήκυθοι

Τὰ μαγειρικά σκευῆ ἦσαν σχεδὸν ὅμοια μὲ τὰ πῆλινα ἰδικά μας. Πρὸς φωτισμὸν μεταχειρίζοντο δάδας.

Ἡ ἐνδυμασία ἦτο περισσότερον ἀπλή παρὰ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον. Οἱ ἄνδρες ἐφόρου μακρὸν λινὸν χιτῶνα καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸν τεμάχιον μαλλίνου ὑφάσματος ὡς ἐπανωφόριον. Ἐφόρου πέδιλα, τὴν δὲ κεφαλὴν εἶχον γυμνήν. Αἱ γυναῖκες ἐφόρου ἐπίσης μακρὸν χιτῶνα, ὁ ὅποιος ἐδένετο εἰς τὴν μέσσην μὲ ζώνην. Μέροσ αὐτοῦ ἀνεσύρετο ἄνωθεν τῆς ζώνης καὶ ἐσχημάτιζε τὸν καλούμενον κόλπον. Κάποτε ἐφόρου εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ πέπλον ἀπὸ ὑφασμα λεπτόν.

Οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ βασιλεῖς εἰργάζοντο οἱ ἴδιοι. Αἱ γυναῖκες διέμενον εἰς ἰδιαίτερον διαμέρισμα, τὸ ὕπερφον, καὶ ἡσχολοῦντο εἰς

τάς οικιακὰς ἐργασίας. Καὶ αὐταὶ αἱ βασιλίσσαι περιστοιχιζόμεναι ἀπὸ τὰς θεραπαινίδας ὕφαινον, ἔγνεθον καὶ ἐκέντων. Ἡ Αἰ θυγατέρες τῶν βασιλέων μὲ τὰς ὑπηρετρίαις ἐπήγαιναν εἰς τὸν ποταμὸν καὶ ἔπλυναν τὰ ἐνδύματα.

Ἐμφυρεὺς.

Ὅταν ἤθελε κανεὶς νὰ νυμφευθῆ, ἐπήγαινε εἰς τὸν πατέρα τῆς κόρης ποὺ ἤθελε νὰ λάβῃ σύζυγον καὶ εἰς ἀντάλλαγμα διὰ τὴν κόρην ἔδιδεν εἰς τὸν πατέρα αὐτῆς ἀριθμὸν τινα βοῶν ἢ προβάτων, διότι τότε δὲν ὑπῆρχον ἀκόμη νομίσματα. Ὁ πατὴρ ἀπεφάσιζε περὶ τοῦ γάμου. Ἡ κόρη δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ ἀρνηθῆ. Ὅταν οἱ δύο ἄνδρες συνεφώνουν, ἐγίνετο ὁ γάμος. Ὁ γαμβρὸς μὲ μεγάλην συνοδείαν ἐπήγαινε εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πενθεροῦ διὰ νὰ παραλάβῃ τὴν νύμφην καὶ τὴν φέρῃ εἰς τὴν οἰκίαν του. Ὅταν ἡ νύμφη ὠδηγεῖτο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ, ἡ συνοδεία ἠκολούθει ψάλλουσα ὑπὸ τὸν ἦχον τοῦ αὐλοῦ γαμήλιον ᾠσμα, τὸν καλούμενον ὁ μ ἔ ν α ἰ ο ν.

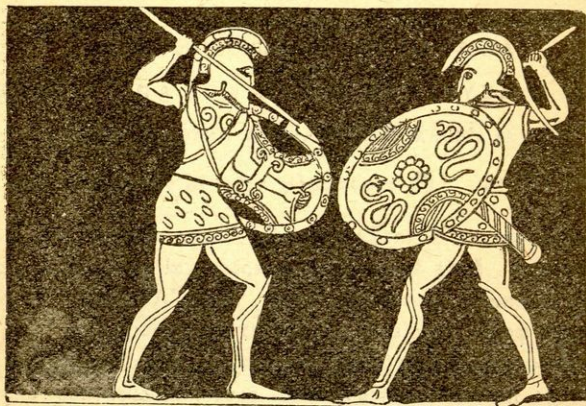
Εἰς κάθε οἰκογένειαν ὁ πατὴρ ἦτο κύριος καὶ εἰς αὐτὸν ὄλοι ὄφειλον νὰ ὑπακούουν καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ ἠλικιωθέντες παῖδες.

Τὸ αἶσθημα τῆς φιλίας ἦτο πολὺ ζωηρόν. Ἡ φιλοξενία ἐτιμᾶτο πάρα πολὺ. Κάθε ξένος, ὁ ὁποῖος ἐζήτει φιλοξενίαν, ἐγίνετο δεκτὸς μὲ πολλὴν προθυμίαν, διότι ὁ ξένος, κατὰ τὰς ἰδέας ποὺ ἐπεκράτουν τότε, διετέλει ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Διὸς.

Σεβαστότερος ἀκόμη ἀπὸ τὸν ξένον ἦτο ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος καταδιωκόμενος δι' οἰανδήποτε αἰτίαν κατέφευγεν εἰς τὴν οἰκίαν τινὸς καὶ ἐζήτει βοήθειαν. Ὁ τοιοῦτος ὠνομάζετο ἰ κ έ τ η ς καὶ διετέλει ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Διὸς· ἐκάθητο δὲ πλησίον τοῦ βωμοῦ ἢ πλησίον τῆς ἐστίας τῆς οἰκίας. Ὁ οἰκοδεσπότης δὲν ἠδύνατο νὰ ἀρνηθῆ τὴν προστασίαν του, διότι ἀλλέως ἐτιμωρεῖτο σκληρῶς ὑπὸ τοῦ Διὸς.

Ἡ πολεμικὴ τέχνη.— Κατὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους μεγάλην ἀξίαν εἶχεν ἡ πολεμικὴ τέχνη. Εἰς τὸν πόλεμον δὲν ὑπῆρχε καμμία πειθαρχία. Οἱ στρατιῶται ἐπορεύοντο εἰς τὴν μάχην χωρὶς καμμίαν τάξιν καὶ ὁ καθεὶς ἐμάχετο διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Ἡ ἔκδρασις τοῦ πολέ-

μου ἐξηρτάτο ἀπὸ τὴν ἀνδρείααν καὶ τὴν δεξιότητα τῶν ἀρχηγῶν. Ὅπλα εἶχον τὰ αὐτὰ μὲ τὰ ἔπλα τῆς προηγουμένης περιόδου, ἀλλ' αἱ περικεφαλαῖσι καὶ αἱ κνημίδες εἶναι τῶρα μετάλλιναι. Ἐπὶ πλεον δὲ προσετέθη καὶ ὁ θώραξ ἀπὸ χαλκόν, ἔστις ἐπροφύλαττε τὸ στήθος,

Πολεμισταὶ τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων.

Ὁρμοῦσαν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ εὐγενεῖς ἐπὶ ἄρματος ἑλαφροῦ διτρόχου, τὸ ὅποιον ἐσύρετο ὑπὸ δύο ἵππων καὶ διηυθύνετο ὑπὸ ἡνιόχου. Ἐμάχοντο δὲ ἄλλοτε ἀπὸ τὸ ἄρμα καὶ ἄλλοτε κατεβαίνοντες ἀπ' αὐτό. Οἱ λοιποὶ στρατιῶται ἐμάχοντο πεζῇ.

Ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον.—Κατὰ τοὺς Κρητομυκηναϊκοὺς χρόνους ἤκμαζεν ἡ ναυτιλία εἰς τὰς χώρας τοῦ Αἰγαίου. Ἀφ' οὗτου ἔμως οἱ Δωριεῖς κατέλαβαν τὴν Κρήτην, ἡ εἰρηνικὴ συγκοινωνία τῶν λαῶν τοῦ Αἰγαίου ἀνεκόπη, ἡ ναυτιλία ἐξέπεσε καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον περιήλθεν εἰς χεῖρας τῶν Φοινίκων. Οἱ Φοίνικες ἔκτοτε διενήργουν τὸ ἐμπόριον μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Ἑλλάδος, ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία περιορίσθη εἰς μόνον τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Τὰ πλοῖα τότε συνηθέστατα ἐκινουῦντο διὰ κωπηλασίας.

Ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἐφευρεθῆ ἀκόμη τὸ νόμισμα, τὸ ἐμπόριον ἦτο ἀνταλλακτικόν, οἱ ἔμποροι δηλαδὴ ἀντήλλασσον τὰ προϊόντα. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν καὶ διότι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐτιμάτο πάρα πολὺ

ἡ πολεμικὴ τέχνη, τὸ ἐμπόριον ἦτο πολὺ περιορισμένον καὶ κάπως περιεφρονεῖτο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

ΚΑΙ Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΣ

Α'. ΑΙ ΔΩΡΙΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΙ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

9. Ἡ πολιτεία τῆς Σπάρτης

Οἱ κάτοικοι.—Ἡ κατάκτησις τῆς Λακωνικῆς ὑπὸ τῶν Δωριέων ὡς προείπαμεν, ἔγινε ἔπειτα ἀπὸ μακροῦς καὶ πεισματώδεις ἀγῶνας πρὸς τοὺς παλαιούς κατοίκους αὐτῆς, τοὺς Ἀχαιοὺς. Ἡ γῆ, τὴν ὁποίαν κάθε φοράν ἐκυρίευσον οἱ κατακτηταὶ διεμοιράζετο ἀναμεταξύ των εἰς ἴσους κλήρους (μερίδια). Οἱ κλήροι, τοὺς ὁποίους ἐλάμβανον οἱ εὐγενεῖς, ἦσαν μεγαλύτεροι ἀπὸ τοὺς κλήρους, ποὺ ἐλάμβανεν ὁ δῆμος.

Ἀπὸ τῆς δωρικῆς κατακτῆσεως οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς διεκρίθησαν εἰς τρεῖς τάξεις, τοὺς Σπαρτιάτας, τοὺς Περιόικους καὶ τοὺς Ἐλλώτας. Σπαρτιάται ἐλέγοντο οἱ Δωριεῖς ἀπὸ τὴν πόλιν Σπάρτην, ἡ ὁποία ἔκειτο ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὀχθῆς τοῦ ποταμοῦ Εὐρώτα καὶ τὴν ὁποίαν κατόικουν οἱ κατακτηταί. Οὗτοι κατεῖχον ὅλας τὰς δημοσίας ἀρχὰς καὶ ἀπετέλουν τὸν διαρκῆ στρατὸν τῆς πολιτείας. Ἐθεώρουν ἀναξιοπρεπὲς νὰ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν ἢ νὰ μετέρχωνται οἰονδήποτε ἐμπόριον ἢ τέχνην. Ἐζούσαν ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῶν κλήρων, τοὺς ὁποίους ἐκαλλιέργουν οἱ Ἐλλώτες καὶ τοὺς ὁποίους κλήρους δὲν εἶχον δικαίωμα οὔτε νὰ πωλήσουν οὔτε νὰ δωρήσουν. Ὁ κλῆρος ἐπήγαινε ἀπὸ τὸν πατέρα εἰς τὸν πρωτότοκον υἱόν, ὁ ὁποῖος ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ τρέφῃ τὰ λοιπὰ μέλη τῆς οικογενείας.

Περίοικοι (πéριξ κατοικοῦντες) ὠνομάσθησαν οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς, οἱ Ἀχαιοί, ὅσοι χωρὶς ἀντίστασιν ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς κατακτητάς. Οὗτοι ἔμειναν ἐλεύθεροι καὶ ἐκαλλιέργουν ἐλευθέρως τὰ κτήματα, ὅσα οἱ κατακτηταὶ ἀφῆκαν εἰς αὐτούς, πληρώνοντες εἰς τοὺς κατακτητάς ὡς φόρον τὸ ἥμισυ τῶν προϊόντων. Οἱ Περίοικοι

ήσχοιοῦντο προσέτι εἰς τὸ ἐμπόριον, εἰς τὰς τέχνας καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν. Πολιτικά δικαιώματα δὲν εἶχον, ἀλλ' εἰς τὸν πόλεμον ἐλάμβανον μέρος.

Ἐλώτες ὠνομάσθησαν ὅσοι ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Λακωνικῆς ἀντεστάθησαν εἰς τοὺς κατακτητάς, ἀλλὰ νικηθέντες ἔγιναν δοῦλοι αὐτῶν. Οἱ Ἐλώτες ἀναγκαστικῶς ἐκαλλιέργουν τοὺς ἀγρούς τῶν Σπαρτιατῶν, προσέτι δὲ εἰργάζοντο καὶ εἰς ἄλλας οἰκιακὰς ἐργασίας αὐτῶν.

Τὸ πολίτευμα.— Οἱ παλαιοὶ παρεδέχοντο ὅτι τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης ἦτο ἔργον ἑνὸς μεγάλου νομοθέτου, τοῦ Λυκούργου, ὃ ὅποιος κατὰ τινὰς ἔζησε μεταξὺ τοῦ 850 καὶ 800 π. Χ. Ἐν τούτοις ὅσα λέγονται περὶ τοῦ βίου τοῦ Λυκούργου εἶναι ἀμφίβολα καὶ ἀβέβαια. Ἐως ὅτου τὸ Σπαρτιατικὸν πολίτευμα λάβῃ τὴν ὀριστικὴν μορφήν του, ἐπέρασαν χρόνοι πολλοί, περιλαμβάνει δὲ τοῦτο ὅλας τὰς ἐξουσίας τῆς Ὀμηρικῆς πολιτείας, ἧτοι β α σ ι λ ε ἰ α ν, β ο υ λ ῆ ν γ ε ρ ὄ ν τ ω ν καὶ ἀ γ ο ρ ἄ ν δ ῆ μ ο υ.

Βασιλεία. Εἰς τὴν Σπάρτην ἀπ' ἀρχῆς ἦσαν δύο βασιλεῖς. Οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης μόνον ἐν καιρῷ πολέμου εἶχον μεγάλην ἰσχύν. Ὅταν ἄνωγαν ἐπανήρχοντο εἰς τὴν Σπάρτην, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ δίδουν λόγον τῶν πράξεών των. Ἐν καιρῷ εἰρήνης ἡ ἐξουσία των ἦτο περιορισμένη. Ἐδίκαζον τὰς οἰκογενειακὰς ὑποθέσεις· προΐσταντο εἰς τὰς δημοσίας θυσίας· κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους προῆδρευον τῆς γερουσίας, ὡς καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου· τιμὰς ἀπήλαυον πολλάς· εἶχον διπλὴν μερίδα εἰς τὰ σουσίτια, τιμητικὴν θέσιν εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὸ 1)3 τῶν ἐν πολέμῳ λαφύρων.

Γερούσια.— Ἡ Γερούσια (βουλή γερόντων) ἀπετελεῖτο ἀπὸ 28 μέλη. Οἱ γέροντες (γερούσιασται) ἦσαν ἰσόβιοι καὶ τοὺς ἐξέλεγεν ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἀπὸ τοὺς ἔχοντας ἡλικίαν ἄνω τῶν 60 ἐτῶν. Τῆς γερουσίας, ὡς προείπαμεν, κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους προῆδρευον οἱ βασιλεῖς. Ἡ γερούσια μαζὶ μὲ τὸς βασιλεῖς συνεσκέπτοντο πρωτίτερα περὶ ἔλων τῶν ὑποθέτων, αἱ ὅποια ἔμελλον νὰ ὑποβληθοῦν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ δήμου, ἐδίκαζε δὲ τὰς ποινικὰς δίκας καὶ ἦτο ἀρχὴ ἐντελῶς ἀνεύθυνος.

Ἐκκλησία.— Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου ἀπετελεῖτο ἀπὸ ὅλους τοὺς Σπαρτιάτας ὅσοι εἶχον συμπληρώσει τὸ 20ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας. Αὕτη συνήρχετο κατὰ πᾶσαν πανσέληνον εἰς τὸ ὑπαιθρον καὶ διὰ βοῆς ν α ἰ

ἢ οὐ ἐνέκρινεν ἢ ἀπέρριπτε τὰς προτάσεις τῆς γερουσίας καὶ τῶν βασιλέων.

Ἐφοροί.—Ἡ ἐπισημοτέρα ἀρχὴ τῆς Σπάρτης ἦτο ἡ ἀρχὴ τῶν ἐφόρων. Οἱ ἔφοροι ἦσαν πέντε. Κατ' ἀρχὰς οὗτοι διορίζοντο ὑπὸ τῶν βασιλέων καὶ εἶχον ἀπλῶς ἀστυνομικὰ καθήκοντα. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως συνεκέντρωσαν εἰς χεῖρας τῶν πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ ἔγιναν παντοδύναμοι, ἐξελέγοντο δὲ ἤδη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου. Αὐτοὶ συνεκάλουν τὴν γερουσίαν καὶ προήδρευον αὐτῆς, ἐνῶ οἱ βασιλεῖς παρεκάθητο μὲ τοὺς γερουσιαστάς. Αὐτοὶ συνεκάλουν καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ ἐξετέλουν τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς. Ἡδύναντο νὰ παύσουν τοὺς ἄρχοντας ἐκτὸς τῶν γερουσιαστῶν. Ἐπετήρουν τὴν ἀγωγὴν ὄλων τῶν πολιτῶν. Καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς ἠδύναντο νὰ εἰσάγουν εἰς δίκην. Αὐτοὶ ἐδέχοντο καὶ ἔπεμπον πρέσβεις. Αὐτοὶ διέτασσαν τὰς ἐκστρατείας. Καὶ εἶχε μὲν ὁ βασιλεὺς ἐν πολέμῳ τὴν ὑπερτάτην στρατηγίαν, παρηκολούθουν ὅμως αὐτὸν δύο ἐκ τῶν ἐφόρων.

Ἡ ἀνατροφὴ τῶν παιδῶν.— Ἡ ἀνατροφή τῶν παιδῶν ἦτο πολεμικὴ, ὅπως πολεμικὸς ἦτο καὶ ὁ χαρακτήρ τῆς δωρικῆς φυλῆς. Ὁ Σπαρτιάτης ἀπὸ τῆς στιγμῆς ποὺ ἐγεννᾶτο ἀνήκεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν πολιτείαν. Τὰ νεογέννητα παιδία τὰ ἐξήταζαν οἱ ἄρχοντες καὶ ὅσα μὲν ἀπὸ αὐτὰ εὐρίσκοντο ἀσθενικά, ἐρρίπτοντο εἰς τόπον βαρῆθρῶδη πλησίον τοῦ Ταυγέτου· τὰ δὲ ὑγιᾶ καὶ εὐρωστα μέχρι μὲν τοῦ ἑβδόμου ἔτους τὰ ἀνέτρεφον οἱ γονεῖς, ἔπειτα δὲ τὰ παρελάμβανεν ἡ πολιτεία καὶ αὐτὴ ἐφρόντιζε διὰ τὴν περαιτέρω ἀνατροφὴν των.

Οἱ παῖδες ἀνετρέφοντο μὲ σκληραγωγίαν. Ἐσυνήθιζαν νὰ ὑποφέρουν εὐκόλως τὴν πείναν, τὴν διψάν, τὸ ψῦχος, τὴν ζέστην. Ἐδάδιζαν ἀσκεπεῖς καὶ ἀνυπόδητοι. Ἐφόρουν τὸ ἴδιον ἔνδυμα χερμῶνα καὶ θέρος. Ἐκοιμῶντο ἐπάνω εἰς καλάμια, τὰ ὅποια ἔκοπτον οἱ ἴδιοι εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Εὐρώτα. Ἐγυμνάζοντο ἀδικητικῶς εἰς τὸ τρέξιμον, εἰς τὸ πῆδημα, εἰς τὴν πάλην, εἰς τὸν δίσκον καὶ εἰς τὸ ἀκόντιον.

Ἡ καθαρῶς στρατιωτικὴ ἀνατροφή τῶν παιδῶν περιώριζε κατὰ πολὺ τὴν πνευματικὴν μὲρψωσιν αὐτῶν. Ἐμάνθανον μόνον γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν, ἀπεστήθιζον τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου καὶ ἄλλα πολεμικὰ ἄξιματα, τὰ ὅποια ἐξύμνουν τοὺς ὑπὲρ τῆς πατρίδος πεσόντας καὶ ἔψαγον τοὺς δειλοὺς καὶ ἀνάνδρους. Ἐμάνθανον μουσικὴν καὶ ἐχόρευον στρατιωτικὸς χορούς. Ἐδιδάσκοντο νὰ εἶναι σεμνοὶ κατὰ τὸ

ἦθος, νὰ σέβωνται καὶ νὰ τιμοῦν τοὺς γέροντας, νὰ ἴστανται σιωπη-
λοὶ καὶ ὡς ἀγάλματα ἐνώπιον τῶν ἀρχόντων.

Καὶ αἱ κόραι τῶν Σπαρτιατῶν ἀνετρέφοντο ὅπως καὶ οἱ παῖδες.
Ἦσοῦντο καὶ αὐταὶ εἰς τὴν πάλην, εἰς τὸ τρέξιμον καὶ εἰς τὸ ἀκόν-
τιον. Τοιοῦτοτρόπως δὲ ἐγίνοντο ὑγιεῖς καὶ εὐρωστοὶ. Ἡ Σπαρτιατὶς
τὰ πάντα ἐθυσίαζε διὰ τὴν πατρίδα. Δίδουσα τὴν ἀσπίδα εἰς τὸν υἱὸν
τῆς μεταβαίνοντα εἰς τὸν πόλεμον τοῦ ἔλεγε ἦ τὰ ν ἦ ἐ π ἰ τ ᾶ ς,
δηλαδή ἦ ταύτην νὰ φέρῃς νικητὴς ἢ ἐπάνω εἰς αὐτὴν νὰ σὲ φέρουν
νεκρόν.

Ἡ Σπαρτιατικὸς βίος.—Οἱ Σπαρτιάται εἰς τὴν τροφήν των ἦσαν
ὀλιγαρχεῖς· εἰς τοῦτο δὲ συνετέλουν πρὸ πάντων τὰ καλούμενα σ υ σ-
σ ἰ τ ῖ α. Ὅλοι δηλαδή οἱ Σπαρτιάται, ἐκτὸς τῶν γυναικῶν, καὶ αὐτοὶ
οἱ βασιλεῖς, ὑποχρεωτικῶς ἔτρωγον μαζὶ εἰς κοινὰς τραπέζας ἀνά 15.
Ὁ καθεὶς ἔδιδε κατὰ μῆγα ὠρισμένον ποσὸν ἀλεύρου, τυροῦ, οἴνου
καὶ σύκων. Ἡ κυριωτέρα τροφή τῶν Σπαρτιατῶν ἦτο ὁ μέλας ζωμός,
ὁ ὁποῖος συνίστατο ἀπὸ χοιρινὸν κρέας, ὄξος καὶ ἄλας.

Εἰς τὸν Σπαρτιάτην ἀπηγορεύετο διὰ θανάτου νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴν
Λακωνικὴν χωρὶς τὴν ἄδειαν τῶν ἀρχόντων, καὶ τοῦτο, διὰ νὰ μὴ ἰδῇ
πῶς ζοῦν οἱ ἄλλοι καὶ ἀποτραπῇ ἀπὸ τὰ πάτρια ἦθη. Ἄλλως τε τὴν
ἀποδημίαν καθίστα ἀδύνατον καὶ ἡ ἔλλειψις νομίσματος. Εἰς τὴν
Λακωνικὴν ἐπετρέπετο ἡ χρῆσις μόνον σιδηροῦ νομίσματος, τὸ ἐποῖον
ἔχι μόνον δύσκολα μετεκομίζετο ἀλλὰ καὶ καμμίαν κυκλοφορίαν δὲν
εἶχεν ἔξω τῆς Λακωτικῆς.

Εἰς τοὺς Σπαρτιάτας ἀπηγορεύετο διὰ θανάτου νὰ ἔχουν χρυσοὺν
καὶ ἄργυρον. Ἐφόρου ἐνδύματα πολὺ ἀπλά καὶ κατώκουν εἰς εἰκίας
ξύλινας καὶ χονδροειδεῖς.

Οἱ Σπαρτιάται ἔνεκα τῆς στρατιωτικῆς ἀνατροφῆς των δὲν ἠγά-
πων τοὺς μακροὺς λόγους. Ὁμίλουν πάντοτε ὀλίγα καὶ μὲ τὰς ὀλίγας
λέξεις ἔλεγον πολλά. Τοῦτο ὀνομάζετο λ α κ ω ν ἰ σ μ ὀ ς.

Ὁ Σπαρτιάτης ἐθεώρει καθήκόν του νὰ μάχεται καὶ νὰ ἀποθνή-
σκῃ διὰ τὴν πατρίδα του. Ὅστις ἐφοβεῖτο εἰς τὴν μάχην καὶ ἐτρέπετο
εἰς φυγὴν, ἔχανε τὰ πολιτικά του δικαιώματα καὶ περιεφρονεῖτο ἀπὸ
ἄλλους. Δὲν ἦτο δεκτὸς οὔτε εἰς τὴν ἐκκλησίαν οὔτε εἰς εἰς τὰ συσσίτια.
Ὅσοι δὲν ἀπέστρεφον ἀπὸ αὐτὸν τὸ πρόσωπον, ἠδύνατο νὰ τὸν ῥα-
πίσουν χωρὶς νὰ τιμωρηθοῦν διὰ τοῦτο.

10. Αί κατακτήσεις τῆς Σπάρτης.

Ἐπέκτασις τῆς ἡγεμονίας αὐτῆς εἰς τὸ πλεῖστον μέρος
τῆς Πελοποννήσου.

Πρῶτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος.—Ἀφοῦ μὲ τὸ στρατιωτικόν τῆς πολιτεῦμα ἀνυψώθη εἰς μεγάλην δύναμιν ἡ Σπάρτη, ἐζήτησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κυριαρχίαν τῆς καὶ ἔξω τῆς Λακωνικῆς. Εἰς τοῦτο παρεκίνει τοὺς Σπαρτιάτας ὄχι μόνον ἡ ἔμφυτος κλίσις ποῦ εἶχον πρὸς τὸν πόλεμον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάγκη. Οἱ κληροὶ τῶν Σπαρτιατῶν, ὅπως εἶπαμεν, δὲν ἠδύναντο νὰ πωληθοῦν οὔτε νὰ μοιρασθοῦν, ἀλλὰ μετέβαινον ἀπὸ τὸν πατέρα εἰς τὸν πρεσβύτερον υἱόν. Μὲ τὸν καιρὸν ὅμως αἱ περισσότεραι Σπαρτιατικαὶ οἰκογένειαι δὲν εἶχον κληρὸν καὶ δύσκολα ἠδύναντο νὰ ζήσουν. Ἐπρεπε καὶ αὐτοὶ νὰ ἀποκτήσουν κληρὸν καὶ πρὸς τοῦτο ἔπρεπε νὰ κυριεύσουν χώραν ξένην καὶ νὰ τὴν μοιράσουν μεταξὺ τῶν, ὅσοι δὲν εἶχον κληρὸν. Οἱ Σπαρτιάται λοιπὸν ἀπέβλεψαν κατὰ πρῶτον εἰς τὴν πλουσίαν καὶ εὐφορον γειτονικὴν Μεσσηνίαν.

Ἡ Μεσσηνία εἶχε κατακτηθῆ πρώτη ὑπὸ τῶν Δωριέων, δι' εἰρηνικοῦ δὲ συμβιβασμοῦ οἱ παλαιοὶ κάτοικοι διετήρησαν ἴσα δικαιώματα μὲ τοὺς κατακτητὰς. Οἱ παλαιοὶ κάτοικοι ἔνεκα τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς εὐφορίας τῆς χώρας τῶν ἦσαν τρυφηλοὶ. Ἀλλὰ καὶ οἱ κατακτηταὶ Δωριεῖς μὲ τὸν καιρὸν ἀπέβαλον τὸν τραχὺν χαρακτῆρα καὶ εἰς τὸ τέλος ἐξωμοιώθησαν μὲ τοὺς πρώτους κατοίκους καὶ δὲν ἐφαίνοντο πλέον ὁμογενεῖς μὲ τοὺς Δωριεῖς τῆς Σπάρτης.

Τὸ 743 οἱ Σπαρτιάται ἤρχισαν νὰ κάμνουν ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ νὰ λεηλατοῦν αὐτήν. Οἱ Μεσσηνιοὶ κατ' ἀρχὰς ἀπέκρουσαν τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σπαρτιατῶν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους νικηθέντες ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν ὑπαιθρον χώραν καὶ νὰ κλεισθοῦν εἰς τὸ ὄχυρον φρούριον τῆς Ἰθώμης· ἀπὸ ἐκεῖ δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐξηκολούθησαν νὰ ἀνθίστανται ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον βασιλέα τῶν Ἀριστόδημον. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστοδήμου ἡ Ἰθώμη ἔπεσεν εἰς χεῖρας τῶν πολεμίων καὶ μαζί μὲ τὴν Ἰθώμην ἔλη ἡ Μεσσηνία (724). Ἀπὸ τοὺς Μεσσηνίους ἄλλοι κατέφυγον εἰς τὴν Ἀρχαδίαν καὶ εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἄλλοι εἰς τὸ Ρήγιον τῆς κάτω Ἰταλίας· ὅσοι δὲ ἔμειναν, ἔγιναν εἰλωτες τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ καλ-

λιεργούν την γήν, ή οποία διηρέθη εις κλήρους και διεμοιράσθη εις τους άκλήρους εκ των Σπαρτιατών.

Δεύτερος Μεσσηνιακός πόλεμος. — 'Επί ογδοήκοντα έτη οι Μεσσήνιοι έστέναζον υπό τον ζυγόν των Σπαρτιατών. 'Αλλ' ή νέα γενεά επανεστάτησεν υπό την άρχηγίαν του νεαρού 'Αριστομένους και ένίκησαν τους Σπαρτιάτας. Οι Σπαρτιάται έχασαν τό θάρρος των και περιέπεσαν εις έμφυλίους ξριδας και στάσεις. "Όσοι ειχον λάβει κλήρους εις την Μεσσηνίαν, τώρα τους έχασαν και δέν ειχον πλέον τά μέσα να ζήσουν. 'Εζήτηουν λοιπόν να γίνη νέα διανομή της Σπαρτιατικής γής μεταξύ όλων των Σπαρτιατών. 'Η Σπάρτη λοιπόν ένινδύνευεν έσωτερικώς, αλλά την έσωσεν ο ποιητής Τυρταίος. 'Ο Τυρταίος με τά φλογερά του πολεμικά τραγούδια άνώρθωσε τό φρόνημα των Σπαρτιατών, κατέπαυσε τάς έμφυλίους ξριδας και έξήγγειρε την φιλοπατρίαν αυτών τόσο πολύ, ώστε ώρμησαν άκράτητοι έναντίον των Μεσσηνίων, τους ένίκησαν και τους ήνάγκασαν να άποσυρθούν εις τό όχυρόν φρούριον της Είρας, τό όποιον ήτο εις τά όρεινά σύνορα της 'Αρκαδίας.

'Επί ένδεκα έτη ο 'Αριστομένης υπεrhήσπιζε γενναίως την Είραν άποκρούων τάς προσβολάς των Σπαρτιατών. 'Αλλά τό ένδέκατον έτος οι Σπαρτιάται κατώρθωσαν να κυριεύσουν την Είραν και τοιουτοτρόπως έγιναν πάλιν κύριοι όλης της Μεσσηνίας. 'Από τους υπερασπιστάς της Είρας άλλοι μετέδθησαν και έγκατεστάθησαν εις την 'Αρκαδίαν και άλλοι κατέφυγον εις την Σικελίαν και άπόφικισαν την Ζάγκλην, την όποιαν μετωνόμασαν Μεσσήνην. 'Ολίγοι δέ έμειναν εις την Μεσσηνίαν και έγιναν είλωτες των Σπαρτιατών.

Πόλεμος προς τους 'Αρκάδας και τους 'Αργείους. — Μετά την κατάκτησιν της Μεσσηνίας οι Σπαρτιάται έστρεψαν τά όπλα κατά των 'Αρκάδων, τους όποιους έμίσουν, διότι έδέχθησαν τους φυγάδας Μεσσηνίους. Δέν κατώρθωσαν όμως να τους υποτάξουν. Μόνον τους Τεγεάτας έπεισαν να γίνουν σύμμαχοί των, παρεχώρησαν δέ εις αυτούς την μεγάλην τιμήν να άποτελοϋν τό άριστερόν κέρας του Σπαρτιατικού στρατού. 'Επειτα έπολέμησαν οι Σπαρτιάται προς τους 'Αργείους και αφήρσαν από αυτούς την Κυνουρίαν και την Θυρέαν. 'Εκτοτε ή δύναμις της Σπάρτης ηδξήθη και αι περισσότεραι πόλεις της Πελοποννήσου άνεγνώρισαν την ήγεμονίαν αυτής.

II. 'Η πολιτεία του 'Αργους.

Πριν ή Σπάρτη γίνη μεγάλη και ισχυρά, τό 'Αργος ήτο ή πλέον

σημαντική ἀπὸ τὰς δωρικὰς πολιτείας τῆς Πελοποννήσου. Οἱ Δωριεῖς καὶ οἱ συγχωνευθέντες μετ' αὐτοὺς Ἀχαιοί, οἱ ὅποιοι ὅλοι ὠνομάζοντο μετ' ἓν ὄνομα Ἀργεῖοι, εἶχον τὴν ἀξίωσιν νὰ εἶνε ἡγεμόνες τῆς Πελοποννήσου. Ἀλλὰ μίαν φράσιν καὶ παροδικῶς ἔλαβον τὴν ἡγεμονίαν κατὰ τὸν 7ον αἰῶνα ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Φεῖδωνος. Ὁ Φεῖδων ὑπῆρξεν ἰσχυρὸς βασιλεὺς καὶ ἐξέτεινε τὴν ἐπιρροήν του εἰς τὸ πλεῖστον μέρος τῆς Πελοποννήσου· ὑπῆρξε δὲ ὁ ἀνὴρ, εἰς τὸν ὅποιον ὄλη ἡ Ἑλλάς χρεωστει σπουδαιοτάτας προόδους. Αὐτὸς εἰσῆγαγεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὠρισμένα μ ε τ ρ α διὰ νὰ μετροῦν τὰ μήκη καὶ σ τ α θ μ ἄ διὰ νὰ ζυγίζουσι τὰ βάρη, καὶ πρῶτος ἔκοψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα νομίσματα καὶ ἔδρουσε νομισματοκοπτεῖον εἰς τὴν Αἴγιαναν. Ἐν τούτοις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φεῖδωνος ἡ ἐξωτερικὴ δύναμις τοῦ Ἀργου κατέπεσεν, ἐνῶ τοῦναντίον ἡ δύναμις τῆς Σπάρτης ἠυξήθη εἰς μέγιστον βαθμόν.

12. Ἡ πολιτεία τῆς Κορίνθου.

Ἡ Κορίνθος ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς μεγάλας ἐμπορικὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Τὴν ἐμπορικὴν σημασίαν της τὴν ὤφειλεν εἰς τὴν ἀπαράμιλλον θέσιν της. Ἐκεῖτο μεταξὺ δύο κόλπων, τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ τοῦ Σαρωνικοῦ. Οἱ δύο κόλποι συνεκοινώνουν μετὰ τὸν ὀνομαστὸν διόλκον ἣτοι δρόμον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐσύροντο διὰ ξηρᾶς τὰ μικρότερα πλοῖα ἀπὸ τὴν μίαν θάλασσαν εἰς τὴν ἄλλην.

Εἰς τὴν Κορίνθον ἀπὸ τῆς δωρικῆς κατακτήσεως ὑπῆρχε βασιλεία. Εἰς ἐκ τῶν βασιλέων ὠνομάζετο Βάκχις καὶ ἐξ αὐτοῦ ὠνομάζοντο Βακχιδαιεῖς καὶ οἱ κατόπιν βασιλεῖς, καθὼς καὶ τὸ σύνολον τῶν ἀριστοκρατικῶν οἰκογενειῶν, αἱ ὅποιοι ἐσυγγένευον μετὰ τὸν οἶκον τοῦ Βάκχιδος. Ἀπὸ τοῦ 747 οἱ Βακχιάδαι κατήργησαν τὴν βασιλείαν καὶ ἀνέθετον κατ' ἔτος τὴν κυβέρνησιν εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς των, ὅστις ὠνομάζετο π ρ ὕ τ α ν ις.

Ἀλλὰ τὴν ἀρχὴν τῶν Βακχιαδῶν κατήργησεν ὁ Κύψελος τὸ 665 καὶ ἔγινεν αὐτὸς ἀπόλυτος ἄρχων ἢ, ὅπως ὠνομάζετο τότε ὁ ἀπόλυτος ἄρχων, τ ὕ ρ α ν ος, διεδέχθη δὲ τὸν Κύψελον μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ υἱὸς του Περίανδρος. Καὶ οἱ δύο οὗτοι τύραννοι ἀνύψωσαν τὴν δύναμιν τῆς Κορίνθου καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περιάνδρου κατηργήθη ἡ τυραννίς καὶ ἡ ἀρχὴ παρεδόθη εἰς τοὺς εὐπορωτέρους ἐκ τῶν πολιτῶν. Βραδύτερον δὲ ἡ Κορίνθος εἰσήλ-

θεν εἰς τὴν Πελοποννησιακὴν συμμαχίαν, τῆς ὁποίας προέστατο ἡ Σπάρτη.

B. Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

13. Προῖστορικοὶ χρόνοι τῆς Ἀττικῆς.—Τὸ πρὸ τοῦ Δράκοντος ἐν Ἀθήναις πολιτεύμα.

Ἡ Ἀττικὴ εἶναι βραχῶδης τριγωνικὴ χερσόνησος, ἡ ὁποία χωρίζεται ἀπὸ τὴν ἠπειρον μὲ δύσβατα ὄρη καὶ εἰσχωρεῖ εἰς τὴν θάλασσαν τόσον πολὺ, ὥστε αἱ μεταναστεύσεις λαῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγίναν ἀπὸ βορρᾶ καὶ αἱ ὁποῖαι ἐτάραξαν ὀλην τὴν Ἑλλάδα, ἀφῆκαν ἐντελῶς ἄθικτον τὴν Ἀττικὴν. Ἄλλ' ἐξ ἄλλου μέρους ἢ Ἀττικὴ ἦτο ἐκ φύσεως προωρισμένη νὰ δεχθῆ μετανάστας ἀπὸ θαλάσσης καὶ ἐδέχθη τοιοῦτους Φοίνικας, Κρήτας, Ἰῶνας, Κᾶρας, Λυκίους θαλασσοπόρους. Οὕτω οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἀπετελέσθησαν ἀπὸ διάφορα στοιχεῖα καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν ὑπῆρχον κῶμαι ἢ μία πλησίον τῆς ἄλλης, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ὑπῆρχε ἐπιγαμία, τοῦτέστιν ὁ κάτοικος μιᾶς κώμης δὲν ἠδύνατο νὰ λάβῃ σύζυγον ἀπὸ ἄλλην κώμην. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν ἡ Ἀττικὴ ἐμφανίζεται ὡς χώρα, ἡ ὁποία εἶχε δώδεκα πόλεις αὐτονομους καὶ αὐτοδιοικήτους, ἐκ τούτων δὲ σπουδαιότατη ἦτο ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν.

Ἀνατολικῶς τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὸν λόφον Ἄγρας κατώκουν Ἰῶνες· εἰς τοὺς λόφους τοὺς κειμένους δυτικῶς τῆς Ἀκροπόλεως κατώκουν Φοίνικες καὶ Κᾶρες· τὰ δὲ ἀρχαιότερα πελασγικὰ γένη, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο αὐτόχθονα, κατώκουν τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὰ νοτιοανατολικά αὐτῆς. Μὲ τὸν καιρὸν αἱ τρεῖς αὐταὶ γειτονικαὶ οἰκῆσεις ἠνώθησαν εἰς μίαν πόλιν καὶ κέντρον ὠρίσθη ἡ Ἀκρόπολις. Εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἐνώσεως ταύτης ἐωρτάζετο ἕκτοτε ἡ ἑορτὴ τῶν Παναθηναίων.

Οἱ Ἰῶνες ἤρχισαν νὰ ἐπικρατοῦν καὶ προσεπάθουν νὰ ἐνώσουν ὀλην τὴν Ἀττικὴν εἰς μίαν πολιτείαν καὶ τὸ κατώρθωσαν, ὅπως λέγει ἡ παράδοσις, διὰ τοῦ βασιλέως τῶν Θησέως. Ὁ Θησεὺς κατήγγησε τὴν αὐτονομίαν τῶν ἑνδεκα πόλεων καὶ ἤνωσεν αὐτὰς πολιτικῶς μὲ τὰς Ἀθήνας, καταστήσας πρωτεύουσαν τῆς Ἀττικῆς τὰς Ἀθήνας. Ἐκτοτε αἱ Ἀθηναὶ ἤρχισαν νὰ γίνωνται πόλις μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν, ποῦ ἐπεκράτει εἰς τοὺς Ἰῶνας, οἱ κάτοικοι

τῆς Ἀττικῆς διηρέθησαν εἰς τέσσαρας φυλάς, ἐκάστη δὲ φυλὴ ἀπετελεῖτο ἀπὸ οἰκογενείας, αἱ ὁποῖαι συνεδέοντο μεταξύ των διὰ συγγενικῶν δεσμῶν.

Ἀρχικῶς τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν ἦτο κληρονομικὴ βασιλεία· ἀλλ' ἐπειδὴ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς ἦσαν ἀνίκανοι εἰς τὰ πολεμικά, ἰδρύθη καὶ δευτέρα ἀρχή, ἡ π ο λ ε μ α ρ χ ί α. Μὲ τὸν καιρὸν ἰδρύθη καὶ τρίτη ἀρχή, ἡ τοῦ ἄ ρ χ ο ν τ ο ς. Ἐκ τῶν τριῶν ἀρχόντων ὁ πολέμαρχος ἐφρόντιζε διὰ τὰ πολεμικά· ὁ ἄρχων εἶχε τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐχρονολογοῦντο τὰ δημόσια ἔγγραφα, δι' αὐτὸ δὲ καὶ ἑ π ὶ ὄ ν ο μ ο ς ἄρχων ἀργότερα ὠνομάζετο· ὁ δὲ βασιλεὺς περιωρίσθη εἰς τὰ θρησκευτικὰ πράγματα μόνον. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ τρεῖς ἄρχοντες ἦσαν ἰσόβιοι, ἔπειτα ἡ ἀρχὴ των περιωρίσθη εἰς δέκα ἔτη καὶ τελευταῖον εἰς ἓν ἔτος καὶ ἀντὶ τριῶν ἐξελέγοντο ἑννέα ἐκ τῶν εὐπατριδῶν. Οἱ ἔξ τελευταῖοι ὠνομάζοντο θ ε σ μ ο θ έ τ α ι καὶ ἔργον εἶχον νὰ καταγράφουν καὶ νὰ φυλάττουν τὰ ὑπὸ τοῦ χρόνου καθιερωμένα ἔθιμα, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον τρόπον τινὰ ὡς νόμοι διὰ τὰς δίκας.

Ἄλλη μεγάλη ἀρχὴ εἰς τὰς Ἀθήνας ἦτο ἡ Β ο υ λ ῆ τ οῦ Ἀ ρ ε ί ο υ Π ά γ ο υ, εἰς τὴν ὁποῖαν εἰσῆρχοντο κατ' ἔτος οἱ ἑννέα ἄρχοντες μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀρχῆς των. Ἦσαν δὲ οἱ Ἀρεοπαῖται ἰσόβιοι. Ἡ Βουλὴ τοῦ Ἀρείου πάγου ἐξέλεγε τοὺς ἄρχοντας, ἐπετήρει τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀγράφων νόμων, ἀπεφάσιζε περὶ ὄλων τῶν σπουδαίων ὑποθέσεων τῆς πολιτείας, ἐδίκαζε τὰς φονικὰς δίκας, καὶ τέλος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ πρόστιμον εἰς κάθε πολίτην ὁ ὁποῖος προσέβαλε τὰ δημόσια ἔθιμα.

14 Ἡ ἀρχὴ τῶν εὐπατριδῶν. — Ὁ Σόλων.

Τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως διεμορφώθη, ἦτο ἀριστοκρατικόν. Ὅλας τὰς ἀρχὰς τὰς εἶχον οἱ εὐπατρίδαι· τοιοῦτοι δὲ ἦσαν οἱ πλοῦσιοι γαιοκτῆμονες. Τὸ ἄλλο πλῆθος, τὸ ὁποῖον ἀπετελεῖτο ἀπὸ γεωργούς, ἔμπόρους, διομηχάνους, ναυτικούς καὶ χειρῶνακτας (ἐργάτας), δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν διοίκησιν. Ἐκτὸς δὲ τούτου οἱ γεωργοὶ ἰδίως δὲν εὐρίσκοντο εἰς καλὴν οἰκονομικὴν θέσιν.

Ἐκ τῶν εὐπατριδῶν ὅσοι εἶχον πάρα πολλὰς γαίας, ὠνομάζοντο π ε ν τ α κ ο σ ι ο μ έ δ ι μ ν ο ι, ὡς ἔχοντες εἰσὸδημα ἀπὸ τὰς γαίας

των 500 μεδίμους και άνω (6 μεδίμνος έξύγιζε 36 οκάδας)· όσοι δέ έκ τών γαιοκτημόνων έτρεφον παλεμικόν έππον και έπολέμουσν έφιπποι εις τόν πόλεμον ώνομάζοντο ί π π ε ι ζ.

Οί γεωργοί διηροϋντο εις δύο κατηγορίας, εις τούς άγρότας, οί όποιοί ειχον όλίγησν γήσν ιδιικήσν των, και εις τούς άγρότας, οί όποιοί έκαλλιέργουν τάς γαίας τών πλουσίων. Οί πρώτοι ήσαν όλιγοί και ώνομάζοντο με ιδιαίτερον όνομα ζ ε υ γ ι τ α ι. Όπως φανερώσει και τό όνομά των, ειχον τόσησν γήσν ιδιικήσν των, όσησν ήδύνατο νά καλλιεργήσουν με έν ζευγος άροτριώντων κτηνών. Όσοι έκαλλιέργουν τούς άγρούς τών πλησίον ευπατριδών ώνομάζοντο π ε λ ά τ α ι, δηλαδή γείτονεσ τών πλουσίων ευπατριδών· ώνομάζοντο έπίσης και έκ τ η μ ό ρ ο ι, διότι από τά προϊόντα του άγρου, τόν όποιον έκαλλιέργουν, ήσαν υποχρεωμένοι νά δίδουν εις τόν ιδιοκτήτην τά 5)6· εκράτουν δέ δια τόν έαυτόν των τό 1)6. Άλλά με τό 1)6 φυσικά δέν ήτο δυνατόν νά θρέψουν τήσν οικογένειάν των και δι' αυτό ή θέσις των ήτο έλεεινή. Καθίστατο δέ άκόμη περισσότερον έλεεινή, διότι, άν δέν έπλήρωνον εις τόν ιδιοκτήτην τό συμφωνημένοσν μίσθωμα, έγίνοσν δοϋλοι και αυτοί και τά τέκνα αυτών και ό ιδιοκτήτης ήδύνατο νά τούς πωλήση. Οί πελάται ή έκτημόροι άπετέλουσν τήσν πολυπληθή τάξισν τών καλουμένων θ η τ ω ν.

Άλλά και τών ζευγιτών ή θέσις δέν ήτο καλύτερα, διότι οί νόμοι περι δανείων ήσαν πολϋ σκληροί. Όσοι από αυτούς δέν ήδύνασντο νά πληρώσουν τά χρέη εις τούς δανεισιάς, έγίνοσν δοϋλοι αυτών, διότι τά δάνεια έγίνοσντο με υποθήκησν όχι του άγρου αλλά του σώματος. Έν γένει ή κατάστασις του πλήθουσ ήτο άθλιωτάτη και τό μίσος αυτών κατά τών πλουσίων μέγιστον.

Από τήσν κατάστασισν αυτήσν ήθέλησε νά ώφεληθη και νά γίγη άρχων κάποιοσ πλοϋσιόσ Άθηναίοσ όνομαζόμενοσ Κύλων. Βοηθούμενοσ ούτοσ από όλίγοус όπαδοϋς κατέλαβεν έξαφνα τήσν Άκρόπολισν τό 636 με τόν σκοπόν νά γίγη τύραννοσ. Άλλά τό σχέδιόν του δέν επέτυχε. Ό κατ' εκείνο τό έτοσ άρχων Μεγακλήσ, υίοσ του Άλκμέωνοσ, έπολιόρχησε τόν Κύλωνα εις τήσν Άκρόπολισν. Και ούτοσ μεν κατώρθωσε νά δραπετεϋση, οί δέ όπαδοί του έσυνθηκολόγησαν με τόν Μεγακλέα νά καταδοϋσν από τήσν Άκρόπολισν και νά δικασθοϋσν. Άλλ' ένφ κατέβαιναν οί άνθρωποι του Μεγακλέουσ κατέσφαξαν τούς περισσοτέρουσ έξ αυτών. Η πράξις αυτη έθεωρήθη ώσ άσέβεια πρόσ τούς θεούσ

καὶ ὠνομάσθη Κ υ λ ὄ ν ν ε ι ο ν ἄ γ ο ς. Ἐπειδὴ δὲ τότε ἐνέσκηψεν εἰς τὴν πόλιν λοιμικὴ ἀσθένεια, ὁ δεισιδαίμων λαὸς τὴν ἀπέδωκεν εἰς τὴν ὄργην τῶν θεῶν. Οἱ Ἀλκμεωνίδαι, οἰκογένεια πλουσιωτάτη καὶ ἰσχυροτάτη, ὡς κατηραμένοι ἐμισήθησαν ἀπὸ ὄλον τὸν λαὸν καὶ ὅσοι μὲν ἐξ αὐτῶν ἔζων κατεδικάσθησαν εἰς παντοτεινὴν ἐξορίαν, τὰ δὲ ὄστα τῶν νεκρῶν ἀνεσκάφησαν ἀπὸ τοὺς τάφους καὶ ἐρρίφθησαν ἔξω τῆς Ἀττικῆς. Ἐπειδὴ δὲ ἀκόμη ἡ δεισιμαίμονία κατεῖχε τὴν πόλιν, ἐπροσκάλεσαν ἀπὸ τὴν Κρήτην τὸν σοφὸν γέροντα Ἐπιμενίδην, ὁ ὁποῖος ἔκαθάρισε τὴν πόλιν διὰ θυσιῶν.

15. Ἡ νομοθεσία τοῦ Δράκοντος.

Οἱ εὐπατρίδαι ἐξηκολούθουν νὰ καταπιέζουν τὸν λαὸν καὶ δι' αὐτὸ οὗτος συχνὰ ἐστασίαζεν. Ἡ μεγάλη δυσαρέσκεια τοῦ λαοῦ προήρχετο καὶ ἀπὸ τὸν αὐθαίρετον τρόπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐγίνετο ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης, σύμφωνα μὲ ἀγράφους νόμους, τοὺς ὁποῖους οἱ εὐπατρίδαι δικασταὶ ἤρμηγευσον κατὰ τὸ συμφέρον τῆς τάξεώς των, καὶ ἀπὸ τὴν παντελῆ στέρησιν πολιτικῶν δικαιωμάτων. Τὴν στέρησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων τὴν ἡσθάνοντο περισσότερο οἱ ἔμποροι, οἱ ναυτικοὶ καὶ οἱ βιομήχανοι, τῶν ὁποίων ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις ἦτο ἀρκετὰ καλὴ. Ἐπὶ τέλους ὁ λαὸς ἐξηγέρθη καὶ ἀπήτησε καὶ πολιτικὰ δικαιώματα καὶ νόμους γραπτούς, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποῖους νὰ ἀπονέμεται ἡ δικαιοσύνη. Οἱ εὐπατρίδαι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν καὶ ἀνέθεσαν εἰς τὸν Δράκοντα τὸ 621 νὰ συγγράψῃ νόμους.

Ὁ Δράκων ἔγραψε νόμους ποινικοὺς καὶ πολιτικοὺς. Διὰ τῶν ποινικῶν νόμων ὥρισεν τὰς ποινὰς τῶν ἐγκλημάτων ὡς ἑξῆς : Ὁ ἐκ προμελέτης ἀνθρωποκτόνος ἐτιμωρεῖτο μὲ θάνατον, ὁ δὲ ἐξ ἀμελείας ἀνθρωποκτόνος μὲ παντοτεινὴν ἐξορίαν. Μὲ θάνατον ἐτιμωροῦντο καὶ οἱ κλέπται, ὅ,τι δῆποτε καὶ ἂν ἔκλεπτον. Τὰ δὲ ἄλλα ἐγκλήματα ἐτιμωροῦντο αὐστηρότατα μὲν, ἀλλ' ὄχι μὲ θάνατον. Ἐν γένει οἱ ποινικοὶ νόμοι τοῦ Δράκοντος ἦσαν αὐστηρότατοι.

Τὰ πολιτικὰ δικαιώματα ὁ Δράκων ἐκανόνισεν ὡς ἑξῆς : Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ εἰς τὴν βουλὴν ἀνέθεσε νὰ ψηφίζουσιν τοὺς νόμους. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἐλάμβανον μέρος ὅλοι ὅσοι ἠδύναντο νὰ ἐκστρατεύουσιν ὡς ὀπλιταὶ μὲ ἰδικὰ των ἔξοδα, δηλαδὴ ἐκτὸς τῶν εὐπατριδῶν καὶ οἱ ζευγίται, Ἡ βουλὴ ἀπετελεῖτο ἀπὸ 401

μέλη και ἔργον εἶχε νὰ συσκέπτεται πρωτότερα περὶ τῶν ζητημάτων, τὰ ὅποια ἔμελλον νὰ συζητηθοῦν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Οἱ ἑννέα ἄρχοντες, οἱ ταμίαι, οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ ἑππαρχοὶ (ἀρχηγοὶ τοῦ ἑπικικοῦ) ἐξελέγοντο ἐκ τῶν πλουσιῶν εὐπατριδῶν, οἱ δὲ βουλευταὶ καὶ αἱ ἄλλαι ἀρχαὶ ἐξ ὄλων τῶν πολιτῶν, ὅσοι ἠδύναντο νὰ ἐξεπλιζῶνται μὲ ἰδικὰ τῶν ἔξοδα καὶ εἶχον ἡλικίαν ἄνω τῶν 30 ἐτῶν.

Εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον ὁ Δράκων ἀνέθεσε νὰ ἐπιτηρῇ τοὺς ἄρχοντας εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων. Τὴν ἐκδίκασιν ὁμοῦς τῶν φονικῶν δικῶν τὴν ἀφήρσεν ὁ Δράκων ἀπὸ τὸν Ἄρειον Πάγον καὶ τὴν ἀνέθεσεν εἰς τὸ δικαστήριον τῶν Ἐφετῶν, τὸ ὅποιον αὐτὸς συνέστησε καὶ τὸ ὅποιον ἀπετελεῖτο ἀπὸ 51 εὐπατρίδας, ἔχοντας ἡλικίαν ἄνω τῶν 50 ἐτῶν.

16. Ὁ Σόλων καὶ ἡ νομοθεσία αὐτοῦ.

Οἱ πολιτικοὶ θεσμοὶ τοῦ Δράκοντος δὲν ἐκαλυτέρευσαν διόλου τὴν κατάστασιν τοῦ λαοῦ. Τὰ χρέη τῶν ἀγροτῶν ἠῦξανον ἀδιακόπως, ὅσοι δὲ δὲν ἠδύναντο νὰ πληρώσουν τὰ ὀφειλόμενα ἐγίνοντο δοῦλοι. Διὰ τοῦτο καὶ πάλιν ἐστασίασεν ὁ λαὸς κατὰ τῶν εὐπατριδῶν. Τότε καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη συνεφώνησαν καὶ ἀνέθεσαν εἰς τὸν Σόλωνα νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸ πολίτευμα κατὰ τρόπον, ὃ ὅποιος νὰ συμβιβάζῃ καὶ τὰς δύο μερίδας.

Ὁ Σόλων, ὅταν ἦτο νέος, εἶχε ταξιδεύσει εἰς πολλὰ μέρη καὶ εἶχε γνωρίσει τὰ ἔθνη καὶ τοὺς νόμους πολλῶν λαῶν, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶχεν ἀποκιήσει μεγάλην πείραν. Δι' αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν Σόλωνα. Καὶ ἦτο μὲν εὐπατρίδης ὁ Σόλων· ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχε μετρίαν περιουσίαν, ἀνῆκε μᾶλλον εἰς τὴν μεσαίαν τάξιν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἤρσσκε καὶ εἰς τὰς δύο μερίδας.

Σεισάχθεια.—Ἄμα ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ Σόλων, κατὰ πρῶτον ἀπηγόρευσε νὰ δανείζωνται εἰς τὸ ἐξῆς οἱ πολῖται μὲ ὑποθήκην τῶν σωματῶν, ὅσοι δὲ εἶχον γίνεαι δοῦλοι διὰ χρέη ἠλευθερώθησαν. Ἐπειτα κατήγγησεν ὅλα τὰ χρέη. Τὰ μέτρα ταῦτα ὠνομάσθησαν *σεισάχθεια*, διότι ἀπέσεισαν, ἦτοι ἀπετίναξαν τὸ βᾶρος, τὸ ὅποιον ἐπίεζε τὸν λαόν. Ἀλλὰ συγχρόνως ὁ Σόλων διὰ νὰ διευκολύνῃ τὰς συναλλαγὰς, ἦτοι τὰς δολοηφίας, καὶ πρὸ πάντων διὰ νὰ ἀνακουφίσῃ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐξημιώθησαν ἀπὸ τὴν σεισάχθειαν, μετέβαλε τὸ σύστημα τοῦ νομίσματος καὶ τῶν μέτρων. Οὕτω ἡ μνᾶ ἀντὶ 73 δραχμῶν,

Ἑλληνικὴ Ἱστορία Α' τάξεως Ἑλληνικοῦ Σχολείου.—Ν. Βραχνοῦ 3

ὡς ἐτιμᾶτο πρότερον, τώρα ἐτιμᾶτο δραχμὰς 100. Τὸ δὲ σύστημα τῶν μέτρων ἔγινε μικρότερον κατὰ 50 ο]ο ἦτοι κατὰ τὸ ἥμισυ.

Διαιρέσεις τῶν πολιτῶν.—Πρὸ τοῦ Σόλωνος. ὡς εἶδομεν οἱ πολῖται διηροῦντο ἀναλόγως τῆς κτηματικῆς των περιουσίας εἰς τέσσαρας τάξεις, τοὺς πεντακοσιομέδιμνους, τοὺς ἰππεῖς, τοὺς ζευγίτας καὶ τοὺς θήτας. Ὁ Σόλων διετήρησε τὴν διαίρεσιν ταύτην, συμπεριέλαβε δὲ εἰς τὸ εἰσόδημα καὶ τὰ ὑγρά προϊόντα, ὀρίσας τὸ κατώτατον ὄριον τῆς κτηματικῆς προσόδου, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἔχουν οἱ ἀνήκοντες εἰς κάθε τάξιν. Οὕτω οἱ πεντακοσιομέδιμνοι ἔπρεπε νὰ ἔχουν εἰσόδημα κατ' ἔτος ἀπὸ ξηρὰ καὶ ὑγρά προϊόντα 500 μέτρα, ἦτοι 500 μεδίμνους σίτου καὶ κριθῆς ἢ 500 μετρητὰς οἴνου καὶ ἐλαίου (ὁ μετρητὴς ἐζύγιζε 27 ὀκάδας), ἢ 500 ἐν ὄλῳ μέτρα καὶ ἀπὸ τὰ δύο. Οἱ ἰππεῖς ἔπρεπε νὰ ἔχουν 300 μέτρα εἰσόδημα καὶ οἱ ζευγίται 200. Τὴν τελευταίαν τάξιν ἀπετέλουν ὅσοι εἶχον εἰσόδημα κάτω ἀπὸ 200 μέτρα καὶ οἱ ἐντελῶς ἄποροι.

Πολιτικά δικαιώματα.—Ἐκ τῶν τριῶν πρώτων τάξεων ἐξελέγοντο οἱ ἄρχοντες, ὅχι ὁμως ὅλοι ἐξ ὄλων ἀδιακρίτως. Οἱ ταμίαι ἐξελέγοντο ἐκ τῶν πεντακοσιομέδιμνων μόνον, οἱ ἐννέα ἄρχοντες ἐκ τῶν πεντακοσιομέδιμνων καὶ ἐκ τῶν ἰππέων, οἱ δὲ λοιποὶ καὶ ἀπὸ τὰς τρεῖς τάξεις. Οἱ θήτες δὲν ἤρχον καμμίαν ἀρχὴν καὶ ἦσαν ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τοὺς φόρους, ἐλάμβανον ὁμως μέρος εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὰ δικαστήρια, εἰς δὲ τὸν πόλεμον ἐξεστράτευον ὡς φιλοὶ ἦτοι ἐλαφρῶς ὀπλισμένοι.

Ἡ Βουλὴ.—Ὁ Σόλων διετήρησε τὴν βουλήν, τὴν ὁποίαν συνέστησεν ὁ Δράκων, ὥρισε δὲ τοὺς βουλευτὰς εἰς 400 (100 ἐξ ἐκάστης φυλῆς). Οἱ βουλευταὶ ἐξελέγοντο κατ' ἔτος διὰ κλήρου ἐξ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εἶχον ἠλικίαν ἄνω τῶν 30 ἐτῶν.

Ἡ Ἐκκλησία.—Κυρίαρχον τῆς πολιτείας κατέστησεν ὁ Σόλων τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐλάμβανον μέρος ὅλοι οἱ πολῖται καὶ τῶν τεσσάρων τάξεων ὅσοι εἶχον ἠλικίαν ἄνω τῶν 20 ἐτῶν. Αὕτη ἐψήφισε τοὺς νόμους, ὥριζε τοὺς φόρους, ἐξέλεγε τοὺς ἄρχοντας, ἐζήτηε εὐθύνας ἀπὸ αὐτοὺς μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἀρχῆς των, ἀπεφάσιζε περὶ πολέμου καὶ περὶ εἰρήνης καὶ περὶ συμμαχιῶν. Συνήρχετο δὲ ἡ ἐκκλησία τρεῖς φορές τοῦλάχιστον τὸν μῆνα εἰς τὴν Πνύκα.

Ἡ βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου.—Ἡ βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου διετήρησε τὸ δικαίωμα, τὸ ὁποῖον εἶχε, νὰ ἐπιτηρῇ τὴν ἐφαρμογὴν

τῶν νόμων. Ἄλλ' ὁ Σόλων ἔδωκεν εἰς αὐτὴν εὐρυτέραν δικαιοδοσίαν. Ἐπετήρει αὐτὴ τὰ ἦθη τῶν πολιτῶν καὶ τὴν θρησκείαν, ἐτιμῶρει τοὺς ἀργούς, τοὺς ἀσώτους καὶ τοὺς ἀσεβεῖς, ἐδίκασε τὰς δίκας φόνου καὶ τραύματος ἐκ προμελέτης καὶ τὰς περὶ ἐμπρησμοῦ, προσέτι τὰς δίκας περὶ ἀποπειρας πρὸς κατάργησιν τοῦ πολιτεύματος. Τὸ δικαστήριον τῶν Ἐφετῶν ἐξηκολούθει νὰ δικάζῃ τὰς λοιπὰς φονικὰς δίκας.

Ἡ Ἡλιαία.—Ὁ Σόλων ἱδρυσεν ἐν μέγα δικαστήριον, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο Ἡλιαία. Ἡ Ἡλιαία περιελάμβανε ἐξ χιλιάδας δικαστάς, οἱ ὅποιοι ἐξελέγοντο κατ' ἔτος διὰ κλήρου ἀπὸ τοὺς ἔχοντας ἡλικίαν ἄνω τῶν 30 ἐτῶν, διηρεῖτο δὲ εἰς δέκα τμήματα καὶ τὸ κάθε τμήμα εἶχε 500 δικαστάς. Οἱ ἀπομένοντες χίλιοι ἦσαν ἀναπληρωματικοί. Ἡ Ἡλιαία ἐδίκασε τὰς διαφόρους δίκας, τὰς ἑποίας πρότερον ἐδίκαζον οἱ ἐννέα ἄρχοντες.

Ἄλλοι θεσμοὶ τοῦ Σόλωνος.—Εἰς τὴν νομοθεσίαν του ὁ Σόλων ἔλαβε πρόνοιαν καὶ περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν παίδων, ὑποχρεώσας τοὺς Ἀθηναίους νὰ διδάσκουν τοὺς παῖδάς των τὰ γράμματα, τὴν μουσικὴν καὶ τὴν γυμναστικὴν, ἐπέβαλε δὲ εἰς ὅλους νὰ ἔχουν ἕκαστος ἐν ἐπάγγελμα.

Ἀποδημία τοῦ Σόλωνος.—Ἀφοῦ ὁ Σόλων ἔγραψε τοὺς νόμους, ὤρκισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ τηροῦν αὐτούς. Ἄλλ' ἡ νομοθεσία του δὲν ἠδουλοῦντο οὔτε τὴν μίαν οὔτε τὴν ἄλλην μερίδα. Οἱ πτωχοὶ δυσηρεστήθησαν, διότι ἤλπιζον νὰ μοιρασθῇ ὄλη ἡ γῆ μεταξὺ ὄλων τῶν κατοίκων. Οἱ εὐπατρίδαι ἐστενοχώρουντο, διότι περιωρίσθησαν τὰ πολιτικά των δικαιώματα καὶ ἠλαττώθη ἡ δύναμις των. Ἔνεκα τούτου ὁ Σόλων ἠνωχλεῖτο καθ' ἐκάστην. Διὰ νὰ ἀποφύγῃ λοιπὸν τὰς ἐνοχλήσεις καὶ διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῇ νὰ μεταβάλῃ τι ἀπὸ τοὺς νόμους, ἔφυγεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ μετέβη εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Κύπρον καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ ἀποδημία του αὐτὴ διήρκεσε δέκα ἔτη.

17. Ἡ τυραννὶς τοῦ Πεισιστράτου.

Τέσσαρα ἔτη μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Σόλωνος ἐπανελήφθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας αἱ στάσεις καὶ οἱ Ἀθηναῖοι διηρέθησαν εἰς τρία κόμματα, τῶν Παραλίων, τῶν Πειδικῶν καὶ τῶν Δικακρίων. Τὸ κόμμα τῶν Παραλίων ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς ἐμπόρους καὶ τοὺς ναυτικούς, εἶχε δὲ ἀρχηγὸν τὸν Μεγακλέα καὶ ἦτο κεκηρυγμένον ὑπὲρ τοῦ πολιτεύματος τοῦ Σόλωνος. Εἰς τὸ κόμμα τῶν Πειδικῶν ἀνήκον οἱ πλοῦσοι καὶ οἱ κτηματῖαι, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀρχηγὸν τὸν

Λυκοῦργον καὶ ἤθελον ὀλιγαρχικὴν κυβέρνησιν. Τὸ δὲ κόμμα τῶν Διακρίων περιελάμβανε τοὺς πτωχοὺς, οἱ ὅποιοι ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν Πεισίστρατον ἐζήτουν τὴν διανομὴν ὅλης τῆς γῆς. Ἐκ τῶν συγῶν στάσεων ἠθέλησε νὰ ὠφεληθῇ ὁ Πεισίστρατος.

Ὁ Πεισίστρατος ἦτο συγγενὴς τοῦ Σόλωνος. Ἦτο εὐγλωττος, φιλόανθρωπος καὶ καταδεκτικὸς. Μὲ τὰ προτερήματά του αὐτὰ εἴλκυσε τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ. Ἐνθαρρυνθεὶς δὲ ἐκ τούτου ἐπεχείρησε νὰ γίνῃ τύραννος τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὸ κατώρθωσε διὰ τοῦ ἐξῆς τεχνάσματος. Μίαν ἡμέραν ἐτραυμάτισε τὸν ἑαυτὸν του ἐλαφρῶς καὶ ἐλθὼν αἱματωμένος εἰς τὴν ἀγορὰν ἐφώναζεν, ὅτι οἱ ἐχθροὶ του διὰ πολιτικούς λόγους ἠθέλησαν νὰ τὸν δολοφονήσουν. Ὁ λαὸς πείσθεις εἰς τοὺς λόγους τοῦ Πεισιστράτου ἐψήφισε νὰ δοθῶν εἰς αὐτὸν 50 σωματοφύλακες. Τούτους ὁ Πεισίστρατος ἀξήσας εἰς 400 κατέλαβε τὴν Ἀκρόπολιν τὸ 560 π.Χ. καὶ ἔγινε τύραννος. Ἄλλ' οἱ πολιτικοὶ τοῦ ἀντίπαλοι ἐμοφρονήσαντες τὸν ἐξεδίωξαν δύο φορὰς. Ἀλλὰ καὶ τὰς δύο φορὰς ὁ Πεισίστρατος κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ πάλιν τὴν ἀρχὴν, διετήρησε δὲ αὐτὴν μέχρι τέλους τοῦ βίου του.

Ἡ κυβέρνησις τοῦ Πεισιστράτου ὑπῆρξε δικαία καὶ φιλόανθρωπος. Ἐπροστάτευεν οὗτος τοὺς γεωργοὺς, προδανείζων εἰς αὐτοὺς χρήματα διὰ νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν καὶ νὰ ἠμποροῦν νὰ πληρώνουν τακτικὰ τὸν φόρον τῆς δεκάτης. Διὰ νὰ μὴ μεταδαινούν οἱ ἀγρόται εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ παραμελοῦν οὕτω τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν, εἰσήγαγε τὸν θεσμόν τῶν κατὰ δήμους δικαστῶν, οἱ ὅποιοι περιήρχοντο κατὰ τὴν χώραν καὶ διέλυον ἐπὶ τόπου τὰς μὴ σπουδαίας διαφοράς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ ἀγρόται μένοντες σχεδὸν διαρκῶς εἰς τοὺς ἀγροὺς τῶν δὲν εἶχον οὔτε τὴν ἐπιθυμίαν οὔτε τὸν καιρὸν νὰ ἀναμιγνύωνται εἰς τὰ πολιτικά.

Ὁ Πεισίστρατος ἦτο φίλος τῶν γραμμάτων. Πρῶτος ἔδρυσεν εἰς τὰς Ἀθήνας δημοσίαν βιβλιοθήκην· συνέλεξε καὶ κατέγραψε τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου, τὰ ὅποια ἐψάλλοντο σποραδικῶς, καὶ διέταξε νὰ ἀπαγγέλλωνται ὀλόκληρα κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων. Ἐστόλισε τὴν πόλιν μὲ διάφορα κτίρια. Ἔθεσε τὰ θεμέλια τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἐν γένει ὁ Πεισίστρατος ἀνύψωσε τὰς Ἀθήνας.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πεισιστράτου (527) ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ πρεσβύτερος υἱὸς αὐτοῦ Ἴππίας ἔχων ὡς συνάρχοντα καὶ τὸν νεώτερον

ἀδελφόν του Ἴππαρχον. Οἱ δύο ἀδελφοὶ ἐκυβέρνησαν κατ' ἀρχάς πολὺ καλὰ, ὅπως καὶ ὁ πατήρ των. Ἄλλ' ὁ Ἴππαρχος, ἐκδικούμενος κάποιον εὐγενῆ νέον ὀνομαζόμενον Ἀρμόδιον, ἀπηγόρευσε εἰς τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ νὰ λάβῃ μέρος μαζί με ἄλλας εὐγενεῖς παρθένους εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων. Τὴν οἰκογενειακὴν αὐτὴν ὕβριν δὲν ὑπέμεινε ὁ Ἀρμόδιος. Ὄθεν με τὸν φίλον του Ἀριστογείτονα καὶ με ἄλλους νέους δημοκρατικῶν φρονημάτων ἔκαμε συνωμοσίαν με τὸν σκοπὸν νὰ καταργήσουν τὴν τυραννίδα. Ἐμελλε δὲ νὰ γίνῃ ἡ κατάργησις κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν μεγάλων Παναθηναίων. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἑορτὴν οἱ συνωμόται μόνον τὸν Ἴππαρχον κατώρθωσαν νὰ φονεύσουν· ἐφρονέθησαν ὅμως καὶ ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων.

Ἀπὸ τότε ὁ Ἴππίας ἔγινε σκληρότατος. Πολλοὺς ἐκ τῶν πολιτῶν ἐφόνευσε καὶ ἄλλους ἐξώρισε. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ μῖσος τοῦ λαοῦ ἐναντίον αὐτοῦ ἐκορυφώθη. Τότε οἱ φυγάδες, τῶν ὀποίων προΐσταντο οἱ ἀπὸ πολλοῦ ἐξόριστοι Ἀλκμεωνίδαι, με τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν κατώρθωσαν νὰ ἐκδιώξουν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας τὸν Ἴππίαν καὶ νὰ ἐπαναφέρουν τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα. Ὁ Ἴππίας μετέβη εἰς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν.

18. Μεταρρύθμισις τοῦ πολιτεύματος ὑπὸ τοῦ Κλεισθέους.

Μετὰ τὴν κατάργησιν τῆς τυραννίδος ἤρχισαν αἱ στάσεις μεταξὺ τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ τῶν δημοκρατικῶν. Ἀρχηγὸς τῶν ἀριστοκρατικῶν ἦτο ὁ Ἰσαγόρας, φίλος τοῦ Ἰππίου, τῶν δὲ δημοκρατικῶν ὁ Κλεισθένης, υἱὸς τοῦ Μεγακλέους. Ὁ Κλεισθένης ὑπερισχύσας μετερρύθμισε τὸ πολίτευμα τοῦ Σόλωνος καὶ τὸ ἔκαμε δημοκρατικώτερον.

Πρῶτον διὰ νὰ διασπᾷ τὰς παλαιὰς φυλάς, αἱ ὁποῖαι θάσιν εἶχον τὴν καταγωγὴν καὶ ὡς τοιαῦται ἠδύναντο νὰ ἀποδοῦν ἐπικίνδυνον εἰς τὴν πολιτείαν κατήργησεν αὐτάς. Διὰ νὰ ἀναμίξῃ δὲ τοὺς πολίτας οὕτως ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχη καμμία ζιζάνκρσις μεταξὺ αὐτῶν λόγῳ καταγωγῆς, διήρσεσεν ὄλους τοὺς Ἀθηναίους εἰς δέκα φυλάς. Αἱ νέαι φυλαὶ βάσιν εἶχον τὴν κατοικίαν τῶν πολιτῶν· εἶχον δηλαδὴ αἱ νέαι φυλαὶ τοπικὸν χαρακτῆρα. Κάθε μία δὲ ἐκ τῶν δέκα φυλῶν περιελάμβανε πολίτας καὶ ἀπὸ τὰς τέσσαρας παλαιὰς φυλάς. Διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν πολιτῶν ὁ Κλεισθένης ἔδωκε πολιτικὰ δικαιώματα

εις δλους τούς ξένους τούς κατοικοῦντας εις τὰς Ἀθήνας. Διήρσε τὴν χώραν εις δήμους διὰ νὰ διοικῆται εὐκολώτερον, τὴν δὲ βουλὴν τῶν τετρακοσίων ἠῤῥησεν εις πεντακοσίους (50 ἐξ ἐκάστης φυλῆς).

Ὁ Κλεισθένης ὤρισεν νὰ ἐκλέγωνται κατ' ἔτος δέκα στρατηγοί, εἰς ἐξ ἐκάστης φυλῆς. Οἱ στρατηγοὶ ἐν καιρῷ μὲν εἰρήνης ἐφρόντιζον νὰ παρασκευάζουν τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις τῆς χώρας, ἐν καιρῷ δὲ πολέμου εἶχον τὴν στρατηγίαν ὁ καθεὶς ἀνὰ μίαν ἡμέραν.

Διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πολιτείαν ἀπὸ τὴν τυραννίδα ὁ Κλεισθένης ἔθεσεν τὸν νόμον τοῦ ἐξοστρακισμοῦ. Πᾶς πολίτης, ὁ ὁποῖος καθίστατο ἐπικίνδυνος εις τὴν πολιτείαν εἴτε διὰ τὸν πλοῦτόν του εἴτε διὰ τὴν πολιτικὴν του δύναμιν ἐξοστρακίζετο ἐπὶ δέκα ἔτη. Ἀλλὰ βραδύτερον ἐξοστρακίζετο συνήθως ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἀσθενεστέρου πολιτικοῦ κόμματος διὰ νὰ ἡμπορῇ τὸ ἄλλο κόμμα νὰ διαχειρίζεται τὰ δημόσια πράγματα χωρὶς καμμίαν ἐνόχλησιν.

19. Ὁ δεῦτερος Ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς.

Πλὴν τῶν ἀποικιῶν, περὶ τῶν ὁποίων εἶπαμεν ἀνωτέρω, βραδύτερον ἀπὸ τοῦ 8ου αἰῶνος μέχρι τοῦ 6ου, οἱ Ἕλληνες ἴδρυσαν καὶ ἄλλας πολυαριθμοὺς ἀποικίας. Πρὸς ἀνατολὰς τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, ὁ Εὐξείνιος Πόντος καὶ ἡ μεσηδρινὴ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, πρὸς νότον ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Κυρηναϊκὴ, καὶ πρὸς δυσμὰς ἡ Σικελία καὶ ἡ κάτω Ἰταλία καὶ αἱ ἀκταὶ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας ἐγένεσαν ἀπὸ Ἑλληνικὰς ἀποικίας.

Εἰς τὸν ἀποικισμὸν συνετέλεσαν διάφορα αἷτια, κυριώτατα ὅμως τὰ ἐξῆς: α') εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ὁ πληθυσμὸς ἠῤῥησεν τόσο πολύ, ὥστε τὰ προϊόντα τῆς γῆς δὲν ἐπῆρκουν νὰ διαθρέψουν τόσον πληθυσμὸν. β') αἱ πολιτικαὶ μεταβολαὶ εἰς μερικὰς πόλεις ἐπέφεραν τοιαύτας ἀνατροπὰς, ὥστε αἱ μερίδες, αἱ ὁποῖαι ἐνικῶντο, ἠναγκάζοντο νὰ ἐκπατρίζωνται. γ') οἱ Ἕλληνες ἐκ φύσεως εἶχον πνεῦμα ἐμπορικὸν καὶ ἐπιχειρηματικόν.

Αἱ ἀποικίαι πολιτικῶς ἦσαν ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τὰς μητροπόλεις. Ἐσέβοντο ὅμως τὴν μητρόπολιν καὶ ἐλάτρευον τοὺς ἰδίους θεοὺς. Ἦμποροῦμεν νὰ παραβάλωμεν τὴν σχέσιν μεταξὺ μητροπόλεως καὶ ἀποικίας μὲ τὴν σχέσιν μεταξὺ μητρὸς καὶ ἐγγάμου θυγατρὸς.

Ὁ Ἑλληνισμὸς λοιπὸν διεδόθη πανταχοῦ. Ἐπειτα ἀπὸ μακροῦς

ἀγῶνας καὶ πολλὰ παθήματα οἱ Ἕλληνες ἐπρώτευσαν εἰς ἔλους τοὺς κλάδους τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως καὶ ἀρετῆς. Σεμνυόμενοι δὲ δικάϊως διὰ τοῦτο, ἀπέδωκαν εἰς τὸν ἑαυτὸν των κατὰ τὸ Ε΄ αἰῶνα τὸ ὄνομα τοῦ τελείου ἀνθρώπου, ἔλους δὲ τοὺς ἄλλους λαοὺς ὠνόμασαν βαρβάρους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 2' ΑΙΩΝΟΣ

20. Τὰ Ἑλληνικὰ πολιτεύματα.

Ὅπως εἶπαμεν εἰς τὰ προηγούμενα, τὰ ἀρχαιότατα πολιτεύματα εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἦσαν βασιλεῖαι κληρονομικαὶ (ἴδ. σελ. 17). Μὲ τὸν καιρὸν ἔμως ἡ βασιλεία ἤρχισε νὰ καταρρέη, τὸναντίον δὲ ἠῦξανεν ἡ δύναμις τῶν εὐγενῶν, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὸ συμβούλιον τῶν βασιλέων. Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ὀγδοῦ αἰῶνος εἰς ἄλλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος κατηργήθη ἡ βασιλεία καὶ ἔλαβον τὴν ἐξουσίαν οἱ εὐγενεῖς, οἱ ἀριστοί. Τὸ νέον τοῦτο πολιτεύμα ὠνομάσθη ἀριστοκρατικὸν ἢ ὀλιγαρχικόν. Μόνον εἰς τὴν Σπάρτην διετηρήθη ἡ βασιλεία, μὲ δικαιώματα ἔμως πολὺ περιωρισμένα.

Ἄλλὰ καὶ ἡ ὀλιγαρχία ἔγινε μισητὴ εἰς τὸν λαόν. Οἱ εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι κατεῖχον τὴν ἐξουσίαν, ὄχι μόνον ἀπέκλεισαν τὸν λαὸν ἀπὸ κάθε συμμετοχῆς εἰς τὰ δημόσια πράγματα, ἀλλὰ καὶ τὸν κατεπίεζον μὲ φόρους ἐπαχθεῖς καὶ μὲ βαρείας ἐργασίας. Ἐν τούτοις ὁ λαὸς διὰ τοῦ ἔμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας ἐπλούτησε καὶ ἀπέκτησε συνείδησιν τῶν δικαιωμάτων του. Ἐνεκα τούτου ἐξηγέρθη κατὰ τῶν εὐγενῶν καὶ ἀπῆρτησε τὰ ἴδια μὲ αὐτοὺς πολιτικὰ δικαιώματα. Ἐντεῦθεν ἐπροκαλοῦντο συχνὰί στάσεις. Καὶ εἰς μερικὰς μὲν πόλεις οἱ εὐγενεῖς ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν καὶ ἀνέθεσαν εἰς τοὺς λεγομένους νομοθέτας νὰ διαρρυθμίσουν τὰ πολιτικὰ πράγματα. Εἰς ἄλλας ἔμως ἀπέκρυσαν τὴν ἀπαίτησιν τοῦ λαοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἐπροκάλεσαν αἱματηρὰς συγκρούσεις. Κατὰ τὰς συγκρούσεις ταύτας μερικοὶ φιλόδοξοι, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν, ἐφελεύσαντες μὲ τοὺς καλοὺς τῶν τρόπους τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐνοίαν τοῦ πλήθους κατέλυσαν εἰς μερικὰς πόλεις τὴν ὀλιγαρχίαν καὶ ἔγιναν τύραννοι, συγκεντρώσαντες εἰς χεῖράς των τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν τῆς πολιτείας.

Πολλοί ἐκ τῶν τυράννων ἐκυβέρνησαν λαμπρά, ὅπως ὁ Πεισί-στρατος εἰς τὰς Ἀθήνας, ὁ Κύπελος καὶ ὁ Περίανδρος εἰς τὴν Κόρινθον. Οἱ διάδοχοι ἕως αὐτῶν ἐξώκειλαν εἰς κατάχρησιν τῆς ἐξουσίας τῶν. Διὰ τοῦτο ἐξεδιώχθησαν σχεδὸν πανταχοῦ καὶ εἰς μὲν τὰς ἰωνικὰς πόλεις ἰδρύθησαν δημοκρατίαι, εἰς δὲ τὰς δωρικὰς ὀλιγαρχίαι.

21. Ὁ στρατὸς καὶ τὸ ναυτικόν.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους τὰ πολεμικὰ προώδευσαν πολύ. Εἰς ἕλας τὰς πόλεις ἀπὸ τοῦ 18ου μέχρι τοῦ 60ου ἔτους τῆς ἡλικίας οἱ πολῖται ὑπέκειντο εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ ἐκαλοῦντο ὁσάκις ἢ ἀνάγκη τὸ ἀπῆτει. Οἱ ὀπλίται (βαρὺ πεζικόν) ἀπετέλουν τὴν κυριωτέραν δύναμιν τοῦ στρατοῦ, ἐπρομηθεύοντο δὲ τὸν ὀπλισμὸν τῶν με ἰδικά τῶν ἑξοδα. Οἱ ψιλοί, ἦτοι ἐλαφρῶς ὀπλισμένοι, ἦσαν τοξόται, σφενδονῆται καὶ ἀκοντισταί. Τὸ ἵππικόν δὲν εἶχε καμμίαν ἀξίαν. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων μόνοι οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Βοιωτοὶ εἶχον ἵππικόν ἀξιὸν λόγου.

Ὁ ὀπλισμὸς τοῦ ὀπλίτου ἦτο ὅπως καὶ κατὰ τοὺς Ὀμηρικοὺς χρόνους· ἀλλὰ δὲν ἐμάχοντο πλέον ἀτάκτως, ὅπως κατὰ τὴν Ὀμηρικὴν ἐποχὴν. Οἱ ὀπλίται παρετάσσοντο συνήθως εἰς ὀκτὼ στοίχους· ὠνομάζετο δὲ ἡ παράταξις αὕτη φάλαγξ. Οἱ ψιλοὶ ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὸ νὰ παρενοχλοῦν τὸν ἐχθρὸν κατὰ τὴν ὥραν τῆς μάχης. Ὁ δειλὸς ἢ ὁ ἐγκαταλείπων τὴν θέσιν τοῦ ἐτιμωρεῖτο με στέρησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων.

Τὸ ναυτικόν ἀπετελεῖτο ἀπὸ πλοῖα μακρά, τὰ ὅποια εἶχον 50 κωπία, 25 δὲ κωπηλάτας εἰς τὴν μίαν πλευρὰν καὶ 25 εἰς τὴν ἄλλην, καθημένους κατὰ στοίχους. Οἱ Κορίνθιοι πρῶτοι κατεσκεύασαν πλοῖα με τρεῖς σειρὰς κωπιῶν ἀπὸ ἐκάστην πλευρὰν ἦτοι τὰς λεγομένας τριήρεις, αἱ ὅποια ἐχρησίμευσον ὡς πολεμικὰ πλοῖα.

22. Ναυτιλία, ἐμπόριον, νομίσματα, γραφὴ.

Καθὼς εἶπαμεν εἰς τὰ προηγούμενα, ἀφ' ὅτου οἱ Δωριεῖς κατέλαβον τὴν Κρήτην ἢ ἑλληνικὴ ναυτιλία ἐξέπεσε καὶ με τὸν καιρὸν τὸ ἐμπόριον μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Ἑλλάδος περιήλθεν εἰς τοὺς Φοίνικας. Ἀλλὰ μετὰ τὸν ἀποικισμὸν τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἤρχισαν καὶ ἄλλοι οἱ Ἕλληνες νὰ ἐπιδίδωνται εἰς τὴν

ναυτιλίαν και ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐξηνάγκασαν τοὺς Φοινίκας ν' ἀποσυρθοῦν ἀπὸ τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας. Ἐκτοτε ἤρχισε και πάλιν ν' ἀκμάζει ἡ ναυτιλία και τὸ ἐμπόριον, πρὸ πάντων εἰς τὰς ἀποικίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Μεταξὺ τῶν σπουδαιοτάτων ἐμπορικῶν πόλεων τοῦ ὀγδόου αἰῶνος ἦσαν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἡ Μίλητος, ἡ Φώκαια, και ἡ Σάμος, εἰς δὲ τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἡ Χαλκίς, ἡ Ἐρέτρια, ἡ Κόρινθος και ἡ Κέρκυρα.

Εἰς τὴν πρόδον και τὴν ἀκμὴν τῆς ναυτιλίας και τοῦ ἐμπορίου συνετέλεσεν οὐχὶ μόνον ἡ φυσικὴ δραστηριότης τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ και τὸ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐγενικεύθη ἡ χρῆσις τῶν νομισμάτων, τὰ δὲ νομίσματα, ὅπως γνωρίζομεν, διευκολύνουν πολὺ τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς. Τὸ νόμισμα ἐφεύρον πρῶτοι οἱ Λυδοὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν και ἀπὸ αὐτοῦς μετεδόθη εἰς τὰς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἑλληνικὰς ἀποικίας. Ἐκ τῆς Μικρᾶς δὲ Ἀσίας μετεδόθη εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα και ἐκ ταύτης εἰς τὰς ἐν τῇ Δύσει ἀποικίας. Ἐκτοτε ἡ ἐμπορικὴ ἐπικοινωνία μεταξὺ Ἑλληνικῶν πόλεων και μάλιστα μεταξὺ Ἑλλάδος και Μικρᾶς Ἀσίας κατέστη ζωηροτάτη ἀν και ὄχι πάντοτε εἰρηλική.

Μαζὶ μὲ τὴν ὀλικὴν πρόδον τῶν Ἑλλήνων ἤρχισε κάπως και ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις αὐτῶν. Ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τῶν Ἑλλήνων ἤρχισεν, ἀφ' ὅτου προσέλαβον οὗτοι τὸ ἀλφάβητον. Τοῦτο συνέβη πιθανώτατα τὸν ἕνατον αἰῶνα, καθ' ὃν δηλαδὴ χρόνον οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ ἔρχωνται εἰς στενωτάτας σχέσεις μὲ τὴν Ἀνατολήν. Ὁ Ἑλληνικὸς ἀλφάβητος ἀνεπτύχθη ἀπὸ τὸν Φοινικικὸν εἰς τὴν Ἰωνίαν κατὰ πρῶτον, ἔπειτα δὲ ἐξηπλώθη και εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα. Κατὰ τὸν ὀγδοον αἰῶνα (800—700) δὲν ἐγένετο χρῆσις τῆς γραφῆς. Κατὰ τὸν ἔβδομον αἰῶνα (700—600) ἐγένετο περιωρισμένη χρῆσις, και ἀπὸ τὸν ἕκτον αἰῶνα δηλαδὴ ἀπὸ τὸ 600 π. Χ. και εἰς τὸ ἐξῆς ἤρχισαν πλέον νὰ γράφουν ὄλοι.

23. Ὁ οἰκιακὸς βίος. — Ἡ ἀγωγή τῶν παιδῶν.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὁ βίος τῶν Ἑλλήνων ἦτο ἀκόμη ἀπλοῦστερος παρὰ κατὰ τοὺς Ὀμηρικὸς χρόνους. Αἱ οἰκίαι ἦσαν μικραὶ και ἰσόγειοι και χωρὶς παράθυρα. Ἐπιπλα ἦσαν μία χαμηλὴ κλίνη μὲ ὀλίγα κλινωσκεπάσματα, μερικὰ καθίσματα ὅμοια μὲ τὰ σημερινὰ

σκαμνία, κιβώτια, μικραὶ καὶ χαμηλαὶ τράπεζαι, πήλινα δοχεῖα καὶ λυχνίαι. Τώρα πρὸς φωτισμὸν μεταχειρίζονται τὸ ἔλαιον.

Ἡ ἐνδυμασία ἐξακολουθεῖ σχεδὸν ἡ αὐτή. Οἱ ἄνδρες ἐφόρουν κατάσαρκα λινὸν χιτῶνα, ὁ ὁποῖος ἐξώνετο εἰς τὴν μέσην, ἐφθανε δὲ συνήθως ἕως τὰ γόνατα. Καὶ αἱ γυναῖκες ἐφόρουν χιτῶνα, ὁ ὁποῖος εἶχε μῆκος μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ εἶχε πολλὰς πτυχάς. Μέρος αὐτοῦ ἀνεσύρετο ἄνωθεν τῆς ζώνης καὶ ἐσχημάτιζε τὸν

Ἄνη με χιτῶνα.

Ἄνη με ἱμάτιον.

κόλπον. Ὅταν ἐξήρχοντο ἀπὸ τὴν οἰκίαν ἐφόρουν καὶ οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες τὸ λεγόμενον ἱμάτιον. Τὸ ἱμάτιον καὶ τὸ ἀνδρικὸν καὶ τὸ γυναικεῖον ἦτο μάλλινον τετράγωνον ὕφασμα, λεπτὸν ἢ παχύ, ἀναλόγως τοῦ καιροῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐτυλίσσοντο με πολλὴν τέχνην καὶ φιλοκαλίαν.

Ἡ τροφή ἦτο ἀπλουστάτη. Ἐλαῖαι, ὄσπρια, σῦκα, τυρὸς καὶ ὀλίγος ἄρτος ἦτο ἡ συνήθης τροφή. Ἐπινον ὀλίγον οἶνον, πάντοτε ὁμοῦ ἀνάμικτον με ὕδωρ.

Οἱ Ἕλληνες τῶν πρώτων χρόνων ἔτρωγον καθήμενοι. Κατόπιν ἔμως οἱ πλούσιοι παρέλαβον τὴν ἀνατολικὴν συνήθειαν νὰ τρώγουν στηριζόμενοι διὰ τοῦ ἀγκῶνος ἐπάνω εἰς κλίνας. Μόνον ἔμως οἱ ἄνδρες ἔτρωγον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Αἱ γυναῖκες ἔτρωγον καθήμεναι, καθὼς καὶ τὰ παιδιά. Συνήθη φαγητὰ τῶν πλουσίων ἦσαν κρέας, ὄσπρια, ἰχθύες, τυροὶ καὶ ἄλλα.

Ἐκτὸς τῆς Σπάρτης εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἡ ἀνατροφή

Γυναῖκες με χιτῶνα.

Γυνὴ με ἱμάτιον.

καὶ ἡ ἐκπαίδευσις τῶν παιδῶν ἦτο ἔργον τῶν γονέων. Ὁ Σόλων μάλιστα διὰ νόμου ἐκανόνισε τὸν τρόπον τῆς ἀγωγῆς. Ἀπὸ τὸ ἑβδομὸν ἔτος τῆς ἡλικίας οἱ παῖδες ἐστέλλοντο εἰς τὰ σχολεῖα, τὰ ὅποια ἐλέγοντο διδασκαλεῖα. Οἱ εὐποροὶ παρέδιδον τοὺς παῖδάς των εἰς παιδαγωγούς δούλους, οἱ ὅποιοι τοὺς συνώδευον εἰς τὰ σχολεῖα. Τὰ παιδιά τῶν πτωχῶν ἐπήγαιναν μόνα των εἰς τὰ σχολεῖα. Εἰς τὰ σχολεῖα ἐμάθθανον ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ ἀριθμησιν. Προσέτι ἐμάθθανον μουσικὴν, ἤτοι νὰ παίζουσαν λύραν ἢ κιθάραν καὶ νὰ τραγουδοῦν. Εἰς

τὰ γυμναστήρια, τὰ ὁποῖα ἐλέγοντο *παλαίστραι*, ἤσκούντο εἰς τὴν γυμναστικὴν.

24. Θρησκεία καὶ λατρεία.

Οἱ Ἕλληνες καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην πιστεύουν τοὺς ἰδίους θεούς. Ἄλλ' αἱ θρησκευτικαὶ τῶν ἰδέαι ἀρχίζουσιν νὰ λαμβάνουν καθαρωτέραν μορφήν. Περὶ Ὀμήρῳ οἱ θεοὶ εἶναι ἰσχυροὶ κύριοι τοῦ κόσμου, οἱ ὁποῖοι ἀπονέμουν τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν δυστυχίαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως ἀρέσκει εἰς αὐτούς. Διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴν εὐνοίαν τῶν θεῶν οἱ ἀνθρώποι ἔν μέσον ὑπῆρχεν, ἡ πλουσία θυσία. Ἐκτὸς τούτου ἕμως τώρα οἱ θεοὶ θεωροῦνται ὡς προστάται τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τιμωροὶ τοῦ κακοῦ καὶ ἀδίκου. Οἱ θεοὶ ἀνταμείβουν τὴν ἀρετὴν καὶ τιμωροῦν τὴν κακίαν, ἃν καὶ πολλάκις ἡ τιμωρία ἐπέρχεται πολὺ βραδέως. Δι' ἕκαστον θεὸν κτίζουσιν ναὸν καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τοποθετοῦν τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ. Πέριξ τοῦ ναοῦ συνάζονται οἱ πιστοὶ καὶ κάμνουν θυσίας.

25. Αἱ ὠραῖαι τέχναι.

Μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Δωριέων εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ κατόπιν εἰς τὴν Κρήτην ἀνεκόπη, ὡς γνωρίζομεν, κάθε πρόοδος τῶν τεχνῶν καὶ ὄλος ὁ προῖστορικὸς πολιτισμὸς ἐξηφανίσθη. Μόλις μετὰ τῆσσαρας αἰῶνας ἀρχίζει ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης. Πρῶτοι οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἀφοῦ ἐπλούτησαν μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν, ἤρχισαν νὰ ἐπιδίδωνται καὶ εἰς τὰς τέχνας. Ἀπὸ δὲ τὸν Τον αἰῶνα ἀνεπτύχθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ.

Ἀρχιτεκτονικὴ.—Ἡ ἀρχιτεκτονικὴ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὡς κύριον καὶ σχεδὸν ὡς μόνον ἔργον ἔχει τὴν οἰκοδομὴν ναῶν. Διὰ τοῦτο προήθη ἐνωρίτερα ἀπὸ τὰς δύο ἄλλας ὠραίας τέχνας. Κάθε πόλις καὶ κάθε κοινότης πρῶτιστον μέλημα εἶχε ν' ἀνεγείρῃ ὅσον τὸ δυνατόν λαμπροτάτην κατοικίαν τῶν θεῶν. Ἡ κατασκευὴ ἰδιωτικῶν οἰκιῶν, αἱ ὁποῖαι νὰ ἀμιλλῶνται κατὰ τὴν λαμπρότητα μὲ τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν, ἐθεωρεῖτο ἀσέβεια. Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν παρήχθησαν δύο

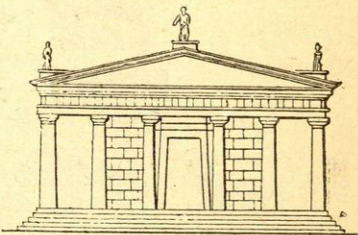
ὁ ς καὶ ὁ Ἰ ω ν ι κ ὅ ς.

Ἡ ἀρχικὴ καὶ ἀπλουστάτη μορφή τοῦ ναοῦ εἶναι ἔν στενόμακρον

δωμάτιον, τοῦ ὁποίου ἡ ὄροφὴ ὑψουμένη εἰς τὸ μέσον λαμβάνει σχῆμα τριγώνου. Ἡ εἴσοδος ἦτο ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν πλευράν. Ἡ ἀπλουστάτη αὕτη μορφή μετὸν καιρὸν ἔλαβε διαφόρους τροποποιήσεις ἕως οὗ ὁ ναὸς ἔλαβε τὴν ὀριστικὴν μορφήν. Δηγεῖτο δὲ τότε εἰς τρία μέρη: εἰς τὸν π ρ ὀ δ ο μ ο ν, τὸν σ η κ ὸ ν καὶ τὸν ὀ π ι σ θ ὀ δ ο μ ο ν. Ἐντὸς τοῦ σηκοῦ ἦτο στημένον τὸ ἀγάλμα τοῦ Θεοῦ.

Ἄλλὰ τὴν λαμπροτάτην μορφήν ἔλαβεν ὁ Ἑλληνικὸς ναὸς, ὅταν προσετέθη ὀλόγουρα αὐτοῦ στοὰ ἀπὸ κολόνες ἢ κίονας. Ὑπῆρχον ναοὶ οἱ ὅποιοι εἶχον ὀλόγουρα δύο σειρὰς κίωνων. Εἰς τοὺς κίονας κυρίως παρατηρεῖται ἡ διαφορὰ μετὰ τοῦ Δωρικουῦ καὶ τοῦ Ἴωνικοῦ ρυθμοῦ.

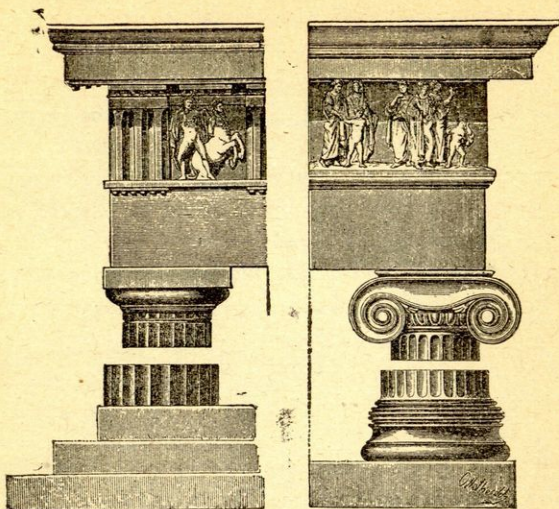
Ὁ κίων εἶνε στύλος μαρμάρινος κυλινδρικός καὶ φέρει εἰς ὄλην τὴν ἐπιφάνειαν ραβδώσεις. Εἰς τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ κίονος σχηματίζεται τὸ κιονόκρανον. Εἰς τὰς μικρὰς πλευρὰς, τοῦ ναοῦ τὴν ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν, ὑψώνεται τριγωνικὸς τοῖχος πρὸς σχηματισμὸν τῆς στέγης. Τὸ τριγωνικὸν αὐτὸ σχῆμα ὀνομάζεται ἄέτωμα καὶ στολιζεται πάντοτε μετὰ ἀγάλματα.

Ναός.

Γλυπτική.—Κατ' ἀρχὰς ἡ γλυπτικὴ ὑπερέτει μόνον τὴν θρησκευοίαν. Ὁ ναὸς ἔπρεπε γὰρ στολισθῆ μετὰ ἔργα γλυπτικῆς καὶ προπάντων νὰ ἔχη τὸ ἀγάλμα τοῦ Θεοῦ. Τὰ ἀγάλματα κατ' ἀρχὰς ἦσαν ἀπὸ ξύλον καὶ εἶχον τοὺς ὀφθαλμοὺς κλειστούς, τοὺς πόδας ἠνωμένους καὶ τοὺς βραχίονας πρὸς τὰ κάτω προσκολλημένους εἰς τὸ σῶμα. Ἀπὸ τὸν 7ον αἰῶνα καὶ ἔπειτα οἱ τεχνῖται ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουσι ἀγάλματα μετὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνοικτούς, μετὰ τοὺς βραχίονας ἀνατεταμένους, καὶ μετὰ τὰ σκέλη εἰς τὴν στάσιν τοῦ βαδίσματος. Ὡς ὕλη ἐχρησίμευε τώρα ὁ χαλκός. Τὸ ὕλικόν ἔμως εἰς τὸ ὅποιον ἐλαμψεν ἀργότερα ἢ γλυπτικῆ, ἦτο τὸ μάρμαρον, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Ζωγραφική.—Μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων ἡ ζωγραφικὴ περιωρίζετο εἰς τὸ νὰ χρωματίζῃ τοὺς ναοὺς μετὰ διάφορα χρώματα. Ἄλλὰ πρὸ πάντων ἐστόλιζε τὰ πῆλινα ἀγγεῖα μετὰ διαφόρους παραστάσεις ἀνθρώπων, ζώων καὶ φυτῶν. Μετὰ τὰ περσικὰ ἤρχισε νὰ ἀναπτύσσεται καὶ

Δωρικός ϑυθμός

Ίωνικός ϑυθμός

νά προάγεται εἰς καλλιτεχνίαν καὶ περὶ αὐτῆς θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω.

26. Ἡ ποίησις.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας εἰ ποιηταὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐξ-
 ὄμνουν τὰ κατορθώματα τῶν ἡρώων. Ὁ μεγαλύτερος ἐκ τῶν ποιητῶν
 τούτων ὑπῆρξεν ὁ Ὅμηρος. Ἀλλὰ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας
 ἐπηκολούθησαν, ὡς γνωρίζομεν, εἰς ἕλας τὰς ἐλληνικὰς πόλεις ἐσω-
 τερικαὶ ἀνωμαλίαι καὶ συγκρούσεις μεταξὺ τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ δή-
 μου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ λαὸς δὲν εὐχαριστεῖται πλέον μὲ τὰ
 ἡρωϊκὰ ποιήματα, ἠθέλε ποιήματα, τὰ ὅποια νὰ ἐκφράζουν τὰ αἰ-
 σθήματά του, τὰ πάθη του, τὰς σκέψεις του. Τότε λοιπὸν ἀνεπτύχθη
 ἄλλο εἶδος ποιήσεως, ἡ λεγομένη *λυρικὴ ποίησις*. Ὡνομά-
 σθη δὲ *λυρικὴ ποίησις*, διότι τὰ ποιήματα ταῦτα ἐτραγουδοῦντο μὲ συ-
 νοδείαν μουσικοῦ ὄργανου συνήθως λύρας. Περίφημοι λυρικοὶ ποιη-
 ται ὑπῆρξαν ὁ Τυρταῖος ἀπὸ τὴν Λακωνίαν, ὁ Ἀρχίλοχος ἀπὸ τὴν
 Πάρον, ὁ Ἀλκαῖος καὶ ἡ Σαπφὼ ἀπὸ τὴν Λέσβον, ὁ Σιμωνίδης ἀπὸ
 τὴν Κέα, ὁ μέγιστος ἐξ ὅλων Πίνδαρος ἀπὸ τὰς Θήβας, καὶ ἄλλοι.

27. Ἡ φιλοσοφία.

Κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα ἤχμασαν οἱ λεγόμενοι ἑπτὰ σοφοί. Ἦσαν δὲ οὗτοι ὁ Θαλῆς ἀπὸ τὴν Μίλητον, ὁ Πιττακὸς ἀπὸ τὴν Μυτιλήνην, ὁ Σόλων ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὁ Περίανδρος ἀπὸ τὴν Κόρινθον, καὶ ἄλλοι. Οἱ ἑπτὰ λεγόμενοι σοφοὶ μὲ διάφορα σύντομα ῥητὰ (γνώθι σαυτόν, μηδὲν ἄγαν, πᾶν μέτρον ἄριστον) ἐδίδασκον τοὺς ἀνθρώπους πῶς πρέπει νὰ ζοῦν διὰ νὰ εἶναι εὐτυχεῖς.

Κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας ἐμφανίζονται ἀνθρώποι, οἱ ὁποῖοι ἀρχίζουν νὰ σκέπτονται τὸ πῶς ἐγένεν ὁ κόσμος καὶ νὰ θέλουν νὰ εὑρουν μίαν ἐξήγησιν τῶν διαφόρων φυσικῶν φαινομένων. Οἱ τοιοῦτοι ἀνθρώποι ὠνομάσθησαν φυσικοὶ φιλόσοφοι. Περιφημότεροι δὲ ἦσαν ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, Πυθαγόρας ὁ Σάμιος, Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος, Ζήνων ὁ Ἐλεάτης καὶ ἄλλοι.

28. Ἡ ἐθνικὴ ἐνότης τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ Ἕλληνες διηροῦντο, ὡς γνωρίζομεν, εἰς τέσσαρας φυλάς, τοὺς Ἴωνας, τοὺς Ἀχαιοὺς, τοὺς Δωριεῖς καὶ τοὺς Αἰολεῖς. Ἡ Ἀχαικὴ φυλὴ ἐξηφανίσθη ταχέως ὑπὸ τῶν Δωριέων. Οἱ Ἕλληνες δὲν ἀπετέλεσαν ποτὲ ἓν κράτος, ἀλλ' ἦσαν διηρημένοι εἰς πλείστας ἀνεξαρτήτους πολιτείας. Ἀλλ' αἱ ἀνεξάρτητοι αὐταὶ πολιτεῖαι συνεδέοντο μεταξὺ τῶν μὲ διαφόρους δεσμοὺς τόσοσ στενωῶς, ὥστε οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν ἑαυτοὺς ὡς ἀποτελοῦντας ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος. Οἱ κυριώτεροι δεσμοὶ ἦσαν ἡ ἰδίᾳ γλῶσσα, τὰ ἰδίᾳ ἦθη καὶ ἔθιμα, καὶ τὸ σπουδαιότερον ἡ ἰδίᾳ θρησκεία. Καὶ ἀληθῶς ἡ θρησκεία παρεῖχεν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὰ σπουδαιότερα μέσα τοῦ συνδέσμου τῶν. Ταῦτα ἦσαν τὰ μαντεῖα, αἱ ἀμφικτιονίαι καὶ οἱ πανελληνιοὶ ἀγῶνες.

29. Μαντεῖα.

Εἶπομεν εἰς τὰ προηγούμενα πῶς οἱ Ἕλληνες ἐμάνθανον ἀπὸ τὰ διάφορα σημεῖα τὰ μέλλοντα νὰ συμβοῦν (σ. 17). Ἀλλὰ τὴν θέλησιν τῶν θεῶν ἐμάνθανον πρὸ πάντων οἱ Ἕλληνες εἰς μερικοὺς ἱεροὺς τόπους, ἔπου ἐπίστευον ὅτι παρίσταντο ἀοράτως αὐτοὶ οἱ θεοί. Οἱ ἱεροὶ

οὔτοι τόποι ὠνομάζοντο μαντεῖα, συνέρρεον δὲ εἰς αὐτὰ ἀπὸ ὄλα τὰ μέρη ἀνθρώποι καὶ ἐζήτουν χρησμόν.

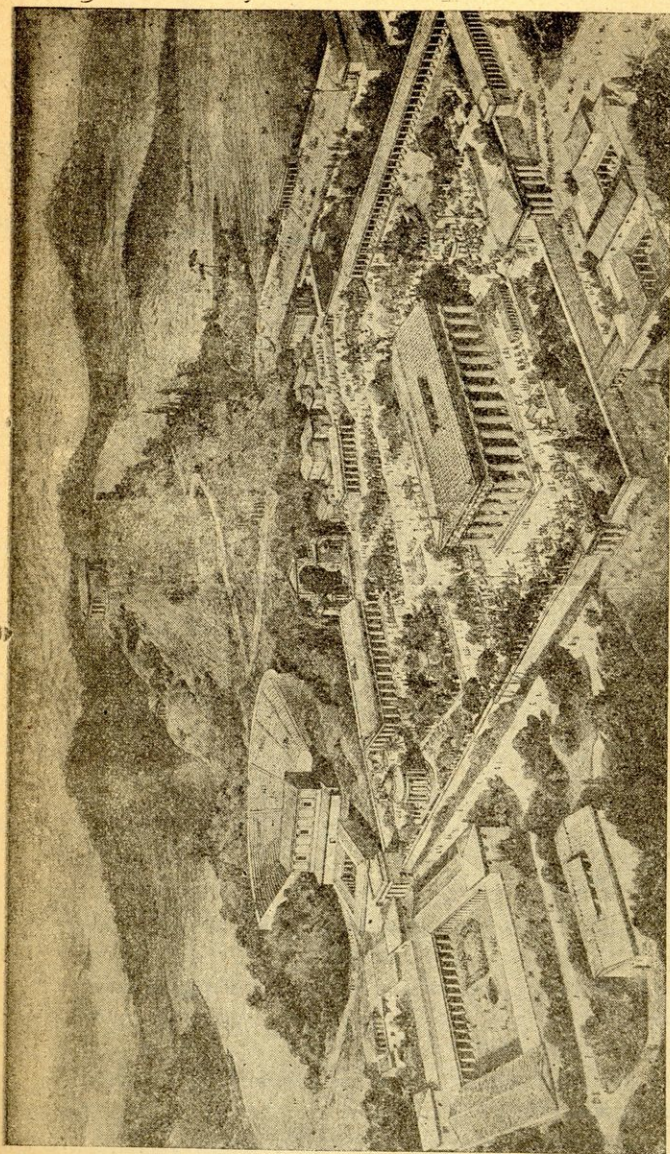
Μαντεῖα ὑπῆρχον πολλὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸ ἀρχαιότερον ἀπὸ ὄλα ἦτο τὸ τῆς Δωδώνης εἰς τὴν Ἡπειρον. Τὸ ὀνομαστότερον ὅμως καὶ περιφημότερον ἦτο τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν εἰς τὴν Φωκίδα, ὅπου ὁ Ἀπόλλων διὰ μιᾶς ἱερείας, ἣ ὁποία ὠνομάζετο Πυθία, προέλεγε τὰ μέλλοντα εἰς τοὺς ἐρωτῶντας. Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἔκειτο εἰς τὰς μεσημβρινὰς ὑπωρείας τοῦ Παρνασσοῦ εἰς τὸ μέσον ἀποτόμων βράχων.

Ὅταν ἡ Πυθία ἐμελλε νὰ χρησιμοδοτήσῃ, ἐμάσα κατὰ πρῶτον φύλλα δάφνης καὶ ἔπειτα ἐκάθητο ἐπάνω εἰς τρίποδα, κάτωθεν τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε χάσμα καὶ ἐζήρχοντο ἐξ αὐτοῦ ἀναθυμιάσεις. Ἡ Πυθία ζαλιζομένη ἀπὸ τὰς ἀναθυμιάσεις καὶ ἀπὸ τὰ ναρκωτικὰ φύλλα τῆς δάφνης ἤρχιζε νὰ ἐκβάλλῃ ἀνάρθρους φωνὰς. Ἀπὸ τὰς ἀνάρθρους φωνὰς τῆς Πυθίας οἱ πλησίον ἰστάμενοι ἱερεῖς κατήρτιζον τοὺς χρησμούς, οἱ ὁποῖοι συνήθως ἦσαν ἕμμετροι καὶ σύντομοι, ἐνίοτε δὲ σκοτεινοὶ καὶ διφοροῦμενοι ἦτοι ἐπιδεχόμενοι διπλῆν ἐξήγησιν. Οἱ ἱερεῖς ἦσαν ἀνθρώποι πολὺ συνετοὶ καὶ μὲ πείραν, εὐρίσκοντο δὲ διαρκῶς εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ ὄλον τὸν ἑλληνικὸν κόσμον. Ἐγνώριζον πολὺ καλὰ τὸ τί συνέβαινε εἰς κάθε πόλιν καὶ ἐπομένως ἠδύναντο νὰ δίδουν εἰς κάθε πόλιν ἐπιτυχεῖς συμβουλὰς, διότι βέβαια οἱ χρησμοὶ ἦσαν ἔργον τῶν ἱερέων. Διὰ κάθε σπουδαίαν ὑπόθεσιν οἱ Ἑλληγνες ἔπεμπον ἀπεσταλμένους καὶ συνεβουλεύοντο τὸν Ἀπόλλωνα. Ὡς ἐκ τούτου τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἔγινε σπουδαῖον κέντρον τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν εἶχε φήμην παγκόσμιον. Ὅχι μόνον Ἑλληγνες, ἀλλὰ καὶ ξένοι ἀπὸ διάφορα μέρη ἤρχοντο καὶ ἐζήτουν χρησμόν, ἔφερον δὲ πλουσιώτατα δῶρα.

30. Ἀμφικτιονείαι.

Πολλάκις αἱ γειτονικαὶ πόλεις εἶχον ἓνα ναὸν κοινόν. Εἰς τὸν ναὸν αὐτὸν συνήρχοντο κατ' ἔτος ἀντιπρόσωποι τῶν γειτονικῶν πόλεων, ἐτέλουν ἑορτὰς καὶ πανηγύρεις, συγχρόνως δὲ συνεσκέπτοντο καὶ περὶ τῶν συμφερόντων τῶν πόλεων τῶν. Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τράπον αἱ πόλεις συνεδέθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ πολιτικῶς, οἱ δὲ πολιτικοὶ οὔτοι σύνδεσμοι ὠνομάζοντο ἀμφικτιονείαι.

Κοίλας Κλαδέου

Γυμνάσιον

Θέατρον

Φιλίππειον
(οίκημα Ἰδρυθὲν

ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος)

Κρόνιον ὄρος

Ἡράτειον

Ἐξέδρα Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ

13 Θησαυροὶ

Μητροῶν

Περίβολος Ἀλτεως

Ναὸς Διὸς

Στάδιον

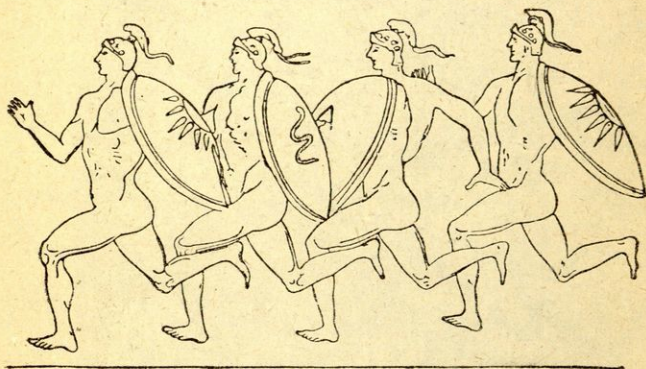
Στοὰ Ποικίλη

Ἄμφικτιοναί ὑπῆρχον πολλαί εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπισημοτέρα ἄνω ἀπὸ ἑλας ἢ τοῦ λεγομένου Ἄμφικτιονικὸν συνέδριον. Εἰς τὸ συνέδριον τοῦτο ἐλάμβανον μέρος δώδεκα λαοί, Βοιωτοί, Δωριεῖς, Ἴωνες, Φωκεῖς, Θεσσαλοὶ καὶ ἄλλοι.

Κάθε μίᾳ ἀπὸ τῶν πολιτείαι, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὸ συνέδριον τοῦτο, ἔπεμπε κατ' ἔτος δύο ἀντιπροσώπους, ἓνα διὰ τὰς θρησκευτικὰς ὑποθέσεις καὶ ἓνα διὰ τὰς πολιτικὰς. Τὸ συνέδριον τοῦτο συνήρχετο δύο φορές τὸ ἔτος, τὸ μὲν ἕαρ εἰς τοὺς Δελφοὺς, τὸ δὲ φθινόπωρον εἰς τὴν πλησίον τῶν Θερμοπυλῶν κωμόπολιν Ἀνθήλην, εἰς τὸν ναὸν τῆς Δήμητρας.

ΒΙ. Πανελληνιοὶ ἀγῶνες.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ τελοῦν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς θρησκευτικὰς πανηγύρεις, εἰς αὐτὰς δὲ ἐλάμβανον μέρος

Ὀπλιτοδρόμοι.

οἱ κάτοικοι τῆς πανηγυριζούσης πόλεως καὶ οἱ περὶ αὐτῆς κατοικοῦντες. Τὰς πανηγύρεις δὲ ταύτας ἐλάμπρυνον μὲ ἀγῶνας μουσικοῦς, ποιητικοῦς καὶ γυμναστικοῦς.

Τέσσαρες ἀπὸ τῶν πανηγύρει αὐτὰς μὲ τὸν καιρὸν ἔγιναν πανελληνιοὶ καὶ συνέρρεαν εἰς αὐτὰς ἀπὸ ἑλα τὰ μέρη θεαταί. Αἱ πανηγύρεις αὐταί, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους ἐθνικοῦς δεσμοῦς,

ἦσαν τὰ Πύθια, τὰ Ἴσθμια, τὰ Νέμεια καὶ τὰ Ὀλύμπια.

α') Τὰ Πύθια ἐτελοῦντο εἰς τοὺς Δελφούς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος κατὰ τετραετίαν μὲ μουσικοὺς καὶ γυμναστικοὺς ἀγῶνας καὶ μὲ ἀρματοδρομίας, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο εἰς τὸ πλησίον τῶν Δελφῶν Κρισαῖον πεδῖον. Εἰς τοὺς νικητὰς ἐδίδετο ὡς βραβεῖον κλάδος δάφνης.

β') Τὰ Ἴσθμια ἐτελοῦντο εἰς τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου κατὰ διετίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος, οἱ δὲ νικηταὶ ἐλάμβανον κλάδον πίτυος.

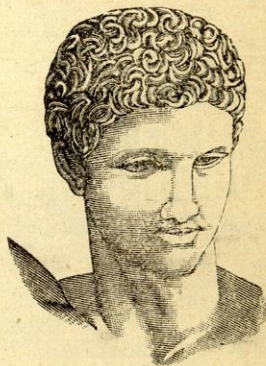
γ') Τὰ Νέμεια ἐτελοῦντο κάθε δύο ἔτη εἰς τὴν Νεμέαν τῆς Ἀργολίδος πρὸς τιμὴν τοῦ Διός, οἱ δὲ νικηταὶ ἐλάμβανον κλάδον σελίνου.

δ') Τὰ Ὀλύμπια ἦσαν ἡ ἐπιφανεστάτη τῶν πανηγύρεων. Ταῦτα ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τοῦ Διός ἀνὰ πᾶν τέταρτον ἔτος εἰς τὴν Ὀλυμπίαν παρὰ τὸ ἱερὸν ἄλσος τῆς Ἄλτεις τὸν μῆνα Ἰούλιον καὶ διήρκουν πέντε ἡμέρας. Ὀλη ἡ Ἑλλάς συνέρρεεν εἰς τὴν λαμπροτάτην ταύτην ἑορτήν, ἡ ὁποία τοιοῦτοτρόπως καθίστατο σπουδαιότατον κέντρον τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος τῶν Ἑλλήνων. Προσέτι δὲ καὶ βάρβαροι πολλοὶ προσήρχοντο ὡς θεαταί. Τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ἀγῶνων εἶχον Ἡλεῖται, δέκα δὲ ἀπὸ αὐτοῦ ἐξελέγοντο διὰ νὰ κρίνουν τοὺς διαγωνιζομένους καὶ ὠνομάζοντο Ἑλλανοδίκαί.

Ἡ πρώτη ἡμέρα τῶν ἀγῶνων ἐξωθεύετο εἰς προετοιμασίας. Τὴν δευτέραν ἡμέραν ἤρχιζον οἱ ἀγῶνες. Κατ' ἀρχὰς οἱ ἀγῶνες περιωρίζοντο εἰς τὸν ἀπλοῦν δρόμον, ὅστις ἦτο ἀγὼν ταχύτητος. Οἱ ἀγωνιζόμενοι ὄφειλον νὰ διατρέξουν τὴν κόνιστραν τοῦ σταδίου ἀπὸ τὸ ἐν ἄκρον εἰς τὸ ἄλλο, μέτρα 192. Βραδύτερον προσέθεσαν τὴν πάλην, τὸ πῆδημα, τὸ ἀκόντιον, καὶ τὴν δισκοβολίαν (ρίψιμον τοῦ δίσκου). Ὅλα αὐτὰ τὰ ἀγωνίσματα ἐγίνοντο εἰς τὸ στάδιον, τὸ ὁποῖον ἔκειτο ἔξω τοῦ περιβόλου τῆς Ἄλτεις.

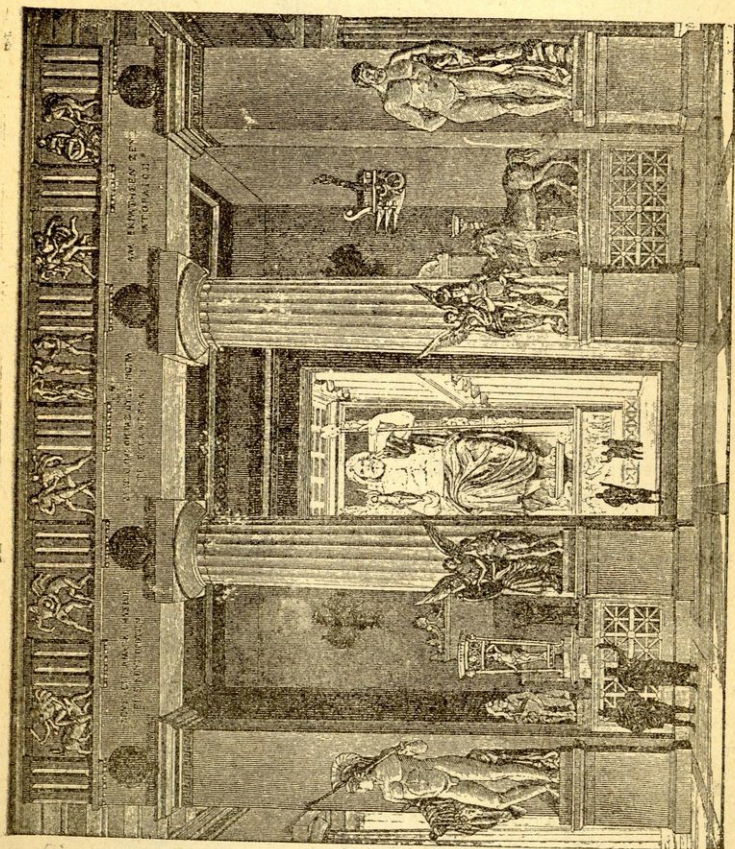

Ἄρμα.

Ἐρμῆς

Τέλος προσετέθησαν αἱ ἵπποδρομῖαι καὶ ἀρματοδρομῖαι, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο εἰς τὴν ἵππόδρομον. Ἔστις περιεβάλλετο ὑπὸ στοῶν· ἀλλ' εἰς αὐτὰς ἕνεκα τῆς μεγάλης δαπάνης μόνον οἱ εὐγενεῖς ἐλάμβανον μέρος. Ἡ τελευταία ἡμέρα ἦτο ἀφιερωμένη εἰς τὴν ἀπονομὴν τῶν βρα-

Τὸ ἔσω τεῖχος τοῦ ἑν Ὀλυμπίᾳ ναοῦ τοῦ Διὸς μετὰ τὸ χρυσελεφάντινον ἀγάλμα.

βείων. Ἦσαν δὲ τὰ βραβεῖα στέφανος ἐξ ἀγριελαίας, ἡ ὁποία εὐρίσκετο εἰς τὸ ἄλσος τῆς Ἄλτεις. Ἐμπροσθεν τοῦ θωμοῦ τοῦ Διὸς ἐστήνετο τράπεζα καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐτοποθετοῦντο οἱ στέφανοι. Ὁ κήρυξ ἐνώπιον τοῦ συνηθροισμένου πλήθους ἐξεφώνει τὸ ὄνομα τοῦ νικητοῦ.

Ὁ νικητὴς προσήρχετο καὶ οἱ ἑλληνοδίκαί ἐθετον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του τὸν στέφανον. Τοῦτο ἦτο μεγάλη δόξα δι' αὐτόν. Τὸ κυριώτατον ἀγώνισμα ἦτο ὁ ἀπλοῦς δρόμος καὶ ὁ νικητὰς εἰς αὐτὸν ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ κυρίως νικητὴς.

Οἱ Ὀλυμπιονεῖκαί—οὕτω ὠνομάζοντο ἔσοι ἐνίκων εἰς τὰ Ὀλύμπια—ἐλάμβανον πλείστας τιμὰς εἰς τὴν πατρίδα των. Ὅταν ὁ Ὀλυμπιονίκης ἐπανήρχετο εἰς τὴν πατρίδα¹ του, ἔλη ἢ ἰπόλις τὸν ὑπεδέχετο μετὰ πομπῆς. Ἡ δόξα τοῦ νικητοῦ ἦτο καὶ δόξα ἰδική της.

Κάθε Ὀλυμπιονίκης μετὰ τρεῖς νίκας εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ στήσῃ τὸν ἀνδριάντα του ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ ἄλλους τῆς Ἀλτεις. Εἰς τὸ ἄλλος ἦτο ὁ μεγαλοπρεπέστατος ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ ἐντὸς αὐτοῦ ἔστατο τὸ κολοσσιαῖον χρυσελεφάντινον ἀγαλμα² τοῦ Διός, ἀριστοτέχνημα τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου Φειδίου. Ἐπίσης εἰς τὸ ἄλλος ἦτο τὸ Ἑραῖον (ναὸς τῆς Ἑρας) καὶ ἐντὸς αὐτοῦ τὸ περιφημον ἀγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ, ἔργον τοῦ Πραξιτέλους, τὸ ὁποῖον ἀνευρέθη τὸ 1887 μετὰ τῶν ἐρειπίων τῆς Ὀλυμπίας καὶ εὐρίσκεται τώρα εἰς τὸ ἐκεῖ μουσεῖον, κινοῦν τὸν θαυμασμόν ὄλων ἔσοι ἐπισκέπτονται τὴν Ὀλυμπίαν.

Ἡ Ὀλυμπιακὴ τετραετία ὠνομάζετο Ὀλυμπιάς. Οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὸ 300 π. Χ. μετεχειρίζοντο τὰς Ὀλυμπιάδας διὰ νὰ χρονολογοῦν τὰ γεγονότα. Ἦρχιζον δὲ αἱ Ὀλυμπιάδες ἀπὸ τὸ 776, διότι ἀπὸ τότε ἤρχισαν νὰ καταγράφωνται τὰ ὀνόματα τῶν Ὀλυμπιονικῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΑΚΜΗ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΟΙ ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

32. Οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ οἱ Βάρβαροι.

Εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ὡς γνωρίζομεν, ἰδρῦθησαν πολυάριθμοι Ἕλληνικαὶ ἀποικίαι. Μέχρις οὗτο ἐγκατασταθεῶν ὀριστικῶς ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες ἀποικοὶ διεξήγαγον μακροὺς ἀγῶνας πρὸς τοὺς ἐγχωρίους. Ἀφοῦ δὲ διὰ τοῦ ξίφους κατέκτησαν τὰς νέας πατρίδας των, ἐπεδόθησαν ἔπειτα εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν καὶ ἐπλούτησαν. Συναθίσαντες ὅμως εἰς ἀνετον καὶ ἀπολαυστικὸν βίον ἔχασαν τὴν προτέραν πολεμικὴν ὀρμὴν των.

Ἐπὶ αἰῶνας οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔμειναν ἀπρόσβλητοι. Οἱ μεσογειακοὶ λαοὶ τοὺς ἔδλεπον μὲ ἀπάθειαν καὶ τοὺς ἀφινον νὰ

καρποῦνται τοὺς θησαυροὺς τῆς ἰδικῆς τῶν χώρας. Τὸν ὄγδοον ἔμωσ αἰῶνα ἰδρῦθη ὀπισθεν τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τὸ ἰσχυρὸν κράτος τῶν Λυδῶν. Αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, ἐπειδὴ δὲν εἶχον κανένα πολιτικὸν δεσμόν μεταξύ των, δὲν ἠμπόρεσαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ ὑπέκυψαν εἰς τὸν βασιλέα τῶν Λυδῶν Κροῖσον (560). Ἐπὶ τὸν Κροῖσον δὲν κατεπίεξε τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας ἤρκετο μόνον νὰ τοῦ πληρώνουν φόρον. Ἄλλως τε ἐτίμα τοὺς Ἑλληνας διὰ τὴν εὐφυΐαν των καὶ πλουσιώτατα δῶρα ἔστελλεν εἰς τοὺς Δελφοὺς ἤθελε δὲ μόνον νὰ μεταχειρίζεται τοὺς καλοὺς λιμένας αὐτῶν. Ἐπὶ τὸν Κροῖσον ἐνίκηθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Κύρου, ἡ δὲ Λυδία προσηρτήθη εἰς τὸ Περσικὸν κράτος. Τότε καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Πέρσας. Ὁ Κύρος κατήργησε τὰ ἐλεύθερα πολιτεύματα αὐτῶν καὶ ἐπέβαλε τυράννους ἐκ τῶν ἐντοπιῶν ἀριστοκρατικῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τοὺς βασιλεῖς τῶν Περσῶν.

Ὁ Κύρος καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ ἐκτὸς τῆς Λυδίας ὑπέταξαν καὶ ἤνωσαν μὲ τὸ Περσικὸν κράτος καὶ ἔλα τὰ ἄλλα κράτη ὅσα τότε ὑπῆρχον εἰς τὴν Ἀνατολήν, τῶν Μήδων, τῶν Ἀσσυρίων, τῶν Βαβυλωνίων, τῶν Φοινίκων καὶ τῶν Αἰγυπτίων, καὶ τοιοιουτρόπως τὸ Περσικὸν κράτος ἐκυριάρχει εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἐπὶ τὸν Κύρον οἱ βασιλεῖς τῶν Περσῶν ἦσαν τόσον ἄπληστοι, ὥστε ἠθέλησαν νὰ ἐπεκτείνουν τὴν κυριαρχίαν των καὶ εἰς τὴν μικρὰν Ἑλλάδα ἔδωκε δὲ ἀφορμὴν εἰς τούτο ἡ Ἰωνικὴ ἐπανάστασις.

33. Ἡ Ἰωνικὴ ἐπανάστασις καὶ αἱ συνέπειαι αὐτῆς.

Τὸ 521 ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τῆς Περσίας ὁ Δαρείος. Οὗτος διωργάνωσε πρῶτος τὸ Περσικὸν κράτος, διαιρέσας αὐτὸ εἰς σατραπείας. Ἐπειτα δὲ ἐπεχείρησε μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τῶν ἐν Εὐρώπῃ Σκυθῶν εἰς τὴν σημερινὴν νοτιοδυτικὴν Ῥωσίαν τὸ 513. Καὶ ἡ μὲν ἐκστρατεία ἀπέτυχε καὶ ὁ Δαρείος ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια. Ἐπὶ τὸν Δαρείον Μεγάβαζος μείνας εἰς τὴν Εὐρώπην ὑπέταξεν ἑλὼν τὴν Θράκην καὶ προχωρήσας μέχρι τῆς Μακεδονίας ἔκαμε τὸν βασιλέα αὐτῆς Ἀμύνταν Ἀ΄ φόρου ὑποτελῆ.

Εἰς τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Σκυθῶν προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὸν Δαρείον ὁ τύραννος τῆς Μιλήτου Ἰστιάτος. Τοῦτον ἐκάλεσεν εἰς τὴν αὐλήν του εἰς τὰ Σούσα ὁ Δαρείος καὶ τὸν εἶχεν ὡς

σύμβουλόν του, δηλαδή ὑπουργόν του, τύραννον δὲ τῆς Μιλήτου ἔκα-
 με τὸν γαμβρὸν τοῦ Ἰστιαίου Ἀρισταγόραν. Ἄλλ' ὁ Ἰστιαῖος δὲν ἦτο
 εὐχαριστημένος μὲ τὴν νέαν του θέσιν καὶ ἐζήτηε ν' ἀπαλλαγῆ ἀπὸ
 αὐτήν. Ἐγραψε λοιπὸν εἰς τὸν γαμβρὸν του Ἀρισταγόραν νὰ κι-
 νήσῃ τοὺς Ἴωνας εἰς ἐπανάστασιν ἐλπίζων, ὅτι ὁ Δαρεῖος θὰ πέμψῃ
 αὐτὸν διὰ νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ Ἀρισταγόρας ἐδέχθη
 τὴν πρότασιν τοῦ πενθεροῦ του. Αἱ περισσότεραι Ἴωνικαὶ πόλεις πει-
 σθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἀρισταγόρου ἐξεδίωξαν τοὺς τυράννους καὶ ἤρχισαν
 νὰ παρασκευάζουν στρατόν. Ὁ Ἀρισταγόρας μετέβη εἰς τὴν κυρίως
 Ἑλλάδα διὰ νὰ ζητήσῃ ἐπικουρίας. Οἱ Σπαρτιαταὶ ἠρνήθησαν. Οἱ
 Ἀθηναῖοι ἔμωσ, ἐπειδὴ θεώρουν τοὺς Ἴωνας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὡς
 ἀποίκους των, ἔστειλαν πρὸς βοήθειαν τῶν ἐπαναστατῶν εἴκοσι τριή-
 ρεις μὲ ἀνάλογον στρατόν, εἰς αὐτάς δὲ προσέθεσαν καὶ οἱ Ἐρετριεῖς
 ἄλλας πέντε.

Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρετριεῖς, ἐλθόντες εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν,
 ἠνώθησαν μὲ τοὺς ἐπαναστάτας καὶ ἐβάδισαν κατὰ τῶν Σάρδεων, αἵ-
 τινες ἦσαν πρωτεύουσα τῆς Λυδίας. Ἡ πόλις ἐκυριεύθη εὐκόλως· ἀλλ'
 ἡ ἀκρόπολις ἀντέστη καὶ οἱ ἐπαναστάται τὴν ἐπολιόρκησαν. Ἐνῶ δὲ
 τὴν ἐπολιόρκουν, ἐξερράγη πυρκαϊὰ καὶ ἐκάη ὅλη ἡ πόλις, διότι αἱ
 στέγαι τῶν οἰκιῶν ἦσαν καλάμιναι. Ἐν τῷ μεταξὺ κατέφθασε πολυά-
 ριθμος Περσικὸς στρατὸς καὶ ἠνάγκασε τοὺς ἐπαναστάτας νὰ ὑποχω-
 ρήσουν. Οἱ Πέρσαι τοὺς κατεδίωξαν, πλησίον δὲ τῆς Ἐφέσου γενομέ-
 νης μάχης οἱ Ἕλληνες ἐνικήθησαν, καὶ οἱ μὲν Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρε-
 τριεῖς ἐπέστρεψαν εἰς τὰς πατρίδας των, οἱ δὲ Ἴωνες ἐξηκολούθησαν
 τὸν ἀγῶνα. Ἡ ἐπανάστασις εἶχεν ἐξαπλωθῆ ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου μέχρι
 τῆς Κύπρου.

Ὁ Δαρεῖος ἐπεμψε τὸν Ἰστιαῖον διὰ νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπανάστα-
 σιν, ἀλλ' οὗτος ἠνώθη μὲ τοὺς ἐπαναστάτας. Ἐν τούτοις οἱ ἐπαναστά-
 ται ἐνικήθησαν κατ' ἐπανάληψιν ὑπὸ τῶν Περσῶν καὶ αἱ πόλεις αὐτῶν
 ἤρχισαν νὰ ὑποτάσσωνται ἢ μία κατόπιν τῆς ἄλλης. Οἱ πρωταῖτιοι τῆς
 ἐπαναστάσεως, Ἰστιαῖος καὶ Ἀρισταγόρας, ἐφρονεύθησαν. Τελευταία
 ἀντέστη ἡ Μίλητος· ἀλλὰ καὶ ταύτην ἐκυριεύσαν οἱ Πέρσαι τὸ 494
 καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῆς ἐτιμώρησαν σκληρότατα.

Τοιοῦτον θλιβερὸν τέλος ἔλαβεν ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἴωνων εἰς τὴν
 Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἀφ' ἑνὸς μὲν κατέστρεψεν οἰκο-
 νομικῶς τὰς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλληνικὰς ἀποικίας καὶ ἐπέφερε τὴν

παρακμήν αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐγένεν ἀφορμὴ νάβέλθουν οἱ Πέρσαι ἐναντίον τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

34. Ἐκστρατεία τοῦ Μαρδονίου κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ὅταν ὁ Δαρεῖος ἔμαθε τὴν πυρπόλησιν τῶν Σάρδεων, ὠργίσθη παραπολὸν ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Ἑρετριέων καὶ ἀπεφάσισε νὰ τιμωρήσῃ αὐτούς. Καὶ τῷ ὄντι, εὐθύς ἄμκ κατέστειλε τὴν Ἴωνικὴν ἐπανάστασιν, ἐπεμφε τὸν γαμβρόν του Μαρδόνιον μὲ στρατὸν καὶ μὲ στόλον ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Ἑρετριέων τὸ 493. Ἄλλ' ὁ μὲν στόλος, ἐνῶ παρέπλεε τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Ἄθω (σημερινοῦ Ἀγίου Ὄρους), κατεστράφη ὑπὸ σφοδρᾶς τρικυμίας, ὁ δὲ στρατός, ἐνῶ διήρχετο τὴν Μακεδονίαν, προσεβλήθη ἐν καιρῷ νυκτός ὑπὸ τῶν ἐκεῖ κατοικούντων Βρύων (Θρακικῆς φυλῆς) καὶ ἔπαθε μεγάλην φθοράν. Ὁ Μαρδόνιος λοιπὸν ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἀπρακτός.

35. Ἐκστρατεία τοῦ Δαρείου καὶ τοῦ Ἀρταφέρου ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη (490).

Ὁ Δαρεῖος ἐθύμωσεν ἀκόμη περισσότερον ἐκ τῆς ἀποτυχίας τῆς ἐκστρατείας τοῦ Μαρδονίου καὶ ἐπέμενε εἰς τὴν ἰδέαν νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Ἑρετριεῖς, προσέτι δὲ νὰ ὑποτάξῃ καὶ ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Διέταξε λοιπὸν νὰ ἐτοιμασθῇ νέος στρατός καὶ στόλος, συγχρόνως δὲ, σύμφωνα μὲ μίαν Περσικὴν συνθήκειαν ἐπεμφε κήρυκας εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ζητήσουν γῆν καὶ ὕδωρ ὡς σημεῖα ὑποταγῆς. Πολλὰ πόλεις ἔδωκαν τὰ σημεῖα τῆς ὑποταγῆς, καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ἰσχυρὰ Αἴγινα. Αἱ Ἀθηναὶ ὅμως καὶ ἡ Σπάρτη ὄχι μόνον δὲν ἔδωκαν τὰ σημεῖα τῆς ὑποταγῆς, ἀλλὰ καὶ ἐφόνευσαν τοὺς κήρυκας. Οἱ μὲν Ἀθηναῖοι τοὺς ἔρριψαν εἰς ἓν βράθρον, εἰς τὸ ὁποῖον ἔρριπτον τοὺς καταδικαζομένους εἰς θάνατον. Οἱ δὲ Σπαρτιάται τοὺς ἔρριψαν ἐντὸς φρέατος εἰπόντες εἰρωνικῶς εἰς αὐτούς νὰ λάβουν ἀπὸ ἐκεῖ γῆν καὶ ὕδωρ καὶ νὰ φέρουν αὐτὰ εἰς τὸν βασιλεῆ των.

Ἐν τῷ μεταξῷ ὁ Δαρεῖος ἠτοίμασε στρατὸν ἐξ ἑκκτὸν χιλιάδων πεζῶν καὶ εἴκοσι χιλιάδων ἵππέων καὶ στόλον ἑξακοσίων πλοίων πολεμικῶν καὶ πολλῶν φορηγῶν, ἀρχηγούς δὲ τῆς ἐκστρατείας διώρισε

τὸν Δάτιν καὶ τὸν Ἀρταφέρνην. Ὅλος ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος συνεκεντρώθη εἰς τὴν Σάμον τὴν ἀνοιξιν τοῦ 490. Ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Δάτις καὶ ὁ Ἀρταφέρνης ἐπλευσαν καὶ διηυθύνθησαν κατὰ πρῶτον ἐναντίον τῆς Ἐρετρίας καὶ μετὰ ἐξαήμερον πολιορκίαν ἐκυρρεύσαν αὐτήν. Καὶ τὴν μὲν πόλιν κατέκαυσαν, τοὺς δὲ κατοίκους ἀπέστειλαν δεσμίους εἰς τὴν Περσίαν. Μετὰ ταῦτα ἀπεδιβάσθησαν εἰς τὸν Μαραθῶνα τῆς Ἀττικῆς καὶ ἐστρατοπέδευσαν εἰς αὐτόν· ἔπραξαν δὲ τοῦτο κατὰ συμβουλήν τοῦ Ἰππίου, ὅστις ἠκολούθει τοὺς Πέρσας ὡς ὄδηγός καὶ ἤλπιζε μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Περσῶν νὰ καταλάβῃ καὶ πάλιν τὴν ἀρχὴν εἰς τὰς Ἀθήνας.

Οἱ Ἀθηναῖοι, ὅταν ἔμαθον τὴν ἀπόδασιν τῶν Περσῶν εἰς τὸν Μαραθῶνα, ἠτοιμάσθησαν νὰ ἀποκρούσουν τὸν κίνδυνον· συγχρόνως δὲ ἔπεμψαν τὸν ταχὺν πεζοπόρον Φειδιππίδην εἰς τὴν Σπάρτην διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν αὐτῆς. Οἱ Σπαρτιάται ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλὰ συνέπεσε τότε νὰ ἐορτάζουν μίαν ἐορτήν, τὰ Κάρνεια (ἐορτὴν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος), καὶ κατὰ μίαν θρησκευτικὴν συνήθειαν δὲν ἠδύναντο νὰ ἐκστρατεύσουν τὸν μῆνα ἐκεῖνον πρὶν γίνῃ πανσέληνος. Ἦτο δὲ τότε ἡ σελήνη ἐννέα ἡμερῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐννέα χιλιάδες Ἀθηναῖοι, ἕκαστος ἐκ τῶν ὁποίων ἠκολουθεῖτο ὑπὸ ἐνὸς δούλου, ἔσπευσαν εἰς τὸν Μαραθῶνα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τῶν δέκα στρατηγῶν καὶ ἐστρατοπέδευσαν πλησίον τοῦ Ἡρακλείου. Ἐπιστρέφει ὁ Φειδιππίδης καὶ φέρει τὴν ἀπόκρισιν τῶν Σπαρτιᾶτων. Οἱ στρατηγοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνετο ὁ Μιλτιάδης, συνέρχονται εἰς πολεμικὸν συμβούλιον διὰ νὰ σκεφθῶν τι πρέπει νὰ πράξουν. Ὁ Μιλτιάδης ἐπρότεινε νὰ γίνῃ ἄνευ ἀναβολῆς ἡ μάχη, μὲ αὐτὸν δὲ συνεφώνησαν καὶ τέσσαρες ἐκ τῶν στρατηγῶν. Οἱ ἄλλοι ὁμως πέντε στρατηγοὶ ἦσαν τῆς γνώμης νὰ περιμένουν τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιᾶτων. Ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας ἀπὸ τὴν διχογνωμίαν αὐτήν. Ὁ Μιλτιάδης τότε ἔρχεται εἰς τὸν πολέμαρχον Καλλιμάχον, ὁ ὁποῖος εἶχε ψῆφον εἰς τὸ συμβούλιον, καὶ ἐξηγεῖ εἰς αὐτόν ὅτι ἐκ τῆς ἀναβολῆς τῆς μάχης ὑπάρχει κίνδυνος μήπως ἄνθρωποι δειλοὶ ἢ προδόται λάθουν τὸν καιρὸν καὶ συνενογηθοῦν μὲ τὸν Ἰππίαν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐπέλθῃ διαίρεσις μεταξὺ τῶν Ἀθηναίων πρὸς καταστροφὴν αὐτῶν. Ὁ Καλλιμάχος πείθεται καὶ τάσσεται μὲ τὴν γνώμην τοῦ Μιλτιάδου καὶ οὕτω ἀποφασίζεται ἡ μάχη. Ἐνθὺ δὲ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες φοβούμενοι τοὺς Πέρσας ἔμειναν οὐδέτεροι, μόνον ἡ μικρὰ πόλις τῶν Πλαταιῶν

ἔστειλε χιλίους πολεμιστὰς διὰ νὰ συμπολεμήσουν μὲ τοὺς Ἀθηναίους ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας.

Ἐκαστος τῶν δέκα στρατηγῶν εἶχε τὴν ἀρχιστρατηγίαν ἀνά μιάν ἡμέραν. Ἄλλ' ὁ Ἀριστείδης, εἰς ἓκ τῶν δέκα στρατηγῶν, ἀναγνωρίζων τὴν πολεμικὴν ὑπεροχὴν τοῦ Μιλτιάδου, παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν τὴν ἡμέραν τῆς ἀρχιστρατηγίας του. Τὸ ἴδιον ἔπραξαν καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ καὶ οὕτω ὁ Μιλτιάδης ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ πάντων ἀρχιστράτηγος.

Ὁ Μιλτιάδης κατήγετο ἀπὸ ἐπιφανῆ Ἀθηναϊκὴν οἰκογένειαν. Ἦτο τύραννος εἰς τὴν Θρακικὴν χερσόνησον, ὅταν ὁ Δαρεῖος ἐπεχείρησε τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Σκυθῶν. Ὅταν δὲ κατόπιν ὁ στρατὸς τοῦ Δαρείου ὑπέταξε τὴν Θράκην, ὁ Μιλτιάδης ἐπανήλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐγνώριζε λοιπὸν τοὺς Πέρσας πολὺ καλά.

Ὁ Μιλτιάδης παρέταξε τὸν στρατὸν του εἰς τὰ ὑψώματα τοῦ Πεντελικοῦ, ἄνωθεν τοῦ Ἡρακλείου, καὶ τὸ μὲν δεξιὸν κέρασ ἔδωκε, κατὰ νόμον εἰς τὸν πολέμαρχον Καλλίμαχον, τὸ δὲ ἀριστερὸν χάριν τιμῆς ἔδωκεν εἰς τοὺς Πλαταιεῖς. Εἰς τὸ μέσον παρέταξε τὰς ἄλλας φυλάς. Οἱ Πέρσαι ἦσαν παρατεταγμένοι εἰς τὴν περὶ ἰάδα, τὸ μεταξὺ δὲ τῶν δύο στρατῶν διάστημα ἦτο χίλια πεντακόσια μέτρα περίπου.

Ὅταν ὁ Μιλτιάδης ἔδωκε τὸ σημεῖον, ἀμέσως ἀντήχησεν ὁ καιᾶν (πολεμικὸν ἄσμα) καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ὤρμησαν μὲ κραυγὰς ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν. Ἡ σύγκρουσις ὑπῆρξε φοβερά. Δὲν παρήλθον πολλαὶ ὥραι καὶ οἱ Πέρσαι τρέπονται εἰς φυγὴν ἀφήσαντες πλείστους νεκρούς. Οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς καταδιώκουν. Ὅταν δὲ ἐπλησίασαν εἰς τὴν θάλασσαν, ζητοῦν μὲ κραυγὰς πῦρ διὰ νὰ καύσουν τὰ πλοῖα. Οἱ Πέρσαι ἔντρομοι ῥίπτονται εἰς τὰ πλοῖα καὶ φεύγουν. Ἐκεῖ πλησίον τῆς θαλάσσης ἐφρονεύθησαν ὁ πολέμαρχος Καλλίμαχος καὶ ὁ στρατηγὸς Σησίλαος καὶ ἄλλοι· ὁ δὲ ἀτρόμητος Κυνέγειρος, ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου, θελήσας νὰ ἐμποδίσῃ μὲ τὰς χεῖράς του πλοῖον Περσικὸν ἔτι ἱμὸν ν' ἀποπλεύσῃ ἐφρονεύθη διὰ πελέκειως.

Οἱ Πέρσαι φεύγοντες ἔκαμψαν τὸ Σούνιον ἀκρωτήριον καὶ διηυθύνθησαν εἰς τὸ Φάληρον μὲ τὸν σκοπὸν νὰ κυριεύσουν τὰς Ἀθήνας, τὰς ὁποίας ὑπελόγιζον ὅτι θὰ εὔρουν χωρὶς ὑπερασπιστὰς. Ἄλλ' οἱ νικηταὶ τοῦ Μαραθῶνος χωρὶς διόλου νὰ ἀναπυθοῦν, ἔσπευσαν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὸ Κυνόσαργες πλησίον τοῦ Ἰλισσοῦ. Οἱ Πέρσαι, ὅταν κατέπλευσαν εἰς τὸ Φάληρον καὶ εἶδον τοὺς

Ἰσθμίου, ἐνόησαν ὅτι τὸ σχέδιόν των ἀπέτυχε καὶ ἀνεχώρησαν εἰς τὴν Ἀσίαν.

Τὴν ἡμέραν, ποῦ ἀνεχώρουν οἱ Πέρσαι, ἔφθασαν εἰς τὰς Ἀθήνας δύο χιλιάδες Σπαρτιάται, ἀλλ' ἦτο πλέον ἀργά. Μετέβησαν μόνον εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ εἶδον τοὺς νεκροὺς τῶν βαρβάρων, συνεχάρησαν δὲ τοὺς Ἀθηναίους διὰ τὴν λαμπρὰν νίκην των.

Ἐκ τῶν πλουσίων λαφύρων τὸ δέκατον προσέφεραν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τοὺς θεοὺς, τὰ δὲ λοιπὰ διεμοίρασαν μεταξύ των. Ἐξαιρετικῶς ἐτίμησαν τὸν Μιλτιάδην, διότι εἰς αὐτὸν κατὰ τὸ πλεῖστον ὠφείλετο ἡ ἔνδοξος νίκη.

Τοὺς πεσόντας Μαραθωνομάχους εἰς ἔνδειξιν τιμῆς ἔθαψαν εἰς αὐτὸ τὸ πεδίον τῆς μάχης. Εἰς ἓνα τάφον ἔθαψαν τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐπὶ τοῦ τάφου ἔστησαν δέκα στήλας, ἐπ' αὐτῶν δὲ ἐχάραξαν τὰ ὄνόματα τῶν ἡρωϊκῶς πεσόντων κατὰ φυλάς. Εἰς ἰδιαιτερον τάφον ἔθαψαν τοὺς δούλους καὶ εἰς ἰδιαιτερον τοὺς Πλαταιεῖς.

Θάνατος τοῦ Μιλτιάδου. — Ὅλιγον χρόνον μετὰ τὴν μάχην τοῦ Μαραθῶνος ὁ Μιλτιάδης ἐζήτησε καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους τριήρεις, στρατὸν καὶ χρήματα ἔχων σκοπὸν, ὡς ἔλεγε, νὰ πλεύσῃ ἐναντίον τῶν Κυκλάδων καὶ ν' ἀναγκάσῃ αὐτὰς νὰ πληρώσουν χρήματα ἕνεκα τῆς ὑποταγῆς αὐτῶν εἰς τοὺς Πέρσας. Κατὰ πρῶτον ἔπλευσεν ἐναντίον τῆς Πάρου. Ἄλλ' ἐνῶ ἐπολιόρκει τὴν πόλιν, ἐπληρώθη εἰς τὸν μηρὸν καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς Ἀθήνας. Μετ' ὀλίγον δὲ ἀπέθανεν ἐκ τῆς πληγῆς του.

36. Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιλτιάδου δύο ἔξοχοι ἄνδρες, ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς, διευθύνουν ἐναλλάξ τὰ πολιτικὰ πράγματα τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ Ἀριστείδης ἦτο ἀνὴρ πρᾶος, φιλαλήθης καὶ δίκαιος, ὑπηρετεῖ δὲ τὴν πατρίδα του μὲ προθυμίαν, χωρὶς νὰ ἀποβλέπῃ εἰς ὄψην ἢ εἰς χρήματα. Παρόμιώδης κατέστη ἡ δικαιοσύνη του. Ὅθεν καὶ ὁ ἴσχυρος Ἀριστείδης ἐπωνομάσθη. Ἐνεκα τῆς μεγάλης δικαιοσύνης του πολλὰκις ἔσοι εἶχον διαφορὰς μεταξύ των κατέφευγον πρὸς τὸν Ἀριστείδην διὰ νὰ τοὺς συμβιβάσῃ. Ὁ Ἀριστείδης ἦτο καὶ ἔμεινε πτωχὸς μέχρι τέλους τοῦ βίου του.

Ἐπίθετος πρὸς τὸν Ἀριστείδην κατὰ τὸν χαρακτήρα ἦτο ὁ Θεμιστοκλῆς, εἰς ἓκ τῶν μεγαλοφυεστέρων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅταν ἦτο παιδίον, ἐφαίνετο συνετός, μεγαλοπράγμων καὶ φιλόδοξος. Ὁ διδάσκαλός του βλέπων, τὴν ἔκτακτον ἐπιμέλειαν καὶ εὐφυΐαν αὐτοῦ, τοῦ ἔλεγε. «Σὺ, παιδίον μου, δὲν θὰ γίνῃς μικρὸν πρᾶγμα, ἀλλὰ μέγα καλὸν ἢ μέγα κακόν». Ὅταν ἔγινε νεανίας ἦτο πολὺ ζωηρὸς καὶ ἠγάπα τὰς διασκεδάσεις μέχρις ὑπερβολῆς. Μετὰ τὴν μάχην ὅμως τοῦ Μαραθῶνος, ὅταν εἶδε τὰς ἐκτάκτους τιμὰς ποῦ ἀπένειμαν οἱ Ἀθηναῖοι εἰς τὸν Μιλτιάδην, μετεβλήθη καθ' ὄλοκληρίαν. Ἐφαίνετο ἔκτοτε σκεπτικός. Ἠγρῦναι τὰς νύκτας. Δὲν μετέβαινε εἰς τὰς διασκεδάσεις οὔτε εἰς τὰ συμπόσια τῶν φίλων του, εἰς δὲ τοὺς φίλους του, οἱ ὅποιοι τὸν ἠρώτων διὰ τί μετεβλήθη τόσῳ πολὺ ἔλεγε «Ὅχι ἐγὼ μὲ καθεύδειν τὸ τοῦ Μιλτιάδου τρόπιον» δηλαδῆ, δὲν μὲ ἀφίνει νὰ κοιμηθῶ τὸ κατόρθωμα τοῦ Μιλτιάδου.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἦτο λίαν φιλόδοξος καὶ φιλαρχος. Ἐπεζήτει τὴν ἀρχὴν μὲ κάθε μέσον ἔστω καὶ ἄδικον, διὰ νὰ μεγαλοουργήσῃ. Εἶχε μέγα προορατικόν. Ἐνῶ ὄλοι οἱ Ἀθηναῖοι ἐνόμιζον, ὅτι οἱ Πέρσαι ὕστερον ἀπὸ τὸ πάθημά των εἰς τὸν Μαραθῶνα δὲν θὰ τολμήσουν πλέον νὰ ἔλθουν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, μόνος ὁ Θεμιστοκλῆς, ἔλεγεν ὅτι ἢ ἐν Μαραθῶνι μάχῃ ἦτο ἀρχὴ μεγαλυτέρων ἀγῶνων. Διὰ τοῦτο δὲ συνεβούλευε τοὺς Ἀθηναίους νὰ παρασκευασθοῦν. Καὶ ἐπειδὴ εἶχε τὴν ἰδέαν ὅτι οἱ Ἕλληγες μόνον διὰ θαλάσσης θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποκρούσῃ τὸν ἐκ τῆς Περσίας κίνδυνον, ἐργάσθη μὲ ὄλας του τὰς δυνάμεις νὰ κάμῃ τὰς Ἀθήνας πόλιν ναυτικὴν.

Εἰς τοὺς τολμηροὺς νεωτερισμοὺς τοῦ Θεμιστοκλέους ἠναντιώοντο ὁ μέγας ἀντίπαλος αὐτοῦ Ἀριστείδης. Ὁ Ἀριστείδης εἶχε τὴν ἰδέαν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δπλῖται, οἱ ὅποιοι ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας εἰς τὸν Μαραθῶνα, θὰ ἠδύνατο ν' ἀποκρούσῃ νέαν ἐπιδρομὴν αὐτῶν. Ἐν τούτοις ἡ πολιτικὴ τοῦ Θεμιστοκλέους ὑπερίσχυσε. Διὰ νὰ μὴ ἀπαντᾷ δὲ προσκόμματα ὁ Θεμιστοκλῆς ἐνήργησε καὶ ἐξωστρακίσθη ὁ Ἀριστείδης. Ὅταν ἀνεχώρει ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ὁ Ἀριστείδης, ὕψωσε τὰς χεῖρας καὶ ἠυχθήθη εἰς τοὺς θεοὺς νὰ μὴ λάβῃ τὴν ἀνάγκην του ἢ πατρὸς του. Οὕτω ὁ Θεμιστοκλῆς ἔμεινε μόνος διὰ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ μεγαλοργόν ἔργον του. Ἐκ τῶν προσόδων τῶν μεταλλείων τοῦ Λαυρείου οἱ Ἀθηναῖοι κατεσκεύασαν ἑκατὸν τριήρεις, αἱ ὅποια μαζί μὲ τὰς ὑπαρχούσας ἔγιναν διακόσσιαι.

37. Ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ὅ,τι προέβλεψεν ὁ Θεμιστοκλῆς αὐτὸ καὶ συνέβη. Ὁ Δαρείος, ἔταν ἔμαθε τὴν ἤτιταν τοῦ στρατοῦ του εἰς τὸν Μαραθῶνα, ὠργίσθη, πάρα πολὺ καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύσῃ αὐτοπροσώπως κατὰ τῆς Ἑλλάδος· ἀλλ' ἐνῶ προητοιμάζετο, ἀπέθανεν, διεδέχθη δὲ αὐτὸν ὁ υἱὸς του Ξέρξης, ὅστις ἦτο κοῦφος καὶ ἀλαζών.

Ὁ Ξέρξης ἀπεφάσισε νὰ ἐκτελέσῃ αὐτὸς τὸ σχέδιον τοῦ πατρός του, δηλαδὴ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐξηκολούθησε λοιπὸν τὰς προπαρασκευὰς τοῦ πατρός του καὶ μετὰ τέσσαρα ἔτη, ἦσαν ἔτοιμα 1,700,000 πεζικὸς στρατός, 80,000 ἵππεις, 1200 πολεμικὰ πλοῖα καὶ 3,000 φορηγὰ.

Ὁ Ξέρξης μὲ ἄλλον τὸν στρατὸν του ἦλθε καὶ διεχέιμασεν εἰς τὰς Σάρδεϊς. Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 480 ἐξεκίνησε ἀπὸ τὰς Σάρδεϊς καὶ διηυθύνθη εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὅπου εἶχε συναθροισθῆ καὶ ὁ στόλος. Ἐκεῖ εἶχε διατάξει νὰ κατασκευάσουν δύο γέφυρας εἰς τὸ στενωτέρον μέρος μεταξὺ Ἀβύδου καὶ Σηστοῦ διὰ νὰ περάσῃ ὁ στρατός· ἀλλ' ἐπῆλθε σφοδρὰ τρικυμία καὶ αἱ γέφυραι κατεστράφησαν. Τότε ὁ κοῦφος καὶ ἀλαζών Ξέρξης ἔγινεν ἔξω φρενῶν καὶ διέταξε νὰ μαστιγώσουν τὸν Ἑλλήσποντον διὰ τὴν αὐθάδειάν του καὶ διὰ τὴν ἀπειθειαν πρὸς τὸν μέγαν βασιλέα. Νέαι γέφυραι κατεσκευάσθησαν καὶ ὁ στρατός ἤρχισε νὰ διαβαίῃ. Ἀφοῦ ἐπέρασαν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὁ Ξέρξης ἐβάδιζε μὲ ἄλλον τὸν στρατὸν του διὰ τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ πουθενὰ ἀντίστασιν· ὁ δὲ στόλος ἔπλεε παραλιακῶς πλησίον τοῦ στρατοῦ.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα πρῶτοι οἱ Ἀθηναῖοι, ὅταν ἔμαθον τὰς προετοιμασίας τοῦ Ξέρξου, ἔσπευσαν νὰ ἐρωτήσουν τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν τί πρέπει νὰ πράξουν. Ἡ Πυθία ἐχρησιμοδότησεν, ὅτι τὰ ξύλινα τεῖχη θὰ σώσουν αὐτούς. Ὁ χρησμός οὗτος ἐπροκάλεσε πολλὰς συζητήσεις εἰς τὰς Ἀθήνας· ἀλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς τὸν ἠρμήνευσεν ὀρθῶς εἰπὼν, ὅτι ξύλινα τεῖχη ἢ Πυθία ἐνδοίε τὰ πλοῖα. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν ἔλοι οἱ Ἀθηναῖοι, ὅσοι ἠδύναντο νὰ φέρουν ἔπλα, νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ν' ἀντιμετωπίσουν τὸν ἐπερχόμενον κίνδυνον.

Ταῦτοχρόνως συνήλθεν εἰς τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου σύνοδος τῶν Ἑλλήνων, ἔλαθον δὲ μέρος εἰς αὐτὴν οἱ Σπαρτιάται μὲ ἄλλους Πελοποννησίους, ἐκτὸς τοῦ Ἀργαῶν καὶ τῆς Ἀχαΐας, οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ Κο-

ρίνθιοι και άλλοι δια να σκεφθοῦν, πῶς θά ἀποκρούσουν τὸν κίνδυνον. Ἐκεῖ ἀπεφάσιον νὰ καταληφθῇ τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν διὰ στρατοῦ διὰ νὰ ἐμποδισθῇ ἢ πρὸς τὰ πρόσω πορεία τοῦ Ξέρξου, ὃ δὲ Ἑλληνικὸς στόλος νὰ πλεύσῃ εἰς τὸ Ἄρτεμισιον, ἀκρωτήριον εἰς τὰ βόρεια τῆς Εὐβοίας, διὰ νὰ ἀντιταχθῇ κατὰ τοῦ Περσικοῦ στόλου.

38. Ἡ ἐν Θερμοπύλαις μάχη (Ἰούλιος 480).

Εἰς τὴν Σπάρτην κυρίως ἀνετέθη νὰ καταλάβῃ τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν διὰ στρατοῦ. Αὕτη ἀπέστειλε τὸν βασιλέα Λεωνίδα μὲ 300 μόνον Σπαρτιάτας. Μαζὶ μὲ τὸν Λεωνίδα συνεξεστράτευσαν και μερικοὶ ἄλλοι Ἕλληνες. Ὁ ἔλος δὲ Ἑλληνικὸς στρατός, ὃ ὅποιος κατέλαβε τὰς Θερμοπύλας, συνεποσοῦτο εἰς 6700 ὀπλίτας.

Μολῶν Λαβέ.

Ὁ Ξέρξης, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὰς Θερμοπύλας, ἔμαθεν ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Λεωνίδας μὲ ὀλίγους Ἕλληνας κατέχει τὸ στενὸν μὲ σκοπὸν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν περαιτέρω πορείαν αὐτοῦ. Ἦτο δὲ τὸ στενὸν μία διόδος μεταξὺ τῆς ἀποτόμου και δυσβάτου ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς Οἴτης και τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου. Εἰς τὰ δύο ἄκρα ἡ διόδος

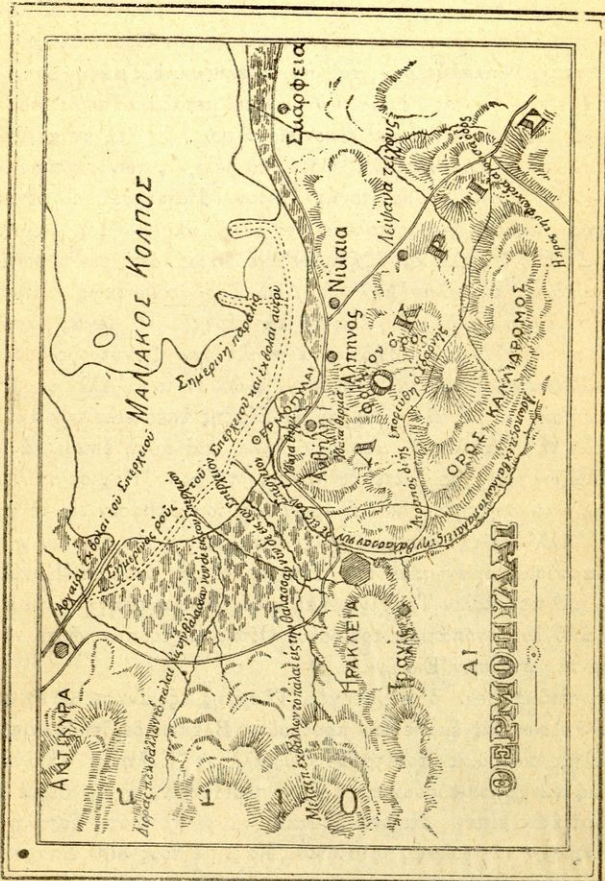
ἦτο τόσο στενή, ὥστε μόνον μία ἄμαξα ἠδύνατο νὰ περάσῃ. Εἰς τὸ μέσον ὅμως ἐπλατύνετο καὶ ἐσχηματίζετο μικρὰ πεδιάς. Εἰς τὴν πεδιάδα αὐτὴν ὑπῆρχον θερμαὶ πηγαί. Ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα Θερμοπούλαι.

Ὁ Ξέρξης ἠλπίζεν ὅτι καὶ μόνῃ ἡ θέα τῶν ἀναριθμητῶν στρατευμάτων του ἦθελε τρέψῃ· εἰς φυγὴν τοὺς ὀλίγους ἐκείνους Ἕλληνας, ἀλλ' ἠπατάτο. Ἐπερίμενε τέσσαρας ἡμέρας μὲ τὴν ἰδέαν, ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ σκεφθοῦν καλύτερον καὶ θὰ ἀπέλθουν. Εἰς μάτην ὅμως. Οἱ Ἕλληνες ἔμειναν εἰς τὰς θέσεις των. Ἐν τῷ μεταξὺ κάποιος χωρικός ἐσπευσεν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ εἶπεν εἰς αὐτούς, ὅτι τὰ στρατεύματα τοῦ Ξέρξου εἶναι τόσο πολλά, ὥστε τὰ βέλη αὐτῶν ῥιπτόμενα θὰ σκεπάζουν τὸν ἥλιον. «Τόσον τὸ καλύτερον—ἀπήντησεν ὁ γενναῖος Σπαρτιάτης Διγνέκης—θὰ πολεμοῦμεν ὑπὸ σκιάν». Τὴν πέμπτην ἡμέραν ὁ Ξέρξης ἔστειλε καὶ ἐζήτησεν ἀγερώχως ἀπὸ τὸν Λεωνίδα νὰ τοῦ παραδώσῃ τὰ ὅπλα. Ἄλλ' ὁ Λεωνίδας λακωνικῶς ἀπήντησε «Μο λ ὦ ν λα β έ», δηλαδὴ ἔλα νὰ τὰ πάρῃς. Ὁ μέγας βασιλεὺς ὠργίσθη καὶ ἔπεμψε τοὺς Μήδους νὰ συλλάβουν ζωντανούς τοὺς αὐθάδεις Ἕλληνας καὶ νὰ τοὺς φέρουν ἐνώπιόν του. Ἄλλ' οἱ Μῆδοι ἀπεκρούσθησαν μὲ μεγάλην φθοράν. Ὁ Ξέρξης ἀπέστειλε τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν τὴν βασιλικὴν φρουράν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἔπαθε τὰ ἴδια. Τότε ὁ ἀλαζῶν Ξέρξης κατελήφθη ὑπὸ τρόμου. Ἦρχισε νὰ θεωρῇ τοὺς Ἕλληνας ἀητητήτους καὶ ἡ ἀμηχανία του ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον. Ἄλλ' εἰς τὴν δεινὴν ἐκείνην περίστασιν τὸν ἔσωσεν ἡ προδοσία. Παρουσιάσθη ἐνώπιόν του ἕνας προδότης, ὀνόματι Ἐφιάτης, ἀπὸ τὴν πλησίαν πόλιν Τραχίνα, καὶ ὑπεσχέθη νὰ ὀδηγήσῃ τὰ στρατεύματα ἀπὸ ἕν μονοπάτιον τοῦ ὄρους Οἴτης εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταλάβουν τὰ νῶτα τῶν Ἑλλήνων.

Ὅταν ἐνόκτωσεν, ὁ στρατηγὸς Ὑδάρνης ἐξεκίνησε μὲ ἕν σῶμα στρατοῦ. Ὁ Λεωνίδας ἔμαθε τὴν προδοσίαν. Βλέπων δὲ ὅτι δὲν ὑπῆρχε καμμία ἐλπίς σωτηρίας, προέτρεψε τοὺς ἄλλους Ἕλληνας νὰ ἀναχωρήσουν διὰ νὰ χρησιμεύσουν εἰς ἄλλην περίστασιν, αὐτὸς δὲ μὲ τοὺς 300 Σπαρτιάτας εἶπεν ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ φύγῃ, διότι ἐστάλη ἐκεῖ μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ φυλάξῃ τὸ στενόν. Μαζὶ μὲ τοὺς 300 Σπαρτιάτας ἔμειναν καὶ 700 Θεσπιεῖς, οἱ ὅποιοι δὲν ἐπέσιθσαν μὲ κανένα τρόπον νὰ ἀπέλθουν.

Τὴν πρωτὰν ὁ Λεωνίδας, βλέπων ὅτι δὲν μένει εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας του ἄλλο παρὰ νὰ ἀποθάνουν, δὲν περιωρίσθη εἰς

άπλην ἄμυναν, ἀλλ' ὤρμησεν ἔξω μὲ τοὺς στρατιώτας του καὶ ἐπέπεσε μὲ ἀκράτητον ὄρμηγὴν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν. Οἱ Ἕλληνες μάχονται ὡς λέοντες. Ὁ χῶρος ἐγέμισεν ἀπὸ Περσικὰ πτώματα. Πολλοὶ ἀπὸ

τοὺς Πέρσας, ἐνῶ ἐπροσπάθειν νὰ διαφύγουν πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπνίγοντο. Ἀλλὰ τὰ βαρβαρικὰ σίφη ἦσαν ἀνεξάντλητα. Τὰ δόρατα τῶν Ἑλλήνων ἐθραύσθησαν. Τότε ἔσυραν τὰ ξίφη. Ἀλλ' εἰς τὴν γι-

γαντώδη ἐκείνην πάλην πίπτει ὁ Λεωνίδας καὶ πολλοὶ μὲ αὐτόν. Ἐνῶ δὲ ἐξηκολούθει ὁ ἀγών, ἐφάνη ἐκ τῶν ὀπισθεν ὁ Ὑδάρνης μὲ τὸν στρατόν του. Οἱ ὀλίγοι ἐπιζῶντες Σπαρτιάται καὶ Θεσπιεῖς ἀποσύρονται ἐντὸς τῶν Πυλῶν καὶ τοποθετοῦνται ἐπάνω εἰς ἓνα λόφον, ἐκεῖ δὲ περικυκλωθέντες πίπτουν ὅλοι ἐν μέσῳ σωροῦ ἐχθρικῶν πτωμάτων.

Βραδύτερον, ἔταν οἱ βάρβαροι ἐξεδιώχθησαν ἐκ τῆς Ἑλλάδος, οἱ Ἕλληνες ἀνήγειραν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ στενοῦ μνημεῖον πρὸς τιμὴν τῶν πεσόντων ἡρώων μὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν.

«ὦ ξεῖν», ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις ὅτι τῆδε

«κείμεθα τοῖς κείνων ὀήμασι πειθόμενοι»·

ἦτοι

«Ἐσὺ διαβάτη, πού περνᾷς, πὲς εἰς τὴν Σπάρτη κάτω,

«πῶς εἶμαστε θαμμένοι ἐδῶ, πιστοὶ στὸ θέλημά της».

39. Ναυμαχίαι παρὰ τὸ Ἄρτεμίσιον. — Πυρπόλησις τῶν Ἀθηῶν.

Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σπαρτιάτου Εὐρυβιάδου συνηντήθη παρὰ τὸ Ἄρτεμίσιον μὲ τὸν Περσικὸν στόλον. Ἐκεῖ ἔγιναν ναυμαχίαι καὶ οἱ Ἕλληνες ἐκυρίευσαν τριάκοντα Περσικὰς τριήρεις καὶ ἄλλας ζημίας ἐπροξένησαν εἰς τοὺς ἐχθρούς. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ πέλαγος ἦτο ἀνοικτόν, δὲν ἠδύναντο νὰ καταφέρουν καίριον κτύπημα κατὰ τῶν Περσῶν. Διὰ τοῦτο, ἔταν ἔμαθον τὰ γινόμενα εἰς τὰς Θερμοπύλας, ὑπεχώρησαν καὶ ἦλθον εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμίνας ἐκτὸς τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὅποιοι παρέμειναν εἰς τὸ Φάληρον διὰ νὰ φροντίσουν διὰ τὰς οἰκογενεῖας των.

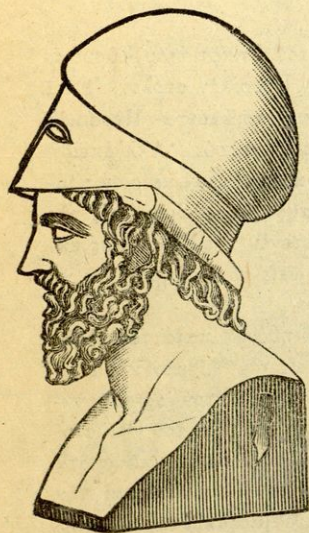
Ὁ Εἰρέξης, ἀφοῦ διέβη τὰς Θερμοπύλας, διηθύνθη κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Ἐν τῇ μεταξὺ οἱ Ἕλληνες ἀπεσύροντο εἰς τὸν Ἴσθμόν καὶ ἐτείχιζον αὐτόν. Οἱ Ἀθηναῖοι, βλέποντες ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπερασπίσουν τὴν πόλιν των, ἀπεφάσισαν κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ Θεμιστοκλέους νὰ ἐγκαταλείψουν αὐτὴν καὶ νὰ μεταφέρουν τὰς γυναῖκας, τὰ παιδιά καὶ τοὺς γέροντας εἰς τὴν Σαλαμίνα, τὴν Αἴγινα καὶ τὴν Τροιζίνα. Συγχρόνως δὲ κατὰ πρότασιν τοῦ Θεμιστοκλέους ἀνεκλήθησαν διὰ ψηφίσματος ὅλοι οἱ ἐξόριστοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ἀριστείδης. Ἀφοῦ μετεφέρθησαν ὅλοι αἱ οἰκογένειαι τῶν Ἀθηναίων, ὁ στόλος αὐτῶν ἦλθε καὶ ἠνώθη μὲ τὸν ἄλλον Ἑλληνικὸν στόλον εἰς τὴν Σαλαμίνα. Ἀνήρχετο δὲ ὅλος ὁ Ἑλληνικὸς στόλος εἰς 378 τριήρεις.

Ἑλληνικὴ Ἱστορία Α' τάξεως Ἑλληνικοῦ Σχολείου.—Ν. Βραχνοῦ 5

ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 200 ἦσαν Ἀθηναῖκαί καὶ μόνον 16 τῶν Σπαρτιατῶν. Ὄταν ὁ Ξέρξης ἐφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας, εὗρεν αὐτὰς ἐρήμους. Μόνον ὀλίγοι γέροντες κατὰ γράμμα ἐξηγοῦντες τὰ ξύλινα τεῖχη τοῦ χρησιμοῦ ἔμειναν καὶ ἀφοῦ κατεσκευάσαν γύρω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν μὲ σανίδας ξύλινον φράγμα, ἐκλείσθησαν ἐντὸς αὐτοῦ. Οἱ Πέρσαι, ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὴν Ἀκρόπολιν, ἐφόνευσαν τοὺς ὀλίγους γέροντας· ἔπειτα ἐλεηλάτησαν τοὺς ναοὺς καὶ τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων, κατέκαυσαν τὴν πόλιν καὶ ἠρήμωσαν τὴν Ἀττικὴν. Τότε καὶ ὁ στόλος ὁ Περσικὸς κατέπλευσεν εἰς τὸ Φάληρον.

40. Πολεμικὰ συμβούλια τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Σαλαμίνα.

Οἱ ναύαρχοι τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου συνήλθον εἰς πολεμικὸν συμβούλιον διὰ νὰ σκεφθοῦν, ποῦ ἔπρεπε νὰ ναυμαχήσουν. Εἰς τὸ συμβούλιον οἱ Πελοποννήσιοι ἐπρότειναν νὰ πλεύσουν εἰς τὸν Ἴσθμόν, ὅπου ἦτο καὶ ὁ περσικὸς στρατός, καὶ ἐκεῖ νὰ περιμένουν τοὺς ἐχθρούς.

Ὁ Θεμιστοκλῆς.

Ἄλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς ὑπεστήριζεν, ὅτι ἔπρεπε νὰ ναυμαχήσουν εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμίνας, ὅπου εὐκόλως ἠδύναντο νὰ νικήσουν τοὺς Πέρσας, διότι δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ λάβουν συγχρόνως μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν ὅλα τὰ ἐχθρικά πλοῖα, καὶ ὅσα θὰ ἐλάμβανον μέρος, ἐπειδὴ ἦσαν βαρέα, δυσκόλως θὰ ἐκινουῦντο εἰς τὸν στενὸν ἐκεῖνον χώρον. Ἡ συζήτησις ἐγένετο μὲ τόσῃν ζωηρότητι, ὥστε ὁ δξύθυμος Εὐρυδιδάδης ἐσήκωσε τὴν ῥάβδον τοῦ διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν Θεμιστοκλέα. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὅμως μὲ μεγάλην ἀταραξίαν τοῦ εἶπε «Πάταξον μὲν, ἀκουσον δέ.» Ἄλλ' ἐπειδὴ ἔδλεπεν, ὅτι οἱ λόγοι του δὲν ἔφερον κανὲν ἀποτέλεσμα, ὅταν διελύθη τὸ συμβούλιον καὶ ἐπῆλθε ἡ νύξ, κατέφυγεν εἰς τὸ ἐξῆς στρατήγημα.

Εἶχεν ἓνα πιστὸν δοῦλον, ὀνόματι Σίκινον, παιδαγωγὸν τῶν τέ-

κων του, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε τὴν Περσικὴν γλῶσσαν. Τοῦτον ὁ Θεμιστοκλῆς ἔπεμψε κρυφίως εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Περσῶν καὶ ἐμήνυσεν εἰς τὸν Ξέρξην ἐμπιστευτικῶς, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐτοιμάζονται νὰ φύγουν ταύτην τὴν νύκτα. Εἶναι λοιπὸν καλλίστη εὐκαιρία δι' αὐτὸν νὰ σπεύσῃ καὶ νὰ τοὺς κλείσῃ εἰς τὸ στενὸν τῆς Σαλαμίνας, ὅπου διὰ μίας ἡμέρας νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ. Ὁ Ξέρξης ἔπεσεν εἰς τὴν παγίδα. Τὴν ἰδίαν νύκτα διέταξε τὸν στόλον του νὰ περικυκλώσῃ τοὺς Ἕλληνας.

Ὁ Ἄριστείδης ἀπὸ τὴν Αἴγινα, ὅπου εὐρίσκετο ἐξόριστος, ἄμα εἶδε τὰς κινήσεις τοῦ Περσικοῦ στόλου, ἐμβῆκεν εἰς μίαν λέμβον καὶ διασχίσας μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς του τὴν γραμμὴν τῶν ἐχθρικῶν πλοίων ἔφθασεν εἰς τὴν Σαλαμίνα περὶ τὸ μεσονύκτιον, ἐνῶ ἀκόμη τὸ συμβούλιον τῶν ναυάρχων, συγκληθὲν καὶ πάλιν, συνεζήτει θορυβωδῶς περὶ τοῦ πρακτέου. Ἀγγέλλεται εἰς τὸν Θεμιστοκλέα, ὅτι κἄποιος ζητεῖ αὐτὸν ἔξω. Ἐξέρχεται ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ βλέπει ἐκπληκτος τὸν Ἄριστείδην, τὸν ἐχθρόν του, ὅστις τοῦ εἶπε τοὺς ἐξῆς θαυμασίους λόγους «ὦ Θεμιστόκλεις, ἄς ἀφήσωμεν τὰς ἐχθρας καὶ ἄς φροντίσωμεν νὰ σώσωμεν τὴν πατρίδα, σὺ μὲν ἄρχων καὶ στρατηγῶν, ἐγὼ δὲ ὑπακούων καὶ συμβουλευῶν». Συγχρόνως δὲ ἀνήγγειλεν εἰς αὐτόν, ὅτι ὁ Περσικὸς στόλος τοὺς περιεκύκλωσεν. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐξηγεῖ μὲ ὀλίγας λέξεις τὸ στρατήγημά του καὶ παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ συμβούλιον καὶ νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τοὺς ναυάρχους τὴν κύκλωσιν. Τοῦτο καὶ ἔγινε. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Ἕλληνες, ὅταν ἐξημέρωσε, θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες ἠναγκάσθησαν ν' ἀγωνισθοῦν τὸν ὑπὲρ τῶν ἔλων ἀγῶνα.

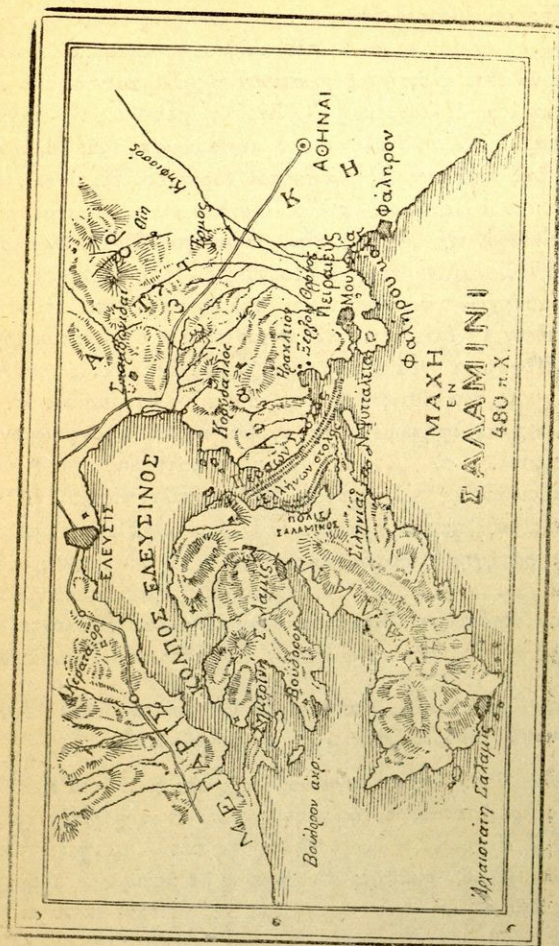
41. Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία (20 Σεπτεμβρίου 480).

— Φυγὴ τοῦ Ξέρξου ἐκ τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ δύο στόλοι ἦσαν παρατεταγμένοι ὁ εἰς ἀπέναντι τοῦ ἄλλου, ὁ μὲν Ἑλληνικὸς πρὸς τὸ μέρος τῆς νήσου, ὅπου τὸ σημερινὸν χωρίον Ἀμπελάκια, ὁ δὲ Περσικὸς πρὸς τὸ μέρος τῆς παραλίας τῆς Ἀττικῆς. Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν ἐκάθητο ἐπὶ θρόνου μὲ ἀργυροῦς πόδας εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρου Αἰγάλεω, τὸ ὁποῖον κεῖται ἀπέναντι τῆς Σαλαμίνας, διὰ νὰ θεωρῇ τὴν ναυμαχίαν.

Ἀρχὴν τῆς ναυμαχίας ἔκαμαν οἱ Ἕλληνες. Ὅταν ἡ σάλπιγξ τοῦ Εὐρυβιάδου ἔδωκε τὸ σημεῖον, οἱ Ἕλληνες ψάλλοντες τὸν πολεμικὸν παιᾶνα ὤρμησαν κατὰ τῶν βραδάρων. Ἐντὸς ὀλίγου ἡ ναυμαχία ἐγενικεύθη καθ' ἑλλην τὴν γραμμὴν. Οἱ Πέρσαι περιπίπτουν εἰς σύγχυσιν

και ταραχήν. Δέν ἤμποροῦν νά τηρήσουν καμμίαν τάξιν, διότι ὁ χῶ-
ρος ἦτο στενός και τὰ πλοῖά των πολλά και δυσκίνητα. Τοῦναντίον οὐ

Ἑλληνας πολεμοῦν με μεγάλην δεξιότητα και τέχνην και με ἀνδρείαν ἀπαράμιλλον, πρὸ πάντων δὲ οἱ Ἀθηναῖοι και οἱ Αἰγινῆται.

Και οἱ ἐχθροὶ κατ' ἀρχὰς εἶδειξαν κάποιον ἡρωϊσμόν, μάλιστα δὲ

οι Φοίνικες· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἤρχισαν νὰ τρέπωνται εἰς φυγὴν. Εἰς διάστημα ὀλίγων ὥρων ἔλον τὸ στενὸν τῆς Σαλαμίνης ἐγένισεν ἀπὸ Περσικᾶ ναυάγια. Ὁ Περσικὸς στόλος φύρδην μίγδην ἔφευγε καταδιωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Αἰγινητῶν.

Ὁ Ξέρξης ἀπαυδήσας ἐκ τοῦ πολέμου ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ· εἰς τοῦτο δὲ προέτρεψε αὐτὸν καὶ ὁ Μαρδόνιος, ὅστις ὑπεσχέθη νὰ ὑποτάξῃ αὐτὸς τὴν Ἑλλάδα μὲ 300 χιλιάδας ἐκλεκτοῦ στρατοῦ.

Ὁ Θεμιστοκλῆς διὰ νὰ ἐπιταχύνη τὴν φυγὴν τοῦ Ξέρξου ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον πιστὸν του δοῦλον Σίκιννον καὶ τοῦ εἶπεν, ὅτι δῆθεν οἱ Ἕλληνες σκέπτονται νὰ πλεύσουν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ νὰ καταστρέψουν τὰς γεφύρας, ἀλλ' αὐτὸς, ὁ Θεμιστοκλῆς, ὡς φίλος του ἄριστος προσπαθεῖ νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ. Καθὼς ἤκουσε ταῦτα ὁ Ξέρξης διέταξε τὸν ἐν Φαλήρῳ στόλον του νὰ πλεύσῃ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον πρὸς φύλαξιν τῶν γεφυρῶν, αὐτὸς δὲ ἀφήσας εἰς τὸν Μαρδόνιον 300000 στρατὸν ἔσπευσε ν' ἀναχωρήσῃ μὲ τὴν λοιπὴν στρατιάν. Εἰς διάστημα 46 ἡμερῶν ἔφθασεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὅπου εὔρε τὰς γεφύρας κατεστραμμένας ὑπὸ τρικυμίας. Τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ στρατοῦ του καθ' ὁδὸν κατεστράφη ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὰς ἀσθενείας, αὐτὸς δὲ ἠναγκάσθη νὰ περάσῃ εἰς τὴν Ἀσίαν μὲ ἐν πλοιάριον.

Ἡ περιβόητος ναυμαχία καὶ νίκη τῆς Σαλαμίνης ὠφέλειτο εἰς τὴν σύνεσιν καὶ τὴν στρατηγικὴν ἱκανότητα τοῦ Θεμιστοκλέους, διὰ τοῦτο καὶ πάρα πολὺ οὗτος ἐτιμήθη ἀπὸ ἔλους τοὺς Ἕλληνας.

42. Προτάσεις τοῦ Μαρδονίου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.

Ὁ Μαρδόνιος διεχείμασεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, σύμμαχοι δὲ αὐτοῦ ἦσαν οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Βοιωτοί. Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 479, πρὶν ἐπ' ἀναλάβῃ τὸν ἀγῶνα πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἐπροσπάθησε νὰ προσελκύσῃ πρὸς τὸ μέρος του τοὺς Ἀθηναίους. Ἐπεμφε λοιπὸν πρὸς αὐτοὺς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον Α' καὶ τοὺς ἐπρότεινε ν' ἀνοικοδομήσῃ τὴν πόλιν των καὶ τοὺς ναοὺς των, νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν των καὶ νὰ δώσῃ καὶ ἄλλην χώραν, ὅποیان αὐτοὶ ἤθελον ἐκλέξει, ἂν ἤθελον νὰ συμμαχήσουν μὲ τοὺς Πέρσας.

Οἱ Σπαρτιάται, ὅταν ἔμαθον τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐπειδὴ ἐγνώριζον, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἔνεκα τῆς τελείας καταστροφῆς καὶ ἐρημώσεως τῆς χώρας των εὐρίσκοντο εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν, ἐφοδῆθησαν μὴπως δεχθοῦν τὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου, ὅποτε ἀναμφι-

βόλως ελη ή Ἑλλάς εὐκόλως ἠδύνατο νά υποδουλωθῆ. Ἔστειλαν λοιπόν καί αὐτοί πρέσβεις εἰς Ἀθήνας διὰ νά ἐμποδίσουν τοὺς Ἀθηναίους νά δεχθοῦν τὰς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου.

Ὁ λαός συνήλθεν εἰς ἐκκλησίαν καί ὁ Ἀριστείδης ἐξ ὀνόματος τῶν Ἀθηναίων εἶπε τοὺς ἐξῆς θαυμασίους λόγους. Πρὸς μὲν τὸν Ἀλέξανδρον τῆς Μακεδονίας εἶπεν, «Ἐν ὄσῳ ὁ ἥλιος ἀκολουθεῖ τὴν συνήθη πορείαν του, ποτὲ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θά συμμαχήσουν μὲ τοὺς Πέρσας, ἀλλ' ἔχοντες τὰς ἐλπίδας τῶν εἰς τοὺς θεοὺς, τῶν ὁποίων τὰ ἱερὰ οἱ Πέρσαι ἐβεβήλωσαν, θά ἐξακολουθήσουν ν' ἀγωνίζονται ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας». Εἰς δὲ τοὺς πρέσβεις τῶν Σπαρτιατῶν εἶπεν, «ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν γῆν τόσος χρυσὸς οὔτε χώρα τόσον ὠραία καί εὐφορος, τῶν ὁποίων ἢ προσφορά θά ἠδύνατο νά πείσῃ τοὺς Ἀθηναίους νά συμμαχήσουν μὲ τοὺς Πέρσας πρὸς υποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος. Παρεκάλεσε δὲ τοὺς Σπαρτιάτας νά σπεύσουν νά στείλουν βοήθειαν, διότι ὁ Μαρδόνιος ταχέως θά ἐπέλθῃ ἐναντίον αὐτῶν.

43. Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη.

Ὁ Μαρδόνιος εὐθὺς ἄμα ἔμαθε τὴν ἀπόκρισιν τῶν Ἀθηναίων εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καί ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Ἀττικὴν καί ἤρchiσε νά λεηλατῆ αὐτήν, ἐπροχώρησε δὲ μέχρι τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' εὗρεν αὐτὰς ἐρήμους. Οἱ Ἀθηναῖοι καί πάλιν εἶχον ἐγκαταλείψει τὴν πόλιν καί εἶχον μεταφέρει τὰς γυναῖκας καί τὰ παιδία καί τοὺς γέροντας εἰς τὴν Σαλαμίνα. Ὁ Μαρδόνιος ἀπειραθή καί πάλιν νά προσελκύσῃ τοὺς Ἀθηναίους μὲ νέας προτάσεις, Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέρριψαν αὐτὰς, τὸν δὲ βουλευτὴν Λυκίδην, ὁ ὁποῖος συνεβούλευσε τὴν παραδοχὴν τῶν προτάσεων, ἐφόνευσαν διὰ λιθοβολισμοῦ. Ὁ Μαρδόνιος τότε, ἀφροῦ ἠρήμωσε τὴν Ἀττικὴν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καί ἐστρατοπέδευσε πλησίον τοῦ ποταμοῦ Ἀσωποῦ.

Οἱ Ἕλληνες ἐν ελη 110 χιλιάδες (40 χιλιάδες ὀπλίται καί 70 ψιλοί) ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σπαρτιάτου Παισωνίου ἤλθον καί ἐστρατοπέδευσαν κατ' ἀρχὰς εἰς τὰς ὑπηρείας τοῦ Κιθαιρώνος. Ὁ Μαρδόνιος πέμπει ἐναντίον αὐτῶν τὸ ἱππικόν του· ἀλλ' οἱ Ἕλληνες νικοῦν τὸ ἱππικὸν τῶν βαρβάρων καί φονεύουν τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ Μασίστιον.

Μετὰ τὴν νίκην ταύτην οἱ Ἕλληνες λαβόντες θάρρος κατέβησαν εἰς τὴν πεδιάδα καί ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὴν ἄλλην ὄχθην, τὴν μεσημβρινὴν τοῦ Ἀσωποῦ, πλησίον τῆς Γαργαφίας κρήνης. Οἱ δύο στρα-

τοί ἐπὶ δέκα ἡμέρας ἔμειναν ἀπρακτοὶ ὁ εἰς ἀπέναντι τοῦ ἄλλου, δὴ οἱ μάντιες καὶ τῶν δύο μερῶν εἶπαν, ὅτι ἐκεῖνος ὁ στρατὸς θὰ νικηθῆ, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπιτεθῆ πρώτος. Ἄλλὰ τὸ ἱππικὸν τῶν Περσῶν κατέστρεψε τὴν Γαργαφίαν κρήνην καὶ ἔφερε τοὺς Ἕλληνας εἰς μεγάλην στενοχωρίαν διὰ τῆς ἐλλείψεως ὕδατος. Ἔνεκα τούτου ἠναγκάσθησαν οἱ Ἕλληνες νὰ μεταστρατοπεδεύσων ὀλίγον κατωτέρω πρὸς τὰς Πλαταιάς, ὅπου τὸ σημερινὸν χωρίον Κόκλα. Ἄλλ' ἡ μεταστρατοπέδευσις ἔγινε τὴν νύκτα μὲ μεγάλην ἀταξίαν. Ὁ Μαρδόνιος θεωρήσας ταύτην ὡς φυγὴν, ἀμα ἐξημέρωσεν ἐπετέθη κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ μάχη διεξήγετο μὲ φοβερὸν πείσμα. Αὐτὸς ὁ Μαρδόνιος ἔφιππος καὶ περιστοιχιζόμενος ὑπὸ χιλιῶν ἐπιλέκτων μάχεται γενναίως. Ἄλλ' ὁ Μαρδόνιος πίπτει ἐκ τοῦ ἵππου φονευθεὶς καὶ ὁ θάνατός του ἐπιφέρει σύγχυσιν καὶ ταραχὴν εἰς τοὺς Πέρσας. Ὅλοι τρέπονται εἰς φυγὴν καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ κλείονται ἐντὸς ξυλίνου τείχους, τὸ ὅποιον εἶχε κατασκευάσει ὁ Μαρδόνιος ὀπισθεν τοῦ στρατοπέδου του. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἔμπειροι τειχομάχοι, προσβάλλουν καὶ κυριεύουν τὸ ξύλινον τεῖχος. Σφαγὴ ἀνηλεὴς ἐπηκολούθησε. Περίπου ἑκατὸν χιλιάδες Πέρσαι ἐφονεύθησαν, πλεῖστοι ἠχμαλωτίσθησαν, ἄλλοι διεσκορπίσθησαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ μόνον 40 χιλιάδες ἐσώθησαν, οἱ ὅποιοι ὑπὸ τὸν Ἀρτάβαζον μείναντες μακρὰν τῆς μάχης ἔσπευσαν νὰ φύγουν εἰς τὴν Ἀσίαν εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μαρδονίου. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἔπεσαν περὶ τὰς δέκα χιλιάδας. Ἡ νίκη αὕτη τῶν Ἑλλήνων ὑπῆρξεν ἀληθῶς λαμπροτάτη.

Ἄπειρα ἦσαν τὰ λάφυρα τῶν νικητῶν, χρυσὸς καὶ ἄργυρος εἰς νομίσματα, κλῖναι χρυσαῖ, τάπητες πολυτελεῖς, ξίφη χρυσαῖ καὶ ἄλλα κοσμήματα. Τὸ καλύτερον μέρος τῶν λαφύρων προσέφεραν εἰς τοὺς θεοὺς. Ἐπίσης εἰς τὸν Πausανίαν ἔδωκαν μέγα μέρος, τὰ δὲ λοιπὰ διεμοίρασαν μετὰξὺ τῶν.

44. Ἡ ἐν Μυκάλῃ μάχη.

Κατὰ τὸν αὐτὸν σχεδὸν χρόνον, καθ' ὃν οἱ Ἕλληνες ἐνίκησαν τὸν Μαρδόνιον εἰς τὰς Πλαταιάς, ὁ Ἑλληνικὸς στόλος κατετρόπωσε τοὺς Πέρσας παρὰ τὴν Μυκάλην, ἀκρωτήριον τῆς Ἰωνίας.

Μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἦτο ἀραγμένος εἰς τὴν Δῆλον ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Λεωτυχίδου καὶ τοῦ Ἀθηναίου Ξανθίππου. Ἐκεῖ ἦλθον πρέσβεις ἀπὸ

τὴν Σάμον καὶ παρεκάλεσαν τοὺς Ἑλληνας νὰ ἔλθουν νὰ βοηθήσουν τὰς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλληνικὰς πόλεις καὶ νήσους διὰ τὴν ἀποτινάξουσαν τὸν Περσικὸν ζυγόν. Ὁ Δεωτυχίδης καὶ ὁ Ξάνθιππος ἐπλευσαν εἰς τὴν Σάμον, ὅπου εὗρισκετο ὁ Περσικὸς στόλος. Οἱ Πέρσαι, μὴ τολμῶντες νὰ ναυμαχήσουν ἐπλευσαν εἰς τὴν Μυκάλην, ὅπου ἦσαν στρατοπεδευμένοι 60.000 Πέρσαι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Τιγράνου. Ἐκεῖ δὲ σύραντες τὰ πλοῖα εἰς τὴν ξηρὰν κατεσκευάσαν περιτείχισμα ἀπὸ ξύλου καὶ ἀπὸ λίθους. Μετ' ὀλίγον ἔφθασεν ἐκεῖ καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος. Οἱ Ἕλληνες περίπου 25,000 ἀποβιβάσθέντες προσέβαλον τοὺς Πέρσας, οἱ ὅποιοι ἀνῆρχοντο εἰς 100,000 καὶ πλέον, καὶ κατετρόπωσαν αὐτούς, κατέκαυσαν δὲ καὶ τὸν στόλον των.

Ἡ σχεδὸν σύγχρονος διπλῆ αὐτῆ νίκη τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς Πλαταιαὶς καὶ εἰς τὴν Μυκάλην ἔθεσε τέρμα εἰς τὰς ἐκστρατείας τῶν Περσῶν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

45. Τείχιαις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς.

Μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην οἱ Ἀθηναῖοι ἐπανελθόντες εἰς τὰ ἴδια ἐξανάκτισαν τὴν πόλιν των, τὴν ὅποιαν οἱ Πέρσαι εἶχον μεταβάλλει εἰς ἐρείπια. Κατὰ συμβουλήν δὲ τοῦ Θεμιστοκλέους περιέβαλον αὐτὴν μὲ δχυρὸν τεῖχος, μεταχειρισθέντες κάθε πρόχειρον ὕλικόν. Περιελαμβάνοντο δὲ ἐντὸς τοῦ τείχους ἡ Ἀκρόπολις, ὁ Ἄρειος Πάγος, ἡ Πνυξ καὶ ὁ ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Δέκα ἕως δώδεκα πύλαι ἐπέτρεπον τὴν πρὸς τὰ ἔξω συγκοινωνίαν, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ πρὸς τὸ βορειοδυτικὸν μέρος, τὸν Δίπυλον, ὠνομάζετο καὶ ἱερὰ πύλη, διότι αὕτη ἐχρησίμευεν ὡς σημεῖον ἐκκινήσεως τῆς ἐξ Ἀθηνῶν εἰς Ἐλευσίνα πομπῆς, περὶ τῆς ὁποίας θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω.

Ἄλλ' ἡ δούρωσις τῶν Ἀθηνῶν θὰ ἦτο ἀτελής, ἂν δὲν συνεπληρώνετο μὲ τὴν δούρωσιν τοῦ Πειραιῶς. Ὁ λιμὴν τοῦ Φαλήρου (Παλαιοῦ) ἦτο πλησιέστερος πρὸς τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἦτο ἀνοικτὸς εἰς κάθε προσβολήν, ἐνῶ ὁ Πειραιεὺς εἶχε τρεῖς λαμπροὺς καὶ ἀσφαλεστάτους λιμένας. Ὁ Θεμιστοκλῆς λοιπὸν ὠχύρωσε καὶ τὸν Πειραιᾶ καὶ μετέφερεν εἰς αὐτὸν τὰ ναυπηγεῖα καὶ τοὺς ναυστάθμους καὶ οὕτω κατέσκησε τὰς Ἀθήνας τὴν πρώτην ναυτικὴν πόλιν τῆς Ἑλλάδος.

46. Ἐπιθετικοὶ πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν. — Προδοτικὰ σχέδια τοῦ Πausανίου καὶ θάνατος αὐτοῦ.

Μετὰ τὴν ἐν Μυκάλῃ μάχην αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπεστάτησαν ἀπὸ τοὺς Πέρσας καὶ ἠνώθησαν μετὰ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Ἑλληνικὸς στόλος μετὰ ἀρχηγὸν τὸν Πausανίαν ἐπλευσεν εἰς τὸ Βυζάντιον, τὸ ὅποιον κατεῖχον οἱ Πέρσαι, καὶ ἐκυρίευσεν αὐτό, ἠχημαλώτισε δὲ καὶ πολλοὺς Πέρσας εὐγενεῖς καὶ πλουσίους. Ὁ Πausανίας ἐθαμβώθη ἀπὸ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν πολυτέλειαν τῶν Περσῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἀπεστρέφετο τὸν ἀπλοῦν Σπαρτιατικὸν βίον μετὰ τὰ συσσίτια καὶ μετὰ τὸν μέλινα ζωμὸν καὶ ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ ὑποτάσσεται εἰς τοὺς ἐφόρους τῆς πατρίδος του, ἐσκέφθη νὰ γίνῃ ἀρχὼν ὅλης τῆς Ἑλλάδος διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ Ξέρξου. Ἀπέλυσε λοιπὸν κρυφῶς μερικὸς ἀπὸ τοὺς ἐπισήμους Πέρσας αἰχημαλώτους ἰσχυρισθεὶς ὅτι ἐδραπέτευσαν καὶ μετὰ αὐτοὺς ἔστειλεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ξέρξην, διὰ τῆς ὁποίας ὑπέσχετο εἰς αὐτὸν νὰ τοῦ ὑποτάξῃ ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἂν ἤθελε νὰ τὸν κάμῃ γαμβρὸν εἰς τὴν θυγατέρα του καὶ νὰ τὸν διορίσῃ σατράπην τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Ξέρξης ἐδέχθη προθύμως τὴν πρότασιν τοῦ Πausανίου καὶ ἤρχισε τὰς συνεννοήσεις μετὰ αὐτόν. Ὁ Πausανίας νομίσας ὅτι τὸ σχέδιόν του ἐπέτυχεν ἤρχισε νὰ ἐνδύεται πολυτελεῆ ἐνδύματα Περσικά, νὰ ζῆ βίον ἄσωτον καὶ νὰ φέρεται σατραπικῶς πρὸς τοὺς συμμάχους. Ἀλλὰ κατηγορηθεὶς ὑπὸ τῶν συμμάχων ἐπὶ προδοσίᾳ ἀνεκλήθη εἰς τὴν Σπάρτην καὶ ὑπεβλήθη εἰς ἀπολογίαν (476). Καὶ ἠθροώθη μὲν τότε, διότι δὲν ὑπῆρχον πολλαὶ μαρτυρίαι περὶ τῆς προδοσίας του, ἀλλ' ἀφηρέθη ἀπὸ αὐτὸν ἡ στρατηγία.

Μένων εἰς τὴν Σπάρτην ὁ Πausανίας δὲν ἔπαυσε νὰ ἐργάζεται πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν προδοτικῶν του σχεδίων καὶ εἶχε τακτικὴν ἀλληλογραφίαν μετὰ τὸν σατράπην τῆς Βιθυνίας Ἀρτάβαζον, δι' αὐτοῦ δὲ συνεννοεῖτο μετὰ τὸν Ξέρξην. Ἀλλὰ μία ἐκ τῶν ἐπιστολῶν, τὰς ὁποίας ὁ Πausανίας ἔπεμπε πρὸς τὸν Ἀρτάβαζον περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν ἐφόρων καὶ ἐξ αὐτῆς ἀπεδεικνύετο ἡ προδοσία αὐτοῦ. Ὁ Πausανίας τότε, ἐπειδὴ ἐκινδύνευε νὰ συλληφθῆ, κατέφυγεν ὡς ἱκέτης εἰς τὸν ναὸν τῆς Χαλκισίαικου Ἀθηνᾶς, ἐκ τοῦ ὁποίου δὲν ἦτο ἐπιτετραμμένον νὰ τὸν ἐξαγάγουν διὰ τῆς βίας. Τότε οἱ ἔφοροι ἀφῆρσαν τὴν στέ-

γην τοῦ ναοῦ καὶ ἔκτισαν τὰς θύρας αὐτοῦ. Τόση δὲ ἦτο ἡ κοινὴ ἀγανακτήσις, ὥστε αὐτὴ ἢ μήτηρ τοῦ Πausανίου Θεανῶ ἔθεσε τὸν πρῶτον λίθον. Τὸν ἀφῆξαν δὲ νὰ ἀποθάνῃ ἐκ τῆς πείνης καὶ ἐκ τοῦ ψύχους.

47. Ἡ Ἀθηναϊκὴ συμμαχία.

Ὅταν ὁ Πausανίας εἰς τὸ Βυζάντιον ἤρchiσε νὰ φέρεται σατραπικῶς πρὸς τοὺς συμμαχοὺς, οἱ μὲν Αἰγινῆται καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἀπηλθον μὲ τὰ πλοῖά των εἰς τὰς πατρίδας των, οἱ δὲ Ἕλληνες τῶν ἀκτῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ οἱ Ἕλληνες τῶν νήσων, πρὸ πάντων δὲ οἱ Σάμιοι, οἱ Χίοι καὶ οἱ Λέσβιοι, παρεκάλεσαν τοὺς ἐν Βυζαντίῳ στρατηγούς των Ἀθηναίων, Ἀριστείδην καὶ Κίμωνα ν' ἀναλάβουν αὐτοὶ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἔλου στόλου. Ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Κίμων διὰ τῆς συνέσεως καὶ τῆς μετριοπαθείας των κατώρθωσαν νὰ ἐλκύσουν τὴν ἀγάπην τῶν συμμαχῶν.

Πρὸς ἐξακκολύθησιν τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Περσῶν ἀπεφάσισαν νὰ ὀργανωθοῦν εἰς συμμαχίαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ νὰ εἰσφέρουν κατ' ἔτος εἰς τοὺς Ἀθηναίους ἑξαί συμμαχικαὶ πόλεις, αἱ μὲν περισσότεραι χρήματα, μερικαὶ δὲ πλοῖα καὶ ἄνδρας.

Ὁ προσδιορισμὸς τῆς εἰσφορᾶς αὐτῆς, ἢ ὁποία ὠνομάσθη φόρος, ἀνετέθη εἰς τὸν Ἀριστείδην, τοῦ ἑποίου ἦτο γνωστὴ ἡ δικαιοσύνη. Ὁ Ἀριστείδης τόσον δικαίως προσδιώρισε τὸν φόρον ποῦ ἔπρεπε νὰ πληρώνῃ κάθε πόλις, ὥστε δὲν ἠκούσθη κανὲν παράπονον ἀπὸ κανένα σύμμαχον. Ἀνήρχετο δὲ κατ' ἔτος ἡ χρηματικὴ εἰσφορὰ τῶν συμμαχῶν εἰς 460 τάλαντα (τὸ τάλαντον εἶχεν 6000 ἀττικὰς δραχμάς). Τὸ ταμεῖον τῶν συμμαχικῶν χρημάτων ἦτο εἰς τὴν Δῆλον, οἱ δὲ διευθύνοντες τὸ ταμεῖον τοῦτο ἦσαν Ἀθηναῖοι καὶ ὠνομάζοντο Ἑλληνοταμίαι. Εἰς τὴν Δῆλον συνήρχοντο ἀντιπρόσωποι τῶν συμμαχικῶν πόλεων καὶ συνεσκέπτοντο διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς συμμαχίας.

Ἄλλ' ἢ διαρκῆς πολεμικὴ κατάστασις καὶ ἡ αὐστηρὰ ἀπαίτησις τῶν Ἀθηναίων νὰ ἐκπληροῦνται οἱ ἔροι καὶ αἱ ὑποχρεώσεις τῆς συμμαχίας ἤρχισαν ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγα ἔτη νὰ βαρύνουν τοὺς συμμαχοὺς. Ὅταν δὲ ἐξέλιπεν ὁ κίνδυνος ἐκ μέρους τῶν βαρβάρων (ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Κίμωνος, καθὼς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω), αἱ πόλεις, αἱ ὁποῖαι παρεῖχον πλοῖα καὶ ἄνδρας, ἐπρότειναν ἀντὶ τούτων νὰ παρέχουν μόνον χρήματα. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐδέχθησαν τοῦτο. Κατ' αὐτὸν τὸν τρό-

πον, ἐνῷ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς συμμάχους ἔμενον εἰς τὰς πατρίδας των καὶ ἔζων ἐν ἡσυχίᾳ καλλιεργοῦντες τοὺς ἀγρούς των, οἱ Ἀθηναῖοι πλεόντες συνεχῶς καὶ ἔχοντες πάντοτε εἰς χεῖρας τὰ ὅπλα προήχθησαν εἰς μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν καὶ ἀνεπαισθήτως ἔγιναν κυρίαρχοι τῶν συμμαχικῶν πόλεων. Πράγματικοὶ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων καὶ ὄχι ὑποτελεῖς ἦσαν μόνον οἱ Σάμιοι, οἱ Χίοι καὶ οἱ Λέσβιοι.

Τὸ 454 οἱ Ἀθηναῖοι μετέφεραν τὸ κοινὸν ταμεῖον τῶν συμμάχων χάριν δῆθεν ἀσφαλείας ἐκ Δήλου εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἔθεσαν αὐτὸ εἰς τὸν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς.

48. Ἐξορία καὶ θάνατος τοῦ Θεμιστοκλέους.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ὑπῆρξε πολὺ διάφορος ἀπὸ τὸν Πausανίαν. Ὁ Θεμιστοκλῆς προσέφερε, καθὼς εἶδομεν, σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν πατρίδα του· ἀλλ' ἔνεκα τῆς μεγάλης του δόξης, ἐν μέρει δὲ καὶ τοῦ ὑπερῆφάνου χαρακτήρος του εἶχεν ἀποκτήσει πολλοὺς ἐχθροὺς εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ οὗτοι ἐνωθέντες κατῴρθωσαν νὰ τὸν ἐξορίσουν.

Ἐνῷ δὲ ὁ Θεμιστοκλῆς εὐρίσκετο ἐξόριστος εἰς τὸ Ἄργος, οἱ Σπαρτιάται τὸν κατηγοροῦσαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι δῆθεν μετεῖχε εἰς τὰ προδοτικὰ σχέδια τοῦ Πausανίου. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπέισθησαν εἰς τὴν κατηγορίαν καὶ ἐπεμψαν ἀνθρώπους εἰς τὸ Ἄργος διὰ νὰ συλλάβουν τὸν Θεμιστοκλέα. Ἀλλ' οὗτος ἔλαβεν ἐγκαίρως γνῶσιν τοῦ πράγματος καὶ ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὸ Ἄργος καταδιωκόμενος δὲ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Σπαρτιατῶν κατέφυγεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Περσίας Ἀρταξέρξην, υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Ξέρξου. Ὄταν ἐφθασεν εἰς τὰ Σοῦσα, ἔγραψε πρὸς τὸν βασιλέα Ἀρταξέρξην ἐπιστολὴν, ἣ ὅποια περιεῖχε τὰ ἐξῆς.

«Εἶμαι ὁ Θεμιστοκλῆς ὁ Ἀθηναῖος, ὁ ὅποιος πολλὰ κακὰ ἐπραξά εἰς τὸν πατέρα σου, ἀλλὰ καὶ πολὺ περισσότερα ἀγαθὰ, διότι, ὅταν εὐρίσκετο εἰς κίνδυνον, εἰδοποίησα αὐτόν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐσκέπτοντο νὰ πλεύσουν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ νὰ διαλύσουν τὰς γεφύρας καὶ οὕτω τὸν ἔσωσα. Ἀλλὰ τώρα καταδιωκόμενος ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων καταφεύγω πρὸς σέ καὶ ζητῶ τὴν προστασίαν σου».

Ὁ βασιλεὺς ἐθαύμασε τὸ φρόνημα τοῦ ἀνδρός. Τόσην δὲ χάριν ἠσθάνθη, διότι μετέβη εἰς αὐτόν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὥστε πολλάκις εἰς τὸν ὕπνον του ἐφώναζε «Ἐγὼ Θεμιστοκλέα τὸν Ἀθηναῖον!». Ἐχάρισε μάλιστα εἰς τὸν Θεμιστοκλέα τρεῖς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴν

Μαγνησίαν, τὴν Λάμφακον καὶ τὸν Μυοῦντα εἰς ἔνδειξιν τιμῆς καὶ διὰ νὰ συντηρῆται μὲ τὰ εἰσοδήματα αὐτῶν.

Ἄλλ' ὅταν μετὰ τίνα χρόνον ὁ βασιλεὺς ἐκάλεσε τὸν Θεμιστοκλέα νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ φανῆ προδότης τῆς πατρίδος του οὔτε πάλιν νὰ φανῆ ἀχάριστος πρὸς τὸν εὐεργέτην του Ἄρταξέρξην, ἐπὶ δηλητήριον καὶ ἀπέθανε (459). Βραδύτερον οἱ συγγενεῖς του μετέφεραν, ὡς πιστεύεται, κρυφίως τὰ ὄσπ'α του εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ ἔθαψαν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος Πειραιῶς ἀντικρὺ τῆς Σαλαμῖνος.

Ὀλίγα ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Θεμιστοκλέους ἀπέθανε καὶ ὁ μέγας ἀντίπαλος αὐτοῦ Ἄριστείδης. Ἀπέθανε δὲ πτωχότατος. Ἡ πατρὶς τὸν ἔθαψε δημοσίᾳ δαπάνῃ καὶ ἐπροίκισε τὰς δύο ἀγάμους θυγατέρας του,

49. Ὁ Κίμων καὶ τὰ κατορθώματα αὐτοῦ.

Μετὰ τὴν ἔξορίαν τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τὸν θάνατον τοῦ Ἄριστείδου διέπρεπε εἰς τὰς Ἀθήνας ὡς πολιτικὸς καὶ ὡς στρατηγὸς ὁ Κίμων ὁ υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου.

Ὅταν μετὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Πausανίου ἢ ἀρχηγία τοῦ συμμαχικοῦ στόλου περιήλθεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, ὁ Κίμων περιπλέον μὲ τὸν συμμαχικὸν στόλον ἠλευθέρωσεν ὅλας τὰς πόλεις τῶν Θρακικῶν παραλίων καὶ τῆς Χαλκιδικῆς, αἱ ὁποῖαι προσετέθησαν εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν.

Τὸ 466 ὁ Κίμων λαβὼν 200 τριήρεις Ἀθηναϊκὰς καὶ 100 συμμαχικὰς ἐπλευσεν εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐξεδίωξε τοὺς Πέρσας ἀπὸ πολλὰς πόλεις τῆς Καρίας καὶ τῆς Λυκίας. Εἰς τὴν Παμφυλίαν πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Εὐρυμέδοντος συναντήσας τὸν Περσικὸν στόλον ἐκ 350

Ὁ Κίμων

πλοίων ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν κατέστρεψεν. Ἀμέσως ἔπειτα ἀπο-

διδάσας τοὺς ἄνδρας εἰς τὴν ξηρὰν ἐπετέθη κατὰ τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ, ὅστις ἦτο παρατεταγμένος εἰς τὴν παραλίαν ὡς βοηθὸς τοῦ στόλου καὶ τὸν διεσκόρπισε. Κατόπιν δὲ μαθὼν, ὅτι 80 Φοινικικαὶ τριήρεις ἔρχονται εἰς βοήθειαν τῶν Περσῶν, διευθύνεται ἐναντίον αὐτῶν, τὰς συναντᾷ παρὰ τὴν Κύπρον καὶ τὰς καταστρέφει. Ἡ τριπλῆ αὕτη νίκη τοῦ Κίμωνος εἰς μίαν ἡμέραν θεωρεῖται ὡς τὸ λαμπρότερον κατόρθωμα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν.

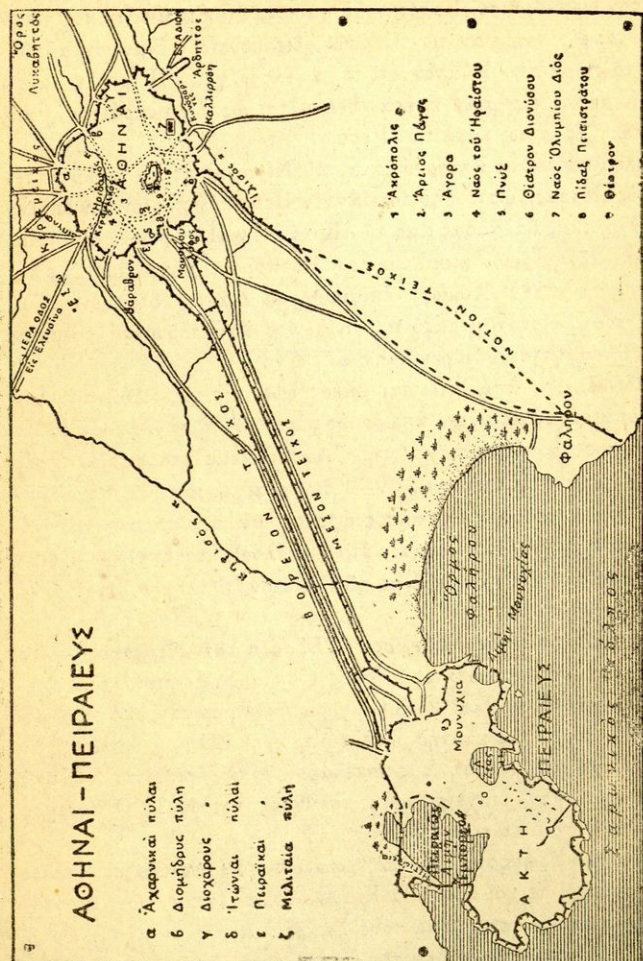
Τὰ πολεμικὰ ταῦτα κατορθώματα τοῦ Κίμωνος τόσον πολὺ κατέπληξαν τοὺς Πέρσας, ὥστε ἀπὸ τότε κανὲν Περσικὸν πλοῖον δὲν ἔπλεεν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς θαλάσσας ἀπὸ τῶν Κυνέων Πετρῶν, αἱ ὁποῖαι ἔκειντο κατὰ τὸν βόρειον εἰσπλουν τοῦ Βοσπόρου, μέχρι τῶν Χελιδονίων νήσων τῆς Λυκίας, ἐπιστεύθη δὲ κακῶς ὅτι συνωμολογήθη πρὸς τοῦτο εἰρήνη μετὰ τοῦ Κίμωνος καὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἣτις ὠνομάζετο Κιμώνειος εἰρήνη.

Ὁ Κίμων ἔπειτα ἀπὸ ὀκτῶ ἔτη ἐπέστρεψεν εἰς τὰς Ἀθήνας νικητῆς καὶ τροπαιοῦχος κομίζων ἄπειρα λάφυρα. Ἀπὸ τὰ λάφυρα ταῦτα δαπανῶν ἔκτισε τὸ νότιον τεῖχος τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ ὁποῖον πρὸς τιμὴν τοῦ ὠνομάσθη Κιμώνειον. Ἐδενδροφύτευσε τὴν Ἀκαδημίαν καὶ τὴν μετέβαλεν εἰς ἄλλος ὄρειον μὲ περιπάτους. Οἰκοδόμησε τὰ μακρὰ τεῖχη (βόρειον καὶ νότιον σκέλος), τὰ ὁποῖα συνέδεον τὰς Ἀθήνας μὲ τὸν Πειραιᾶ καὶ μὲ τὸ Παλαιὸν Φάληρον, καὶ ἄλλα δημοσία ἔργα ἔκαμε.

Τρίτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος.— **Ἐξορία τοῦ Κίμωνος.**— Τὸ 464 συνέβη καταστρεπτικώτατος σεισμὸς εἰς τὴν Σπάρτην. Ὅλοι σχεδὸν αἱ οἰκίαι κατέπεσαν καὶ 20000 ἄνθρωποι ἐτάφησαν ὑπὸ τὰ εἱρεπια. Ἐκ τῆς συμφορᾶς ταύτης ὠφελοῦμενοι οἱ Ἕλλητες ὠπλίσθησαν καὶ ἐνωθέντες μὲ τοὺς Μεσσηνίους κατέλαβον τὸ φρούριον τῆς Ἰθώμης καὶ ἤρχισαν πόλεμον ἐπιχειροῦντες τολμηρὰς ἐξόδους. Ὁ πόλεμος οὗτος ὠνομάσθη τριτοσ Μεσσηνιακός.

Οἱ Σπαρτιάται ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, οἱ ὁποῖοι ἔθεωροῦντο φοβεροὶ τειχομάχοι. Ὁ Κίμων, ὅστις ἔνεκα τῶν ἀριστοκρατικῶν φρονημάτων του ἠγάπα τοὺς Σπαρτιάτας, παρὰ τὴν γνώμην τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ ἀντιπάλου του Περικλέους ἔπεισε τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἔπεμψαν 4,000 ἄνδρας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν αὐτοῦ τοῦ Κίμωνος. Ὅταν ὁ Κίμων ἐφθασεν εἰς Ἰθώμην, προσέβαλε τὸ φρούριον, ἀλλ' ἡ ἐφοδος ἀπέτυχε. Τότε προέβη εἰς τὴν πολιορκίαν αὐτοῦ. Ἄλλ'

ἔπειδῃ ἡ πολιορκία παρετεινέτο, οἱ Σπαρτιᾶται ἐφοβήθησαν μήπως ὁ Κίμων ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς Ἑλλώτας καὶ τοὺς Μεσσηγίους καὶ

εἶπον εἰς αὐτόν, ὅτι δὲν ἔχουν πλέον ἀνάγκη ἀπὸ τῆν βοήθειαν αὐτοῦ. Ὁ Κίμων τότε ἐπανήλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ὄργισθέντες διὰ τὴν προσβολὴν ταύτην ἐξωστράκισαν τὸν Κίμωνα. Οἱ Μεσ-

σήνιοι και οί Είλωτες μετά δεκαετή πόλεμον ήναγκάσθησαν νά καταθέσουν τά όπλα. Οί Μεσσήνιοι έξήλθον από την Πελοπόννησον με τάς γυναίκασ και τά παιδία των. Είς τούτους οί Ἀθηναίοι έδωκαν την Ναύπακτον δια νά κατοικήσουν.

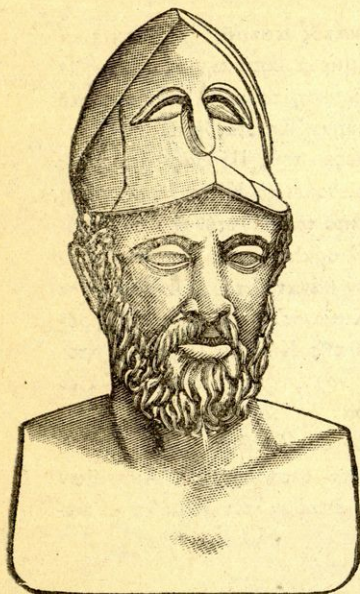
Ἀνάκλησις τοῦ Κίμωνος και θάνατος αὐτοῦ. — Μετά τινα χρόνον οί Ἀθηναίοι ανεκάλεσαν τόν Κίμωνα από την έξορίαν. Ὁ Κίμων κατά πρώτον έφρόντισε νά συμφιλιώση τούς Ἀθηναίους με τούς Σπαρτιάτας έπιτυχών πενταετή ειρήνην. Ἐπειτα δέ με 200 τριήρεις έπλευσεν εις την Κύπρον και έξεδίωξε τούς Πέρσας από τάς περισσοτέρας πόλεις αὐτής. Ἀλλ' ένφ έπολιόρκει τό Κίτιον, έπληγώθη βαρέως και απέθανε (445). Ὀλίγον πρίν από τόν θάνατόν του συνεδούλευσε τούς Ἀθηναίους νά λύσουν την πολιορκίαν και ν' άποπλεύσουν εις την πατρίδα, φυλάσσοντες μυστικόν τόν θάνατόν του. Οί Ἀθηναίοι συνεμορφώθησαν με την συμβουλήν τοῦ Κίμωνος. Κατά την έπιστροφήν των συνήντησαν παρά την Σαλαμίνα τής Κύπρου Περσικόν στόλον και έπετέθησαν κατ' αὐτοῦ. Οί Πέρσαι νομίζοντες, ότι οί Ἀθηναίοι έστρατηγοῦντο υπό τοῦ Κίμωνος περιέπεσαν άμέσως εις σύγχυσιν και ύπέστησαν τρομεράν ήττην. Οὔτω λοιπόν συνέβη ώστε και νεκρός δ Κίμων νά νικήση τούς έχθρούς. Μετά ταῦτα δ στόλος τῶν Ἀθηναίων κατέπλευσεν εις Πειραιᾶ, οί δέ Ἀθηναίοι έθαψαν τόν Κίμωνα με μεγάλην πομπήν.

50. Ὁ Περικλῆς και ή κυβέρνησις αὐτοῦ.

Μετά τόν θάνατον τοῦ Κίμωνος δλη ή κυβέρνησις τῶν Ἀθηνῶν περιήλθεν εις χεῖρας τοῦ Περικλέους. Ὁ Περικλῆς κατήγετο από πολύ μεγάλην οίκογένειαν. Ἦτο υἱός τοῦ Ξανθίππου, δ όποιος ένίκησε τούς Πέρσας εις την Μυκάλην και τής Ἀγαρίστης, ανεψιδός τοῦ Κλεισθέ- νους. Ὁ Περικλῆς έλαβε σπανίαν ανατροφήν και εκπαίδευσιν, άλλ' ειχεν εκ φύσεως και σπάνια προτερήματα. Ἦτο μεγαλόψυχος, ευγενής, άτάραχος, ευγλωττός και γενναίος. Ἀπό τό 30όν έτος τής ηλικίας του ήρχισε νά πολιτεύεται. Μέγας πολιτικός άντίπαλος αὐτοῦ ήτο δ Κίμων, όστις προΐστατο τής άριστοκρατικής μερίδος, ένφ δ Περικλῆς έγινεν άρχηγός τῶν δημοκρατικῶν.

Είς την εκκλησίαν τοῦ δήμου σπανίως ήγόρευεν δ Περικλῆς καί μόνον έπί σπουδαίων ζητημάτων. Καί δέν ήτο μόνον πολιτικός μέγας,

ἀλλὰ καὶ ῥήτωρ δεινότατος. Ὅταν ὤμιλει ἀπὸ τοῦ βήματος, ἦ στραπτευν, ἐβρόντα, συνεχύκα, (συνετάρασσε) τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν παρωμοίαζον πρὸς τὸν Δία. Δι' αὐτὸ δὲ καὶ Ὀλυμπιος Περικλῆς ἐπωνομάζετο.

Ὁ Περικλῆς

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κίμωνος, ὡς προείπομεν, ἔλη ἢ διεύθυνσις τῶν πολιτικῶν πραγμάτων περιήλθεν εἰς χεῖρας τοῦ Περικλέους καὶ κατὰ ταύτην ἀνεδείχθη οὗτος ὁ μέγιστος τῶν πολιτικῶν τῆς ἀρχαιότητος. Ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη ἐκυβέρνησε τὸν ἀσταθῆ καὶ δυσδιοίκητον Ἀθηναϊκὸν λαὸν καὶ τὸν ἐκυβέρνησε χωρὶς ποτὲ νὰ τὸν κολακεύῃ. Τοῦναντίον πολλάκις ἐδεικνύετο πρὸς αὐτὸν αὐστηρὸς. Ὅστε κατ' ὄνομα μόνον ὑπῆρχε δημοκρατία, πράγματι δὲ ἡ ἐξουσία ἦτο εἰς χεῖρας ἑνὸς ἀνδρός.

Ἡ σχεδὸν μοναρχικὴ ἐξουσία τοῦ Περικλέους δὲν ἤσκειτο ἐναντίον τῶν νόμων τῆς Πολιτείας. Ὁ Περικλῆς ἐξελέγετο κατ' ἔτος στρατηγὸς μὲ ἄλλους ἐμόφρονάς του. Ὡς

στρατηγὸς εἶχεν εἰς χεῖράς του ὄχι μόνον τὴν κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν ἀρχηγίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς καὶ τὸ δικαίωμα νὰ συγκαλῆ τὴν ἐκκλησίαν. Οὕτω ἐννοεῖται ἡ μοναρχικὴ ἐξουσία τοῦ Περικλέους.

Ἀφ' οὗτου τὸ κράτος τῶν Ἀθηνῶν ἐμεγάλωσε, αἱ ὑποχρεώσεις τῶν πολιτῶν πρὸς τὴν Πολιτείαν ἔγιναν βαρύτεραι. Ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία ἔγινε περισσότερον συχνή, αἱ συνεδριάσεις τῆς βουλῆς καὶ τῆς ἐκκλησίας πολὺ συχνότεραι, αἱ ἐργασίαι τῶν δικαστηρίων πολυπληθέστεραι. Ἡ ὑποχρεωτικὴ αὕτη συμμετοχὴ εἰς τὰ πράγματα τῆς Πολιτείας διὰ μέγα μέρος τῶν πολιτῶν ἦτο βαρεῖα. Δὲν εἶχον καιρὸν ἀρκετὸν νὰ ἐργάζωνται πρὸς συντήρησιν τῶν οἰκογενειῶν των. Διὰ τοῦτο ὁ Περικλῆς διὰ νὰ ἀνακουφίσῃ τοὺς μὴ εὐπέρους πολίτας ἀπὸ

τὰς ὑποχρεώσεις αὐτὰς εἰσήγαγε πρῶτος τοὺς μισθοὺς, ὥρισε δὲ διὰ νόμου νὰ λαμβάνουν μισθὸν οἱ δικασταὶ καὶ οἱ βουλευταὶ*.

Ἐπὶ Περικλέους ἐστάλησαν πολλαὶ κληρουχίαι. Ὅταν δηλαδὴ κατελαμβάνετο διὰ πολέμου χώρα τις, τὰ περισσότερα καὶ καλύτερα ἐκ τῶν κτημάτων ἀφγροῦντο ἀπὸ τοὺς παλαιούς κατοίκους καὶ ἐμοιράζοντο διὰ κλήρου εἰς Ἀθηναίους ζευγίτας καὶ θῆτας, οἵτινες οὕτω ὠνομάζοντο κληροῦχοι. Μὲ τὸ μέτρον αὐτὸ ἀφ' ἑνὸς μὲν παρείχετο πῶρος ζωῆς εἰς τοὺς ἀπόρους, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνεκουφίζοντο καὶ αἱ Ἀθῆναι ἀπὸ ὄχλου ἀργόν. Ἐχρησίμευον δὲ αἱ κληρουχίαι καὶ ὡς φρουραὶ διὰ νὰ ἀποτρέπουν κάθε ἀποστασίαν τῶν συμμάχων.

Ὁ Περικλῆς φρονῶν εἰ τὰ μακρὰ τείχη (τὸ βόρειον καὶ τὸ Φαληρικόν), τὰ ὅποια οἰκοδόμησεν ὁ Κίμων, δὲν ἠδύνατο ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀπ' ἀλλήλων ἀποστάσεως νὰ ὑπερασπίσων ἀρκετὰ τὰς Ἀθῆνας καὶ τὸν Πειραιᾶ, ἔκτισε τὸ διὰ μέσου τεῖχος, τὸ ὅποιον ἤρχιζεν ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας καὶ ἐτελείωνεν εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ Πειραιῶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Αἱ ΑΘΗΝΑΙ ΕΠΙ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

§ 1. Αἱ κοινωνικαὶ τάξεις.

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Περικλέους οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς ἔφθιναν τὰς 600 χιλιάδας. Ἐκ τούτων μόνον 140 χιλιάδες ἦσαν Ἀθηναῖοι πολῖται (ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδία), οἱ δὲ λοιποὶ ἦσαν μέτοικοι καὶ δοῦλοι.

Πολῖται. — Μόνοι οἱ πολῖται ἀπετέλουν τὸν Ἀθηναϊκὸν λαόν. Πολῖται ἔθεωροῦντο ἔσοι εἶχον τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα πολίτην Ἀθηναῖον, ἀπὸ δὲ τοῦ Περικλέους ἔσοι εἶχον καὶ τοὺς δύο γονεῖς Ἀθηναίους πολίτας. Οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν Ἀθηναίων ἦσαν γαιοκτήμονες, μερικοὶ δὲ εἶχον ἐργοστάσια ἀγγείων, ὄπλων, δερμάτων, εἰς τὰ ὅποια εἰργάζοντο δοῦλοι. Ὑπῆρχον ἔμως πολλοὶ Ἀθηναῖοι πολῖται, οἱ ὅποιοι εἰργάζοντο τέχνην τινά, ἦσαν δηλαδὴ ὑδελουργοί, κτίσται, σιδηρουργοί, ἄμαξοποιοί, ἔπλοποιοὶ καὶ μικρέμποροι.

* Βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Κλεοφῶντος εἰσήχθη καὶ ὁ θ ε ω ρ ι κ ὸ ς μισθός, δηλαδὴ κατὰ τὰς ἐορτὰς οἱ ἄποροι ἐκ τῶν πολιτῶν ἐλάμβανον ἀπὸ τὸ δημόσιον ταμεῖον δύο ὀβολοὺς καὶ ἡγόραζον εἰσιτήριον διὰ τὸ θέατρον. Μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον εἰσήχθη καὶ ὁ ἔ κ κ λ η σ ι α σ τ ι κ ὸ ς μισθός.

Ἑλληνικὴ Ἱστορία Α' τάξεως Ἑλληνικοῦ Σχολείου.—Ν. Βραχνού 6

Μέτοικοι.—Μέτοικοι ὠνομάζοντο οἱ ξένοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς τὰς Ἀθήνας. Αὐτοὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἀττικῶν νόμων κατεγίνοντο μὲ κάθε εἶδος ἐμπορίας καὶ βιομηχανίας. Εἰς τοὺς μετοίκους δὲν ἐπετρέπετο νὰ ἔχουν κτηματικὴν περιουσίαν οὔτε νὰ νυμφευθοῦν γυναῖκα Ἀθηναίαν. Κάθε μέτοικος ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ ἔχη ἓνα Ἀθηναῖον προστάτην, ὁ ὁποῖος τὸν ἀντεπροσώπευεν εἰς τὰ δικαστήρια καὶ ἦτο τρόπον τινὰ ἐγγυητῆς εἰς τὴν Πολιτείαν διὰ τὴν καλὴν διαγωγὴν τοῦ πελάτου του. Οἱ μέτοικοι ἐπλήρωνον κατ' ἔτος φόρον, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο μετοίκιον, καὶ ἐξεστράτευον μαζί μὲ τοὺς πολίτας οἱ μὲν εὐποροὶ ὡς ὀπλίται, οἱ δὲ λοιποὶ ὡς ναῦται. Ὅταν οἱ μέτοικοι προσέφερον ἐξαιρετικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸν δῆμον, ἀπέκτων πολιτικὰ δικαιώματα, δὲν ἠδύνατο ὁμοῦ νὰ γίνουσι ἄρχοντες. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους οἱ μέτοικοι εἰς τὰς Ἀθήνας ἀνῆρχοντο εἰς 10,000 οἰκογενείας.

Δοῦλοι.—Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς ἦσαν δοῦλοι. Ἦσαν δὲ οὗτοι ἢ βάρβαροι ἀγορασμένοι ἢ τέκνα οἰκιακῶν δούλων, ἀκόμη δὲ καὶ Ἕλληνες ἀπὸ κυριευθείσας πόλεις. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς δούλους κατοικοῦσαν εἰς τὰς οἰκίας τῶν κυρίων των καὶ ἠσχολοῦντο εἰς διαφόρους βαρείας ἐργασίας· ἄλλοι ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς ἐργάται εἰς τὰ σιδηρουργεῖα, ὀπλοποιεῖα, βαφεῖα, λατομεῖα καὶ μεταλλεῖα. Ὁ κύριος ἔτρεφε μόνον τοὺς δούλους, ὅλον δὲ τὸ ἐκ τῆς ἐργασίας κέρδος ἀνήκεν εἰς αὐτόν. Κάποτε ὁ δοῦλος ἠλευθερώνετο ὑπὸ ταῦ κυρίου του, ὠνομάζετο δὲ τότε ἀπελευθερὸς καὶ μετέβαιεν εἰς τὴν τάξιν τῶν μετοίκων.

§ 2. Τὰ πολεμικά.

Ὁ Στρατός.—Ὁ πεζικὸς στρατὸς τῶν Ἀθηναίων συνέκειτο ἀπὸ ὀπλίτας καὶ ἀπὸ ψιλοὺς. Οἱ ὀπλίται ἔφερον πανοπλίαν, ἢ ὁποῖα ἀπετελεῖτο ἀπὸ περικεφαλαίαν, ἀσπίδα, δόρυ καὶ ξίφος. Ψιλοὶ ἐλέγοντο ὅσοι ἔφερον μόνον ἀκόντιον σφενδόνην ἢ τόξον. Οἱ Ἀθηναῖοι εἰχὼν ἱππικόν, ἀλλ' ἢ πολεμικὴ ἀξία αὐτοῦ ἦτο μικρά. Ἐχρησίμευε μᾶλλον διὰ τὰς θρησκευτικὰς πομπάς. Διὰ τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ ἐξελέγοντο κατ' ἔτος δέκα στρατηγοί, διὰ δὲ τὸ ἱππικὸν δύο ἱππαρχοί. Ἡ συνήθεια τοῦ νὰ πληρώνεται μισθὸς εἰς τοὺς στρατιώτας εἰσῆχθη εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ πρῶτον ἐπὶ Περικλέους. Ὁ συνήθης μισ-

σθός τοῦ ἐπλίτου ἦτο δύο ὄβολοι καθ' ἡμέραν καὶ ἄλλοι δύο διὰ τὴν τροφήν του.

Τὸ ναυτικόν.— Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Θεμιστοκλέους αἱ Ἀθηναίαι ἔγιναν ἡ πρώτη ναυτικὴ δύναμις τῆς Ἑλλάδος, ἡ δὲ κατὰ θάλασσαν πόλεμος ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ πέμπτου αἰῶνος ἀπέκτησε μεγάλην σημασίαν, Πολεμικὰ πλοῖα ἦσαν αἱ τριήρεις. Κάθε τριήρης εἶχε πλήρωμα 200 ναύτας (χωπηλάτας) καὶ τριάκοντα ἢ περισσοτέρους ἐπλίτας διὰ τὰς ἐπιθέσεις καὶ διὰ τὴν ἀμυναν τῆς τριήρους. Τὸν Ἀθηναϊκὸν στόλον διοικοῦσαν οἱ δέκα στρατηγοί, ὅπως καὶ τὸν στρατόν. Κάθε τριήρης ὅμως διευθύνεται ὑπὸ ἑνὸς τριηράρχου. Οἱ τριηράρχοι ἐξελέγοντο ἀπὸ τοὺς πλουσιωτέρους πολίτας καὶ ἕκαστος ἐξώπλιζε δι' ἐξόδων τοῦ τὴν τριήρη, τὴν ὅποιαν τοῦ παρεῖχεν ἡ πόλις κενήν. Ὡς ναῦται ὑπηρετοῦν οἱ θήτες ἢ καὶ ἄποροι μέτοικοι.

§ 3. Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον *.

Αἱ Ἀθηναίαι κατὰ τὸν ὄκτον αἰῶνα εἶχον γίνεαι πόλις μεγάλη. Ἡ Ἀττικὴ ἦτο χώρα ἄγονος καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἐπῆρκει εἰς τὴν συντήρησιν τῶν κατοίκων της. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Σόλωνος εἶχεν ἀπαγορευθῆ ἡ ἐξαγωγή τῶν προϊόντων αὐτῆς, πρὸ πάντων δὲ τοῦ σίτου καὶ τῶν σύκων. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο ἀρκετόν· ἔπρεπε νὰ εἰσάγωνται ἀπ' ἔξω διάφορα τρόφιμα, καθὼς ἰχθύες παστωμένοι, οἶνος, σῖτος.

Εἰς τὰς Ἀθήνας κατεσκευάζοντο βιομηχανικὰ ἀντικείμενα, οἷον ἀγγεῖα, ὅπλα, ὑφάσματα, δέρματα καὶ ἐπιπλα, ἀρκούντως ὀνομαστά, ὥστε νὰ πωλοῦνται μακρὰν. Τοιοῦτοτρόπως ἀνεπτύχθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον μέγα ἐμπόριον. Ἀπὸ τὰς χώρας τοῦ Εὐξείνου Πόντου ἤρχοντο σιτηρά, παστωμένοι ἰχθύες, δέρματα, ξυλεῖα. Ἐξ ἄλλου μέρους οἱ Ἀθηναῖοι ἐπεμπον εἰς τὰς χώρας ταύτας ἀγγεῖα καὶ ἔλαιον καὶ ἄλλα εἶδη. Εἶχον λιμένα καὶ εἰς αὐτὸ τὸ βάθος τοῦ Εὐξείνου Πόντου πλησίον τῆς Ἀζοφικῆς καὶ εὕρισκοντο εἰς ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τοὺς κατοίκους τῶν χωρῶν ἐκείνων, τοὺς Σκύθας.

Εἰς τὴν παραλίαν, ἡ ὅποια εἶναι μεταξὺ τοῦ Στρυμῶνος καὶ τοῦ Νέστου, οἱ Ἀθηναῖοι κατεῖχον μεταλλεῖα. Ἀπὸ τὸν τόπον ἐκείνον ἐπρομηθεύοντο καὶ ξυλεῖαν πρὸς ναυπήγησιν πλοίων.

Πρὸς νότον ἐμπορεύοντο οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τὴν Αἴγυπτον, ἡ ὅποια

* Κατ' ἐλευθέραν μετάφρασιν ἐκ τοῦ Seignobos.

ἐπρομήθευεν εἰς αὐτοὺς οἶτον. Πρὸς δυσμὰς ἐμπορεύοντο μὲ τὴν νότιον Ἰταλίαν.

Τοιοιουτρόπως ὑπῆρχεν ἐμπορικὴ κίνησις μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ μεγάλου μέρους τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ Εὐξείνου Πόντου μέχρι τῆς Ἰταλίας ἐκυκλοφόρουν νομίσματα Ἀθηναϊκὰ· ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ ἐκυκλοφόρουν νομίσματα ἑλλων τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων. Ἐνεκα τούτου ὑπῆρχον εἰς τὰς Ἀθήνας ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι εἶχον τὸ ἐπάγγελμα νὰ ἀνταλλάσσουν νομίσματα (ἀργυραμοισαί). Διέμενον οὗτοι εἰς τὴν ἀγορὰν ὀπισθεν μικρῶν τραπεζῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον διάφορα νομίσματα, ὠνομάζοντο δὲ τ ρ α π ε ζ ι τ α ι. Καὶ δὲν ἀντήλλασσον μόνον τὰ νομίσματα οὗ τραπεζίται ἀλλὰ καὶ ἐδάνειζον χρήματα μὲ τόκον, ὃ ὅποτος ἔφθανεν εἰς 15—20 ἐπὶ τοῖς ἑκατόν.

§4. Ὁ οἰκιακὸς βίος.

Ὁ οἰκιακὸς βίος κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους δὲν παρουσιάζει μεγάλην μεταβολήν. Αἱ οἰκίαι εἶναι ὅπως καὶ πρὶν, μικραὶ καὶ ἰσόγειοι. Οἱ ἄνδρες τὴν ἡμέραν διέτριβον εἰς τὴν ἀγορὰν, εἰς τὰ δικαστήρια ἢ εἰς τὰ κουρεῖα, ὅπου διηγοῦντο τὰ νέα τῆς ἡμέρας. Εἰς τὴν οἰκίαν ἤρχοντο διὰ νὰ φάγουν καὶ νὰ κοιμηθοῦν. Ἡ ἐνδυμασία ἐξηκολούθει νὰ εἶναι ἡ αὐτή, ὁ χιτῶν καὶ τὸ ἱμάτιον, καὶ διὰ τοῦ: ἄνδρας καὶ διὰ τὰς γυναῖκας. Ἀλλ' αἱ γυναῖκες μὲ μακρὰν ἄσκησιν καὶ μὲ διαφόρους ἐπινοίας κατώρθωσαν, ὥστε νὰ φοροῦν τὸ ἱμάτιον μὲ πολλήν χάριν. Ἐπίσης τὰ εἶδη τῆς κομμώσεως τῶν γυναικῶν ἦσαν πολλὰ καὶ ποικίλα.

Αἱ γυναῖκες διέμενον συνήθως εἰς ἰδιαιτέρον διαμέρισμα, τὸν γυναικωνίτην καὶ σπανίως ἐξήρχοντο. Αἱ κόραι ἐξήρχοντο μόνον κατὰ τὰς ἑορτάς, ὅποτε ἐγίνοντο χοροὶ παρθένων. Ὅταν ὑπανδρεύοντο εἶχον μὲν κάποιαν ἐλευθερίαν, διετέλουν ὅμως ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ ἀνδρός καὶ δὲν ἐξήρχοντο ἐκ τῆς οἰκίας παρὰ ἐν μεγάλῃ ἀνάγκῃ καὶ πάντοτε συνοδευόμεναι ὑπὸ μιᾶς ὑπηρετρίας.

§5. Αἱ ὥραϊαι τέχναι ἐν τῇ τελειότητι καὶ ἀκμῇ αὐτῶν.

Οἱ Περσικοὶ πόλεμοι, οἱ ὅποιοι συνετάραξαν ἑλλην τὴν Ἑλλάδα,

ἔπεφεραν ἡδικοπήν εἰς τὴν ἀσκήσιν τῆς τέχνης. Πολλὰ οἰκοδομήματα

ἔμειναν ἀτελείωτα, ἄλλα δὲ κατεστράφησαν ὑπὸ τῶν βαρβάρων.

Ἄλλ' ἔπειτα ἀπὸ τοῦς Περσικοῦς πολέμουσ ἐπὶ Ἑλλάσ ἐξ εὐγνωμοσύνης πρὸς τοῦς σωτήρας θεοῦς ἠθέλησε νὰ ἀνεγείρῃ νέα μνημεῖα, ὠραιότερα μάλιστα καὶ μεγαλοπρεπέστερα. Ἀκριβῶσ λοιπὸν κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν αἱ ὠραιαί τέχναί ἐφθασαν εἰς τὴν ὑψίστην ἀκμήν, ἴδιῶσ εἰς τὰς Ἀθήνας.

Περὶ τῶν μνημείων,

τὰ ὁποῖα ἀνηγέρθησαν εἰς τὰς Ἀθήνας γίνεται κατωτέρω λόγος. Εἰς τὴν Αἰγίναν οἰκοδομήθη ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶσ, εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ὁ ναὸς τοῦ Διὸσ, πλησίον τοῦ Ἄργουσ ὁ ναὸς τῆς Ἥρασ, καὶ ἄλλοι ναοὶ εἰς ἄλλα μέρη.

Ἡ γλυπτικὴ διὰ τοῦ μαρμάρου παρήγαγε τὰ τελειότερα προϊόντα τῆσ, ὁ δὲ Μύρων, ὁ Πολύκλειτοσ καὶ ὁ Φειδίασ κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα προήγαγον τὴν γλυπτικὴν εἰς τὴν ἀκροτάτην τελειότητα. Τὰ χρυσελεφάντινα ἀγάλματα τῆσ Ἀθηνᾶσ εἰς τὸν Παρθενῶνα τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Διὸσ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, ἔργα καὶ τὰ δύο τοῦ Φειδίου, ἔθεωροῦντο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ὡσ τὰ κάλλιστα ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων δημιουργημάτων.

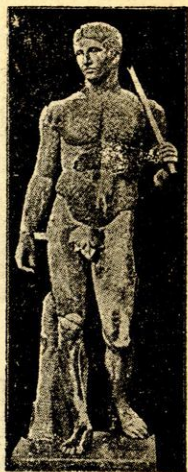
Ἐπίσης ἡ ζωγραφικὴ ἐφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμήν καὶ τελειότητα.

§ 6. Τὰ μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν.

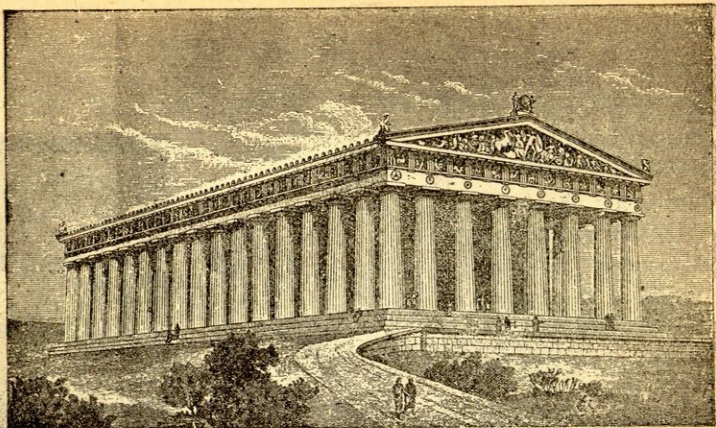
Ὁ Περικλῆσ, ἀφοῦ κατέστησε τὰς Ἀθήνας ἰσχυράσ, ἐπεχείρησε, δαπανῶν ἀπὸ τὰ συμμαχικά χρήματα, νὰ καλλωπίσῃ αὐτάσ διὰ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομημάτων καὶ ἄλλων καλλιτεχνικῶν ἔργων, διότι ἐπε-

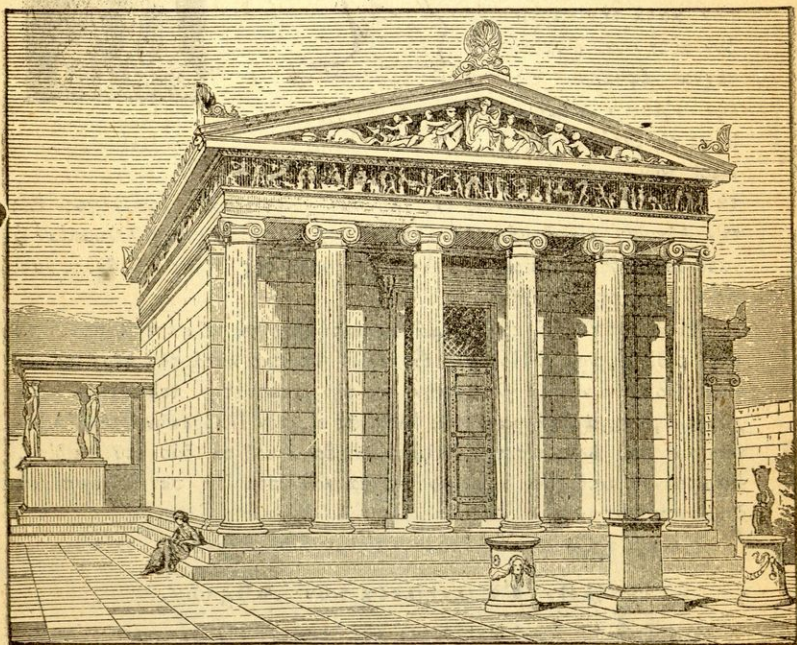
Ὁ Δισκοβόλοσ
τοῦ Μύρωνοσ

Ὁ δορυφόροσ
τοῦ Πολυκλείτου

Ἡ Παρθενών.

Τὸ Ἐρεχθεῖον.

θύμεινὰ καταστήσῃ τὰς Ἀθήνας τὴν πρώτην τῶν Ἑλληνίδων πόλεων. Μὲ τὰ ἔργα ταῦτα καὶ εἰς τὴν πτωχοτέραν τάξιν ἐδίδοντο τὰ μέσα νὰ ζήσῃ καὶ ἡ τέχνη καὶ ἡ βιομαχανία προώδευε. Τὴν γενικὴν δὲ ἐποπτεῖαν καὶ διεύθυνσιν ἔλων τῶν ἔργων ἀνέθεσεν ὁ Περικλῆς εἰς τὸν δαιμόνιον καλλιτέχνην Φειδίαν.

Τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν μνημείων, τὰ ὅποια ἀνηγέρθησαν ἐπὶ Περικλέους, ἦσαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν· α) ὁ Παρθενών, ναὸς τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς, ἐκ πεντελικοῦ μαρμάρου, τὸ εὐγενέστερον καὶ τελειότερον ἔργον τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τοῦ ὁποῦ ἀρχιτέκτων ἦτο ὁ Ἴκτινος. Ὁ ναὸς οὗτος ἦτο δωρικοῦ ῥυθμοῦ. Ἐξωτερικῶς ἐστολίζετο μὲ ἀπαράμιλλα ἀνάγλυφα. Ἐντὸς δὲ τοῦ ναοῦ ἴστατο ἀκτινοβολοῦν τὸ χρυσελεφάντινον ἀγάλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ἔργον τοῦ Φειδίου. β) τὰ Προπύλαια, τὰ ὅποια ἦσαν μεγαλοπρεπῆς εἴσοδος εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. γ) τὸ Ἐρέχθειον, χαριέστατον οἰκοδόμημα, ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐτελείωσε ἀργότερον ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἦτο καὶ τὸ Ἐρέχθειον ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς, ἐλατρεύετο δὲ εἰς αὐτὸ καὶ ὁ Ἐρεχθεύς, ὅστις ἐθεωρεῖτο ὡς γενάρχης τῶν Ἀθηναίων. Δι' αὐτὸ καὶ ὠνομάσθη Ἐρέχθειον. δ) ὁ κορυψότατος ναῖσκος τῆς Ἀθηνᾶς Νίκης, τῆς ἐπονομαζομένης Ἀπτέροου, διότι δῆθεν τῆς ἔκοψαν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ πτερά, ὥστε νὰ μὴ δύναται πλέον νὰ πετάξῃ, ἀλλὰ νὰ παραμένῃ διαρκῶς εἰς τὰς Ἀθήνας. Μεταξὺ τοῦ Παρθενῶνος, τῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ Ἐρεχθείου ἦτο στημένον τὸ χαλκοῦν ἀγάλμα τῆς Προμάχου Ἀθηνᾶς, 50 ποδῶν ὕψους, τὸ ὁποῖον κατεσκεύασεν ὁ Φειδίας ἐπὶ Κίμωνος.

Ἐπὶ Περικλέους οἰκοδομήθη εἰς τὸ Σούνιον ὁ ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ εἰς τὴν Ἐλευσίνα ὁ μέγας ναὸς τῆς Δήμητρας. Προσέτι καὶ τὸ ἐπίνειον τῶν Ἀθηναίων, ὁ Πειραιεύς, ἐρρυθμοτήθη ὑπὸ τοῦ ἐκ Μιλήτου ἀρχιτέκτονος Ἴπποδάμου.

Ἡ Ἀθηνᾶ τοῦ Φειδίου
(ἀντίτυπον μαρμάρινον)

37. Ὁ πνευματικὸς βίος.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους ὄχι μόνον αἱ τέχναι ἀλλὰ καὶ τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι ἔφθασαν εἰς τὴν ὑψίστην τελειότητα. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ Περικλέους ὠνομάσθη «*χρυσοῦς αἰὼν τῆς Ἑλλάδος*», αἱ δὲ Ἀθηναῖοι «*μητροπολίτες τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν*».

Ἡ ποίησις.—Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἐμορφώθη καὶ ἀνεπτύχθη νέον εἶδος ποιήσεως, τὸ *δρᾶμα*, τὸ ὁποῖον συνδέεται στενῶς μὲ τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου, Κατ' αὐτὸ ἀνθρωποὶ παρίστανον ἀπὸ σκηνῆς τοῦ θεάτρου πράξεις δλοκλήρους ἀναφερομένας κατ' ἀρχάς εἰς τὸν βίον τοῦ θεοῦ Διονύσου, ἔπειτα δὲ εἰς τὸν βίον ἡρώων καὶ ἄλλων σπουδαίων ἀνθρώπων. Καὶ ἂν μὲν ἡ παριστανομένη πράξις ἦτο σοβαρά, τότε τὸ δρᾶμα ἐλέγετο ἰδιαιτέρως *τραγωδία*, ἂν δὲ ἦτο κωμική, τότε ἐλέγετο *κωμωδία*. Τὸ δρᾶμα ἐπομένως διαιρεῖται εἰς τὴν τραγωδίαν καὶ εἰς τὴν κωμωδίαν. Καὶ εἰς μὲν τὴν τραγωδίαν διακρίνονται τρεῖς μεγάλοι ποιηταί, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς καὶ ὁ Εὐριπίδης· εἰς δὲ τὴν κωμωδίαν ὁ Ἀριστοφάνης.

Ἡ Ἱστορία.—Ὁ πρῶτος ἱστορικὸς εἶναι ὁ Ἡρόδοτος ἐκ τῆς Ἀλικαρνασσοῦ. Οὗτος ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τῶν Περσικῶν πολέμων καὶ ὀνομάζεται «*πατὴρ τῆς ἀληθοῦς ἱστορίας*», διότι ὅλοι ὄσοι πρὸ αὐτοῦ ἔγραψαν, ἰδίως παραδόσεις κατὰ τόπους, δὲν ἦσαν εἰς κατάστασιν νὰ διακρίνουν τὸ ἀληθὲς ἀπὸ τὸ ψευδές. Ὁ μέγιστος ὁμοῦ ὄλων τῶν ἱστορικῶν εἶναι ὁ Θουκυδίδης ὁ Ἀθηναῖος, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὴν ἱστορίαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Ἡ Φιλοσοφία.—Κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ἑ' αἰῶνος ἔνεφάνισθησαν πρὸ πάντων εἰς τὰς Ἀθήνας φιλόσοφοι, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο σοφισταί. Οἱ σοφισταὶ εἶχον ὡς ἐπάγγελμα νὰ διδάσκουν τοὺς ἀνθρώπους νὰ γίνωνται ἱκανοὶ εἰς τὸ λέγειν καὶ εἰς τὸ πράττειν, δηλαδὴ ἱκανοὶ εἰς τὸ νὰ κυβερνοῦν τὴν πολιτείαν. Οἱ σοφισταὶ προεἶλκυσαν πρὸ πάντων τοὺς νέους τῶν πλουσίων οἰκογενειῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον μεγάλην ἐπιθυμίαν νὰ πολιτευθοῦν καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἐλάμβανον ἀδροτάτους μεσθοῦς. Ἡ διδασκαλία ὁμοῦ τῶν σοφιστῶν δὲν ἦτο καθ' ὅλα καλή. Οὕτω, παραδείγματος χάριν, ἐδίδασκον ὅτι ἤμποροῦν νὰ παραστήσουν τὸ ψεῦδος ὡς ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀλήθειαν ὡς ψεῦδος.

Κατὰ τῆς διδασκαλίας τῶν σοφιστῶν ἀντεπεξῆλθεν ὁ Σωκράτης.

Ὁ Σωκράτης ὑπῆρξε μέγας φιλόσοφος καὶ μέγας διδάσκαλος τῆς ἀρετῆς. Ὡς κύριον σκοπὸν τοῦ βίου του εἶχε νὰ διδάσκῃ τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ καθοδηγῇ αὐτοὺς διὰ τῆς διδασκαλίας του καὶ διὰ τοῦ παραδείγματός του εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς. Συνωμίλει μὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ πρῶτας μέχρις ἐσπέρας εἰς τοὺς περιπάτους, εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰς τὰ γυμναστήρια. Πλήθος ἀνθρώπων συνέρρει διὰ νὰ ἀκούσῃ τὸν Σωκράτη διδάσκοντα. Ἡ φήμη του ἦτο μεγίστη. Ἡ Πυθία τῶν Δελφῶν τὸν ὠνόμασεν «ἀνδρῶν πάντων σοφώτατον». Ἡ διδασκαλία του περιστρέφετο εἰς τὰ καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, πρὸς τὴν πατρίδα καὶ πρὸς τὸν θεόν.

Ὁ Σωκράτης εἶχεν ἐχθροὺς τοὺς σοφιστὰς, διότι ἐπολέμει τὴν ὀλεθρίαν διδασκαλίαν αὐτῶν· εἶχε δὲ καὶ ἄλλους ἐχθροὺς πολλοὺς, διότι διδάσκων ἐξήλεγχε μὲ θάρρος τὰ ἐλαττώματα καὶ τὴν ἀμάθειαν τῶν ἀνθρώπων καὶ κατέκρινε πᾶσαν κακίαν. Τρεῖς ἐκ τῶν πολλῶν ἐχθρῶν τοῦ Σωκράτους, ὁ Μέλητος, ὁ Ἄνυτος καὶ ὁ Λύκων, ἀπήγγειλαν κατηγορίαν κατ' αὐτοῦ, ὅτι δὲν πιστεύει τοὺς θεοὺς τῆς πόλεως καὶ ὅτι διαφθείρει τοὺς νέους.

Ὁ Σωκράτης ἐνεφανίσθη εἰς τὸ δικαστήριον τῆς Ἡλιαίας καὶ ἀπελογήθη σοβαρῶς καὶ ἀξιοπρεπῶς. Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν ἰκέτευσεν τοὺς δικαστὰς, ὅπως συνήθιζον νὰ κάμνουν τότε οἱ κατηγορούμενοι, ἀλλὰ τοῦναντίον, ὅταν ἀπελογεῖτο, ἐφαίνετο μᾶλλον ὅτι ἐδίδασκε, διὰ τοῦτο οἱ δικασταὶ ὠργίσθησαν καὶ τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον. Ὁ Σωκράτης ἔπιε τὸ κώνειον ἀταράχως καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀπέθανεν ὁ μάρτυς οὗτος τῆς ἀρετῆς.

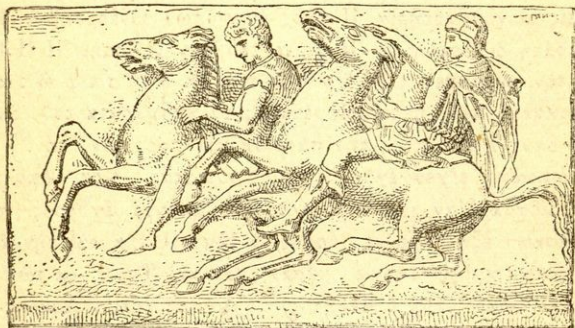
§ 8. Θρησκεία καὶ λατρεία.

Οἱ σοφισταὶ ἐδίδασκον, ὅτι ἡ ἰσχύουσα θρησκεία δὲν ἦτο ὀρθὴ καὶ ὅτι οἱ νόμοι τῶν ἀνθρώπων δὲν εἶχον καμμίαν ἀξίαν. Τὴν διδασκαλίαν αὐτὴν τῶν σοφιστῶν παρεδέχθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὅλοι οἱ μορφωμένοι ἄνθρωποι. Διὰ τοῦτο ἤρχισε νὰ ἐπικρατῇ ἀδιαφορία πρὸς τοὺς θεοὺς. Ἐν τούτοις ἡ ἐπίσημος τῶν πόλεων λατρεία ἐξακολουθεῖ ἡ ἴδια, αἱ ἑορταὶ μὲ τὸν καιρὸν πολλαπλασιάζονται.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπικνηγύριζον πέρα πολλὰς ἑορτάς. Ἐκ τούτων ἐπισημότεραι καὶ μεγαλοπρεπέστεραι ἦσαν τὰ Παναθηναῖα, τὰ Διονύσια καὶ τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια.

Τὰ Παναθηναῖα ἑορτάζοντο πρὸς τιμὴν τῆς Ἀθηνᾶς, διεκρίνοντο

δὲ εἰς μικρά, τὰ ὁποῖα ἐωρτάζοντο κατ' ἔτος, καὶ εἰς μεγάλα, τὰ ὁποῖα ἐωρτάζοντο κάθε τέσσαρα ἔτη καὶ διήρκουν ἕξ ἡμέρας. Τὴν τελευταίαν ἡμέραν ἔλοι οἱ Ἀθηναῖοι ἐν πομπῇ ἀνάβαινον εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ κατέθετον τὸν νέον πέπλον τῆς Ἀθηνᾶς, τὸν ὁποῖον εἶχον κεντήσει εὐγενεῖς παρθένοι τῶν Ἀθηῶν.

Ἀθηναῖοι ἵππεις ἐν τῇ πομπῇ τῶν Παναθηναίων.

Τὰ Διονύσια ἐωρτάζοντο τέσσαρας φορές τὸ ἔτος πρὸς τιμὴν τοῦ Διονύσου.

Τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια ἐωρτάζοντο κατ' ἔτος πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρας καὶ τῆς κόρης τῆς Περσεφόνης ἐν μέρει εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐν μέρει εἰς τὴν Ἐλευσίνα.

59. Τὸ Ἀθηναϊκὸν κράτος ἐπὶ Περικλέους. Προοίμια τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους εἶχεν ἐνωθῆ ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ἀθηναίων. Αἱ Ἀθηναῖοι ἦσαν κυρίαρχοι πλείστων πόλεων, τῶν ὁποίων δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ὀρίσωμεν ἀκριβῶς τὸν ἀριθμὸν. Τὸ Ἀθηναϊκὸν κράτος ἐξετείνετο ἀπὸ τὴν νότιον Ἰταλίαν μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ ἀπὸ τὰς ἀκτᾶς τῆς Θράκης μέχρι τῆς Παμφυλίας. Ἦτο δὲ κράτος κυρίως θαλάσσιον.

Ὁ Περικλῆς διενεόηθη νὰ συγκαλέσῃ εἰς τὰς Ἀθήνας πανελληνίον συνέδριον προπαρασκευάζων αὐτῷ τὴν συμμαχίαν ἔλου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἀλλὰ τὸ μεγαλεπήβολον τοῦτο σχέδιον τοῦ ἀνδρὸς ἐματαιώθη, διότι ἀντέδρασαν οἱ Σπαρτιάται καὶ οἱ λοιποὶ Πελοποννήσιοι. Μετὰ

τὸν θάνατον δὲ τοῦ Περικλέους τὸ μέγα κράτος τῶν Ἀθηναίων ἤρχισεν ἄκαταρρέη.

Τὸ 451 τῆ ἐνεργείᾳ τοῦ Κίμωνος, καθὼς προείπαμεν, εἶχε συνομολογηθῆ πενταετής εἰρήνη μεταξὺ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης. Ὅταν ἔληξε ἡ εἰρήνη, ἀπεστάτησεν ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἡ Εὐβοία. Ἐπίσης ἀπεστάτησαν τὰ Μέγαρα, στρατὸς δὲ Πελοποννησιακὸς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Πλειστοάνακτος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀττικὴν. Ὁ Περικλῆς διὰ δωροδοκίας ἐπεισε τὸν Πλειστοάνακτα ν' ἀποχωρήσῃ ἐκ τῆς Ἀττικῆς. Ἐπειτα ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Εὐβοίας καὶ ὑπέταξεν αὐτὴν ἔντελως. Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ Σπαρτιάται ἠτοιμάζοντο νὰ ἐπέλθουν καὶ πάλιν ἐναντίον τῆς Ἀττικῆς, ὁ Περικλῆς, ἐπειδὴ ἐφρόνει ὅτι αἱ Ἀθηναὶ εἶχον ἀνάγκην ἡσυχίας, κατώρθωσε νὰ συνομολογηθῆ τὸ 445 τριακονταετής εἰρήνη μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιᾶτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ¶ 2

ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΕΝΕΚΑ ΤΩΝ ΕΜΦΥΛΙΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

60. Αἴτια καὶ ἀφορμαὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Ἡ τριακονταετής εἰρήνη, ἡ ὁποία εἶχε συνομολογηθῆ μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιᾶτων, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῆ ἐπὶ πολὺ. Οἱ Σπαρτιάται ἐβλεπον μὲ ζήλοτυπίαν καὶ φθόνον τὴν αὐξήσιν τῆς δυνάμεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἐζήτουν τὴν κατάλληλον στιγμήν νὰ περιορίσουν αὐτήν. Ἐξ ἄλλου μέρους καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐφέροντο πλέον πρὸς τοὺς συμμάχους των ὡς ἴσοι πρὸς ἴσους, ἀλλ' ἐφέροντο μᾶλλον ὡς δεσπότηαι αὐθαίρετοι. Ὡς ἐκ τούτου πικρὰ παράπονα ἤκουοντο ἐκ μέρους τῶν συμμάχων ἐναντίον τῶν Ἀθηναίων. Ἐνῶ δὲ τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἕνας μικρὸς σπινθὴρ ἤρκει ν' ἀνάψῃ τὴν φλόγα τοῦ πολέμου. Καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ συμβῆ τοῦτο. Μετ' ὀλίγον ἐξερράγη ὁ μέγας Πελοποννησιακὸς πόλεμος, ὁ ὁποῖος διήρκεσεν 27 ἔτη (431—404), διήρρεσε δὲ βλους τοὺς Ἕλληνας εἰς δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα καὶ ὠδήγησε τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν ὄλεθρον καὶ τὴν καταστροφὴν.

Ἀφορμὴν εἰς τὴν ἔκρηξιν τοῦ πολέμου ἔδωκε κυρίως ἡ ἔρις μεταξὺ Κορίνθου καὶ Κερκύρας ἕνεκα τῆς Ἐπιδάμνου.

Εἰς τὴν Ἐπίδαμνον, σημερινὸν Δυρράχιον, ἣ ὁποῖα ἦτο ἀποικία τῶν Κερκυραίων εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰλλυρίας, ἐξεργάγη στάσις μεταξὺ τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ τῶν δημοκρατικῶν. Καὶ οἱ μὲν ἀριστοκρατικοὶ ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Κορινθίων, οἱ δὲ δημοκρατικοὶ τὴν βοήθειαν τῶν Κερκυραίων. Ἦτο δὲ ἡ Κόρινθος μητρόπολις τῆς Κερκύρας. Ἐκ τούτου προέκυψε πόλεμος μετεξὺ Κερκυραίων καὶ Κορινθίων. Εἰς τὸν πόλεμον τοῦτον ἔλαβον μέρος ὑπὲρ τῶν Κερκυραίων καὶ οἱ Ἀθηναῖοι. Οἱ Κορίνθιοι ἐνίκηθησαν. Τότε οὗτοι ἐπεμφαν πρέσβεις εἰς τὴν Σπάρτην καὶ κατηγόρουν τοὺς Ἀθηναίους, ὅτι κατεπάτησαν τὴν τριακονταετῆ εἰρήνην, ἀφοῦ ἐπολέμησαν ἐναντίον τῶν Κορινθίων, οἱ ὅποιοι ἦσαν σύμμαχοι τῶν Σπαρτιατῶν. Οἱ Σπαρτιάται οἱ ὅποιοι ὡς εἶπομεν ἐζήτησαν ἀφορμὴν νὰ περιορίσουν τὴν μεγάλην δύναμιν τῶν Ἀθηναίων, προσεκάλεσαν τοὺς συμμάχους εἰς συνέδριον εἰς τὴν Σπάρτην διὰ νὰ τοὺς ἐρωτήσουν καὶ αὐτοὺς καὶ ἡ πλειοψηφία τοῦ συνεδρίου ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Ἀθηναίων τὸν Νοέμβριον τοῦ 432. Ὅλος ὁ χειμὼν ἐξωδεύθη εἰς προετοιμασίας.

61. Πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου (431—421).

Περὶ τὰ μέσα τοῦ Μαΐου 431 οἱ Σπαρτιάται καὶ οἱ σύμμαχοι, ἐν ὄλῳ 60,000 ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Ἀρχίδαμου εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἤρχισαν νὰ καταστρέφουν αὐτὴν. Οἱ κάτοικοι τῶν ἀγρῶν κατὰ συμβουλήν τοῦ Περικλέους μετέφεραν ὅλα τὰ κινητὰ των πράγματα εἰς τὴν πόλιν καὶ ἦλθον καὶ κατόκησαν ἐντὸς τῶν μακρῶν τειχῶν. Ἐνῶ δὲ ὁ Ἀρχίδαμος κατέστρεφε τὴν Ἀττικὴν, ὁ Περικλῆς ἐπεμφε στόλον εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ κατέστρεφεν αὐτά. Ἐνεκα τούτου καὶ ἐπειδὴ ἔτελείωσαν αἱ τροφαί, οἱ Πελοποννήσιοι ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Ἀττικῆς.

Τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου (430) ὁ Ἀρχίδαμος εἰσέβαλε καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἠρήμωνε αὐτήν. Ἀλλὰ τότε ἐνέσκηψεν εἰς τὰς Ἀθήνας φοβερὸς λοιμὸς καὶ δι' αὐτὸ ὁ Ἀρχίδαμος ἔσπευσε νὰ ἀπέλθῃ ἐκ τῆς Ἀττικῆς. Ὁ λοιμὸς οὗτος μετεδόθη ἀπὸ κάποιον ἔμπορικὸν πλοῖον, τὸ ὁποῖον ἦλθεν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Τὴν καταστρεπτικὴν αὐτὴν νόσον ἐπηύξησεν ὁ ὑπερβολικὸς καύσων, αἱ ταιλαιπωρία αἱ προσερχόμεναι ἐκ τοῦ πολέμου, καὶ ἡ συσσώρευσις πολλοῦ πληθους ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι κατόκουν εἰς στενὸν χῶρον καὶ εἰς πνιγηρὰς

καλύδας. Διήρκεσε δὲ ὁ λοιμὸς τρία ἔτη καὶ ἐπροξένησεν ἀφαντάστους καταστροφάς. Ἡ μεγαλύτερα ἄμως συμφορὰ διὰ τοὺς Ἀθηναίους ἦτο, ὅτι προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ λοιμοῦ καὶ ὁ Περικλῆς καὶ ἀπέθανε τὸ φθινόπωρον τοῦ 429.

Ὁ θάνατος τοῦ Περικλέους ὑπῆρξε μέγα καὶ ἀνεπανόρθωτον δυστύχημα διὰ τὰς Ἀθήνας. Ἐκτοτε ἡ διοίκησις τῆς πόλεως παρεδόθη εἰς χεῖρας φαύλων καὶ ἀσυνειδήτων δημαγωγῶν, οἱ ὅποιοι ἀντὶ τὰ συγκρατοῦν τὸ πλῆθος, ἔπως ἔκαμνεν ὁ Περικλῆς, τοῦναντίον ἐξήπτον τὰ πάθη αὐτοῦ καὶ τὸ παρεκίνουν εἰς πράξεις βλαβερὰς καὶ ἐπικινδύνους.

Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησε τὰ κατόπιν δὲ σπουδαιότερα γεγονότα τῆς περιόδου ταύτης εἶναι τὰ ἑξῆς.

Τὸ 425 ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Δημοσθένης κατέλαβε τὴν Πύλον εἰς τὰ παράλια τῆς Μεσσηνίας καὶ ὠχύρωσεν αὐτήν. Οἱ Σπαρτιάται ἐπῆλθον κατὰ τοῦ Δημοσθένους καὶ προσέβαλον αὐτόν, συγχρόνως δὲ ἀπεβίβασαν 420 ὀπλίτας ἐκ τῶν ἀρίστων εἰς τὴν νῆσον Σφακτηρίαν, τὴν κειμένην ἔμπροσθεν τοῦ λιμένος τῆς Πύλου. Κατέφθασαν ἄμως ἐπικουρία τῶν Ἀθηναίων, ἡ ὁποία ἀπέκρουσε τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ἐπολιόρκησεν ἔπειτα τοὺς 420 ἐπὶ τῆς Σφακτηρίας. Βλέποντες τότε οἱ Σπαρτιάται ὅτι δὲν ὑπῆρχε καμμία ἐλπίς σωτηρίας διὰ τοὺς ἀποκεκλεισμένους εἰς τὴν νῆσον, ἐπεμφαν πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπρότειναν εἰρήνην. Οἱ Ἀθηναῖοι ἄμως κατ' εἰσῆγγησιν τοῦ δημαγωγοῦ Κλέωνος ἀπέρριψαν τὴν πρότασιν. Ἐπιτέλους οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλαν νέας δυνάμεις εἰς τὴν Πύλον, προσέβαλον τοὺς ἐν τῇ νήσῳ Σφακτηρίᾳ 420 Σπαρτιάτας, καὶ ἄλλους μὲν ἐφόνευσαν, 292 δὲ ἤχμαλώτισαν καὶ ἀπήγαγον εἰς Ἀθήνας. Ἐκτοτε οἱ Σπαρτιάται δὲν εἰσέβαλον πλέον εἰς τὴν Ἀττικὴν, διότι οἱ Ἀθηναῖοι ἠπειλοῦν ὅτι θὰ σφάζουν τοὺς αἰχμαλώτους, ἂν οἱ Σπαρτιάται εἰσβάλουν.

Μετὰ τὴν πῦσιν τῆς Σφακτηρίας ὁ γενναῖος στρατηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν Βρασίδας ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον εἰς τὴν Χαλκιδικήν, ἔπου ὑπῆρχον πολλαὶ πόλεις σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων. Ὄθεν τὸ 424 μὲ χιλίους ἑπτακοσίους ὀπλίτας ἦλθε διὰ ξηρᾶς εἰς τὴν Χαλκιδικὴν καὶ ἐνωθεῖς μὲ τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Περδίκκην ἀπέσπασεν ἀπὸ τοῦς Ἀθηναίους πλείστας πόλεις τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου. Τελευταῖον δὲ ἐκυρίευσεν καὶ τὴν Ἀμφίπολιν, ἡ ὁποία ἔκειτο πλησίον τοῦ ποταμοῦ Στρυμόνος. Κατὰ τοῦ Βρασίδου ἀπέστει-

λαν οἱ Ἀθηναῖοι διὰ θαλάσσης τὸν Κλέωνα. Πλησίον τῆς Ἀμφιπό-
λεως γίνεται μάχη. Ὁ Κλέων νικᾶται καὶ φεύγων φονεύεται. Ἀλλὰ
καὶ ὁ Βρασίδης ἐφονεύθη γενναίως μαχόμενος.

Ἀφοῦ ἀπέθανον οἱ δύο οὗτοι φιλοπόλεμοι ἄνδρες, Βρασίδης καὶ
Κλέων, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Σαρτιάται, ἐπειδὴ εἶχον ἐξαντληθῆ
πλέον ἐκ τοῦ μακροῦ πολέμου, συνωμολόγησαν τὸ 421 εἰρήνην πεν-
τηκονταετῆ ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ δοθοῦν ὀπίσω καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη οἱ
αἰχμάλωτοι καὶ αἱ κυριευθεῖσαι πόλεις. Ἡ εἰρήνη συνωμολογήθη διὰ
τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Νικίου, διὰ τοῦτο δὲ καὶ Νι-
κίειος εἰρήνη ὠνομάσθη.

62. Δευτέρα περίοδος τοῦ πολέμου.

Ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σικελίαν.— Ἡ Νικίειος
εἰρήνη ὀλίγον χρόνον διήρκεσεν. Εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπῆρχεν ἓν κόμμα
φιλοπόλεμον, τὸ ὁποῖον μὲ κάθε τρόπον ἐπεζητεῖ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ
πολέμου. Τοῦ κόμματος αὐτοῦ ὁ ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Ἀλκιβιάδης, ἀνεψιὸς
τοῦ Περικλέους. Ὁ Ἀλκιβιάδης εἶχε σπάνια φυσικὰ προτερήματα,
ἀλλὰ καὶ ἐλαττώματα μέγιστα. Ἦτο κράμα ἀρετῆς καὶ κακίας.

Ὁ Ἀλκιβιάδης τὰ πάντα ἐμηχανᾶτο διὰ νὰ ἐπιφέρῃ σύγχυσιν εἰς
τὴν Νικίειον εἰρήνην. Ἐπὶ τέλους κατώρθωσε νὰ παρασύρῃ τοὺς Ἀθη-
ναίους εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Σικελίας, ἣ ὁποία ἐκστρατεία εἶναι τὸ
σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλα τὰ γεγονότα τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.
Εἰς τὴν ἐκστρατείαν αὐτὴν ἔδωκαν ἀφορμὴν οἱ ἐν Σικελίᾳ Ἐγεσταῖοι.

Οἱ Ἐγεσταῖοι εὐρισκόμενοι εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς Σελινουντίους,
τοὺς ὁποίους ἐβοήθουν καὶ οἱ Συρακούσιοι, ἐπεμφαν πρέσβεις εἰς Ἀθή-
νας καὶ ἐζήτησαν βοήθειαν. Οἱ Ἀθηναῖοι παρακινούμενοι ἀπὸ τὸν φι-
λόδοξον καὶ ἀνήσυχον Ἀλκιβιάδην ἀπεφάσισαν νὰ βοηθήσουν τοὺς
Ἐγεσταίους. Εἰς τὴν περίστασιν μάλιστα αὐτὴν διενουοῦντο καὶ ἐπό-
θουν νὰ κατακτήσουν τὴν μεγάλην καὶ ὠραίαν νῆσον Σικελίαν.

Μὲ μεγάλην ταχύτητα ἐξώπλισαν 134 τριήρεις, στρατηγούς δὲ διώ-
ρισαν τὸν Ἀλκιβιάδην, τὸν Νικίαν καὶ τὸν Λάμαχον. Ἄλλ' ἐνῶ ἔλα-
ῖον ἦσαν ἔτοιμα πρὸς ἀπόπλουν, μίαν πρωτὰν εὐρέθησαν κομμένοι αἱ κε-
φαλαὶ τῶν Ἑρμῶν. Ἦσαν δὲ οἱ Ἑρμαὶ μικροὶ τετράγωνοι κίονες, οἱ
ὁποῖοι ἔφερον εἰς τὸ ἄνω ἄκρον κεφαλὴν Ἑρμοῦ ἢ καὶ ἦρωος καὶ

ἦσαν τοποθετημένοι εἰς τὰς δημοσίας ὁδοὺς καὶ ἔμπροσθεν τῶν οἰκιῶν πρὸς στολισμόν.

Ἡ ἀσεβὴς αὕτη πράξις ἐτάραξε τοὺς Ἀθηναίους, διότι ἐθεωρήθη ὡς κακὸς οἰωνός, καὶ ἀνεξηγήτησαν ἀμέσως οἱ δρᾶσται αὐτῆς. Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἤρχισαν νὰ διαδίδουν, ὅτι οὗτος καὶ ἄλλοι φίλοι του μεθυσμένοι περιήρχοντο τὴν νύκτα ἐκείνην τὴν πόλιν καὶ ἔθραυσαν τὰς κεφαλὰς τῶν Ἑρμῶν. Ὁ Ἀλκιβιάδης ἔταν ἤκουσε τὴν κατηγορίαν ταύτην, ἐζήτησε νὰ δικασθῆ πρὶν ἀναχώρησιν· ἀλλ' εἰ ἐχθροὶ του φοβούμενοι μήπως τὸν ἀπαλλάξῃ ὁ δῆμος τῆς κατηγορίας, διότι ὁ στρατὸς διέκειτο εὐνοϊκῶς πρὸς τὸν Ἀλκιβιάδην ἐνήργησαν νὰ μὴ ἀναβληθῆ ἢ ἀναχώρησις τοῦ στόλου, ἀλλὰ νὰ γίνῃ ἡ δίκη βραδύτερον.

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 415 ἀνεχώρησεν ὁ στόλος ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Ἐνῶ δὲ ἐπλησίαζεν εἰς τὴν Σικελίαν, κατέφθασεν ἡ ἱερὰ ναὺς Σαλαμινία διὰ νὰ παραλάβῃ τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ φέρῃ αὐτὸν εἰς Ἀθήνας, ὅπως ἀπολογηθῆ εἰς τὴν γνωστὴν κατηγορίαν τῆς ἀκρωτηριάσεως τῶν Ἑρμῶν. Ὁ Ἀλκιβιάδης ὑπήκουσε προθύμως καὶ μὲ τὸ ἰδικόν του πλοῖον ἠκολούθησε τὴν Σαλαμινίαν. Ἀλλ' ἔταν ἐφθασαν εἰς Θουρίους τῆς κάτω Ἰταλίας, ἐδραπέτευσεν. Ἡ Σαλαμινία ἐπανήλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἀνήγγειλε τὰ συμβάντα, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι κατεδίκασαν τὸν Ἀλκιβιάδην ἐρήμην εἰς θάνατον. Μετ' ὀλίγον ὁ Ἀλκιβιάδης ἐφθασεν εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἔταν ἔμαθε τὴν καταδίκην του, εἶπε μὲ πικρίαν. «Ἐγὼ θὰ δεῖξω εἰς τοὺς Ἀθηναίους ὅτι ζῶ ἀκόμη» καὶ ἀμέσως μετέβη εἰς τὴν Σπάρτην.

Πανωλεθρία τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σικελίαν.— Οἱ δύο ἄλλοι στρατηγοὶ Νικίας καὶ Λάμαχος ἐξηκολούθησαν τὸν πλοῦν καὶ ἐφθασαν εἰς τὰς Συρακούσας· ἀφοῦ δὲ ἐνίκησαν τοὺς Συρακουσίους, προέβησαν ἔπειτα εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως. Εἰς μίαν ἔφοδον ἐφανεύθη ὁ Λάμαχος. Οἱ Συρακούσιοι στενοχωρηθέντες ἔστειλαν εἰς τὴν Σπάρτην πρέσβεις καὶ ἐζήτησαν βοήθειαν. Ὅταν οἱ πρέσβεις ἐφθασαν εἰς τὴν Σπάρτην ἦλθεν ἐκεῖ καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης, ὁ ὁποῖος συμβούλευσε τοὺς Σπαρτιάτας νὰ στείλουν εἰς τὰς Συρακούσας βοήθειαν, προσέτι δὲ νὰ ὀχυρώσουν τὴν Δεκέλειαν, τὸ σημερινὸν Τατόι, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ὀρμώμενοι νὰ καταστρέφουν τὴν Ἀττικὴν.

Οἱ Σπαρτιάται ἔστειλαν εἰς τὰς Συρακούσας τὸν ἐμπειροπόλεμον Γούλιππον μὲ 3000 ἄνδρας. Ἡ ἀφίξις τοῦ Γουλίππου μετέβαλε καθ'

δλοκληρίαν τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ὁ Νικίας ἀφεὺ ἐνίκηθη πολλάς φορές περιήλθεν εἰς δύσκολον θέσιν καὶ ἐζήτησεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας βοήθειαν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔστειλαν καὶ τὰς τελευταίας δυνάμεις τῆς πόλεως εἰς τὴν Σικελίαν μὲ τὸν Ἐδρυμέδοντα καὶ τὸν Δημοσθένην· ἀλλὰ καὶ ἡ βοήθεια αὕτη δὲν ἔφερε κανὲν ἀποτέλεσμα. Ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων κατεστράφη εἰς τέσσαρας ναυμαχίας. ὁ δὲ πεζὸς στρατὸς ἀνερχόμενος εἰς 40 χιλιάδας ἠναγκάσθη ν' ἀποσυρθῆ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου. Οἱ Συρακοῦσιοι ἔμωσαν τὸν κατεδιώξαν καὶ ἐν μέρει μὲν τὸν ἐξωλόθρευσαν, ἐν μέρει δὲ τὸν ἠχμαλώτισαν (Σεπτέμβριος 413). Μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων ἦσαν καὶ οἱ δύο στρατηγοὶ Δημοσθένης καὶ Νικίας, οἵτινες ἐφονεύθησαν. Οἱ ἄλλοι αἰχμάλωτοι ἀνερχόμενοι εἰς 7 000 ἐρρίφθησαν εἰς τὰ λατομεῖα. Ἐκεῖ ἄστεγοι καὶ ἐκτεθειμένοι εἰς τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας καὶ εἰς τὸ ψῦχος τῶν φθινοπωρινῶν νυκτῶν προσεβλήθησαν ἀπὸ διαφόρους ἀσθενείας καὶ οἱ περισσότεροι ἀπέθανον. Εἰς τὰ λατομεῖα ἔμειναν ἐβδομήκοντα ἡμέρας. Τέλος ὅσοι ἔζησαν ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι.

63. Τρίτη περίοδος τοῦ πολέμου.

Δεκελεικὸς πόλεμος.— **Ἀποστασία τῶν συμμάχων.**— Ἦδη ἀπὸ τὸ 415 ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ἅγις κατὰ συμβουλήν τοῦ Ἀλκιβιάδου ὠχύρωσε τὴν Δεκέλειαν καὶ ἀφῆκεν εἰς αὐτὴν φρουράν. Ἡ φρουρά αὕτη ἐπὶ ἑννέα ἔτη ἐλεηλάτει τὴν Ἀττικὴν ἀδιακόπως καὶ εἶχεν ἀποκλείσει τὰς Ἀθήνας ἀπὸ ξηρᾶς. Ἐπῆλθε κατόπιν καὶ ἡ ἐν Σικελίᾳ καταστροφή. Ὅταν ἡ ἀγγελία τῆς καταστροφῆς ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας, οἱ Ἀθηναῖοι ἔμειναν κατάπληκτοι. Ἡ πατρίς των ἔμεινε χωρὶς χρήματα, χωρὶς πλοῖα, χωρὶς ἄνδρας. Μετ' ὀλίγον ἔρχεται ἡ εἰδησις ὅτι ἀπεστάτησαν καὶ οἱ Χίοι. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν Χίον ἀπεστάτησαν κατὰ σειράν ἡ Εὐβοία καὶ ὄλαι σχεδὸν αἱ πόλεις τῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἰωνίας. Ἐπὶ πλέον οἱ Σπαρτιάται διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ σατράπου Τισσαφέρνους συνεμάχησαν μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν μὲ τὸν θρον οἱ μὲν Σπαρτιάται νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν Περσικὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὁ δὲ Τισσαφέρνης νὰ μισθοδοτῆ τὰ πληρώματα τοῦ Πελοποννησιακοῦ στόλου.

Ἀνάκλησις τοῦ Ἀλκιβιάδου.— Μετὰ τὴν πανωλεθρίαν τῶν Ἀθηναίων εἰς τὴν Σικελίαν οἱ ἔφοροι τῆς Σπάρτης ἔστειλαν τὸν Ἀλκι-

διάδην εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας διὰ νὰ κινήσῃ εἰς ἀπόστασιαν τὰς Ἰωνικὰς πόλεις. Ἐνῶ δὲ ὁ Ἀλκιβιάδης εὐρίσκετο εἰς τὴν Ἰωνίαν, ἔγινεν ὑποπτος εἰς τοὺς Σπαρτιάτας, διὰ τοῦτο δὲ κατέφυγεν εἰς τὸν Τισσαφέρην καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν συμβουλὰς ὀλεθρίας διὰ τὴν Ἑλλάδα. Παρέστησε δηλαδὴ εἰς αὐτὸν ὅτι δὲν συμφέρει εἰς τοὺς Πέρσας νὰ καταστραφῶν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ νὰ γίνουσι πολὺ ἰσχυροὶ οἱ Σπαρτιάται, ἀλλὰ τοὐναντίον ἔπρεπε ν' ἀφήσουσι τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ τοὺς Ἀθηναίους νὰ κατατρίβωνται εἰς τὸν πόλεμον. Εἰς δὲ τοὺς στρατηγούς τῶν Ἀθηναίων τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὴν Σάμον ἐμήνυσε κρυφίως ὅτι ἡμπορεῖ ν' ἀποσπάσῃ τὸν Τισσαφέρην ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τῶν Σπαρτιατῶν καὶ νὰ τὸν κάμῃ φίλον τῶν Ἀθηναίων ἂν οἱ στρατηγοὶ κατορθώσουσι τὴν ἀνάδοσον αὐτοῦ εἰς τὰς Ἀθήνας. Οἱ στρατηγοὶ ἐδέχθησαν τὰς προτάσεις, εἰς δὲ ἐξ αὐτῶν μετέβη εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπέτυχεν ὥστε οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἀνακαλέσουσι διὰ ψηφίσματος τὸν Ἀλκιβιάδην.

Ὁ Ἀλκιβιάδης, ἀφ' οὗ προηγουμένως ἐνίκησε κατ' ἐπανάληψιν τοὺς Λακεδαιμονίους εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Κύζικον καὶ πολλὰς ἐκ τῶν ἐκεῖ πόλεων καὶ τέλος τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Χαλκιδόνα, ἐπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ τὸ 408 ἔπειτα ἀπὸ ἀπουσίαν ὀκτῶ ἐτῶν κομίζων ἀπειρα λάφυρα καὶ σύρων ὀπισθὲν τοῦ πολλὰς ἐχθρικὰς ναῦς. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ὑπεδέχθησαν μὲ μέγαλον ἐνθουσιασμόν καὶ τὸν ἐξέλεξαν στρατηγὸν μὲ ἀπεριόριστον ἐξουσίαν.

Καθαίρεισι τοῦ Ἀλκιβιάδου.— Μετὰ τρεῖς μῆνας ὁ Ἀλκιβιάδης μὲ 100 τριήρεις ἐπλευσεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἠγγυροδόλησεν εἰς τὸ Νότιον, ἐπίνειον τῆς Κολοφῶνος. Ὀλίγον πρωτότερα εἶχεν ἀποσταλῆ ναύαρχος τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὁ Λύσανδρος, ἀνὴρ πανούργος καὶ δόλιος. Προσέτι δὲ σατραπῆς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀντὶ τοῦ Τισσαφέρηντος ἐστάλη ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Κύρος, ὅστις ἀμέσως ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῶν Σπαρτιατῶν.

Ὁ Ἀλκιβιάδης ἐπειδὴ εἶχεν ἀνάγκην χρημάτων, ἀπεμακρύνθη ὀλίγον ἀπὸ τὸν στόλον τοῦ, ἀνέθεσε δὲ τὴν προσωρινὴν ἀρχηγίαν εἰς τὸν κυβερνήτην τοῦ Ἀντίοχου μὲ τὴν παραγγελίαν νὰ μὴ ἐπιχειρήσῃ τίποτε κατὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἐναντίου τῶν Λακεδαιμονίων. Ἄλλ' ὁ Ἀντίοχος ἐπροκάλεσεν εἰς ναυμαχίαν τὸν Λύσανδρον, ὅστις εὐρίσκετο εἰς τὴν Ἐφεσον. Ὁ Λύσανδρος χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν ἐφορμᾶ καὶ

νικᾶ τοὺς Ἀθηναίους παρὰ τὸ Νότιον, φανευθέντος καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀντιόχου. Τότε οἱ ἐν Ἀθήναις ἐχθροὶ τοῦ Ἀλκιβιάδου κατηγορήσαν αὐτὸν ὡς αἰτιον τῆς ἥττης, ὃ δὲ δῆμος πεισθεὶς καθήρεσε τὸν Ἀλκιβιάδην ἀπὸ τῆς στρατηγίας καὶ ἐξέλεξε δέκα στρατηγούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ πρωτεῖα εἶχεν ὁ Κόνων.

Ἡ παρὰ τὰς Ἀργινοῦσας ναυμαχία.—Τὸ ἐπόμενον ἔτος (406), ἐπειδὴ ἔληξεν ὁ χρόνος τῆς ναυαρχίας τοῦ Λυσάνδρου, οἱ Σπαρτιᾶται ἔστειλαν ναύαρχον τὸν Καλλικρατίδαν. Ὁ Καλλικρατίδας εἶχεν αἰσθήματα πανελλήνια καὶ ἐλυπεῖτο διότι ἔβλεπε τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐξαντλοῦνται πολεμοῦντες ἐναντίον ἀλλήλων, ἐνῶ κοινὸς ἐχθρὸς αὐτῶν ἦσαν οἱ Πέρσαι. Ὁ Καλλικρατίδας μὲ 170 τριήρεις ἐπολιόρχησεν εἰς τὸν λιμένα τῆς Μυτιλήνης τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων Κόνωνα, ὁ ὁποῖος εἶχεν 60 τριήρεις. Ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι ἔμαθον τὴν πολιορκίαν τοῦ Κόνωνος, ἠτοίμασαν 110 τριήρεις καὶ ἐπεβίβασαν εἰς αὐτὰς ὄλους τοὺς ἔχοντας στρατεῦσιμον ἡλικίαν ἐλευθέρους καὶ δούλους. Ὁ στόλος οὗτος ἐπλευσεν εἰς τὴν Σάμον, ὅπου ἐνώθησαν μὲ αὐτὸν δέκα τριήρεις τῶν Σαμίων καὶ 30 τῶν ἄλλων συμμάχων. Ὁ Καλλικρατίδας, ὅταν ἔμαθεν ὅτι Ἀθηναϊκὸς στόλος ἐρχόμενος εἰς βοήθειαν τοῦ Κόνωνος εὐρίσκετο εἰς τὴν Σάμον, ἀφῆκε τὸν Ἐτεόνικον μὲ 50 πλοῖα διὰ νὰ πολιορκῇ τὸν Κόνωνα, αὐτὸς δὲ μὲ τὰ λοιπὰ 120 πλοῖα ἔσπευσε νὰ συναντήσῃ τοὺς Ἀθηναίους. Οἱ δύο στόλοι συνηγήθησαν πλησίον εἰς τὰς Ἀργινοῦσας, μικρὰς νήσους ἀντικρὺ τῆς Λέσβου. Ἐκεῖ ἐγίνε μεγάλη ναυμαχία καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἐνίκηθησαν καὶ ὁ γενναῖος ναύαρχος Καλλικρατίδας ἐφονεύθη.

Ὁ Ἐτεόνικος, ὁ ὁποῖος ἐπολιόρχει τὸν Κόνωνα εἰς τὴν Μυτιλήνην, ὅταν ἔμαθε τὴν ἥτταν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Καλλικρατίδου, ἔλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἐπλευσεν εἰς τὴν Χίον· ὁ δὲ Κόνων ἠνώθη μὲ τοὺς νικητὰς καὶ ὄλος ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων ἐπλευσεν εἰς τὴν Σάμον.

Ἀλλὰ τὴν λαμπρὰν ταύτην νίκην ἐκηλίδωσεν ὁ Ἀθηναϊκὸς λαός. Ἐπειδὴ οἱ στρατηγοὶ ἕνεκα σφοδρότατης τρικυμίας δὲν ἠμπόρουν νὰ διασώσουν τοὺς ναυαγούς, οἱ ἐν Ἀθήναις δημαγωγοὶ κατηγορήσαν αὐτοὺς ὅτι παρημέλησαν ἱερὸν καθήκον, ὃ δὲ δῆμος κατεδίκασεν αὐτοὺς εἰς θάνατον ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Κόνωνα ὁ ὁποῖος δὲν εἶχε λάβει μέρος εἰς τὴν ναυμαχίαν. Δὲν ἐπέρασεν ὅμως πολλὸς καιρὸς καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐτιμωρήθησαν παραδειγματικῶς διὰ τὸ ἀνοσιούργημα των.

Καταστροφή τῶν Ἀθηναίων εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμούς (405)—

—Μετά τὸν Θάνατον τοῦ Καλλικρατίδου οἱ Χῖοι καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι τῆς Σπάρτης ἐζήτησαν ἀπὸ τοὺς Ἐφόρους νὰ στείλουν ναύαρχον τὸν Λύσανδρον. Ἄλλ' ὁ νόμος δὲν ἐπέτρεπε νὰ γίνῃ δύο φορές ναύαρχος ὁ αὐτός. Διὰ νὰ οἰκονομήσουν τὸ πρᾶγμα οἱ Ἐφοροὶ, ἔστειλαν τυπικῶς ναύαρχον τὸν Ἄρακον, ὑποναύαρχον δὲ τὸν Λύσανδρον καὶ εἰς αὐτὸν παρέδωκαν τὸν στόλον. Ὁ Λύσανδρος, ἀφοῦ ἔλαβε χρήματα ἀπὸ τὸν Κύρον, σατράπην τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐπλευσεν εἰς τὸν Ἑλλησποντον καὶ ἐκυρίευσεν τὴν μεγάλην πόλιν Λάμψακον, σύμμαχον τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ πόδας πλέοντες, ἅμα ἔμαθον τὴν ἄλυσιν τῆς Λαμψάκου προσωρμίσθησαν εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμούς, ἀπέβαντι τῆς Λαμψάκου.

Ἐπὶ πέντε ἡμέρας οἱ Ἀθηναῖοι ἐξήρχοντο εἰς τὸ πέλαγος καὶ ἐπροκάλουν τὸν Λύσανδρον εἰς ναυμαχίαν· ἀλλ' ἐκεῖνος, ἂν καὶ ἦτο καθ' ὄλα ἔτοιμος, ἀπέφευγεν. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅταν περὶ τὴν ἐσπέραν ἐπέστρεφον εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμούς, ἐξήρχοντο ἀπὸ τὰ πλοῖα καὶ διεσκορπίζοντο διὰ νὰ εὑροῦν τροφάς. Ὁ Λύσανδρος παρετήρησε τοῦτο καὶ τὴν πέμπτην ἡμέραν, ἐνῶ οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον ἐξέλθει ἀπὸ τὰ πλοῖα καὶ ἦσαν διεσκορπισμένοι, ὤρμησε μὲ ὄλον τὸν στόλον του κατ' αὐτῶν. Πρῶτος ὁ Κόνων ἀντελήφθη τὸν κίνδυνον καὶ ἔκαμε σημεῖον εἰς τοὺς Ἀθηναίους νὰ τρέξουν εἰς τὰ πλοῖα, ἀλλ' ἦτο ἀργά. Μόνον ἑκτὴ τριήρεις ἐσώθησαν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κόνωνα, ὅστις καὶ ἔφυγεν εἰς Κύπρον, διεσώθη δὲ καὶ ἡ Πάραλος, ἡ ὁποία ἔφερε τὴν θλιβερὰν εἰδησίην εἰς τὰς Ἀθήνας. Τὰς λοιπὰς τριήρεις, 170, ἐκυρίευσεν ὁ Λύσανδρος, συνέλαβε δὲ καὶ 3000 αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους ἔσφαξεν ἀνηλεῶς.

Πολιορκία καὶ παράδοσις τῶν Ἀθηνηῶν (404). Μετὰ τινα χρόνον ὁ Λύσανδρος κατέπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ μὲ 150 πλοῖα καὶ ἐπολιορκήσεν τὰς Ἀθήνας ἀπὸ θαλάσσης. Ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Πausanίας ἐνωθεὶς μὲ τὸν ἐκ Δακελείας κατελθόντα Ἅγιν ἐπολιορκήσεν αὐτὰς ἀπὸ ξηρᾶς. Οἱ Ἀθηναῖοι κατ' ἀρχὰς ἀντείχον. Ἄλλ' ὅταν αἱ τροφαὶ ἐτελείωσαν ἐντελῶς καὶ πολλοὶ ἀπέθνησκον ἐκ τῆς πείνης, ἠναγκάσθησαν νὰ συνομολογήσουν εἰρήνην μὲ ἔρους βαρυτάτους α') νὰ κρημνίσουν τὰ μακρὰ τείχη καὶ τὰ τείχη τοῦ Πειραιῶς, β') νὰ παραδώσουν τὸν στόλον των εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους πλὴν δώδεκα πλοίων, γ') νὰ ἀνακαλέσουν τοὺς ἐξορίστους, καὶ δ') νὰ ἔχουν τοὺς αὐτοὺς ἐχθροὺς καὶ φίλους μὲ τοὺς Λακεδαιμονίους καὶ νὰ ἀκολουθοῦν αὐτοὺς ὅπου καὶ ἂν ἐστρατεύουν. Μετὰ ταῦτα ὁ Λύσαν-

δρος ἤρχισε νὰ κατασκάπη τὰ τεῖχη, ἐνῶ αἱ ἀθλητρίδες ἔπαιζον τὸν αὐλόν, οἱ δὲ σύμμαχοι στεφανωμένοι ἐπευφήμου, νομίζοντες ὅτι ἐκεῖνη ἡ ἡμέρα ἦτο ἀρχὴ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος. Μετὰ ταῦτα ὁ Λύσανδρος, ἀφοῦ κατέλυσε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ παρέδωκε τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως εἰς τριάκοντα ἄνδρας, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Σπάρτην κομίζων ἄπειρα λάφυρα.

64. Οἱ τριάκοντα ἐν Ἀθήναις καὶ κατάλυσις αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Θρασυβούλου.

Οἱ τριάκοντα ἄνδρες, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Λύσανδρος παρέδωκε τὴν διοίκησιν, κατ' ἀρχὰς ἐκυβέρνων ἡπίως, ἀλλ' ἔπειτα παρεξέτράπησαν εἰς παντὸς εἶδους παρανομίας καὶ κακουργίας· ἔθεν καὶ «τύραννοι» ὠνομάσθησαν. Διὰ νὰ ἡμποροῦν χωρὶς ἐμπόδιον νὰ πράττουν πᾶν ὅ,τι ἤθελον, ἐνήργησαν διὰ τοῦ Λυσάνδρου καὶ ἐστάλη εἰς τὰς Ἀθήνας Σπαρτιατικὴ φρουρά. Ὑπὸ τὴν προστασίαν λοιπὸν τῆς φρουρᾶς ταύτης οἱ τριάκοντα ἤρχισαν νὰ καταδιώκουν καὶ νὰ φρονέουσιν ἄλλως τοὺς χρηστοὺς πολίτας καὶ τοὺς πλουσίους διὰ νὰ σφετερίζωνται τὰς περιουσίας αὐτῶν.

Κατὰ τὸ ὀκτάμηνον διάστημα τῆς ἀρχῆς των οἱ τριάκοντα ἐφόνευσαν 1500 πολίτας καὶ πλείστους ἐξώρισαν. Διὰ δὲ τοῦ Λυσάνδρου ἐνήργησαν ὥστε νὰ φονευθῆ ὑπὸ τοῦ σατράπου Φαρναβάζου εἰς τὴν Φρυγίαν καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης, διότι ἐφοβοῦντο τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ.

Μεταξὺ τῶν ἐξορισθέντων καὶ καταφυγόντων εἰς τὰς Θήβας ἦτο καὶ ὁ Θρασύβουλος, ἀνὴρ γενναῖος καὶ φιλόπατρις. Οὗτος, μὴ ἀνεχόμενος νὰ βλέπη τὴν πατρίδα του ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν τριάκοντα τυράννων, ἐσκέφθη νὰ ἐλευθερώσῃ αὐτήν. Ἀφοῦ λοιπὸν συνήθροισε περὶ τοὺς ἑβδομήκοντα ἐκ τῶν φυγάδων, τοὺς ἀνδρειοτάτους, κατέλαβε τὴν Φυλῆν, φρούριον ὀχυρὸν εἰς τὴν Πάρνηθα. Ὅταν ἐγνώσθη τοῦτο, οἱ τριάκοντα ὤρμησαν μὲ ἀκρκετὴν δύναμιν ἐναντίον τῆς Φυλῆς, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τοῦ Θρασυβούλου καὶ ἐπανῆλθον εἰς τὰς Ἀθήνας. Μετ' ὀλίγον οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Θρασυβούλου ἠϋξήθησαν εἰς χιλίους. Μὲ τοὺς οὗτος ὁ Θρασύβουλος διὰ νυκτὸς ἔρχεται εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ὀχυρώνεται εἰς τὴν Μουνιχίαν. Οἱ τριάκοντα ἐπέρχονται καὶ πάλιν ἐναντίον αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πάλιν νικῶνται εἰς πεισματώδη μάχην. Τότε οἱ ἐν Ἀθήναις καθήρεσαν τοὺς τριάκοντα καὶ συμφιλιώνονται μὲ τοὺς ἐν Πειραιεῖ. Μετὰ

τοῦτο ὁ Θρασύβουλος, ἀφοῦ ἀπεχώρησαν οἱ Σπαρτιάται ἐκ τῆς Ἀττικῆς ἀνήλθεν ἐν θριάμβῳ εἰς τὰς Ἀθήνας, ἀπένειμεν ἀμνηστίαν εἰς ἔθλους, ἐκτὸς τῶν τριάκοντα καὶ ἐπάνεφερε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα (403).

63. Κύρου ἀνάβασις καὶ κήθοδος τῶν μυριῶν.

(401—400).

Ἐνῷ αἱ Ἀθηναὶ ἐξαντλημέναι πλέον εἶχον περιορισθῆ εἰς τὰ ἐσωτερικά τῶν πράγματα, ἡ Σπάρτη, ἡγεμὼν τῆς ἑλλης Ἑλλάδος, ἐζήτησεν ἀυξήσῃ ἀκόμη περισσότερο τὴν δύναμίν της καὶ ἔστρεψε τὰ βλέμματά της πρὸ πάντων πρὸς τὴν Ἀσίαν. Τὴν πρώτην δὲ ἀφορμὴν εἰς τὰς νέας ἐπιχειρήσεις της τὴν ἔδωκεν ἡ καλουμένη «Κύρου ἀνάβασις καὶ κήθοδος τῶν μυριῶν». Τὸ 404 ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας Δαρεῖος Β΄ καὶ ἀφῆκε δύο υἱούς, τὸν Ἀρταξέρξην, ὅστις τὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον, καὶ τὸν Κύρον ὅστις ἦτο σατράπης τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ὁ Κύρος ἐσκέφθη νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν ἀδελφόν του καὶ νὰ βασιλεύσῃ αὐτὸς ἀντὶ ἐκείνου. Συνήθροισεν λοιπὸν ἑκατὸν χιλιάδας βαρβαρικῶν στρατῶν καὶ 13,000 Ἑλληνας μισθοφόρους ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Λακεδαιμονίου Κλεάρχου καὶ ἄλλων. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 401 ἐξεκίνησεν ὁ Κύρος μετ' ἑαυτὸν τὸν στρατὸν τοῦ βαδίζων κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του. Ὁ Ἀρταξέρξης μαθὼν παρὰ τοῦ Τισσαφέρους τὸ κίνημα τοῦ ἀδελφοῦ του ἐπῆλθε κατ' αὐτοῦ μετ' 900.000 ἀνδρας. Οἱ δύο στρατοὶ συνηττήθησαν εἰς τὰ Κούναξα τῆς Βαβυλωνίας. Ἐκεῖ ἔγινε μεγάλη μάχη. Οἱ Ἑλληνες ἐνίκησαν τοὺς ἀπέναντί των παρατεταγμένους Πέρσας καὶ τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν. Ἐνῷ δὲ οἱ περὶ τὸν Κύρον ἐπροσκύνουν αὐτὸν ὡς βασιλέα, οὗτος εἶδε τὸν ἀδελφόν του Ἀρταξέρξην καὶ ὤρμησε νὰ τὸν φονεύσῃ. Ἐφρονεῦθη ὅμως αὐτὸς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος περιεστοίχιζε τὸν Ἀρταξέρξην. Τότε καὶ ἄλλος ὁ Περσικὸς στρατὸς τοῦ Κύρου ἐπῆγε μετ' αὐτὸν μέρος τοῦ Ἀρταξέρξου.

Ὁ βασιλεὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου θεωρῶν τὸν ἑαυτὸν του νικητὴν ἔστειλε καὶ ἀπήτησεν ἀπὸ τοῦ Ἑλληνισμοῦ νὰ τοῦ παραδώσῃ τὰ ὅπλα· ἀλλ' ὁ Κλεάρχος ἐξ ὀνόματος ἑλλων ἀπήντησεν ὅτι δὲν εἶναι ἴδιον τῶν νικῶντων νὰ παραδίδουν τὰ ὅπλα. Ὁ πονηρὸς

βμως Τισσαφέρνης ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς φιλίας κατορθώνει καὶ δολοφονεῖ ἕλους τοὺς στρατηγούς.

Ἡ δολοφονία τῶν στρατηγῶν ἔφερεν εἰς μεγάλην λύπην καὶ ἀμηχανίαν τοὺς Ἕλληνας. Εὐρίσκοντο χωρὶς ἀρχηγὸν εἰς χώρας ἀγνώστους, περιστοιχιζόμενοι πανταχόθεν ἀπὸ φοβεροὺς ἐχθρούς. Εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἔσωσε τὸ στράτευμα ὁ Ἀθηναῖος Ξενοφῶν, ὁποῖος ἠκολούθησεν τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Κύρου ὡς ἰδιώτης. Αὐτὸς ἐνεθάρρυνε τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς συνεβούλευσε νὰ ἐκλέξουν ἄλλους στρατηγούς. Μεταξὺ τῶν νέων στρατηγῶν ἦτο καὶ αὐτὸς ὁ Ξενοφῶν. Τότε ἤρχισεν ἡ ἀξιομνημόνευτος ἐκείνη κάθοδος, ἣτοι ἐπιστροφή εἰς τὴν πατρίδα, τῶν μυρίων, τὴν ὁποίαν ἀμμήτως περιγράφει ὁ Ξενοφῶν εἰς τὸ θαυμάσιον σύγγραμμά του, τὸ ἐπιγραφόμενον «Κύρου Ἀνάβασις».

Ἐπὶ τέσσαρας μῆνας οἱ Ἕλληνες ἐβάδιζον ἀνευ ὁδηγοῦ διὰ μέσου χωρῶν ἀγνώστων. Ἐπερνοῦσαν ἐρήμους καὶ διέβαινον ὄρη ὑψηλὰ καὶ χιονοσκεπῆ, προσβαλλόμενοι ἀπὸ ἀγρίους λαούς, κακουχούμενοι καὶ ταλαιπωρούμενοι. Τέλος ἐφθασαν εἰς τὸ πλησίον τῆς Τραπεζοῦντος ὄρου Θήγην. Μόλις ἀντίκρυσαν τὸν Εὐξεινον Πόντον ἐρρίφθησαν ὁ εἰς εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ἄλλου καὶ χύνοντες δάκρυα χαρᾶς ἐφώναζον Θάλασσα, θάλασσα. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀνερχόμενοι εἰς 8,000 διότι οἱ λοιποὶ εἶχον ἀποθάνει ἀπὸ τὸ ψῦχος καὶ ἀπὸ τὴν πείναν καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, κατέβησαν εἰς τὴν πρώτην Ἑλληνικὴν πόλιν, τὴν Τραπεζοῦντα. Ἐπειτα ἀπὸ μερικὰς ἄλλας περιπετείας ἐξ χιλιάδες ὠδηγήθησαν καὶ παρεδόθησαν ὑπὸ τοῦ Ξενοφώντος εἰς τὸν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ στρατηγὸν τῶν Λακεδαιμονίων Θίβρωνα, ὅστις ἐπολέμει ἐναντίον τῶν Περσῶν.

66. Πόλεμος μεταξὺ Σπάρτης καὶ Περσῶν.—

Ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησιλάου εἰς τὴν Ἀσίαν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κύρου ὁ Ἀρταξέρξης ἀνταμείβων τὸν Τισσαφέρνην διώρισεν αὐτὸν σατράπην ἑλων τῶν χωρῶν, τὰς ὁποίας ἐκυβέρνησα πρότερον ὁ Κύρος, καὶ τὸν διέταξε νὰ τιμωρήσῃ τὰς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ Ἑλληνικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἔδωκαν βοήθειαν εἰς τὸν ἀποστατήσαντα Κύρον. Ὁ Τισσαφέρνης ἀπήτησεν ἀπὸ τὰς πόλεις ταύτας τελείαν ὑποταγὴν· ἀλλ' αὐταὶ ἀντεστάθησαν καὶ ἐπεκαλέσθησαν τὴν

βοήθειαν τῆς Σπάρτης. Ἡ Σπάρτη κατ' ἀρχὰς ἔστειλε τὸν Θίδρωνα καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν τὸν Δερκυλλίδα. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἀπέθανεν ὁ Ἅγις καὶ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τῆς Σπάρτης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἅγισίλαος, εἰς ἓκ τῶν μεγίστων στρατηγῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Ἡ Σπάρτη ἀνέθεσεν εἰς τὸν Ἀγησίλαον νὰ διεξαγάγῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν. Ὁ Ἀγησίλαος, ἀφοῦ παρέλαβε 2000 νεοδαμῶδεις, ἧτοι Εἰλωτας ἀνακτήσαντας τὴν ἐλευθερίαν των, καὶ 6000 συμμάχους, ἔπλευσεν εἰς τὴν Ἀσίαν τὸ 396, προσβαλὼν δὲ τὸν Τισσαφέρην ἐνίκησεν αὐτὸν κατ' ἐπανάληψίν. Ὅταν ὁ μέγας βασιλεὺς ἔμαθε τὰς ἡττας τοῦ Τισσαφέρους, ἔπαυσεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς καὶ ἔπεμψε νέον σατράπην τὸν Τιθραύστην μὲ τὴν διαταγὴν ν' ἀποκόψῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ Τισσαφέρους. Ὁ Τιθραύστης ἐδείχθη πολιτικώτερος ἀπὸ τὸν Τισσαφέρην. Βλέπων ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ διεξαγάγῃ ἐπιτυχῶς τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀγησιλάου, συνωμολόγησε πρὸς αὐτὸν ἐξάμηνον ἀνακωχὴν, τοῦ ἔδωκε 30 τάλαντα πρὸς συντήρησιν τοῦ στρατοῦ του, καὶ τὸν ἔπεισε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν σατραπείαν τοῦ Φαρναδάξου, τὴν Φρυγίαν. Καὶ ἀληθῶς ὁ Ἀγησίλαος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Φρυγίαν καὶ ἠλευθέρωσεν ἐνταῦθα πολλὰς Ἑλληνικὰς πόλεις. Συνέλαβε δὲ ὁ Ἀγησίλαος τὸ σχέδιον νὰ καταλύσῃ ὀλοσχερῶς τὴν Περσικὴν ἀρχὴν εἰς ὅλην τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἔπειτα νὰ πορευθῇ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας καὶ νὰ ἀνατρέψῃ τὸν Περσικὸν θρόνον.

Ὁ Τιθραύστης, βλέπων ὅτι ὁ Ἀγησίλαος δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ ἀπέλθῃ ἐκ τῆς Ἀσίας, ἔπεμψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν Ῥόδιον Τιμοκράτην μὲ ἄφθονον χρυσίον διὰ νὰ ἐξεγείρῃ εἰς πόλεμον κατὰ τῆς Σπάρτης τὰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος.

67. Κορινθιακὸς πόλεμος.— Ἀντακιδεῖος εἰρήνη.

Ὁ Τιμοκράτης δὲν ἀπῆντησε πολλὰς δυσκολίας εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποστολῆς του. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπεκράτει μεγάλη δυσἀρέσκεια ἐναντίον τῆς Σπάρτης, διότι ἐφέρετο ἀγερῶχος καὶ δεσποτικῶς ὄχι μόνον πρὸς τὰς πόλεις αἱ ὁποῖαι ἦσαν πρὶν μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀθηναίων ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς παλαιοὺς συμμάχους της. Πρὸ πάντων δὲ οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Θηβαῖοι ἦσαν πολὺ δυσἀρεστημένοι κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν. Οἱ Θηβαῖοι, καὶ οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Ἀργεῖοι λαβόντες χρήματα ἀπὸ τὸν Τιμοκράτην ἤρπασαν ἀμέσως τὰ ἔπλα ἐναντίον

της Σπάρτης· επίσης και οι Ἀθηναῖοι ἤρπασαν τὰ ὄπλα, ἀλλὰ χωρὶς νὰ λάβουν οὗτοι χρήματα.

Ἡ Σπάρτη, βλέπουσα ὅτι εὕρισκετο εἰς κίνδυνον, ἔσπευσε νὰ ἀνακαλέσῃ τὸν Ἀγχιλαόν ἐκ τῆς Ἀσίας. Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ὁ Ἀγχιλαός ἔδειξεν ἀξιοθαύμαστον πειθαρχίαν· ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ ἐκεῖ, ὅπου τὸν ἐκάλει ἡ φωνὴ τῆς κινδυνευούσης πατρίδος του, ἀφήσας ἀνεκτέλεστα τὰ μεγάλα σχέδιά του. Εἰς τὴν Κορώνειαν τῆς Βοιωτίας συναντήσας τοὺς ἐχθροὺς συνῆψε μάχην φονικωτάτην, καὶ ἐνίκησε μὲν τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ δὲν τοὺς κατέβαλεν ὀλοσχερῶς. Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθησεν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γύρω ἀπὸ τὴν Κόρινθον, ἐκ τούτου δὲ καὶ Κ ο ρ ι ν θ ι α κ ὸ ς ὠνομάσθη. Καὶ κατὰ ξηρὰν μὲν ὑπερίσχυον οἱ Σπαρτιᾶται, κατὰ θάλασσαν δὲ μῶς ἔπαθον πολλὰς ζημίας.

Ὁ Κόνων ὁ Ἀθηναῖος μετὰ τὴν καταστροφὴν εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς κατέφυγεν, ὡς προείπαμεν, εἰς τὴν Κύπρον πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Κυπριακῆς Σιλαμίνος Εὐαγόραν. Κατορθώσας δὲ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Περσικὴν ὑπηρεσίαν διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀρταξέρξου ναύαρχος τοῦ Περσικοῦ στόλου. Ἐχων λοιπὸν εἰς τὴν διάθεσίν του τοὺς Περσικοὺς θησαυροὺς καὶ ἡγούμενος τοῦ στόλου τοῦ Περσικοῦ καὶ ἄλλων Ἑλληνικῶν πλοίων, ὅσα αὐτὸς ἠμπόρεσε νὰ συναθροίσῃ, κατετρόπωσε τοὺς Λακεδαιμονίους τὸ 394 πλησίον τῆς Κνίδου. Ἐπειτα δὲ ἐπλευσεν μὲ τὸν στόλον του εἰς τὰ παράλια τῆς Λακωνικῆς καὶ τὰ ἐληγήλατῃσεν. Ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὰς Ἀθήνας ἀνήγειρεν ἐκ νέου μὲ τὰ Περσικὰ χρήματα τὰ μακρὰ τεῖχη καὶ τὰ τεῖχη τοῦ Πειραιῶς.

Οἱ Σπαρτιᾶται βλέποντες ὅτι δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ πολεμοῦν ἐναντίον τόσων συνησπισμένων ἐχθρῶν, ἐπρόσπάθησαν μὲ πᾶσαν θυσίαν νὰ προσελκύσουν τὴν συμμαχίαν τῶν Περσῶν. Ὅθεν ἔπεμψαν εἰς τὴν Περσίαν τὸν πονηρὸν καὶ πανοῦργον Ἀντακλίδαν, ὅστις μετὰ πενταετὴ ἐκεῖ διαμονὴν συνωμολόγησε μὲ τὸν μέγαν βασιλέα τὸ 387 ἐπονείδιστον εἰρήνην, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸ ὄνομά του ὠνομάσθη Ἀ ν τ α λ κ ἰ δ ἰ ο ς ε ἰ ρ ῆ ν η. Συμφώνως μὲ αὐτὴν ὅλοι αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐκ τῶν νήσων ἡ Κύπρος καὶ αἱ Κλαζόμεναι ἀφίνοντο εἰς τὸν βασιλέα, αἱ δὲ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ πόλεις μικραὶ καὶ μεγάλαι ἐκηρύσσοντο αὐτόνομοι ἐκτὸς τῆς Λήμνου, τῆς Ἰμβροῦ καὶ τῆς Σκύρου, αἱ ὁποῖαι ἔμενον εἰς τοὺς Ἀθηναίους. Ἡπέλει δὲ ὁ βασιλεὺς ὅτι θὰ τιμωρήσῃ τὰς πόλεις ἐκεῖνας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἠθέλον ἀποδεχθῆ τὴν εἰρήνην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΩΝ

68. Κατάληψις τῆς Καδμείας.

Τὸ 383 ὁ στρατηγὸς τῶν Σπαρτιατῶν Φοιβίδας ἐπορεύετο μὲ στρατὸν ἐναντίον τῆς Ὀλύμπου, πόλεως τῆς Χαλκιδικῆς. Ἐνῶ δὲ διήρχετο πλησίον τῶν Θηβῶν, ὁ ἀρχηγὸς τῶν οὐλιγαρχικῶν Λεοντιάδης ἐπρότεινε εἰς αὐτὸν νὰ καταλάβῃ τὴν Καδμείαν. Ὁ Φοιβίδας κατέλαβε τότε τὴν Καδμείαν καὶ ἀφοῦ ἐγκατέστησεν εἰς αὐτὴν φρουρὰν Σπαρτιατικὴν, τὴν μὲν διοίκησιν τῆς πόλεως παρέδωκεν εἰς τὸν Λεοντιάδην, τὸν δὲ ἀρχηγὸν τῆς δημοκρατικῆς μερίδος Ἰσμηνίαν συνέλαβε καὶ ἔρριπεν εἰς τὸ δεσμοτήριον. Ἐκ τῶν δημοκρατικῶν τριακόσιοι περίπου κατέφυγον εἰς Ἀθήνας.

Ὅταν ἀγγεγέλη εἰς τὴν Σπάρτην τὸ πρᾶγμα, οἱ Σπαρτιάται ἐφάνησαν ὅτι ἠγανάκτησαν καὶ κατεδίκασαν τὸν Φοιβίδαν εἰς πρόστιμον, ἐκράτησαν ἕως τὴν Καδμείαν· ἐπὶ πλέον δὲ διέταξαν νὰ θανατωθῇ καὶ ὁ Ἰσμηνίας.

69. Ἀπελευθέρωσις τῶν Θηβῶν. —

Πελοπίδας καὶ Ἐπαμεινώνδας.

Τέσσαρα ἔτη ἐστέναζον αἱ Θῆβαι ὑπὸ τὸν Σπαρτιατικὸν ζυγόν. Μεταξὺ τῶν καταφυγόντων εἰς τὰς Ἀθήνας ἦτο καὶ ὁ Πελοπίδας, νέος ἀπὸ ἐπιφανῆ οἰκογένειαν, πλούσιος καὶ εἰς ἄκρον φιλόπατρις. Ὁ Πελοπίδας ἀπεφάσισε νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα του μιμούμενος τὸ παράδειγμα τοῦ Θρασιβοῦλου. Συνεννόηθη λοιπὸν μὲ μερικοὺς ὁμόφρονάς του, οἱ ὅποιοι εἶχον μείνει εἰς τὰς Θῆβας· ἔπειτα κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 379 μὲ ἕνδεκα ἄλλους φυγάδας ἐξῆλθον ἐκ τῶν διαφόρων πυλῶν τῶν Ἀθηνῶν ἐνδεδυμένοι ὡς κυνηγοὶ διὰ νὰ μὴ τοὺς ἐννοήσουν καὶ ἀφοῦ συνηθροίσθησαν εἰς τὸ Θριάσιον πεδῖον τῆς Ἐλευσίνας, ἐβάδιζον ὄλοι ὁμοῦ, Φθάσαντες δὲ τὴν νύκτα εἰς τὰς Θῆβας, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ἕνεκα τοῦ φόβου εἶχον ἀποσυρθῆ εἰς τὰς οἰκίας των, εἰσῆλθον ἀπαρατήρητοι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Χάρωνος, ἑνὸς ἐκ τῶν συνωμοστῶν. Τὴν ἐσπέραν ἐκείνην ὁ γραμματεὺς Φυλλίδας μεμυημένος τὰ τῆς συνωμοσίας, μετὰ προηγουμένην συνεννόησιν εἶχε προσκαλέσει εἰς συμπόσιον τοὺς κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος βρωιτάρχας Ἀρχίαν καὶ Φίλιππον. Ἐνῶ δὲ οἱ βρωιτάρχαι οὗτοι εὐρίσκοντο ἐν εὐθυμίᾳ εἰς τὴν

οίκιαν τοῦ Φιλίδα, εἰσῆλθον οἱ συνωμόται ἐνδεδυμένοι γυναικεῖα ἐνδύματα καὶ σύραντες τὰ ξίφη ἐφόνευσαν αὐτούς. Μετὰ ταῦτα ὁ Πελοπίδας μεθ' ἑνὸς ἄλλου συνωμότου ἔτρεξαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Λεοντιάδου καὶ κατόπιν δυνατῆς πάλης ἐφόνευσαν καὶ αὐτόν.

Κατόπιν ἤνοιξαν τὰς φυλακάς, ἤλευθέρωσαν τοὺς φυλακισμένους καὶ διὰ κηρύκων ἐκάλεσαν τὸν λαὸν εἰς ἐλευθερίαν. Τὴν πρωτῆν ὁ λαὸς συνῆλθεν εἰς ἐκκλησίαν καὶ ὑπεδέχθη ὄρθιος τοὺς περὶ τὸν Πελοπίδαν ὀνομάζων αὐτοὺς λυτρωτὰς καὶ σωτῆρας τῆς πατρίδος. Κατόπιν ἐπολιόρχησαν τὴν Καδμείαν καὶ ἠνάγκασαν τὴν Σπαρτιατικὴν φρουρὰν νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ νὰ ἀπέλθῃ.

Τοιοιουτρόπως ἠλευθερώθησαν αἱ Θῆβαι. Εἰς τὸ ἐξῆς δύο ἄνδρες, ἕκ νεαρὰς ἡλικίας διὰ στενωπότητος φιλίας συνδεδέμενοι, ὁ Πελοπίδας καὶ ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἀνέλαβον ὄχι μόνον νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἐλευθερίαν τῶν Θηβῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀνυψώσουν αὐτὰς εἰς μεγάλην δύναμιν. Ὁ Ἐπαμεινώνδας συνεκρότησε τὸν πολυθρύλητον Ἰερὸν λόχον, ὅστις ἀπετελεῖτο ἀπὸ 300 νέους τῶν καλύτερων οἰκογενειῶν καὶ ὅστις εἰς τὰς μάχας κατελάμβανε τὴν μᾶλλον ἐπικίνδυνον θέσιν καὶ ἐχρησίμευεν ὡς ὑπόδειγμα ἀνδρίας εἰς τοὺς ἄλλους.

70. Ἀνταγωνισμὸς Σπάρτης καὶ Θηβῶν. — Δευτέρα ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν. — Συνέδριον ἐν Σπάρτῃ.

Οἱ Σπαρτιάται δὲν ἠδύναντο νὰ υποφέρουν τὸ βράβισμα τῶν Θηβαίων καὶ δι' αὐτὸ ἀπεφάσισαν νὰ τοὺς τιμωρήσουν. Ἐπεμφαν λοιπὸν στρατὸν εἰς τὴν Βιωτίαν πρῶτον ὑπὸ τὸν Ἀγησίλαον καὶ ἔπειτα ὑπὸ τὸν Κλεόμβροτον. Ἀλλὰ καὶ οἱ δύο βασιλεῖς δὲν κατώρθωσαν τίποτε. Οἱ Θηβαῖοι ἀπέφευγον τὴν ἐκ τοῦ πλησίον μάχην, περιωρίζοντο δὲ εἰς ἀψιμαχίας καὶ τοιοιουτρόπως τὸ φρόνημα αὐτῶν ἐξηγεῖτο.

Ἐξ ἄλλου μέρους οἱ Ἀθηναῖοι στρατηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Τιμοθέου, υἱοῦ τοῦ Κόνωνος, κατώρθωσαν νὰ προσελκύσουν πρὸς τὸ μέρος τῶν πολλοὺς καὶ σπουδαίους συμμάχους καὶ οὕτω ἀπέτελεσαν νέαν Ἀθηναϊκὴν συμμαχίαν ἢ ἑμοσπονδίαν ἐξ 75 πόλεων. Μεταξὺ τούτων ἦσαν ἡ Χίος, τὸ Βυζάντιον, ἡ Ῥόδος, ἡ Χαλκίς καὶ ἄλλαι. Οὕτω λοιπὸν ἡ κατὰ θάλασσαν ἡγεμονία περιῆλθε καὶ πάλιν εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Αἱ ἐπιτυχίαι τῶν Θηβαίων ἔκαμαν τὰς περισσοτέρας πόλεις τῆς Βιωτίας νὰ ταχθοῦν μετὰ τὸ μέρος αὐτῶν. Τοιοιουτρόπως ἀπέτελεσαν τὴν Βιωτικὴν συμμαχίαν. Ἀλλὰ τοῦτο διῆγειρε τὸν φθόνον τῶν Ἀθη-

ναίων, οἱ ὅποιοι ἐνήργησαν νὰ συγκληθῆ εἰς τὴν Σπάρτην συνέδριον περὶ εἰρήνης. Εἰς τὸ συνέδριον τοῦτο αἱ δύο μεγάλαι πόλεις, Σπάρτη καὶ Ἀθῆναι συνεφώνησαν νὰ εἶναι πᾶσαι αἱ πόλεις αὐτόνομοι, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι καὶ Σπαρτιάται νὰ ἀναγνωρίζονται ἀμοιβαίως οἱ μὲν πρῶτοι ὡς ἡγεμόνες κατὰ θάλασσαν, οἱ δὲ δευτέροι ὡς ἡγεμόνες κατὰ ξηράν. Ἀλλὰ κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης ἀντιτάχθη ὁ ἀντιπρόσωπος τῶν Θηβῶν Ἐπαμεινώνδας· ὁ δὲ Ἀγχιλαός ὡς πρόεδρος τοῦ συνεδρίου διέγραψε τὸ ὄνομα τῶν Θηβαίων ἀπὸ τὴν συνθήκην.

71. Ἡ ἐν Λεῦκτροις μάχη (371).

Εὐθύς μετὰ ταῦτα ὁ Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεόμβροτος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βοιωτίαν μὲ 14,000 πεζοὺς καὶ 600 ἵππους. Ἐναντίον τούτων ἀντεπεξῆλθον οἱ Θηβαῖοι ἐν ἔλῳ 6,000. Ἀρχιστράτηγος ἦτο ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὁ δὲ Πελοπίδας ὠδήγει τὸν Ἱερὸν λόχον. Ὅταν ἐξήρχετο ἐκ τῆς πόλεως ὁ στρατὸς τῶν Θηβαίων, ἀπαίσιοι οἰωνοὶ ἐτρόμαξαν αὐτόν. Ἀλλ' ὁ Ἐπαμεινώνδας, ὅστις ὑπῆρξεν ὄχι μόνον ὁ ἐξοχώτερος καὶ ὁ μεγαλαφυέστερος τῶν στρατηγῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀλλ' ἐν ταύτῳ καὶ φιλόσοφος, ἀπηλλαγμένος ἀπὸ τοιαύτας προλήψεως, ἀνεφώνησεν «Εἰς οἰωνὸς ἄριστος, ἀμύνεσθαι περὶ πάτρη», δηλαδὴ εἰς οἰωνὸς εἶναι ἄριστος, νὰ μάχεται τις ὑπὲρ τῆς πατρίδος του.

Οἱ δύο στρατοὶ συνητήθησαν εἰς τὰ Λεῦκτρα, μικρὰν πόλιν τῆς Βοιωτίας (371). Ἐκεῖ συνήφθη μάχη πεισματώδης καὶ φονικῆ. Οἱ Σπαρτιάται ἕως τότε ἐθεωροῦντο ἀήττητοι, γεμάτοι δὲ ἀπὸ ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν κατεφρόνουσαν τοὺς Θηβαίους. Ἀλλ' ὁ Ἐπαμεινώνδας μὲ τὴν λοξὴν φάλαγγα, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐπενόησε καὶ περὶ τῆς ὁποίας θὰ κάμωμεν λόγον εἰς ἄλλο κεφάλαιον κατωτέρω, ἐπιπεσὼν ὁρμητικῶς προξενεῖ μεγάλην φθορὰν εἰς τοὺς πολεμίους. Οἱ Σπαρτιάται μάχονται ἀνδρείως· ἀλλὰ μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρουν τὸ χάρος τῶν πυκνῶν τάξεων τῆς λοξῆς φάλαγγος καὶ τοῦ Ἱεροῦ λόχου ὑποχωροῦν ἐπὶ τέλους καὶ διαλυθέντες τρέπονται εἰς φυγὴν. 4300 Σπαρτιάται καὶ σύμμαχοι ἐφονεύθησαν καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Κλεόμβροτος. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀφήρσε ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτας τὸ ἀήττητον. Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδος περιήλθεν εἰς τοὺς Θηβαίους.

72. Πρώτη εισβολή τοῦ Ἐπαμεινώνιδου εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην πολλαὶ πόλεις ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὴν Σπάρτην καὶ συνεμάχησαν μὲ τοὺς Θηβαίους. Αἱ πόλεις τῆς Ἀρκαδίας συνηνώθησαν καὶ ἔκτισαν εἰς τὰ σύνορα τῆς Λακωνικῆς μίαν μητρόπολιν κοινὴν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Μεγάλην πόλιν, εἰς αὐτὴν δὲ συνήρχοντο καὶ συνεσκέπτοντο περὶ τῶν πραγμάτων τῆς χώρας των. Τότε ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ τὴν διατηρήσῃ τὴν ὑπεροχὴν τῶν Θηβαίων, ἀφ' ἐτέρου δὲ προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν συμμάχων ἐστράτευσε μὲ τὸν Πελοπίδαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀφοῦ διέβη τὸν Εὐρώταν, ὄρμησε κατὰ τῆς ἀτειχίστου Σπάρτης. Ἀπὸ ἐπτακοσίων ἐτῶν, ἦτοι ἀπὸ τῆς δωρικῆς κατακτίσεως πούς ἐχθρικός δὲν εἶχε πατήσει τὸ ἔδαφος τῆς Λακωνικῆς. Διὰ τοῦτο οἱ Σπαρτιάται ἔλεγον ὅτι γυνὴ Λάκαινα δὲν εἶδε ποτὲ ἐχθρὸν καπνόν. Ἄλλ' εἰς τὴν παρούσαν περίστασιν μόλις ἐνεφανίσθη ὁ ἐχθρός, αἱ Σπαρτιάτιδες ἤρχισαν νὰ θρηγοῦν δυνατὰ καὶ νὰ κραυγάζουν. Ἄλλ' ὁμοῦ ὁ γηραιὸς Ἀγησίλαος ὑπερήσπισε τὴν πόλιν μὲ σύναςιν καὶ ἀνδρείαν καὶ οὕτω ἐσώθη ἡ Σπάρτη.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας προχωρήσας ἔφθασεν εἰς τὴν Μεσσηνίαν. Ἀφοῦ ἀνεκήρυξε τὴν ἐλευθερίαν ὄλων τῶν Εἰλώτων καὶ τῶν Περιόικων τῆς Μεσσηνίας καὶ ἐπροσκάλεσε τοὺς ἐδῶ καὶ ἐκεῖ πλανωμένους Μεσσηνίους, ἔκτισε τὴν Μεσσήνην ὑπὸ τὸ παλαιὸν φρούριον τῆς Ἰθώμης καὶ ἐξησφάλισε τὴν αὐτονομίαν τῆς ἀτυχοῦς ἐκείνης χώρας. Ἀφοῦ δὲ ἀφῆκε φρουρὰν εἰς τὴν Μεσσήνην καὶ κατόπιν ὠχύρωσε τὴν Μεγάλην πόλιν ἐπανήλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὰς Θήβας.

73. Οἱ Θηβαῖοι ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ.— Θάνατος τοῦ Πελοπίδου.

Ἡ ἐπιρροή τῶν Θηβαίων ἐκτείνεται εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Θεσσαλοὶ, ἐπειδὴ ἐπιέζοντο ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, τυράννου τῶν Φερῶν (σημερινοῦ Βελεσίνου), ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Θηβαίων. Ὁ Πελοπίδας ἔλθων μὲ στρατὸν εἰς τὴν Θεσσαλίαν ὑπεχρέωσε τὸν τύραννον νὰ φέρεται ἡπιώτερον πρὸς τοὺς Θεσσαλοὺς. Ἀπὸ ἐκεῖ δὲ μετέβη εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ συνεβίβασε τοὺς υἱοὺς τοῦ ἀποθανόντος Ἀμύντου Β', οἱ ὅποιοι ἐφιλονίκουν διὰ τὸν θρόνον. Κατέστησε

τὴν Μακεδονίαν σύμμαχον τῶν Θηβαίων καὶ κατοπιν ἐπανήλθεν εἰς τὰς Θήβας ἀφοῦ παρέλαβε μαζί του καὶ τριάκοντα ἐμήρους, μεταξὺ τῶν ἐποίων καὶ τὸν νεαρὸν Φίλιππον, υἱὸν τοῦ Ἀμύντου Β', τὸν μετέπειτα βασιλέα τῆς Μακεδονίας.

Ἄλλὰ μετ' ὀλίγον τὰ πράγματα τῆς Θεσσαλίας διαταράχθησαν. Ὁ Πελοπίδας ἐστάλη διὰ νὰ συμβιβάσῃ αὐτά, ἀλλὰ συνελήφθη ὑπὸ τοῦ τυράννου Ἀλεξάνδρου καὶ ἐφυλακίσθη. Ἐπῆλθεν ἕμως ὁ Ἐπαμεινώνδας μετὰ στρατοῦ καὶ τὸν ἤλευθέρωσεν. Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν διεβιβάσθησαν καὶ πάλιν παράπονα εἰς τὰς Θήβας ἐκ μέρους τῶν Θεσσαλῶν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ Πελοπίδας ἔσπευσε μετὰ τοῦ στρατοῦ διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὸν τύραννον διὰ τὴν ἀπιστίαν του. Καὶ κατετρόπωσε μὲν αὐτὸν παρὰ τὰς Κυνοῦς κεφαλὰς (364), ἀλλὰ μὲ τὴν μεγάλην ὀργὴν του ἐφονεύθη καὶ αὐτὸς ὁ Πελοπίδας.

74. Ἡ ἐν Μαντινείᾳ μάχη.—Θάνατος τοῦ Ἐπαμεινώνδου.

Ὁ Ἐπαμεινώνδας τρεῖς φορές εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τὸ 362 εἰσέβαλε καὶ τετάρτην φοράν, διότι μερικοὶ σύμμαχοι τῶν Θηβαίων ἐπῆγαν μὲ τὸ μέρος τῶν Σπαρτιατῶν. Προχωρήσας ἐφθασεν εἰς τὴν Μαντινείαν, ἔπου ἦσαν στρατοπεδευμένοι οἱ Σπαρτιαταί, οἱ Ἀθηναῖοι καὶ ἄλλοι σύμμαχοι αὐτῶν. Καὶ ἐδῶ ὁ Ἐπαμεινώνδας παρέταξε τὸν στρατὸν του εἰς λοξὴν φάλαγγα καὶ τὸ ἵππικόν του εἰς σχῆμα ἐμβόλου καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν ἠνωμένων ἐχθρῶν. Καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη μάχονται μὲ πρωτοφανῆ ἀνδρεία. Ὁ Ἐπαμεινώνδας κρατῶν τὸ ξίφος εἰς χεῖρας μάχεται εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν. Οἱ ἐχθροὶ μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρουν τὸν ὄγκον τῆς λοξῆς φάλαγγος ὑποχωροῦν, ἀλλ' εἰς τὴν κρίσιμον στιγμήν τῆς νίκης ὁ Ἐπαμεινώνδας πληγνόμενος θανασίμως εἰς τὸ στήθος μὲ ἀκόντιον, τὸ ὁποῖον ἐθραύσθη καὶ ἔμεινε ἐντὸς τοῦ στήθους. Μεταφέρεται ζωντανὸς ἔξω τῆς μάχης εἰς τὸ στρατόπεδον.

Οἱ ἰατροὶ προσκληθέντες εἶπαν ὅτι, ἐὰν ἐξαχθῇ τὸ δόρυ, ὁ θάνατος θὰ ἐπέλθῃ ἀμέσως. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀκούει μὲ ἀταραξίαν τοὺς λόγους τῶν ἰατρῶν. Ἐρωτᾷ ποῖοι ἐνίκησαν. Ἀφοῦ δὲ ἔμαθεν ὅτι ἐνίκησαν οἱ Θηβαῖοι, εἶπε «Ἦώρα εἶναι καιρὸς νὰ ἀποθάνω» καὶ διέταξε νὰ ἐξαγάγουν τὸ δόρυ. Τὴν στιγμήν ἐκείνην οἱ φίλοι του τὸν περιεστοί-

χισαν κλαίοντες, εἰς δὲ ἐξ αὐτῶν εἶπε μετὰ δακρῶν. «Ἐπαμεινώνδα, ἀποθνήσκεις ἄτεκνος»· «Ὁχι—ἀπεκρίθη ὁ Ἐπαμεινώνδας—ἀφίνω δύο ἀθανάτους θυγατέρας, τὴν ἐν Λεύκτροις καὶ τὴν ἐν Μαντινείᾳ νίκη». Μετὰ ταῦτα ἐξήχθη τὸ δόρυ καὶ ἀπέθανεν ἀμέσως ὁ μέγιστος τῶν στρατηγῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἐτάφη δὲ εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἐπαμεινώνδου κατέπεσε καὶ ἡ βραχεῖα ἡγεμονία τῶν Θηβῶν. Ἡ Ἑλλάς ἔδειξε πλέον φανερά σημεῖα γενικῆς καταπτώσεως. Φοβερά παραλοσία ἐπεκράτει εἰς αὐτήν. Ἐνθὺ δὲ τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀνεφάνη εἰς τὰ βόρεια αὐτῆς μέρη νεαρὰ καὶ ἀκμαῖα δύναμις, ἡ Μακεδονία, ἣτις ἦτο προωρισμένη νὰ δώσῃ νέαν ζωὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ μεγαλοουργήσῃ εἰς τὸν κόσμον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

75. Ἡ Μακεδονία πρὸ τοῦ Φιλίππου Β'.

Οἱ Μακεδόνες ἦσαν Ἕλληνες τὴν καταγωγὴν καὶ πιθανῶς συγγενεῖς μὲ τοὺς Δωριεῖς. Ἐπειδὴ ὁμως ἀνemieχθήσαν, μὲ βαρβαρικά Ἰλλυρικά καὶ Θρακικὰ στοιχεῖα, ἔμειναν πολὺ ὀπίσω εἰς τὸν πολιτισμὸν.

Οἱ Μακεδόνες κατ' ἀρχὰς ἦσαν διγρημένοι εἰς πολλὰς φυλάς ἀνεξαρτήτους. Κατὰ τὸν ἔβδομον αἰῶνα κάποιος ἡγεμονικὸς οἶκος, ὁ ὁποῖος ἔκαυχάτο ὅτι κατήγετο ἀπὸ τοὺς Ἡρακλείδας τοῦ Ἄργου, ἦνωσεν ὑπὸ τὸ σκήπτρον τοῦ ἑαυτοῦ τὰς Μακεδονικὰς φυλάς καὶ ἔκαμε πρωτεύουσαν τῆς Μακεδονίας τὴν Ἐδεσσαν, τὰ σημερινὰ Βοδενά.

Κατ' ἀρχὰς οἱ Μακεδόνες ἦσαν ἐλεύθεροι. Ἄλλ' ὅταν ὁ Περσικὸς χεῖμαρρος ἐπὶ Δαρείου Α' ἐξεγύθη εἰς τὴν Θράκην καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὁ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων Ἀμύντας Α' ἐγένετο ὑποτελεῖς εἰς τοὺς Πέρσας· ὁ δὲ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Ἀλέξανδρος Α' ἠναγκάσθη νὰ συνεχιστρατεύσῃ μὲ τὸν Ξέρξην ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος· ἀλλὰ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Περσῶν εἰς τὰς Πλαταιαῖς ἀπετίναξε τὸν Περσικὸν ζυγόν.

Περίφημος βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας ὑπῆρξεν ὁ Ἀρχέλαος Β' (413—399). Οὗτος μετέφερε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους ἐκ τῆς Ἐδέσσης εἰς τὴν Πέλλαν (πλησίον τῶν σημερινῶν Γενιτσῶν), εἰσήγαγεν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἀγῶνας ὁμοίους μὲ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς καὶ

ἔκχλεσεν εἰς τὴν αὐλήν του ποιητὰς καὶ φιλοσόφους, ὡς τὸν Εὐριπίδην καὶ τὸν Πλάτωνα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρχελάου ἐπηκολούθησαν χρόνοι ἐσωτερικῶν ἐρίδων καὶ φόνων μεταξὺ τῶν ἀπαιτητῶν τοῦ θρόνου ἕως οὗ το 359 κατέλαβε τὸν θρόνον ὁ Φίλιππος Β'.

76. Φίλιππος Β' (359 - 336).

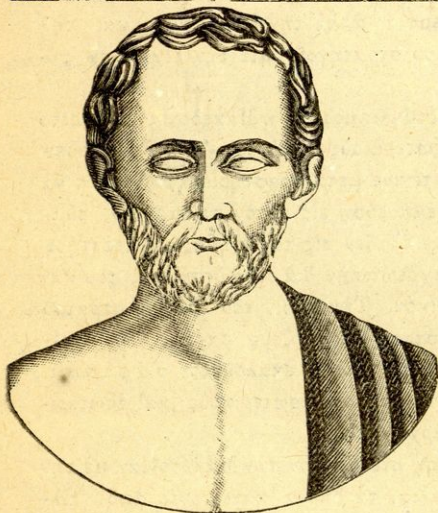
Ὁ Φίλιππος Β' ἦτο τριτότοκος υἱὸς τοῦ Ἀμύντου Β'. Δεκαπενταετῆς περίπου τὴν ἡλικίαν ἐφέρθη ὑπὸ τοῦ Πελοπίδου ὡς δευτέρου εἰς τὰς Θήβας. Εἰς τὰς Θήβας ἔμεινε τρία ἔτη, κατ' αὐτὸ δὲ τὸ διάστημα ἔμαθε πολλὰ πράγματα. Ἐδιδάχθη ἀπὸ τὸν Ἐπαμεινώνδαν τὴν πολεμικὴν καὶ πολιτικὴν τέχνην, ἔγινε δὲ θαυμαστῆς αὐτοῦ καὶ κατόπιν τὸν ἐμμήθη εἰς τὰ πολεμικά· ἀλλὰ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν μεγαλοφυχίαν τοῦ μεγάλου ἐκείνου στρατηγοῦ οὔτε τὴν εἶχεν ἐκ φύσεως οὔτε τὴν ἐμμήθη.

Ὅταν ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Φίλιππος Β', ἡ Μακεδονία ἠπειλεῖτο καὶ ἀπὸ ἐσωτερικῶν καὶ ἀπὸ ἐξωτερικῶν κινδύνων. Ὁ Φίλιππος δὲν ἐδείλασε πρὸ τῶν κινδύνων. Κατέγινε μετὰ δραστηριότητος εἰς τὸ νὰ ὀργανώσῃ τὸν στρατὸν καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτὸν πειθαρχίαν σύμφωνα μὲ τὰ διδάγματα, τὰ ὁποῖα ἔλαβεν εἰς τὰς Θήβας. Κατέστησε τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ὑποχρεωτικὴν διὰ τοὺς ὑπηκόους του καὶ οὕτω ἐδημιούργησε στρατὸν ἐθνικόν. Τὴν βᾶσιν τοῦ ἐθνικοῦ στρατοῦ ἀπετέλε: ἡ φάλαγξ ἡ ὁποία συνίστατο ἀπὸ πεζοὺς βρέως ὀπλισμένους καὶ φέροντας μακρὰ δόρατα, τὰ ὁποῖα ἐκαλοῦντο σάρισαι. Ἐπειτα κατεπολέμησε ἔλους τοὺς ἐχθροὺς ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς καὶ οὕτω ἐξησφάλισε τὴν ἀρχὴν του.

Κατόπιν, ἐπιθυμῶν νὰ συνδέσῃ στενωτέρον τὴν Μακεδονίαν μὲ τὴν θάλασσαν, ἐστράφη πρὸς τὰ παράλια, τὰ ὁποῖα κατεῖχοντο ἀπὸ Ἑλληνικὰς ἀποικίας, καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Ἀμφίπολιν, ἡ ὁποία ἔκειτο πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Στρυμόνος, τὴν Πύδναν, ἡ ὁποία ἔκειτο πλησίον τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, καὶ τὴν ἐπὶ τῆς Χαλκιδικῆς κειμένην Ποτεΐδαιαν. Ἐκυρίευσεν προσέτι τὰς Κρηνίδας καὶ τὰς μετωνόμασε Φιλίππους. Οὕτω δὲ ἔγινε κύριος ὅλης τῆς χώρας μεταξὺ Στρυμόνος καὶ Νέστου, ἔπου ὑπῆρχον μεταλλεῖα χρυσοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους Παγγαίου.

77. Ἀνάμιξις τοῦ Φιλίππου εἰς τὰ πρᾶγματα τῆς κυρίως Ἑλλάδος.—Δημοσθένης.

Ἐπειδὴ ἐστερέωθη ὁ Φίλιππος ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ ἔγινεν ἰσχυρὸς, ἐζήτει εὐκαιρίαν ν' ἀναμιχθῆ εἰς τὰ πρᾶγματα τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Ἦτο δὲ ὁ Φίλιππος ὄχι μόνον ἑξοχος στρατηγός, ἀλλὰ καὶ πολιτικὸς ἐπιτήδειος καὶ πολυμήχανος. Ὅπου δὲν ἠδύνατο νὰ καταχύσῃ διὰ τῶν ὅπλων, μετεχειρίζετο τὴν δωροδοκίαν. Ἐπειδὴ δὲ εἶχε κατὰ νοῦν ν' ἀναμιχθῆ εἰς τὰ πρᾶγματα τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ νὰ ὑπαγάγῃ αὐτὴν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον του, εἶχεν εἰς ἕλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος κατασκόπους, τοὺς ὁποίους ἐπλήρωνεν ἄσφρότατα. Οἱ κατάσκοποι οὗτοι

Ὁ Δημοσθένης

μὲ κάθε τρόπον καὶ μὲ κάθε μέσον ἐφρόντιζον νὰ ἐξυπηρετοῦν τοὺς κατακτητικὰς σκοποὺς τοῦ Φιλίππου.

Τὰ φιλόδοξα καὶ κατακτητικὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου προεῖδε μὲ ὀξύδερκειαν καὶ κατεπολέμησε μὲ ἕλας τοὺς δυνάμεις ὁ Δημοσθένης ὁ Ἀθηναῖος, ὁ μέγιστος τῶν ῥητόρων τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Ὁ Δημοσθένης ἔλην τὴν φλογερὰν εὐγλωττίαν του μετεχειρίσθη ἐναντίον τοῦ Φιλίππου. Ἄλλ' ὁ ἀγὼν αὐτοῦ κατὰ τοῦ πολυμηχάνου βασιλέως τῶν Μακεδόνων δὲν ἔφερε κανὲν ἀποτέ-

λεσμα. Οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς στιγμὴν μόνον κατελαμβάνοντο ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν ἐκ τῶν λόγων τοῦ μεγάλου ῥήτορος, ὕστερον δὲ δὲν ἔπραττον τίποτε γενναῖον ἢ σπουδαῖον. Ἦσαν ἔλοι φίλοι τῶν ἀπολαύσεων καὶ ἔλοι ἀπέφευγον τοὺς κόπους τοῦ πολέμου. Ἐκτὸς δὲ τούτου ὑπῆρχεν εἰς τὰς Ἀθήνας ἰσχυρὸν πολιτικὸν κόμμα, τοῦ ὁποίου προῖστατο ὁ

Αισχίνης και ἄλλοι και τὸ ὁποῖον κόμμα μὲ κάθε τρόπον ἐπροσπάθει νὰ ματαιώσῃ πᾶν μέτρον κατὰ τοῦ Φιλίππου.

78. Φωκικὸς ἢ ἱερὸς πόλεμος (335—346).

Ἐκείνη τῆς Ὀλύμπου.

Ὁ Φωκικὸς πόλεμος ἔδωκεν εἰς τὸν Φίλιππον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐπεμβῆ εἰς τὰ ἐσωτερικὰ πράγματα τῆς κυρίως Ἑλλάδος· προεκλήθη δὲ ὁ Φωκικὸς πόλεμος ἐκ τῆς ἐξῆς αἰτίας. Οἱ Θηβαῖοι ἐμίσουν πάντοτε τοὺς Φωκεῖς· κατηγόρησαν λοιπὸν αὐτοὺς εἰς τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον ὅτι ἐκαλλιέργησαν μέρος ἱερᾶς γῆς, ἣ ὁποία ἀνήκεν εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον κατεδίκασε τοὺς Φωκεῖς εἰς πρόστιμον πολλῶν ταλάντων. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Φωκεῖς ἤρ-
νοῦντο νὰ πληρώσουν τὸ πρόστιμον, τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον ἐψή-
φισε πόλεμον κατὰ τῶν ἱεροσύλων Φωκῶν. Τὸν πόλεμον τοῦτον ἀνέ-
λαβον νὰ διεξαγάγουν κατὰ τῶν Φωκῶν οἱ Θηβαῖοι, οἱ Λοκροὶ και
οἱ Θεσσαλοὶ. Ἐξ ἄλλου μέρους τοὺς Φωκεῖς ἐβοήθουν οἱ Ἀθηναῖοι,
οἱ Σπαρτιάται και ἄλλοι Πελοποννήσιοι. Ὁ πόλεμος διήρκεσεν ἐννέα
ἔτη και ἐπολεμήθη και ἀπὸ τὰ δύο μέρη μὲ μεγάλην σκληρότητα.

Διαρκοῦντος τοῦ πολέμου τούτου ὁ Φίλιππος ἐξεστράτευσε και πάλιν κατὰ τῶν πόλεων τῆς Χαλκιδικῆς και προσέβαλε και ἐπολιόρησε τὴν μεγίστην ἐκ τῶν ἐκεῖ πόλεων και ἰσχυροτάτην Ὀλυμπον. ὁ Δη-
μοσθένης μὲ τοὺς φλογεροὺς Ὀλυμπιακοὺς του λόγους ἐπροσπάθησε
ν' ἀναφλέξῃ τὴν φιλοπατρίαν τῶν Ἀθηναίων και ἐπέτυχε νὰ πέμψουν
οὔτοι στρατὸν και πλοῖα εἰς βοήθειαν τῶν Ὀλυμπίων. Ματαίως ὅμως,
διότι οἱ ἄρχοντες τῆς Ὀλύμπου δωροδοκηθέντες ὑπὸ τοῦ Φιλίππου
παρέδωκαν εἰς αὐτὸν τὴν πόλιν.

Οἱ Θηβαῖοι ἐξαντληθέντες ἐκ τοῦ μακροῦ πολέμου ἐζήτησαν τὴν
βοήθειαν τοῦ Φιλίππου. Ὁ Φίλιππος τότε σπεύδει ἐκ Μακεδονίας,
διαπερᾶ τὰς Θερμοπύλας και εἰσβάλλει εἰς τὴν χώραν τῶν Φωκῶν
τὸ 346. Ὁ τότε στρατηγὸς τῶν Φωκῶν Φάλαικος δωροδοκηθεὶς ὑπὸ
τοῦ Φιλίππου ἀνεχώρησε μὲ 8000 μισθοφόρους εἰς τὴν Πελοπόννησον,
ὁ δὲ Φίλιππος κατέλαβε ἀμαχητὶ τὴν χώραν και ἔπειτα συνεκάλεσε
τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον, τοῦτο δὲ ἐξέδωκε τὰς ἐξῆς ἀποφάσεις·
α) αἱ πόλεις τῆς Φωκίδος νὰ κατασκαφοῦν και οἱ κάτοικοι αὐτῆς νὰ
κατοικήσουν εἰς μικρὰ χωρία, ἕκαστον ἐκ τῶν ὁποίων νὰ μὴ ἔχη
περισσοτέρας τῶν 50 οἰκιῶν· β) ν' ἀποκλεισθοῦν οἱ Φωκεῖς ἐκ τοῦ

Ἑλληνικῆ Ἱστορία Α' τάξεως Ἑλληνικοῦ Σχολείου.—N. Βραχνῶ 8

συνεδρίου, αἱ δὲ δύο ψῆφοι αὐτῶν νὰ δοθοῦν εἰς τὸν Φίλιππον καὶ εἰς τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, προσέτι δὲ νὰ δοθῆ εἰς αὐτὸν καὶ ἡ προεδρία τῶν Πυθικῶν ἀγῶνων.

79. Πόλεμος τοῦ Φιλίππου πρὸς τοὺς Ἀμφισσεις.— Ἡ ἐν Χαιρωνείᾳ μάχη (338).

Τὸ 339 ὁ Ἀθηναῖος ῥήτωρ Αἰσχίνης, ὄργανον τοῦ Φιλίππου, ἐστάλη ὡς ἀντιπρόσωπος εἰς τὸ Ἀμφικτιονικὸν συνέδριον. Οὗτος κατηγόρησε τοὺς Ἀμφισσεις ὅτι ἐκαλιέργησαν γῆν ἱερὰν τοῦ Δελφικοῦ μαντείου, τὸ δὲ συνέδριον κατεδίκασεν αὐτοὺς εἰς πρόστιμον. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀμφισσεις ἤρουντο νὰ πληρώσουν τὸ πρόστιμον, οἱ Ἀμφικτιῶνες ἀνέθεσαν εἰς τὸν Φίλιππον ὡς προϊστάμενον τοῦ συνεδρίου νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἱεροσόλους. Ὁ Φίλιππος εἰσέβαλεν ἀμέσως μὲ 30,000 πεζοὺς καὶ 2,000 ἵππους, καὶ μέρος μὲν τοῦ στρατοῦ ἐβάδισε κατὰ τῆς Ἀμφίσσης καὶ ἐκυρίευσεν καὶ κατέστρεψεν αὐτήν, αὐτὸς δὲ μὲ τὸν περισσότερον στρατὸν κατέλαβε τὴν Ἐλλάτειαν, τὸ σημερινὸν Δραχμάνιον.

Μόλις ἐγνώσθη ὅτι ὁ Φίλιππος κατέλαβε τὴν Ἐλλάτειαν, πόλιν ὀχυράν, κειμένην ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἣ ὁποία ὠδήγει ἀπὸ Θερμοπυλῶν εἰς Θήβας, τρόμος κατέλαβε τοὺς Ἑλληνας. Τώρα ἀπεκαλύφθησαν τὰ κατακτητικὰ σχέδια τοῦ Φιλίππου. Ὁ Δημοσθένης διὰ λόγου μεστοῦ φιλοπατρίας συμβουλεύει τοὺς καταπεπληγμένους Ἀθηναίους νὰ πέμψουν ἀμέσως πρέσβεις εἰς τὰς Θήβας διὰ νὰ προτείνουν συμμαχίαν καὶ ἀναλάβουν ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς Θηβαίους τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα. Οἱ Ἀθηναῖοι πέμπουν αὐτὸν τὸν Δημοσθένην. Οὗτος δὲ ἐλθὼν αὐθημερὸν εἰς Θήβας μὲ τὴν πύρινον εὐγλωττίαν του ἐμπνέει εἰς τοὺς Θηβαίους ἔρωτα πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ πείθει αὐτοὺς ν' ἀναλάβουν ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς Ἀθηναίους τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνα. Ἀμέσως λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι ἐνωθέντες μὲ τοὺς Θηβαίους καὶ μὲ ἄλλους συμμαχοὺς ἐπέρχονται κατὰ τοῦ Φιλίππου, ὁ ὁποῖος ἦτο στρατοπεδευμένος εἰς τὴν Χαιρωνείαν τῆς Βοιωτίας.

Ἐκεῖ εἰς τὴν Χαιρωνείαν τὸ 338 συνεκροτήθη μάχη φονικωτάτη. Καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἐπολέμησαν γενναίως, ἀλλ' οἱ σύμμαχοι ἐνίκηθησαν. Οἱ ἱερολοχίται Θηβαῖοι ἔπεσαν ὅλοι ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου χωρὶς κανεῖς νὰ στρέψῃ τὰ νῶτα. Βραδύτερον εἰς τὸ μέρος, ἔπου ἔπεσεν ὁ Ἱερὸς λόχος, οἱ Θηβαῖοι ἔστγαν μαρμάρινον λέοντα εἰς μνή-

μην τῆς ἀνδρείας τῶν πεσόντων. Ὁ λέων αὐτὸς καὶ σήμερον εὗρίσκειται εἰς τὴν ἰδίαν θέσιν.

Μετὰ τὴν νίκην ὁ Φίλιππος ἐδείχθη ἐπεικῆς πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἀπολύσας τοὺς αἰχμαλώτους αὐτῶν χωρὶς λύτρα. Πρὸς τοὺς Θηβαίους ὁμοῦς ἐδίχθη σκληρὸς. Ἐκ τῶν αἰχμαλώτων αὐτῶν ἄλλους μὲν ἐφόνευσε καὶ ἄλλους ἐπώλησεν ὡς ἀνδράποδα, εἰς δὲ τὴν Καδμεῖαν ἐγκατέστησε Μακεδονικὴν φρουράν.

80. Σχέδια καὶ θάνατος τοῦ Φιλίππου.

Διὰ τῆς ἐν Χαιρωνεῖα νίκης ὁ Φίλιππος ἔγινε κύριος ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ἐφέρθη ὁμοῦς πολὺ ἐπεικῶς πρὸς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Ὁ σκοπὸς τοῦ δὲν ἦτο νὰ καταστρέψῃ τὴν ἐλευθερίαν τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ἀλλὰ νὰ ἐνώσῃ ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον τῶν Περσῶν. Ὅθεν συνεκάλεσεν εἰς τὴν Κόρινθον κοινὸν συνέδριον τῶν Ἑλλήνων, εἰς τὸ ὁποῖον ἀντεπροσωπεύθησαν ὅλαι αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἐκτὸς τῆς Σπάρτης.

Εἰς τὸ συνέδριον ὁ Φίλιππος παρέστησεν ὅτι οἱ μέχρι τοῦδε ἀγῶνές τοῦ ἀπέβλεπον εἰς τὸ νὰ κινήσῃ πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν καὶ νὰ ἐκδικηθῇ αὐτοὺς δι' ὅσα κακὰ ἔπραξαν οὗτοι ἄλλοτε κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ἐζήτησε δὲ πρὸς τοῦτο τὴν συνδρομὴν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ἀναγνώρισιν αὐτοῦ ὡς ἀρχιστρατήγου. Τὸ συνέδριον ἀνεκήρυξε τὸν Φίλιππον ἀρχιστράτηγον τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν. Μόνη ἢ Σπάρτη, ὡς εἶπαμεν, δὲν ἔπεμψεν ἀντιπρόσωπον εἰς τὸ συνέδριον μὴ θέλουσα νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Φιλίππου ἐπὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος.

Ἐπανελθὼν ὁ Φίλιππος εἰς τὴν Μακεδονίαν ἤρχισε νὰ παρασκευάζεται διὰ τὴν μεγάλην κατὰ τῶν Περσῶν ἐκστρατείαν· ἀλλ' αἰφνης ἐδολοφονήθη ὑπὸ τινος ἐκ τῶν σωματοφυλάκων τοῦ, ὁ ὁποῖος εἶχε προσωπικὰς ἀφορμὰς ἐναντίον τοῦ. Τὸ ἔργον τοῦ ὁμοῦς δὲν ἐματαιώθη, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ, ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Δ' ΑΙΩΝΑ Π. Χ.

§ 1. Κοινωνική κατάσταση.

Εἶπαμεν εἰς τὰ προηγούμενα ὅτι εἶχε χαλαρωθῆ ἔντελως τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα. Οἱ ἄνθρωποι ἔπαυσαν νὰ πιστεύουν εἰς τοὺς θεοῦς των. Συνάμα δὲ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπῆλθεν ἡθικὴ ἐξαχρείωσις.

Μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἡ κοινωνικὴ κατάστασις ἐχειροτέρευεν. Ἡ θρησκευτικὴ παραλυσία καὶ ἡ ἀνηθικότης ἠῤῥξησεν ἀκόμη περισσότερον. Ἡ παλαιὰ φιλοπατρία, σωφροσύνη καὶ ἐγκράτεια ἔλειψαν. Οἱ πολῖται δὲν ἦσαν πλέον ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν πόλιν. Ὁ καθεὶς ἐφρόντιζε διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Αἱ πόλεις μαραινοῦνται, ἐνῶ δ' ἰδιωτικὸς βίος γίνεται πολυτελέστερος. Ἡ γυμναστικὴ δὲν θεωρεῖται πλέον ὡς ἀναγκαῖον στοιχεῖον διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων. Οἱ πολῖται αἰσθάνονται ἀποστροφὴν πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ μὲ κάθε τρόπον προσπαθοῦν ν' ἀποφύγουν αὐτήν.

§ 2. Τὰ στρατιωτικά.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ ἐντεῦθεν τὰ στρατιωτικὰ πράγματα εἰς τὴν Ἑλλάδα μετεβλήθησαν πολὺ. Ἔως τότε τὸ κυριώτερον μέρος τοῦ στρατοῦ ἦσαν οἱ ὀπλίται καὶ τούτους ἀπετέλουν οἱ πολῖται ἐκάστης πόλεως. Ἀπὸ τότε ὁμοῦς τὰ πράγματα μετεβλήθησαν. Οἱ πολῖται, ὅπως προείπαμεν, ἤρχισαν νὰ αἰσθάνωνται ἀποστροφὴν πρὸς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ μὲ κάθε τρόπον ἐπροσπάθουν ν' ἀποφύγουν αὐτήν. Ἔνεκα τούτου αἱ κυβερνήσεις τῶν πόλεων ἠναγκάσθησαν ἐν καιρῷ πολέμου νὰ μισθώνουν ξένους. Ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς μισθοφόρους λείπει ἡ πειθαρχία καὶ ἡ φιλοτιμία. Πατρίς τῶν μισθοφόρων εἶναι τὸ στρατόπεδον. Ἀδιαφοροῦν οὗτοι διὰ ποῖον πολεμοῦν καὶ ὄλη ἢ προσοχὴ των στρέφεται πρὸς τὸν μισθὸν καὶ πρὸς τὰ λάφυρα.

Ἐχει ὁμοῦς τὸ πρᾶγμα καὶ τὴν καλὴν του ὄψιν. Ἀπὸ τοῦδε ἡ στρατιωτικὴ τέχνη ἀνοκείται ἀπὸ ἄνδρας οἱ ὁποῖοι, ἔχουν τὸν πόλεμον ὡς ἐπάγγελμα καὶ ἐπομένως ἤρχισεν ἡ στρατιωτικὴ τέχνη καὶ πῶς νὰ τελειοποιεῖται. Ὁ μεγαλοφυῆς στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Ἴφικράτης ὠργάνωσε τοὺς μισθοφόρους καὶ ὑπέβαλεν αὐτοὺς εἰς πειθαρχίαν τοῦ

ᾠπλισε μὲ μικρὰν καὶ ἐλαφρὰν ἀσπίδα, τὴν καλουμένην πέλτην (ἐκ τῆς ὁποίας καὶ πελτασταὶ ὠνομάζοντο), μὲ δόρυ καὶ μὲ ξίφος, διπλασίως μακρότερα ἀπὸ τὰ συνηθισμένα, καὶ μὲ ὑποδήματα ἐλαφρὰ καὶ εὐκόλως λυόμενα, τὰ ὅποια ὠνομάζοντο *φιχρατίδες*. Καὶ διετήρησαν μὲν οἱ ὀπλίται τὴν ὑπεροχὴν των εἰς τοὺς ἀγῶνας οἱ ὅποιοι διεξήγοντο εἰς ὀμαλὰς πεδιάδας· ἀλλ' ἦσαν πολὺ ἀνώτεροι ἀπὸ αὐτοὺς οἱ πελτασταί, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ κάμουν αἰφνιδίως ἐπιθέσεις κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἢ νὰ περικυκλώσουν αὐτοὺς εἰς χωρῖα ἀνώμαλα.

Σπουδαίαν ἐπίσης μεταβολὴν εἰς τὴν συνήθη παράταξιν τοῦ στρατοῦ ἐπέφερεν ἡ λοξὴ φάλαγξ τοῦ Ἑπαμεινώνδου. Ὁ Ἑπαμεινώνδας ἀντὶ νὰ παρατάσῃ τὸν στρατὸν εἰς ἴσον θάθος καθ' ὅλον τὸ μέτωπον, ὅπως ἐγένετο ἕως τότε καὶ εἰς τοὺς δύο ἀντιμετώπους στρατοὺς, ἐνίσχυνεν οὗτος τὸ ἕν κέρασ τῆς παρατάξεως εἰς βάθος 50 ἀνδρῶν· ἐνῶ δὲ τὸ κέντρον καὶ τὸ ἄλλο κέρασ, βάθους μὲν ὀκτῶ ἀνδρῶν, ἀπησχόλουν τὸν ἐχθρὸν μᾶλλον ἀμυντικῶς, τὸ ἐνισχυμένον κέρασ ἐπέπιπτε μὲ ὀρμὴν κατὰ τοῦ ἀπέναντι ἐχθρικοῦ κέρατος, τὸ ἀπώθει πρὸς τὰ ὀπίσω, τὸ ὑπερεφαλᾶγγιζε καὶ ἐκτύπα εἰς τὰ πλευρὰ τὸν ἐχθρὸν καὶ τὸν ἠνάγκαζε νὰ τραπῇ εἰς φυγὴν.

Ὁ Φίλιππος ὁ Μακεδών, ὅταν διέτριβεν εἰς τὰς Θήβας, παρετήρησε καὶ ἐμελέτησεν ὄλην τὴν πρόοδον τῆς Ἑλληνικῆς πολεμικῆς τέχνης. Ἐκ ταύτης δὲ ὀρμώμενος, ὅταν κατόπιν ἐγένε βασιλεὺς, ἐπέφερε πλείστας βελτιώσεις καὶ οὕτω συνεκρότησε στρατὸν πολὺ τελειότερον ἀπὸ τοὺς προηγουμένους. Καθὼς προείπαμεν, ὁ Φίλιππος συνεκρότησε στρατὸν κυρίως ἀπὸ τοὺς ἰθαγενεῖς Μακεδόνας, ἀπετελεῖτο δὲ ἀπὸ πεζικόν, ἵππικόν καὶ μηχανικόν. Τὴν βάσιν ἀπετέλει ἡ φάλαγξ. Οἱ φαλαγγῖται εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης ἐμάχοντο κατὰ στοίχους εἰς βάθος 16 ἀνδρῶν. Οἱ πέντε πρῶτοι στοῖχοι ἐκράτουν τὴν σάρισσαν (6 1)2 μέτρων μήκους) πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐχθροῦ, οὕτως ὥστε αἱ σάρισσαι τοῦ πέμπτου στοίχου προεξεῖχον τρεῖς πόδας πρὸ τοῦ σώματος ἐκάστου στρατιώτου τοῦ πρώτου στοίχου. Οἱ δὲ ἄνδρες τῶν τελευταίων στοίχων ἐχρησίμευον εἰς τὸ νὰ ὑποστηρίζουν καὶ νὰ ὠθοῦν πρὸς τὰ ἔμπρὸς τὸ μέτωπον καὶ ἀνεπλήρουν τοὺς τραυματιζομένους τῶν πρώτων στοίχων.

Ἡ φάλαγξ ἦτο ἀκαταγώνιστος εἰς ὀμαλὴν μόνον πεδιάδα. Διὰ τὰ ἀνώμαλα ἐδάφη ὁ Φίλιππος εἶχε ἄλλο πεζικόν ἐλαφρῶς ᾠπλισμένον. Τὸ ἵππικόν τῶν Μακεδόνων ἀνέκαθεν ἦτο ἀριστον, τελειοποιηθὲν δὲ

ὑπὸ τοῦ Φιλίππου ἐγένινεν ὅσον καὶ τὸ πεζικὸν χρήσιμον. Διεκρίνετο δὲ εἰς βαρὺ καὶ εἰς ἔλαφρόν ἱππικόν. Τὸ βαρὺ ἱππικὸν ἀποτελεῖτο ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς τῆς χώρας (τοὺς εὐπόρους γαιοκτῆμονας). Τὸ δὲ μηχανικὸν τοῦ Φιλίππου, ἦτο ἐπιτυθειότατον εἰς πολιορκίας καὶ εἰς μάχας.

83. Τὰ γράμματα.

Ἡ ῥητορικὴ.—Εἰς κάθε δημοκρατικὴν πολιτείαν ἢ εὐγλωττία εἶναι ἀπαραίτητον προσὸν τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρός. Οἱ διασημότεροι πολιτικοὶ ἄνδρες τῶν παλαιῶν χρόνων Σόλων, Πεισίστρατος, Κλεισθένης, Θεμιστοκλῆς, Ἀριστείδης διέπρεψαν καὶ ὡς ῥήτορες τοῦ λαοῦ, ἀλλ' ἡ ῥητορικὴ αὐτῶν ἱκανότης ἦτο δῶρον φυσικόν. Οἱ λόγοι τῶν ἦσαν φυσικώτατοι καὶ ἀπλούστατοι καὶ σκοπὸν εἶχον νὰ πείσουν τοὺς ἀκροατάς. Ἀπὸ ὧν τοὺς φυσικοὺς τούτους ῥήτορας ὑπερεῖχεν ὁ Περικλῆς.

Ἄλλ' ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους, ὅτε ἡ κυριαρχία τοῦ λαοῦ ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις καὶ ὁ δημόσιος πολιτικὸς καὶ δικαστικὸς βίος ἔλαβε μεγαλυτέραν ἀνάπτυξιν, ἔλοι ὅσοι ἐπεθύμουν νὰ πολυτευθοῦν ἐζήτουν νὰ ἀναπληρώσουν διὰ τῆς τέχνης τὴν ἑλλειψιν τοῦ φυσικοῦ δώρου τοῦ λέγειν. Ἐκ τούτου ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἡ ἐντεχνος ῥητορικὴ, ἢ ὅποια ἐφθασεν εἰς τὴν τελειοτάτην ἀνάπτυξιν κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα. Ὀνομαστοὶ ῥήτορες τῆς ἐποχῆς ταύτης ὑπῆρξαν ὁ Λυσίας, ὁ Ἰσοκράτης, ὁ Λυκούργος, ὁ Ὑπερίδης, ὁ Αἰσχίνης, καὶ ὁ μέγιστος πάντων Δημοσθένης.

Ἡ ἱστορία.—Τὴν ἱστορίαν κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀντιπροσωπεύει ὁ Ξενοφῶν ὁ ὅποιος ὁμοῦ μὲ τὸν Ἡρόδοτον καὶ τὸν Θουκυδίδην ἀποτελοῦν τοὺς τρεῖς μεγάλους ἱστορικοὺς τῆς ἀρχαιότητος.

Ἡ φιλοσοφία.—Ἐπιφανέστατος ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Σωκράτους ὑπῆρξεν ὁ θεῖος Πλάτων. Οὗτος συνεπλήρωσε τὴν Σωκρατικὴν φιλοσοφίαν καὶ ἀνεδείχθη ὁ μέγιστος τῶν φιλοσόφων ὄχι μόνον τῆς Ἑλλάδος ἀλλὰ καὶ ὧν τοῦ κόσμου. Ὡσαύτως μέγας φιλόσοφος ὑπῆρξε καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, ἀπὸ τὰ Στάγειρα τῆς Μακεδονίας, μαθητῆς τοῦ Πλάτωνος.

84. Αἱ ὠραῖαι τέχναι.

Ἡ Ἀρχιτεκτονικὴ.—Μετὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, ἐπειδὴ δὲν εἶχε χρήματα, δὲν ἠδύνατο νὰ οἰκοδομῇ ἐπιφανῆ οἰκοδομήματα. Οἱ εὐποροὶ ὁμοῦ ἐκ τῶν πολιτῶν ἐκτι-

ζον πολυτελεστάτας οίκιας. Εἰς ἄλλα ἕμως μέρη τῆς Ἑλλάδος οἱ πολῖται ἐφιλοτιμοῦντο νὰ στολίζουσαν τὰς πόλεις των μὲ ναοὺς, μὲ θέατρα, μὲ γυμνάσια κ.λ.π.

Ἡ Γλυπτική.—Κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα ἡ γλυπτική, ὡς προεῖπαμεν, ἀνῆλθεν εἰς ὑψίστην τελειότητα. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, ἡ γλυπτικὴ διατηρήθη εἰς τὴν τελειότητα αὐτῆς καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην κατεσκευάσθησαν γλυπτικὰ ἀριστουργήματα. Μεγάλοι καλλιτέχναι τῆς περιόδου ταύτης ὑπῆρξαν ὁ Σκόπας καὶ ὁ Πραξιτέλης, ἐκ τῆς Πάρου καὶ οἱ δύο, ἐργαζόμενοι εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ ὁ Λύσιππος ἐκ τῆς Σικυῶνος, ὁ ὁποῖος διέτριψε πολὺν χρόνον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ὁ ἀποξυόμενος τοῦ Λύσιππου.

Ἡ Ζωγραφική.—Περιφημότετοι ζωγράφοι [τῆς περιόδου ταύτης ὑπῆρξαν ὁ Ζεῦξις ἀπὸ τὴν Ἡράκλειαν τῆς Βιθυνίας, ὁ Παρράσιος ἀπὸ τὴν Ἐφεσον καὶ ὁ Τιμάνθης ἀπὸ τὴν Κύθον. Ὅλους τούτους ὑπερέβαλεν ὁ Ἀπελλῆς ὁ Κολοφώνιος. Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος μόνον εἰς τὸν Ἀπελλῆν ἐπέτρεπε νὰ τὸν ζωγραφίῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ἢ Ο ΜΕΓΑΣ

85. Παιδικὴ ἡλικία καὶ ἀγωγή τοῦ Ἀλεξάνδρου.—Καταστροφή τῶν [Θηδῶν.

Τὸν Φίλιππον Β' διεδέχθη εἰς τὸν Μακεδονικὸν θρόνον τὸ 336 ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀλέξανδρος, εἰκοσαετῆς τῆς ἡλικίας.

Ὁ Ἀλέξανδρος ὑπῆρξεν ὁ μέγιστος τῶν στρατηγῶν καὶ κατακτητῶν καὶ τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ νεωτέρου κόσμου. Ἡ φύσις ἐπροίκισεν αὐτὸν μὲ τὰ λαμπρότερα πνευματικὰ καὶ ψυχικὰ προτερήματα. Τὰ προτερήματα δὲ ταῦτα ἐκαλλιέργησε καὶ ἀνέπτυξε θαυμασίως ὁ μέγας αὐτοῦ διδάσκαλος Ἀριστοτέλης ὁ φιλόσοφος. Ὁ Ἀριστοτέλης

προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου· διαμείνας δὲ ἐπὶ πολὺ εἰς τὴν Μακεδονικὴν αὐλὴν διέπλασε καὶ διεμόρφωσε τὸ ἦθος τοῦ μαθητοῦ ἐλληνοπρεπέστατον καὶ μεγάλωφρον καὶ ἐνέπνευσε εἰς αὐτὸν ἔρωτα πρὸς τὰς μεγάλας πράξεις. Τόσην δὲ ἀγάπην καὶ τόσον σέβας ἤσθανενο πρὸς τὸν διδάσκαλόν του ὁ Ἀλέξανδρος, ὥστε ἔλεγεν «Εἰς μὲν τὸν πατέρα μου ὀφείλω τὸ ζῆν, εἰς δὲ τὸν διδάσκαλόν μου τὸ εὖ ζῆν».

Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος.

Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ἐδεικνύετο ἡ ὑπέροχος φύσις τοῦ Ἀλεξάνδρου. Διηγοῦνται ὅτι, ὅταν ἤρχετο καμμία ἀγγελία ὅτι ὁ πατήρ του ἐκυρίευσε πόλιν τινὰ ἢ ἐνίκησεν εἰς καμμίαν μάχην, ὁ Ἀλέξανδρος περίλυπος ἔλεγεν «Ὁ πατήρ μου ἔχει σκοπὸν νὰ κατορθώσῃ ἔλα καὶ νὰ μὴ ἀφήσῃ καὶ εἰς ἐμὲ νὰ πράξω μέγα τι καὶ λαμπρὸν ἔργον».

Ὅταν ἦτο μεираίκιον 14 ἐτῶν ὁ Ἀλέξανδρος ἐδάμασε τὸν ἄγριον θεσσαλικὸν ἵππον Βουκεφάλαν, τὸν ὁποῖον οὔτε ὁ πατήρ του οὔτε κανεὶς ἄλλος ἀπὸ τοὺς αὐλικούς του ἠδυνήθη νὰ ἐπυέσῃ. Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ὁ Φίλιππος δακρῶν ἀπὸ τὴν χαρὰν του ἐνηγκαλίσθη τὸν υἱὸν του καὶ εἶπε «Ζήτει, υἱέ μου,

ἄλλο βασίλειον μεγαλύτερον, διότι ἡ Μακεδονία εἶναι μικρὰ διὰ σέ». δεκαοκταετῆς δὲ τὴν ἡλικίαν διηύθυνεν εἰς τὴν Χαϊρωνίειαν τὸ ἀριστερὸν κέρασ τῶν Μακεδόνων καὶ κατέκοψε τὸν Ἱερὸν λόχον, συντελέσας κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν μεγάλην ἐκεῖνην νίκην.

Ὅταν ἀνέβῃ εἰς τὸν θρόνον, ἔμαθεν ὅτι οἱ ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι Ἕλληνες ἤτοιμάζοντο νὰ ἀποστατήσουν περιφρονοῦντες αὐτὸν διὰ τὴν νεότητά του. Ἀμέσως εἰσέβαλε μὲ στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ προχωρήσας ἐστρατοπέδευσε πλησίον τῆς Καδμείας. Ἡ ἀπροσδόκητος

αὕτη ἐμφάνισις τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐξέπληξε τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι χωρὶς ἀντίστασιν ὑπέκυψαν εἰς αὐτόν. Κατόπιν ὁ Ἀλέξανδρος ἦλθε εἰς τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου καὶ συνεκάλεσεν ἐκεῖ σύνοδον τῶν ἑλλήνων, ἣ ὅποια ἀνεκέρυξεν αὐτὸν ἀρχιστράτηγον τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Περσῶν. Μόνοι οἱ Σπαρτιάται καὶ πάλιν δὲν ἔστειλαν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν σύνοδον ταύτην. Ἀφοῦ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Μακεδονίαν ὁ Ἀλέξανδρος, πρὶν ἐκστρατεῦσιν κατὰ τῶν Περσῶν, ἠθέλησε νὰ ὑποτάξῃ τοὺς λαοὺς, οἱ ὅποιοι κατόκουν περίξ τῆς Μακεδονίας, καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ οὕτω τὴν ἀρχὴν του. Ἄλλ' ἐνῶ ἐπολέμει πέραν τοῦ Δουνάβεως ἐναντίον τῶν Γετῶν, τοὺς ὁποίους καὶ ὑπέταξε, διεδόθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ ψευδὴς φήμη ὅτι ἐφονεύθη. Οἱ Ἕλληνες ἐζήτησαν ἀμέσως ν' ἀνακτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των, πρῶτοι δὲ οἱ Θηβαῖοι λαβόντες τὰ ὄπλα κατέκοψαν μέρος τῆς Μακεδονικῆς φρουρᾶς, ἣ ὅποια ἦτο εἰς τὴν Καδμείαν.

Ὁ Ἀλέξανδρος, ἅμα ἔμαθε τὴν ἐπανάστασιν τῶν Θηβαίων, καταφθάνει αἰφνιδίως εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ στρατοπεδεύει ἐξωθεν τῶν Θηβῶν. Προσκαλεῖ τοὺς Θηβαίους νὰ καταθέσουν τὰ ὄπλα ὑποσχόμενος ἀμνηστίαν· ἀλλ' οἱ Θηβαῖοι ἀρνοῦνται. Τότε ὁ Ἀλέξανδρος διατάσσει ἔφοδον. Ἡ πόλις ἐκυριεύθη καὶ κατεσκάφη ἐκτὸς τῶν ναῶν καὶ τῆς οἰκίας τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου. Ἐξ χιλιάδες Θηβαῖοι ἐφονεύθησαν καὶ 30,000 ἠχμαλωτίσθησαν καὶ ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι.

Τὴν μεγάλην αὐτὴν σκληρότητα ἐδειξεν ὁ Ἀλέξανδρος πρὸς τοὺς Θηβαίους, διότι ἤθελε νὰ καταπλήξῃ καὶ τοὺς λοιποὺς Ἕλληνας καὶ νὰ καταστήσῃ ἀδύνατον εἰς τὸ μέλλον κάθε ἐπαναστατικὸν κίνημα αὐτῶν. Καὶ ἀληθῶς τόσον πολὺ ἐτρόμαξαν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες καὶ μάλιστα οἱ Ἀθηναῖοι, ὥστε οἱ τελευταῖοι ἔσπευσαν καὶ διὰ πρεσβείας νὰ ὁμολογήσουν ὑπακοὴν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον.

86. Ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Ἀσίαν.

Ἡ παρά τὸν Γρανικὸν ποταμὸν μάχη (334).

Ὅταν ἐπέστρεψεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Μακεδονίαν, παρεσκευάσθη καὶ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 334, ἀφοῦ ἀφῆκεν εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐπίτροπον τὸν Ἀντίπατρον, ἐξεστράτευσεν μὲ 30,000 πεζοὺς καὶ 4,500 ἵππους ἐναντίον τῆς Ἀσίας, τὴν ὅποιαν ἐσκέπτετο νὰ κατακτήσῃ ἑλλην. Εἶχε δὲ μαζί του τοὺς περιφήμους στρατηγούς Παρμενίωνα, Περδίκκαν, Φιλώταν, Κράτερον, Κλεῖτον καὶ ἄλλους.

Διαβάς τὸν Ἑλλήσποντον ὁ Ἀλέξανδρος ἦλθε κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Τροίαν καὶ ἔκαμεν ἀγῶνας περίξ τοῦ τάφου τοῦ Ἀχιλλέως, τὸν ὅποιον ἀπὸ ὄλους τοὺς ἥρωας περισσότερον ἐθαύμαζε καὶ ἐμακάριζε, διότι εἶχε κήρυκα τῶν κατορθωμάτων του τὸν Ὅμηρον.

Ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Δαρεῖος ὁ Κοδομανός, ἔταν ἔμαθε τὴν

στρατείαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, διέταξε τοὺς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ σατράπας καὶ στρατηγούς νὰ προχωρήσουν πρὸς τὴν ἀκτὴν καὶ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ποσὶν πρὸς τὰ ἐμπρὸς πορείαν τῶν Μακεδόνων. Εἴκοσι χιλιάδες Πέρσαι καὶ εἴκοσι χιλιάδες Ἕλληνες μισθοφόροι παρετάχθησαν παρὰ τὸν ποταμὸν Γρανικὸν περιμένοντες τὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ Ἀλέξανδρος διηυθύνθη κατ' αὐτῶν. Ἄμα ἔφθασεν εἰς τὸν ποταμὸν ἐρρίφθη πρῶτος εἰς τὸ ὀρμητικὸν ρεῦμα ἔφιππος ἐπὶ τοῦ Βουκεφάλα καὶ ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ του, ἐνῶ τὰ Περσικὰ βέλη βροχηδὸν ἐρρίπτοντο κατ' αὐτοῦ. Ἀφοῦ διέβη τὸν ποταμὸν, ἐπετέθη ἀκράτητος. Μάχη πεισματώδης συνάπτεται. Ὁ Ἀλέξανδρος ὡς λέων μάχεται μεταξὺ τῶν πρώτων· ἀλλὰ παρ' ὀλίγον νὰ φονευθῆ· ὁ σατράπης τῆς Ἰωνίας Σπιθριδάτης ὑψωσε τὴν χεῖρα διὰ νὰ φέρῃ μὲ τὸ ξίφος του κτύπημα κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκ τῶν ὀπισθεν, ἀλλ' ὁ Μακεδὼν στρατηγὸς Κλειτὸς ἐπρόλαβε καὶ ἀπέκοψε τὴν χεῖρα τοῦ Σπιθριδάτου καὶ οὕτω ἐσώθη ὁ Ἀλέξανδρος. Τέλος μετὰ φονικώτατος ἀγῶνα οἱ Πέρσαι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Δύο χιλιάδες πεντακόσιοι Πέρσαι ἐφονεύθησαν.

Μετὰ τὴν νίκην ὁ Ἀλέξανδρος ἐφρόντισε διὰ τοὺς τραυματίας ἐπισκεφθεὶς αὐτοὺς ὁ ἴδιος. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἔθαψε μετὰ πομπῆς τοὺς πεσόντας. Εἰς τὰς Ἀθήνας ἔστειλε 300 ἀσπίδας διὰ νὰ ἀναρτηθοῦν εἰς τὸν Παρθενῶνα μὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν. «Ἀλέξανδρος ὁ Φιλίππου καὶ οἱ Ἕλληνες πλὴν Λακεδαιμονίων ἀπὸ τῶν κατοικούντων τὴν Ἀσίαν βαρβάρων».

87. Κατάκτησις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. —

Γόρδιος δεσμὸς. — Ἀσθένεια τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ἡ πρώτη αὕτη νίκη παρὰ τὸν Γρανικὸν ποταμὸν κατέστησε τὸν Ἀλέξανδρον κύριον ὅλης τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Τὸ Δασκύλιον, ἔδρα τοῦ σατράπου τῆς Φρυγίας, παρεδόθη εἰς τὸν στρατηγὸν Παρμενίωνα, αἱ δὲ Σάρδεις πρωτεύουσα τῆς Λυδίας παρεδόθησαν ἀμαχητὶ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Ὅλαι αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὑπεδέχοντο τοὺς ὁμοφύλους των μὲ χαρὰν μεγάλην. Εἰς ταύτας ὁ Ἀλέξανδρος ἐπανέφερε τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα. Μόνον δύο πόλεις, ἡ Μίλητος καὶ ἡ Ἀλικαρνασσός, ἀντεστάθησαν. Ἀλλὰ καὶ ταύτας ὁ Ἀλέξανδρος πολιορκήσας ἐκυρίευσεν.

Κατόπιν ὁ Παρμενίων ἐξηκολούθησε νὰ ὑποτάσῃ τὴν Φρυγίαν, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἠσχολήθη εἰς τὴν κατάκτησιν τῆς Λυκίας, Παμφυλίας καὶ Πισιδίας. Μὲ τὸν Παρμενίωνα συνηντήθη εἰς τὸ Γόρδιον, ἀρχαίαν πρωτεύουσαν τῆς Φρυγίας. Εἰς τὸ Γόρδιον εὐρίσκειτο μία ἄμαξα τοῦ περιδοῦτου βασιλέως τῆς Φρυγίας Μίδα, τῆς ἐποίας ὁ ζυγὸς

ἦτο μὲ τὴν τέχνην δεμένος εἰς τὸ τιμόνιον (τῆς ἀμάξης), ὥστε ἦτο ἄδύνατον νὰ διακρίνη τις τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τοῦ σχοινίου. Ἀρχαίως χρησμός ἔλεγεν ὅτι ὅστις λύσῃ τὸν δεσμὸν θὰ ἄρξῃ ὅλης τῆς Ἀσίας. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπροσπάθησε νὰ τὸν λύσῃ καὶ ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρεσε, ἔσυρε τὸ ξίφος καὶ ἔκοψεν αὐτόν, εἰπὼν ὅτι μὲ τὸ ξίφος του θὰ γίνῃ βασιλεὺς τῆς Ἀσίας.

Ἀπὸ τὸ Γόρδιον ὁ Ἀλέξανδρος ἐπορεύθη πρὸς τὴν Παφλαγονίαν καὶ τὴν Καππαδοκίαν καὶ ὑπέταξεν αὐτάς. Ἐπειτα διέβη τὰ στενά τῆς Κιλικίας καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν Ταρόν. Ἐκεῖ ἐλούσθη ἰδρωμένος εἰς τὰ ψυχρὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ Κνύδου καὶ δι' αὐτὸ ἠσθένησεν. Οἱ ἰατροὶ ἐδίσταζον ν' ἀναλάβουν τὴν θεραπείαν του, διότι ἐφοβοῦντο τοὺς Μακεδόνας, ἐὰν ἀποθάνῃ. Ἄλλ' ὁ ἰατρὸς Φίλιππος ὁ Ἀκαρνάν, ἀγαπῶν τὸν Ἀλέξανδρον καὶ ἀγαπώμενος ὑπ' αὐτοῦ, ἀνέλαβε νὰ τοῦ δώσῃ δραστικὸν φάρμακον. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Ἀλέξανδρος ἔλαβεν ἐπιστολὴν ἀπὸ τὸν Παρμενίωνα ἐκ τῆς Καππαδοκίας, διὰ τῆς ὁποίας συνίστα εἰς τὸν Ἀλέξανδρον νὰ προφυλάσσεται ἀπὸ τὸν Φίλιππον, διότι εἶχε δωροδοκηθῆ ἀπὸ τὸν Δαρεῖον διὰ νὰ τὸν δηλητηριάσῃ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀνέγνωσε τὴν ἐπιστολὴν καὶ, χωρὶς νὰ εἴπῃ εἰς κανένα τίποτε, τὴν ἔκρυψεν ὑπὸ τὸ προσκέφαλόν του. Μετ' ὀλίγον εἰσηλθὼν ὁ ἰατρὸς καὶ τοῦ ἔδωκε τὸ φάρμακον. Ὁ Ἀλέξανδρος τὸ ἔλαβε καὶ ἤρξατο νὰ τὸ πίνῃ, ἐνῶ συγχρόνως μὲ τὴν ἄλλην χεῖρα ἔδωκεν εἰς τὸν Φίλιππον τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Παρμενίωνος. Ὁ ἰατρὸς ἤρεμος ἀνέγνωσε τὴν ἐπιστολὴν καὶ ἐξώρκιζε τὸν βασιλέα νὰ ἔχῃ ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν καὶ νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι γρήγορα θ' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν. Πράγμα τὸ ἔποιον καὶ ἔγινε.

88. Ἡ ἐν Ἰσοῦ μάχη (333).

Ὁ Δαρεῖος ἀνέλαβε νὰ ἐκστρατεύσῃ ὁ ἴδιος ἐναντίον τοῦ Ἀλεξάνδρου. Συνήθροισε λοιπὸν 400 χιλιάδας πεζοὺς καὶ 100 χιλιάδας ἵππεῖς καὶ κατέβαινεν ἐκ τῆς Βαβυλώνας. Θεωρῶν δὲ τὸν ἑαυτόν του ἀκαταμάχητον καὶ σπεύδων πρὸς τὴν μάχην δὲν ἐπερίμενε τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὰς ἀνοικτὰς πεδιάδας, ἀλλ' ἀπερισκέπτως ἐπροχώρει πρὸς τὰς στενάς διόδους τῆς Κιλικίας. Ἐφθασε δὲ εἰς τὴν στενὴν παρ' ἰλίον πεδιάδα τῆς Ἰσοῦ, τὴν διαρρεομένην ὑπὸ τοῦ Ποταμοῦ Πινάρου, καὶ ἐκεῖ ἐστρατοπέδευσεν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἅμα ἔμαθε τὴν προσέγγισιν τοῦ Δαρείου ἔσπευσεν εἰς τὴν Ἰσοῦν καὶ διαβάς τὸν Πίναρον ἐπέπεσεν ὡς κεραυνὸς κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ κέρατος τῶν Περσῶν καὶ ἔτρεψεν αὐτὸ εἰς φυγὴν. Ἰδὼν δὲ τὸν Δαρεῖον ἰστάμενον ἐπὶ τεθρίπτω εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατεύματος ὤρμησε κατ' αὐτοῦ. Ὁ Δαρεῖος καταλαμβάνεται ἀπὸ πανικὸν καὶ τρέπεται εἰς φυγὴν. Ὁ Ἀλέξανδρος τὸν καταδιώκει· ἐπειδὴ ἔμωσ ἐπῆλθε νύξ, ἠναγκάσθη νὰ καταπαύσῃ τὴν καταδίωξιν.

Μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Δαρείου ἔλος ὁ Περσικὸς στρατὸς διελύθη

καὶ ἐτρόπη εἰς φυγὴν καταδιωκόμενος καὶ κατακοπτόμενος. Ὅλον τὸ στρατόπεδον κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τὸ ἄρμα, ἡ ἀσπίς καὶ τὸ τόξον τοῦ Δαρείου περιήλθον εἰς τὸν νικητὴν. Μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων ἦτο καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Δαρείου, ἡ μήτηρ του ἡ σύζυγός του, δύο θυγατέρες του καὶ ὁ μικρὸς υἱός του. Ὁ Ἀλέξανδρος μόνον μίαν φορὰν ἐπισκέφη τὴν οἰκογένειαν τοῦ Δαρείου, ἀφοῦ προηγουμένως διὰ τοῦ στρατηγοῦ Λεοννάτου ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὴν ὅτι ὁ Δαρεῖος ζῆ. Διέταξε δὲ ν' ἀποδίδωνται εἰς τὴν σύζυγον τοῦ Δαρείου τιμαὶ βασιλικαί.

89. Κατάκτησις Φοινίκης, Παλαιστίνης καὶ Αἰγύπτου.

Κατὰ τὴν μάχην τῆς Ἰσοῦ ὁ μὲν Παρμενίων ἐβάδισε κατὰ τῆς Συρίας καὶ κατέλαβε χωρὶς δυσκολίαν τὴν πρωτεύουσαν αὐτῆς Δαμασκόν, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος διηυθύνθη κατὰ τῆς Φοινίκης, ἡ ὁποία ἔλη ὑπετάχθη ἀμαχητὶ μὲ τὴν πρωτεύουσαν Σιδῶνα. Μόνη ἡ Τύρος, ἡ ὀνομαζομένη «βασίλις τῆς θαλάσσης», ἠρνήθη νὰ ὑποταχθῆ, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἐκυρίευσεν ὁ Ἀλέξανδρος ἔπειτα ἀπὸ ἐπτάμηνον πολιορκίαν.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πολιορκίας τῆς Τύρου ὁ Δαρεῖος ἔπεμψε πρέσβεις πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τοῦ προσέφερε δέκα χιλιάδας τάλαντα ὡς λύτρα διὰ τὴν οἰκογένειάν του, προσέτι δὲ μίαν ἐκ τῶν θυγατέρων του εἰς γάμον καὶ ἔλη τὴν χώραν τὴν ἐντεῦθεν τοῦ Εὐφράτου, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ γίνῃ φίλος καὶ σύμμαχος. Διηγούνται ὅτι ὁ Παρμενίων, ὅταν ἤκουσε τὰς προτάσεις ταύτας εἶπεν «Ἄν ἤμην Ἀλέξανδρος, θὰ ἐδέχομην». «Καὶ ἐγώ, ἀπήντησεν ὁ Ἀλέξανδρος, ἂν ἤμην Παρμενίων». Εἶπε δὲ εἰς τοὺς πρέσβεις ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην τῶν χρημάτων οὔτε συναινεῖ νὰ λάβῃ ἐν μέρος τῆς χώρας, ἀφοῦ ἤδη ἔχει ἔλην εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Ἄν ὁ Δαρεῖος θέλῃ τὴν οἰκογένειάν του νὰ ἔλθῃ ὁ ἴδιος νὰ τὴν παραλάβῃ χωρὶς νὰ φοβηθῆ νὰ πάθῃ τι. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος ὑπέταξε τὴν Παλαιστίνην. Μόνον εἰς τὴν Γάζαν ἀπήντησεν ἀντίστασιν, ἀλλὰ καὶ τὴν πόλιν ταύτην μετὰ δίμηνον πολιορκίαν ἐκυρίευσεν καὶ κατέστρεψεν ἐκείνην.

Ὁ Ἀλέξανδρος, ἀφοῦ ἐγένετο κύριος τῆς Συρίας, τῆς Φοινίκης καὶ τῆς Παλαιστίνης, ἐπορεύθη πλέον χωρὶς κανὲν ἐμπόδιον κατὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ ὑπέταξεν αὐτὴν ἀμαχητὶ. Εἰς μνημεῖον δὲ ἀθάνατον τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου του ἔκτισε πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νείλου τὴν φέρουσαν τὸ ὄνομά του Ἀλεξάνδρειαν. Ἡ πόλις αὕτη εἰς διάστημα ὀλίγου χρόνου διὰ τὸ ἐπίκαιρον τῆς θέσεως ἐγένετο κέντρον παγκοσμίου ἐμπορίου, ἐλληνικῶν γραμμμάτων καὶ ἐλληνικοῦ βίου.

Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα εἰς τὸν Ἀλέξανδρον νὰ ἐπισκεφθῆ τὸ περιβόητον μαντεῖον τοῦ Διὸς Ἀμμωνος. Ἐκεῖτο δὲ τοῦτο εἰς τὰς ἐρήμους τῆς Λιβύης, δώδεκα ἡμέρας μακρὰν τῆς Μέμφιδος, πρωτεύουσας τῆς Αἰγύπτου, ἡ ὁποία Μέμφις ἔκειτο πλησίον τοῦ σημερινοῦ Καΐρου. Πορευόμενος λοιπὸν διὰ μέσου ἀνδρῶν καὶ ἀμμωδῶν ἐρήμων, ἔφθασεν εἰς τὴν θελκτικὴν ὄασιν Σιβα, εἰς τὸ μέσον τῆς ὁποίας ἦτο ὁ ναός. Εἰσαχθεὶς εἰς τὸν ναὸν ὁ Ἀλέξανδρος ἐστάθη ἔμπροσθεν τοῦ βωμοῦ, ὃ δὲ ἱερεὺς ὠνόμασεν αὐτὸν υἱὸν τοῦ Διὸς. Τοῦτο συνετέλεσε πολὺ εἰς τὸ νὰ ὑποταχθοῦν εἰς αὐτὸν εὐκολώτερον οἱ δεισιδαίμονες λαοὶ τῆς Ἀσίας. Εἰς τὴν Αἴγυπτον ὁ Ἀλέξανδρος διέτριψε πέντε μῆνας, ἔπειτα δὲ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Φοινίκην.

90. Ἡ παρὰ τὰ Ἀρβηλα μάχη (331).—Κατάληψις Βαβυλώνας, Σούσων καὶ Περσέπολεως.

Ὁ Δαρεῖος, πεισθεὶς ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἤρχετο εἰς κανένα συμβιβασμόν, ἀπεφάσισε καὶ πάλιν νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχην τῶν ὅπλων. Συνήθροισε λοιπὸν ἕν ἑκατομῦριον πεζοῦς, 40 χιλιάδας ἵππεις καὶ 200 δρεπανηφόρα ἄρματα καὶ ἤρχετο ἐναντίον τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος διαβάς τὸν Εὐφράτην καὶ τὸν Τίγρητα ἐπροχώρησε πρὸς συνάντησιν τοῦ Δαρείου μὲ 40 χιλιάδας πεζοὺς καὶ 7000 ἵππεις. Ἡ συνάντησις ἐγένετο εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Γαυγαμήλων ὄχι μακρὰν τῶν Ἀρβήλων, πόλεως τῆς Ἀσσυρίας. Πρῶτος ἐπετέθη κατὰ τῶν ἐχθρῶν ὁ Ἀλέξανδρος. Ὁ ἀγὼν ὑπῆρξε πεισματώδης. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκτιθέμενος εἰς κάθε κίνδυνον ὤρμησε νὰ φονεύσῃ τὸν Δαρεῖον· ἀλλ' οὗτος προλαβὼν ῥίπτεται ἔξω τοῦ ἄρματος, ἀναβαίνει ἐπὶ ἵππου καὶ βεηθούμενος ἀπὸ τῶν κονιορτῶν καὶ ἀπὸ τὸ σκότος σφίζεται διὰ τῆς φυγῆς. Καὶ εἰς τὴν μάχην ταύτην οἱ Πέρσαι ἔπαθον πανωλεθρίαν. Κανεὶς πλέον μέγας στρατὸς Περσικὸς δὲν συνεκροτήθη οὔτε μάχη ἐγένετο.

Μετὰ τὴν μάχην τῶν Γαυγαμήλων τὸ κράτος τοῦ Δαρείου κατελύθη, ὃ δὲ Ἀλέξανδρος ἐγένετο κύριος τοῦ Περσικοῦ κράτους. Ἡ Βαβυλών καὶ τὰ Σοῦσα ἤνοιξαν τὰς πύλας εἰς τὸν νικητὴν. Εἰς τὰ Σοῦσα ὁ Ἀλέξανδρος εὗρε τοὺς θησαυροὺς τοῦ Δαρείου ἀνερχομένους εἰς 50 χιλιάδας τάλαντα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ πλεῖστα ἄλλα πράγματα ἀφαντάστου πλοῦτου καὶ πολυτελείας. Ἀπὸ τὰ Σοῦσα ἐπορεύθη ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Περσέπολιν, ὅπου εὗρεν ἐπίσης ἀπείρους θησαυροὺς.

91. Θάνατος τοῦ Δαρείου.—Συμπλήρωσις τῆς κατακτήσεως τοῦ Περσικοῦ κράτους.

Ἀπὸ τὴν Περσέπολιν ὁ Ἀλέξανδρος διηυθύνθη εἰς τὴν Μηδίαν πρὸς καταδίωξιν τοῦ Δαρείου. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν

αὐτῆς Ἐκβάτανα, ἔμαθεν ὅτι ὁ Δαρεῖος διηυθύνθη πρὸς βορρᾶν. Τὸν ἀκολουθεῖ ἀμέσως κατὰ πόδας. Καθ' ὁδὸν μανθάνει ὅτι ὁ σατράπης τῆς Βακτριανῆς Βῆσσοσ συλλαβὼν τὸν Δαρεῖον ἔσυρεν αὐτὸν δέσμιον καὶ ὅτι ἀνεκέρυεν τὸν ἑαυτὸν τοῦ βασιλέα τῆς Ἀσίας. Ὁ Ἀλέξανδρος πλήρης ὀργῆς καταδιώκει τὸν Βῆσσον μὲ 500 ἵππους. Ὁ Βῆσσοσ βλέπων ὅτι ἐκινδύνευε νὰ συλληθῆ ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐφόνευσε τὸν Δαρεῖον καὶ ἀφήσας αὐτὸν εἰς τὴν ὁδὸν ἐπετάχυνε τὴν φυγὴν του. Ὁ Ἀλέξανδρος, ἔταν ἔφθασε καὶ εἶδε τὸν Δαρεῖον νεκρὸν ἐντὸς τῆς βασιλικῆς ἀμάξης, συνεκινήθη. Διέταξε δὲ νὰ μετακομίσουν τὸν νεκρὸν εἰς τὴν Περσέπολιν καὶ νὰ τὸν θάψουν μὲ βασιλικὰς τιμὰς εἰς τοὺς πατρῷους τάφους.

Τότε ὁ Ἀλέξανδρος ἀνέβαλε δι' ὀλίγον καιρὸν τὴν καταδίωξιν τοῦ Βῆσσοσ καὶ ἠσχολήθη εἰς τὸ νὰ κατακτήσῃ τὰς χώρας Ὑρκανίαν καὶ Περθίαν, τὰς κειμένας παρὰ τὴν Κασπίαν θάλασσαν. Ὑπέταξεν ὡσαύτως τὴν Ἀρείαν καὶ τὴν Ἀραχωσίαν (τὸ σημερινὸν Ἀφγανιστάν) Μετὰ ταῦτα διέβη ἔπειτα ἀπὸ πολλὰς κοκουχίας τὸν αἰωνίως χιονοσκεπῆ Ἰνδικὸν Καύκασον καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βακτριανήν, ἣ ἔποια ὑπετάχθη ἀμαχητί. Ὁ Βῆσσοσ εὐρίσκετο εἰς τὴν Βακτριανήν. Ὅταν ἔμαθε τὴν προσέγγισιν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔφυγεν εἰς τὴν Σογδιανήν. Ὁ Ἀλέξανδρος τὸν κατεδίωξε καὶ ἀφοῦ τὸν συνέλαβε, τὸν παρέδωκεν εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ Δαρείου, οὗτοι δὲ τὸν ἐβασάνισαν καὶ ἔπειτα τὸν ἐφόνευσαν.

Μετὰ τὴν σύλληψιν τοῦ Βῆσσοσ ὑπετάχθη καὶ ἡ Σογδιανὴ εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Διὰ τῆς ὑποταγῆς δὲ τῆς Βακτριανῆς καὶ τῆς Σογδιανῆς, τῶν βορειοτέρων καὶ λίαν ὀρεινῶν τούτων ἐπαρχιῶν, ὁ Ἀλέξανδρος συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τοῦ ἀπεράντου Περσικοῦ κράτους εἰς διάστημα ἑπτὰ ἐτῶν (334—327). Εἰς τὴν Βακτριανὴν εὐρισκόμενος ἐνουμφεύθη τὴν ὠραίαν Ῥωξάνην, θυγατέρα τοῦ ἐπιφανοῦς Βακτρίου Ὁξυάρτου.

92. Συνωμοσία κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου.—Θάνατος Φιλῶτα, Παρμενίωνος καὶ Κλείου.

Ὁ Ἀλέξανδρος διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ τοῦ Περσικοῦ κράτους ἐσέθετο τὴν θρησκείαν τῶν διαφόρων αὐτοῦ λαῶν καὶ τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα αὐτῶν καὶ ἄφινεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς ἐγχωρίους σατράπας εἰς τὰς θέσεις των. Διὰ νὰ προσελκύσῃ δὲ τοὺς βαρβάρους ἐφόρεσε τὴν στολὴν τῶν βασιλέων τῆς Περσίας, δηλαδὴ μακρὸν λευκὸν ἔνδυμα καὶ διάδημα εἰς τὴν κεφαλὴν, καὶ ἤρχισε νὰ ὑποδέχεται τοὺς προσερχομένους πρὸς αὐτὸν Ἀσιανοὺς μὲ τὴν Ἀσιατικὴν ἔθιμοταξίαν. Συνήθροισε πέριξ του Πέρσας μεγιστᾶνας καὶ τοὺς ἔτιμα ἔτιωσ καὶ τοὺς Μακεδῶνας.

Ἡ συμπεριφορὰ αὐτῆ τοῦ Ἀλεξάνδρου πρὸς τοὺς ὑποτασσομένους λαοὺς τῆς Ἀσίας ἤρχισε νὰ γεννᾷ δυσαρεσκείας εἰς τοὺς Μακεδόνας, οἱ ὅποιοι φυσικὰ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐννοήσουν τὰς ὑψηλὰς καὶ κοσμοπολιτικὰς ἰδέας τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς δυσαρεσκείας αὐτῆς ἦτο μία συνωμοσία κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου. Τῆς συνωμοσίας αὐτῆς ἔλαβε γνῶσιν καὶ ὁ γενναῖος στρατηγὸς Φιλώτας, ἀλλὰ δὲν ἔσπευσε νὰ τὴν καταγγείλῃ. Δι' αὐτὸ, ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος ἔμαθε τὰ συμβαίνοντα, παρέπεμψε τὸν Φιλώταν ἐνώπιον στρατιωτικοῦ δικαστηρίου, τοῦτο δὲ κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς θάνατον καὶ ἡ ἀπόφασις ἐξετελέσθη ἀμέσως. Ἀλλὰ καὶ τὸν πατέρα τοῦ Φιλώτα, τὸν γηραιὸν Παρμενίωνα, ὅστις εὐρίσκετο εἰς τὰ Ἐκβάτανα ὡς διοικητῆς τῆς πόλεως, διέταξεν ὁ Ἀλέξανδρος νὰ τὸν φονεύσουν, διότι δὲν ἐκρίθη ὀρθόν, ἀφοῦ ἐφρονεῦθη ὁ υἱὸς, νὰ ζῆ ὁ πατήρ, ὁ ὅποιος εἶχε μεγάλην δύναμιν εἰς τὸν στρατόν.

Ὅταν βραδύτερον ὁ Ἀλέξανδρος εὐρίσκετο εἰς τὴν Σογδιανήν, τοῦ συνέβη ἐν ἄλλο συμβάν λυπηρὸν καὶ αἱματηρὸν. Ὁ Κλειτός ὁ στρατηγός, ὁ ὅποιος ἔσωσε τὴν ζωὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὸν Γρανικὸν ποταμόν, ἦτο ἀπὸ τοὺς δυσηρεστημένους Μακεδόνας διὰ τὰς παραχωρήσεις ποῦ ἔκαμεν ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τοὺς Ἀσιανούς. Δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὴν Περσικὴν ἐθιμοταξίαν, τὴν ὅποιαν εἶχεν εἰσαγάγει εἰς τὴν αὐλήν του ὁ Ἀλέξανδρος. Εἰς ἕν συμπόσιον, ἐνῶ οἱ κόλακες ἐξεθεαίζον τὰ κατορθώματα τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ Κλειτός ἀντέτεινε καὶ εἶπε ὅτι δὲν τὰ κατώρθωσεν ὅλα ὁ Ἀλέξανδρος μόνος, ἀλλὰ μαζὶ μὲ τοὺς συναγωνιστάς του. Τοῦτο ἐπέραξε τὸν Ἀλέξανδρον καὶ ἀπέτεινε οὗτος πρὸς τὸν Κλειτόν κάποιαν περιφρονητικὴν λέξιν. Ὁ Κλειτός τότε ἐξαπτόμενος ἀπὸ τὴν μέθην ἐσήκωσε τὴν χεῖρα καὶ ἐφώναξεν αὐθαδῶς «Καὶ ὅμως αὐτὴ ἡ δεξιὰ ἔσωσε σέ, τὸν καταγόμενον ἐκ θεῶν, ὅπως λέγουν οἱ κόλακες, ὅταν ἐκρέματο εἰς τὸν τράχηλόν σου τὸ ξίφος τοῦ Σπιθριδάτου». Ὁ Ἀλέξανδρος τότε δὲν ἐκρατήθη καὶ ἀρπάσας τὴν λόγχην ἐνὸς ἐκ τῶν δορυφόρων του τὴν ἐνέπηξεν εἰς τὸ στήθος τοῦ Κλειτοῦ, ὅστις ἔπεσεν ἄπνους. Ὁ Ἀλέξανδρος συνῆλθε ἀμέσως καὶ ἐκλαυσε πικρότατα.

93. Ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τῆς Ἰνδικῆς (327) καὶ ἐπάνοδος αὐτοῦ εἰς τὴν Περσίαν.

Ἡ ἀχόρταγος φιλοδοξία τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν τὸν ἄφινε νὰ ἴσχυχάσῃ. Ὅθεν ἀπεφάσισεν οὗτος νὰ φέρῃ τὰ ὄπλα του κατὰ τῆς Ἰνδικῆς. Ἐν ἀρχῇ λοιπὸν τοῦ 327 μὲ 120,000 πεζοὺς καὶ 15,000 ἵππεις, κατὰ τὸ πλεῖστον βαρβάρους, διέβη τὸν Ἰνδὸν καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὰς χώρας τοῦ βασιλέως Ταξίλου, αἱ ὅποιοι ἤρχιζον ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν ὄχθην τοῦ Ἰνδοῦ καὶ ἐφθάνον μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἰθάσπου. Ὁ Ὁ Ταξίλης ὑπετάχθη εἰς τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τοῦ ἐδώρησε 50 ἐλέφαντας.

Ὁ Ἀλέξανδρος, ἀφοῦ ἀντήμειψε τὸν Ταξίλην διὰ τὴν πρόθυμον ὑποταγὴν του, ἐξεστράτευσε ἐπειτα κατὰ τοῦ ἰσχυροῦ βασιλέως Πῶρου. Τούτου τὸ βασίλειον ἔκειτο πέραν τοῦ Ὑδάσπου καὶ ἐξετείνετο μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ὑδραώτου. Ὁ Πῶρος ἐθεώρησεν αἰσχρὸν νὰ παραδοθῆ χωρὶς πόλεμον. Δι' αὐτὸ ἐκινήθη κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου με' 50 χιλιάδας Ἴνδου πεζοῦς, 4,000 ἵππεις καὶ 200 πυργοφόρους ἐλέφαντας· ἀλλ' ἐνίκηθη, ἠχμαλωτίσθη καὶ προσήχθη ἐνώπιον τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ Ἀλέξανδρος ἠρώτησεν αὐτὸν πῶς θέλει νὰ τὸν μεταχειρισθῆ. «Β α σ ι λ ι κ ῶ ς» ἀπεκρίθη ὁ Πῶρος. Καὶ τοῦτο μὲν θὰ γίνῃ», εἶπεν ὁ Ἀλέξανδρος, «ἄλλο δὲ τί ζῆτε ἴς». Εἰς τὸ βασιλικῶς βλα περιέχονται» ἀπήντησεν ὁ Πῶρος. Ὁ Ἀλέξανδρος θαυμάσας τὴν μεγαλοφροσύνην τοῦ Πῶρου καὶ τὸ βασίλειόν του ἀπέδωκεν εἰς αὐτὸν καὶ ἄλλας χώρας τοῦ προσέθεσε.

Ἀφοῦ ὁ Ἀλέξανδρος ἔκτισε παρὰ τὸν Ὑδάσπην τὴν Νίκαιαν εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἐνίκησε τὸν Πῶρον, κατόπιν ἐπροχώρησεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἰνδικῆς καὶ ἔφθασε μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ὑφάσιος. Ἐνῶ δὲ ἠτοιμάζετο νὰ διαβῆ τὸν Ὑφασιν καὶ νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὰς θαυμασίας χώρας τοῦ Γάγγου, αἰφνης οἱ Μακεδόνες, ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται, ἀποκαμόντες ἐκ τῶν ἀδιακόπων ἀγώνων καὶ τῶν μεγάλων ταλαιπωριῶν ἠρνήθησαν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπροσπάθησε μὲ κάθε τρόπον νὰ τοὺς πείσῃ, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον. Ἀπειλεῖ ὅτι θὰ προχωρήσῃ μὲ ἐθελοντάς, ἀλλ' οἱ Μακεδόνες δὲν μεταβάλλουν γνώμην. Τότε λοιπὸν ὁ πάντοτε ἀήττητος Ἀλέξανδρος ἔστερξε νὰ ἠττηθῆ ὑπὸ τῶν Μακεδόνων. Ἀνήγειρεν ἐπὶ τῆς δυτικῆς ὄχθης τοῦ Ὑφάσιος 12 βωμοὺς πρὸς τιμὴν τῶν δώδεκα Ὀλυμπίων θεῶν καὶ ὡς ἔσχατον πρὸς ἀνατολὰς ὄριον τῶν κατακτήσεών του καὶ ἔπειτα ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Νίκαιαν. Ἐκεῖ κατεσκευάσε στόλον ἐκ 2,000 πλοίων καὶ ἐπιβίβασθεις μὲ μέρος τοῦ στρατοῦ του κατέπλευσε τὸν Ὑδάσπην, τὸν Ἀκείνην καὶ τὸν Ἰνδόν. Τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ ἠκολούθει ἀπὸ τὰς δύο ὄχθας. Κατὰ τὸν πλοῦν ὑπέταξε καὶ τοὺς Μαλλοὺς, ἔθνος τῆς Ἰνδικῆς πολεμικώτατον, ὅτε διέτρεξε τὸν μέγιστον ἐκ τῶν κινδύνων. Σωθεις ὡς ἐκ θαύματος ἐξηκολούθησε τὸν πλοῦν καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν Πάταλα, κειμένην εἰς τὸ μέρος, ὅπου ὁ Ἰνδὸς σχίζεται εἰς δύο καὶ σχηματίζει τὸ Δέλτα.

Ἀπὸ τὰ Πάταλα ὁ Ἀλέξανδρος τὸν μὲν Νέαρχον, τὸν ὁποῖον διώρισεν ἀρχηγὸν τοῦ στόλου, διέταξε νὰ φέρῃ τὸν στόλον διὰ τοῦ Ἰνδικοῦ Ὠκεανοῦ καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Εὐφράτου, αὐτὸς δὲ ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Περσίαν διὰ ξηρᾶς. Τὸν Αὐγουστον λοιπὸν τοῦ 325 ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὰ Πάταλα καὶ ἔπειτα ἀπὸ πολὺ δύσκολον καὶ ἀγωνιώδη πορείαν διὰ τῆς ἀμμώδους καὶ ἀνόδρου Γεδρωσίας (τοῦ σημερινοῦ Βελουχιστάν), καθ' ἣν πορείαν κατεστράφη μέγα μέρος τοῦ στρατοῦ του, ἔφθασε τέλος εἰς τὰ Ποῦρα, πρωτεύουσαν τῆς Γεδρωσίας, ὅπου εὗρεν ἄφθονα τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ἀπὸ

ἔκει διὰ τῆς εὐφόρου Καρμανίας ἔφθασεν εἰς τὸν Περσικὸν κόλπον καὶ τέλος εἰς τὰ Σοῦσα τὸν Φεβρουάριον τοῦ 324. Μετ' ὀλίγον κατέπλευσε καὶ ὁ Νέαρχος μὲ τὸν στόλον.

94. Τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος ἐξεστράτευε κατὰ τῆς Ἀσίας εἶχε σκοπὸν ὄχι μόνον νὰ κατακτήσῃ αὐτήν, ἀλλὰ καὶ νὰ μεταδώσῃ εἰς τοὺς λαοὺς αὐτῆς τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ νὰ συγχωνεύσῃ αὐτοὺς μὲ τοὺς Ἕλληνας εἰς μίαν ἐθνότητα. Καὶ πρῶτον ἐσέβετο τὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα τῶν ἡττημένων. Τοὺς Πέρσας σατράπας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀφινεν εἰς τὰς θέσεις των. Μόνον δσάκις ἡ ἀνάγκη τὸ ἐπέβαλλον, ἀφῆρει ἀπὸ τοὺς ἐγγχωρίους σατράπας τὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν καὶ τὴν ἀνέθετεν εἰς Μακεδόνας. Εἰς πολλὰ μέρη τοῦ ἀπεράντου κράτους τοῦ ἔκτισε νέας πόλεις, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἦσαν Ἕλληνες. Αἱ περισσότεραι ἀπὸ τὰς πόλεις αὐτὰς ὠνομάζοντο Ἀλεξάνδρειαι, ὅλαι δὲ προορισμὸν εἶχον νὰ μεταδώσουν μεταξὺ τῶν βαρβάρων τὰ Ἑλληνικὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ἐν γένει τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν. Ἐπίσης καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις, τὰς ὁποίας εἰς πολλὰ μέρη ἐτέλει ὁ Ἀλέξανδρος, τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐπεδίωκον.

Ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος ἐκ τῆς Ἰνδικῆς ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Σοῦσα, ἐπεδίωξε μὲ μεγαλυτέραν δραστηριότητα τὴν συγχώνευσιν τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀσιανῶν. Προσεκάλεσεν εἰς τὰ Σοῦσα ὄλους τοὺς Πέρσας καὶ μεγιστάνας τοῦ κράτους τοῦ μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰς θυγατέρας των διὰ νὰ παραστοῦν εἰς μεγάλην ἑορτὴν, τὴν ὁποίαν ἠτοίμασε διὰ τὴν ἔνωσιν καὶ συγχώνευσιν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀσιανῶν. Πρῶτος ὁ Ἀλέξανδρος ἔδωκε τὸ παράδειγμα τῆς ἐνώσεως νυμφευθεὶς τὴν Στάτειραν, πρεσβυτέραν θυγατέρα τοῦ Δαρείου. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὸν ὀγδοήκοντα ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων στρατηγῶν καὶ φίλων του ἐνυμφεύθησαν Περσίδας παρθένους ἐκ τῶν εὐγενεστάτων. Οἱ γάμοι οὗτοι ἐτελέσθησαν κατὰ τὰ Περσικὰ ἔθιμα μὲ λαμπροτάτας ἑορτάς. Δέκα χιλιάδες στρατιῶται Μακεδόνας ἐνυμφεύθησαν Ἀσιάτιδας, εἰς ὅλας δὲ ταύτας ὁ Ἀλέξανδρος ἔδωκε βασιλικὴν προίκα.

95. Ἐπάνοδος τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Βαβυλῶνα καὶ θάνατος αὐτοῦ (323).

Ἀπὸ τὰ Σοῦσα ὁ Ἀλέξανδρος ἀπῆλθεν εἰς τὰ Ἐκβάτανα, ὅπου ἐτέλεσε μεγαλοπρεπεστάτους ἀγῶνας καὶ ἐπεδόθη εἰς εὐωχίας καὶ διασκεδάσεις. Ἄλλ' ἐν τῇ μέσῳ τῶν διασκεδάσεων ἀπέθανεν ὁ στρατηγὸς Ἡφαιστίων, τὸν ὁποῖον ὁ Ἀλέξανδρος περισσότερον ἀπὸ ὄλους τοὺς ἄλλους ἠγάπα. Ἡ λύπη τοῦ Ἀλεξάνδρου διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐπιστηθίου φίλου του ὑπῆρξεν ἀπερίγραπτος. Ὁ νεκρὸς μετεκομίσθη

εις Βαβυλώνα, όπου ἐτάφη με πρωτοφανή λαμπρότητα. Μετ' ὀλίγον ἤλθε καὶ ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Βαβυλώνα, τὴν ὁποίαν ἐμελέτα νὰ κάμῃ πρωτεύουσαν τοῦ ἄχανοῦς κράτους του. Ἐκεῖ εἰς τὴν Βαβυλώνα ἤλθον πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον πρέσβεις ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς καὶ συνεχάρησαν αὐτὸν διὰ τὰ κατορθώματά του καὶ ἐζήτησαν τὴν φιλίαν του.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε πλέον μετεωρισθῆ εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης καὶ τῆς δυνάμεως. Εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην πόλιν κατεγίνετο δραστηρίως εἰς τὸ νὰ διαρρυθμισθῇ τὸ ἄχανές κράτος του. Ἦτοιμάζετο προσέτι νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἀραβίας, σκοπεύων νὰ ἐνώσῃ αὐτὴν μετὰ τὸ κράτος του. Ὡσαύτως διενσεῖτο κατόπιν νὰ ὑποτάξῃ τὴν Καρχηδόνα, τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ οὕτω νὰ ἐνώσῃ ὅλα τὰ ἔθνη τῆς γῆς ὑπὸ τὸ σκήπτρόν του.

Ἀλλὰ τὸ μεγαλεπήβολώτατον αὐτὸ σχέδιον δὲν ἦτο πεπρωμένον νὰ ἐκτελεσθῇ. Ἡ τελευταία ὥρα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐπλησίαζεν. Καταβληθεὶς οὗτος ἀπὸ τὰς πολλὰς κακοπαθείας, τὰς ὁποίας ὑπέστη εἰς τὰς τεραστίας ἐκστρατείας του καὶ ἀπὸ τὴν υπερβολικὴν λύπην, τὴν ὁποίαν ἠσθάνθη διὰ τὸν θάνατον τοῦ προσφιλοῦς του Ἡρασιτίωνος, προσέτι δὲ βραχνυζόμενος καὶ ἀπὸ τὰς θλιβεράς ἀναμνήσεις τοῦ θανάτου τοῦ Φιλώτα, τοῦ Παρμενίωνος καὶ τοῦ Κλείτου, ἠσθένησε βαρέως. Ὁ πυρετὸς τὸν ἐδασάνιζεν ἐπὶ ἡμέρας. Ἡ κατάστασις του ἡμέραν μετὰ τὴν ἡμέραν ἔχειροτέρευεν. Οἱ στρατιῶται ἐλθόντες εἰς τὰς θύρας ἐζήτησαν νὰ ἴδουν τὸν ἡγαπημένον βασιλέα των. Αἱ θύραι ἠνοιχθησαν κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ὅλος ὁ στρατὸς ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν κλίνην τοῦ ἀνδρός, ὅστις τὸσάκις ᾤδηγησεν αὐτὸν εἰς τὴν νίκην καὶ εἰς τὴν δόξαν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔμεινεν ἄφωνος. Ἀνασηκωθεὶς ὀλίγον καὶ στηριχθεὶς ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος ἔτεινε μετὰ δυσκολίαν τὴν χεῖρα εἰς ἔνδειξιν χαιρετισμοῦ. Τὴν ὀγδόην ἡμέραν τῆς ἀσθενείας του ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 33 ἐτῶν. Ὁ νεκρὸς του ἐταριχεύθη καὶ ἐτέθη ἐντὸς χρυσοῦς λάρνακος, μετὰ δύο δὲ ἔτη μετεκομίσθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν τῆς Αἰγύπτου καὶ ἐτάφη εἰς τὸ τέμενος τὸ κατασκευασθὲν ὑπὸ τοῦ τότε σατραποῦ τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου.

Ἡ ἱστορία δὲν γνωρίζει ἄλλο γεγονός τόσον καταπληκτικόν, ὅσον καταπληκτικὸν εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ μικρὰς δυνάμεις καὶ εἰς βραχὺ χρονικὸν διάστημα κατέβηκεν ὁλοσχερῶς τὴν δύναμιν κράτους πελωρίου, τοῦ Περσικοῦ καὶ κατέκτησε τὰς μέχρι τῆς Ἀφρικανικῆς ἠπείρου καὶ πέραν τοῦ Ἰσχυροῦ καὶ τοῦ Ἰνδοῦ χώρας καὶ διέδωκεν εἰς αὐτὰς τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν. Ἡ ἱστορία δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἄλλον ἄνδρα ἐφ' ἑξῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἰς αὐτὸν δὲ πρῶτον ἔδωκε τὴν προσωνομίαν Μέγας. Ὁ Ἀλέξανδρος διέμεινε μέχρι τοῦδε ἤρως, τὸν ὅποιον θαυμάζουν ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς γῆς καὶ τὸν ὅποιον φροντίζουν νὰ μιμηθοῦν οἱ μεγάλοι στρατηλάται.

96. Οἱ διάδοχοι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἀποθνήσκων δὲ ὥρισε κανένα διάδοχον· ἐρωτηθεὶς δὲ εἰς ποῖον ἀφίνει τὴν βασιλείαν «Εἰς τὸν κράτιστον» εἶπεν. Ἀλλὰ κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ἀσθενείας του ἔδωκεν εἰς τὸν Περδίκκαν τὸ δακτύλιόν του διὰ νὰ σφραγίσῃ τὰ ἀναγκαῖα βασιλικά διατάγματα. Ἐν τούτοις οἱ ἐπιφανέστατοι ἐκ τῶν στρατηγῶν του Περδίκκας, Λεοννάτος, Πτολεμαῖος καὶ ἄλλοι συνήλθον ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου διὰ νὰ ἀποφασίσουν περὶ τῆς διαδοχῆς. Ἐκ τῶν συγγενῶν τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν ὑπῆρχε κανείς, τὸν ὅποιον οἱ Μακεδόνες ἠδύναντο χωρὶς δυσκολίαν ν' ἀναγνωρίσουν ὡς διάδοχον. Ὁ ἐκ τῆς Βαρσίνης, χήρας τοῦ Ροδίου Μένμονος, στρατηγοῦ τοῦ Δαρείου, υἱὸς τοῦ Ἡρακλῆς ἔθεωρεῖτο νόθος. Ὁ ἑτεροθαλῆς ἀδελφὸς του Ἀρριδαῖος ἦτο βλάξ· ἡ δὲ σύζυγός του Ῥωξάνη ἦτο ἔγκυος. Μετὰ πολλὰς καὶ διαφόρους συζητήσεις κατέληξαν εἰς τὴν ἀπόφασιν ν' ἀναγνωρίσουν ὡς κληρονομικὸν βασιλέα τὸ τέκνον, τὸ ὅποιον ἔμελλε νὰ γεννήσῃ ἡ Ῥωξάνη, ἂν ἦτο ἄρρεν, νὰ ἐπιτροπεύουν δὲ αὐτὸ εἰς τὴν Ἀσίαν ὁ Περδίκκας καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ Ἀντίπατρος. Ἀλλ' εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν ἀντετάχθη ὁ ἀρχηγὸς τῆς φάλαγγος Μελέαγρος. Ἐντεῦθεν ἐπῆλθε ῥῆξις μεταξὺ τῶν δύο μερίδων. Ἀλλὰ δι' ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων τὰ πράγματα συνεβιάσθησαν καὶ βασιλεὺς μὲν ἀνεκρήρυχον ὁ Ἀρριδαῖος ὑπὸ τὸν ἄρρεν, ὁ δὲ μετὰσχῃ τῆς βασιλείας καὶ τὸ τέκνον τῆς Ῥωξάνης, ἂν ἐγεννᾶτο ἄρρεν, ὁ δὲ Περδίκκας διωρισθὴν χιλιάρχος (τρόπον τινα πρωθυπουργός), καὶ ὁ Μελέαγρος ὑπαρχὸς τοῦ Περδίκκου. Μετὰ τινα χρόνον ἡ Ῥωξάνη ἐγέννησεν ἄρρεν, τὸ ὅποιον ὠνομάσθη Ἀλέξανδρος.

Ὁ Περδίκκας ἀφοῦ ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν, ἐφρόντιζε κατὰ πρῶτον νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸν Μελέαγρον. Κατώρθωσε λοιπὸν καὶ ἔπεισε τὸν Ἀρριδαῖον νὰ φονεύσῃ τὸν Μελέαγρον, αὐτὸς δὲ ὁ Περδίκκας ἔγινεν ἐπιμελητὴς τοῦ κράτους. Ὁ Περδίκκας τότε διὰ νὰ ἐλκύσῃ πρὸς τὸ μέρος του τοὺς ἐπιφανεστάτους ἐκ τῶν στρατηγῶν, ἀλλὰ συνάμα καὶ νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ καὶ τοὺς διασκορπίσῃ, διεμοίρασεν εἰς αὐτοὺς τὰς σατραπείας. Ὡς ἐπιμελητῆς τοῦ κράτους ὁ Περδίκκας εἶχε τὴν ἀνωτάτην ἀρχηγίαν τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων καὶ ἔφερε τὴν βασιλικὴν σφραγίδα. Ὅλοι δὲ αἱ ἀρχαὶ τοῦ κράτους, πολιτικαὶ καὶ στρατιωτικαί, ἀπὸ αὐτὸν ἐλάμβανον τὰς διατάγας.¶

97. ἐξέγερσις ἐν Ἑλλάδι κατὰ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας. — Ἀαμιανὸς πόλεμος.

Ἡ ἀγγελία περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου συνετάραξε ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Πολλοὶ πόλεις αὐτῆς ὑποκινούμεναι ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Ὑπερείδου, ἔλαβον τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Μακεδό-

νων, συμμαχικός δὲ στρατός ἐκ 30,000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Λεωσθένους κατέλαβε τὰς Θερμοπύλας. Ὁ Ἀντίπατρος μὲ 13,000 πεζοὺς καὶ 6000 ἵππους ἐπῆλθε κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἐνίκηθη καὶ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Λαμίαν. Ἐξ αὐτοῦ καὶ ὁ πόλεμος οὗτος ὠνομάσθη Λαμιακός. Ὁ Λεωσθένης ἐπολιόρκησεν εἰς τὴν Λαμίαν στενωτάτα τὸν Ἀντίπατρον, ἀλλὰ πληγωθεὶς καιρίως εἰς τὴν κεφαλὴν διὰ λίθου ἀπέθανε μετὰ τινὰς ἡμέρας.

Ὁ θάνατος τοῦ Λεωσθένους, ὅστις ἦτο ἡ ψυχὴ τοῦ πολέμου, ἐνέκρωσε τοὺς συμάχους. Διάδοχος τοῦ Λεωσθένους ἐξελέχθη ὁ Ἀντίφιλος. Μαθὼν οὗτος ὅτι στρατὸς Μακεδονικὸς ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Λεοννάτον ἤρχετο εἰς βοήθειαν τοῦ Ἀντιπάτρου, ἠναγκάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Λαμίας καὶ νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ νέου πολεμίου πρὶν ἐνωθῶν οἱ δύο ἐχθρικοὶ στρατοί. Ἡ συναντησις ἐγένετο εἰς τὴν νότιον Θεσσαλίαν. Γενομένης μάχης οἱ Μακεδόνες ἐνίκηθησαν καὶ ὁ Λεοννάτος ἐφονεύθη. Ἀλλ' ἡ νίκη αὕτη δὲν ὠφέλησε πολὺ τοὺς συμάχους. Ὁ Ἀντίπατρος ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Λαμίας καὶ ἠνώθη μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Λεοννάτου, λαθὼν δὲ καὶ ἐπικουρίας δέκα χιλιάδας Μακεδόνων ὑπὸ τὸν Κράτερον ἐπετέθη κατὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς τὴν Κρανῶνα τῆς Θεσσαλίας. Ὁ Ἀντίπατρος τότε εἰσέβαλε μετὰ τοῦ Κρατέρου εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὑπεχρέωσε κάθε πόλιν νὰ συνθηκολογήσῃ χωριστὰ μὲ αὐτόν. Καὶ πρὸς μὲν τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἐφάνη μετριπαθῆς ὁ Ἀντίπατρος, ἀλλὰ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, τοὺς ὁποίους ἐθεώρει πρωταίτιους τοῦ πολέμου, ἐδείχθη πολὺ αὐστηρὸς. Οἱ Ἀθηναῖοι ὑπεχρεώθησαν νὰ δεχθοῦν Μακεδονικὴν φρουρὰν εἰς τὴν Μουνιχίαν, νὰ πληρώσουν τὰ ἐξοδα τοῦ πολέμου καὶ νὰ παραδώσουν εἰς αὐτὸν τοὺς ῥήτορας Δημοσθένην καὶ Ὑπερείδην.

Οἱ δύο οὗτοι ῥήτορες ἐπρόλαβον καὶ ἔφυγον ἐξ Ἀθηνῶν. Ἐκ τούτων ὁ μὲν Ὑπερείδης συνελήφθη εἰς τὴν Αἴγιναν καὶ παραδοθεὶς εἰς τὸν Ἀντίπατρον ἐβασανίσθη καὶ ἐφονεύθη· ὁ δὲ Δημοσθένης κατέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τοῦ Προσεδῶνος ἐν Καλαυρίᾳ (σημερινῶ Πόρῳ)· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ κατεδίωξαν αὐτὸν κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀντιπάτρου. Ἀπειλούμενος δὲ ὁ Δημοσθένης νὰ ἀποσπασθῇ διὰ τῆς βίας ἀπὸ τὸν ναόν, ἐπιε δηλητήριον, τὸ ὅποιον εἶχεν εἰς τὴν γραφίδα του, καὶ ἀπέθανε.

98. Πόλεμοι μετὰ τῶν διαδόχων.— Τὰ μὲν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ παραχθέντα ἑλληνικὰ κράτη.

Ἡ ἀμοιβαία ἀντιζηλία τῶν διαδόχων ἐπροκάλεσε μετ' ὀλίγον μακροὺς καὶ αἱματηροὺς ἐμφυλίους πολέμους. Κατὰ πρῶτον ἐφονεύθη ὁ Περδίκκας εἰς μίαν ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ Πτολεμαίου, σατράπου τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἐγένετο νέα διαίρεσις τοῦ κράτους· ὡς ἐπιμελητῆς δὲ τοῦ

κράτους ἀνεγνωρίσθη τώρα ὁ Ἀντίπατρος καὶ ἐπὶ τινα χρόνον διετηρήθη εἰρήνη. Ἀλλὰ κατόπιν ἐξεργάγησαν νέοι ἐμφύλιοι πόλεμοι διαρκέσαντες μέχρι τοῦ 301. Κατ' αὐτοὺς ἡ ἀλαζών καὶ ἐκδικητικὴ Ὀλυμπιάς, μήτηρ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, διέταξε νὰ σφάξουν τὸν Ἀρριδαῖον διὰ νὰ μείνῃ ὁ θρόνος εἰς τὸν μικρὸν Ἀλέξανδρον. Ὁ Κάσσανδρος, υἱὸς τοῦ Ἀντιπάτρου, ἐφόνευσε τὴν Ὀλυμπιάδα, βραδύτερον δὲ ἐφόνευσε καὶ τὴν Ῥωξάνην καὶ τὸν δεκαετῆ υἱὸν τῆς Ἀλέξανδρον. Ὡσαύτως τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Κάσσανδρου ἐφονεύθη καὶ ὁ ἕτερος υἱὸς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου Ἡρακλῆς ἐκ τῆς Βαρσίνης, χήρας τοῦ Μέμονος, διὰ τοῦ θανάτου δὲ τούτου ἐξέλιπεν ὁ οἶκος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Τέλος διὰ τῆς ἐν Ἰψῷ τῆς Φρυγίας μεγάλης μάχης (301) ἐτέθη προσωρινὸν τέρμα εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους. Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἐφονεύθη ὁ ἐκ τῶν διαδόχων ἰσχυρότατος Ἀντιγόνος, οἱ δὲ νικηταὶ τοῦ Ἀντιγόνου Σέλευκος, Κάσσανδρος καὶ Λυσίμαχος μὲ τὸν Πτολεμαῖον τῆς Αἰγύπτου διεμοίρασαν τὰς χώρας τοῦ Ἀντιγόνου. Διηρέθη δὲ ἕκτοτε τὸ κράτος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου εἰς τέσσαρα βασίλεια ἀνεξάρτητα τὸ ἐν ἀπὸ τὸ ἄλλο· α') τὸ βασίλειον τῆς Αἰγύπτου, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ὁ Πτολεμαῖος· β') τὸ βασίλειον τῆς Συρίας, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ὁ Σέλευκος· γ') τὸ βασίλειον τῆς Θράκης, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ὁ Λυσίμαχος, καὶ δ') τὸ βασίλειον τῆς Μακεδονίας, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ὁ Κάσσανδρος. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὸ βασίλειον τοῦ Λυσίμαχου κατελύθη.

Τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου προήγαγε πάρα πολὺ τὸ βασίλειον τῆς Αἰγύπτου ὑπὸ τοὺς Πτολεμαίους, τὸ βασίλειον τῆς Συρίας ὑπὸ τοὺς Σελευκίδας, ὡσαύτως καὶ τὸ κατόπιν ἱερυθὲν βασίλειον τῆς Περγάμου ὑπὸ τοὺς Ἀτταλικούς. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω βασιλείων παρήχθησαν βραδύτερον καὶ τὰ ἐξῆς ἑλληνικὰ βασίλεια εἰς τὴν Ἀσίαν, τὸ τῆς Βακτριανῆς, τὸ τῆς Παρθίας, τὸ τῆς Βιθυνίας καὶ τὸ τοῦ Πόντου.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίς		Σελίς
'Ελλάς	3	26. Ἡ ποίησις.	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.		27. Ἡ φιλοσοφία.	47
Παλαιότατοι χρόνοι.		28. Ἡ Ἐθνικὴ ἐνότης τῶν Ἑλ- λήνων.	47
1. Οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλά- δος.— Ἡ Κρήτη καὶ τὸ Μι- νωϊκὸν Κράτος.	5	29. Μαντεία.	47
2. Οἱ Ἕλληνες.	6	30. Ἀμφικτιονία.	48
3. Ὁ Πολιτισμὸς τῶν πρώτων χρόνων	6	31. Πανελληνιοὶ ἀγῶνες.	51
4. Ὁ Κρητικὸς καὶ ὁ Μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς.	9	ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.	
5. Αἱ ὄραϊα τέχνη.	11	Ἀκμὴ καὶ μεγαλείον τῆς Ἑλ- λάδος. Οἱ Ἡερόδιοι πόλεμοι.	
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.		32. Οἱ Ἕλληνες τῆς Μικρᾶς Ἀ- σίας καὶ οἱ βάρβαροι.	53
Αἱ μεταναστεύσεις.		33. Ἡ Ἴωνικὴ ἐπανάστασις καὶ αἱ συνέπειαι αὐτῆς.	54
6. Αἱ μεταναστεύσεις ἐν τῇ κυ- ρίως Ἑλλάδι.	12	34. Ἐκστρατεία τοῦ Μαρδονίου κατὰ τῆς Ἑλλάδος.	56
7. Πρῶτος Ἑλλην. ἀποικισμὸς.	14	35. Ἐκστρατεία τοῦ Δάτιδος. καὶ Ἀρταφέρνης.— Ἡ ἐν Μαρσθῶνι μάχη.	56
8. Ὁ βίος τῶν Ἑλλήνων μετὰ τὰς μεταναστεύσεις.	15	36. Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς.	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.		37. Ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξου κα- τὰ τῆς Ἑλλάδος.	61
Ἀνάπτυξις τῶν ἑλληνικ. πολι- τειῶν καὶ ὁ δευτέρος ἑλλ. ἀποικισμὸς.		38. Ἡ ἐν Θερμοπύλαις μάχη.	62
9. Ἡ πολιτεία τῆς Σπάρτης.	22	39. Ναυμαχίαι παρὰ τὸ Ἄρτε- μίσιον.— Ἡυρόπλησις τῶν Ἀθηνῶν.	65
10. Αἱ κατακτήσεις τῆς Σπάρ- της.— Ἐπέκτασις τῆς ἡγε- μονίας αὐτῆς εἰς τὸ πλεί- στον μέρος τῆς Πελοπονν.	26	40. Πολεμικὰ συμβούλια τῶν Ἑλλήνων ἐν Σαλαμῖνι.	66
11. Ἡ πολιτεία τοῦ Ἄργους.	27	41. Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία.	67
12. Ἡ πολιτεία τῆς Κορίνθου.	28	42. Προτάσεις τοῦ Μαρδονίου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους.	69
13. Προϊστορικοὶ χρόνοι τῆς Ἀτ- τικῆς.— Τὸ πρὸ τοῦ Δράκον- τος ἐν Ἀθήναις πολιτεύμα.	29	43. Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη.	70
14. Ἡ ἀρχὴ τῶν εὐπατριδῶν.— Ὁ Σόλων.	30	44. Ἡ ἐν Μυκάλλῃ μάχη.	71
15. Ἡ νομοθεσία τοῦ Δράκοντος.	32	ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.	
16. Ὁ Σόλων καὶ ἡ νομοθεσία αὐτοῦ.	33	Ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν.	
17. Ἡ τυραννὶς τοῦ Πεισιστράτου.	35	45. Τείχησις τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς.	72
18. Μεταρρυθμίσις τοῦ πολιτεύ- ματος ὑπὸ τοῦ Κλεισθένου.	37	46. Ἐπιθετικοὶ πόλεμοι τῶν Ἑλ- λήνων κατὰ τῶν Περσῶν.— Προδοτικὰ σχέδια τοῦ Παν- σανίου καὶ θάνατος αὐτοῦ.	73
19. Ὁ δευτέρος ἑλληνικὸς ἀποι- κισμὸς.	38	47. Ἡ Ἀθηναϊκὴ συμμαχία.	74
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.		48. Ἐξορία καὶ θάνατος τοῦ Θε- μιστοκλέους.	75
Ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς μέχρι τοῦ Ε΄ αἰῶνος.		49. Οἱ χρόνοι τοῦ Κίμωνος.	76
20. Τὰ ἑλληνικὰ πολιτεύματα.	39	50. Ὁ Περικλῆς καὶ ἡ κυβερνή- σις αὐτοῦ.	79
21. Ὁ στρατὸς καὶ τὸ ναυτικόν.	40	ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.	
22. Ναυτιλία, ἐμπόριον, νομί- σματα, γραφή.	40	Αἱ Ἀθῆναι ἐπὶ Περικλέους.	
23. Οἰκιακὸς βίος.	41	51. Αἱ κοινωνικαὶ τάξεις.	81
24. Θρησκεία καὶ λατρεία.	44	52. Τὰ πολεμικὰ.	82
25. Αἱ ὄραϊα τέχνη.	44	53. Ἡ βιομηχανία & τὸ ἐμπόριον.	83
		54. Ὁ οἰκιακὸς βίος.	84

	Σελίς		
55. Αἱ ὥραιαι τέχνηαι ἐν τῇ τε- λειότητι καὶ τῇ ἀκμῇ αὐτῶν	84	78. Φοινικὸς ἢ ἱερὸς πόλεμος.— Σελ. Ἄλωσις τῆς Ὀλύμπου.	113
56. Τὰ μνημεῖα τῶν Ἀθηνῶν.	85	79. Πόλεμος τοῦ Φιλίππου πρὸς τοὺς Ἀμφισσεις. — Ἡ ἐν Χαιρωνείᾳ μάχη.	114
57. Ὁ πνευματικὸς βίος	88	80. Σχέδια καὶ θάνατος τοῦ Φιλίππου.	115
58. Θρησκεία καὶ λατρεία.	89	ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.	
59. Τὸ Ἀθηναϊκὸν κράτος ἐπὶ Περικλέους. — Προσώμια τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.	90	Κοινωνικὴ, στρατιωτικὴ καὶ πνευματικὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸν Δ΄ αἰῶνα μ. Χ.	
Παρακμὴ τῆς Ἑλλάδος ἔνεκα τῶν ἐμφυλίων πολέμων. Πελοποννησιακὸς πόλεμος.		81. Κοινωνικὴ κατάστασις.	116
60. Αἷτια καὶ ἀφορμαὶ τοῦ Πε- λοποννησιακοῦ πολέμου.	91	82. Τὰ στρατιωτικά.	116
61. Πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου.	92	83. Τὰ γράμματα.	118
62. Δευτέρα περιόδ. τοῦ πολέμου.	94	84. Αἱ ὥραιαι τέχνηαι.	118
63. Τρίτη περίοδος τοῦ πολέμου.	96	ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄.	
64. Οἱ τριάκοντα ἐν Ἀθήναις καὶ κατάλυσις αὐτῶν.	100	Ἀλεξάνδρος ὁ Μέγας.	
65. Κύριον Ἀνάβασις καὶ κάθο- δος τῶν μυρῶν.	101	85. Παιδικὴ ἡλιθία καὶ ἀγωγή τοῦ Ἀλεξάνδρου. — Κατα- στροφή τῶν Θηβῶν.	119
66. Πόλεμος μεταξύ Σπάρτης καὶ Περσῶν.— Ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησιλάου εἰς τὴν Ἀσίαν.	102	86. Ἐκστρατ. τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Ἀσίαν.— Ἡ παρά τὸν Γρανικὸν ποταμὸν μάχη.	121
67. Κορινθιακὸς πόλεμος. — Ἀν- ταμεινῶν εἰρήνη ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ΄.	103	87. Κατάκτησις τῆς Μικρᾶς Ἀ- σίας. — Γόρδιος δεσμός.— Ἀσθένεια τοῦ Ἀλεξάνδρου.	122
Ἡγεμονία τῶν Θηβῶν.		88. Ἡ ἐν Ἰσοφῷ μάχη.	123
68. Κατάληψις τῆς Καδμείας.	105	89. Κατάκτησις Φοινίκης, Πα- λαιστίνης καὶ Αἰγύπτου.	124
69. Ἀπελευθέρωσις τῶν Θηβῶν. — Πελοπ. καὶ Ἐπαμεινώνδας.	105	90. Ἡ παρά τὰ Ἀρβηλα μάχη. — Κατάληψις Βαβυλωνίως, Σούσου καὶ Περσέπολεως.	125
70. Ἀνταγωνισμὸς Σπάρτης καὶ Θηβῶν.— Δευτέρα ἡγεμονία τῶν Ἀθηνῶν. — Συνέδριον ἐν Σπάρτῃ.	106	91. Θάνατος τοῦ Δαρείου.— Συμ- πλήρωσις τῆς κατακτητικῆς τοῦ Περσικοῦ κράτους.	125
71. Ἡ ἐν Λεύκτροις μάχη.	107	92. Συνωμοσία κατὰ τοῦ Ἀλε- ξάνδρου.— Θάνατος Φιλῶτα, Παρμενίωνος καὶ Κλεῖτου.	126
72. Πρώτη ἐισβολὴ τοῦ Ἐπα- μεινώνδου εἰς τὴν Πελο- πόννησον.	108	93. Ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τῆς Ἰνδικῆς καὶ ἐπά- νοδος αὐτοῦ εἰς τὴν Περσίαν	127
73. Οἱ Θηβαῖοι ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ. — Θάνατος τοῦ Πελοπίδου.	108	94. Τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου.	129
74. Ἡ ἐν Μαντινείᾳ μάχη.— Θά- νατος τοῦ Ἐπαμεινώνδου.	109	ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ΄.	
Κυριαρχία τῶν Μακεδόνων ἐν Ἑλλάδι		95. Ἐπάνοδος τοῦ Ἀλεξάνδρου. εἰς τὴν Βαβυλῶνα καὶ θά- νατος αὐτοῦ.	129
75. Ἡ Μακεδονία πρὸ τοῦ Φι- λίππου Β΄.	110	96. Διάδοχοι τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.	131
76. Φίλιππος Β΄.	111	97. Ἐξέγερσις ἐν Ἑλλάδι κατὰ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας — Λαμιακὸς πόλεμος.	131
77. Ἀνάμιξις τοῦ Φιλίππου εἰς τὰ πράγματα τῆς κυρίας Ἑλλάδος.— Δημοσθένης.	112	98. Πόλεμοι μεταξύ τῶν διαδό- χων. Τὰ ἐν Εὐρώπῃ, Ἀσίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ παραχθέντα ἑλληνικὰ κράτη.	132

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

	π. Χ.
Πρώτος Μεσσηνιακός πόλεμος	743—724
Δεύτερος Μεσσηνιακός πόλεμος	645—628
Κύλων	636
Δράκοντος νομοθεσία	621
Ὁ Σόλων ἐπώνυμος ἄρχων	594
Πεισίστρατος	560—527
Ἐκστρατεία τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν	513
Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη	490
Ἡ ἐν Θερμοπύλαις μάχη καὶ ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία	480
Ἡ ἐν Πλαταιαῖς καὶ ἡ ἐν Μυκάλῃ μάχη	479
Θάνατος τοῦ Ἀριστείδου	466
Νίκαι τοῦ Κίμωνος παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα	466
Θάνατος τοῦ Θεμιστοκλέους	459
Τρίτος Μεσσηνιακός πόλεμος	464—455
Πελοποννησιακός πόλεμος	431—404
Θάνατος τοῦ Περικλέους	429
Ἀλωσις τῶν Πλαταιῶν ὑπὸ τοῦ Ἀρχιδάμου	427
Κατάληψις τῆς Πύλου ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους	425
Νικίσιος εἰρήνη	421
Ἡ εἰς Σικελίαν ἐκστρατεία τῶν Ἀθηναίων	415
Ἡ ἐν Σικελίᾳ καταστροφή τῶν Ἀθηναίων	413
Ἡ ἐν Ἀργινοῦσαις ναυμαχία	406
Ἡ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς καταστροφή τῶν Ἀθηναίων	405
Κύρου ἀνάβασις καὶ κάθοδος τῶν μυρῶν	401—400
Θάνατος τοῦ Σωκράτους	399
Ἀνταλκίδειος εἰρήνη	387
Κατάληψις τῆς Καδμείας ὑπὸ τοῦ Φοιβίδου	382
Ἡ ἐν Δεύκροισ μάχη	371
Ἡ ἐν Μαντινείᾳ μάχη	362
Φωκικὸς πόλεμος	355—346
Ἡ ἐν Χαιρωνείᾳ μάχη	338
Ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος	336—323
Ἡ παρὰ τὸν Γρανικὸν ποταμὸν μάχη	334
Ἡ ἐν Ἴσῳ μάχη	333
Ἡ παρὰ τὰ Ἄρβηλα μάχη	331
Ἐκστρατεία τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τῆς Ἰνδικῆς	327
Θάνατος τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου	323
Λαμιακὸς πόλεμος	322
Ἡ ἐν Ἴψῳ μάχη	301